

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Koncepce rodiny a její ochrany v českém a evropském měřítku

Disertační práce

MILAN PALÁSEK

Školitel: prof. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D.

Katedra občanského práva
Obor Občanské právo

Brno 2020/2021

Bibliografický záznam

Autor:	Milan Palásek Právnická fakulta Masarykova univerzita Katedra občanského práva
Název práce:	Koncepce rodiny a její ochrany v českém a evropském měřítku
Studijní program:	Teoretické právní vědy
Studijní obor:	Občanské právo
Školitel:	prof. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D.
Rok:	2020/2021
Počet stran:	207
Klíčová slova:	rodinný život, stejnopohlavní pár, manželství pro všechny, homoparentální rodina, nesezdané soužití, kohabitant, nukleární rodina, ESLP

Bibliographic record

Author: Milan Palásek
Faculty of Law
Masaryk University
Department of Civil Law

Title of Thesis: The Concept of Family and its Protection
on the Czech and European Scale

Degree Programme: Theoretical Legal Sciences

Field of Study: Civil Law

Supervisor: prof. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D.

Year: 2020/2021

Number of Pages: 207

Keywords: family life, same-sex couple, marriage for all,
homoparental family, cohabitation, cohabitant,
nuclear family, ECHR

Anotace

Disertační práce se věnuje problematice koncepce rodiny a její ochrany, a to jak na evropské úrovni, tak i v mezích české soukromoprávní úpravy. Cílem práce je zmapování současných evropských standardů úpravy rodinného života ve vztahu ke stejnopohlavním párům a nesezdaným soužitím, představujícím vedle nukleární rodiny dva typické modely rodinného soužití. Evropský rozměr dané problematiky je v disertační práci zkoumán v rámci analýzy právních úprav členských států EU a dále ve světle rozhodovací činnosti ESLP. Zároveň disertační práce pojednává o české soukromoprávní úpravě stejnopohlavních svazků a nesezdaného soužití v kontextu evropských standardů, reflektuje nedostatky aktuální právní úpravy a zahrnuje i úvahy *de lege ferenda*.

Abstract

The dissertation deals with the concept of family and its protection on the European scale and within the Czech private law. The main aim of the dissertation is to map the current European standards of the law on family life related to same-sex couples and cohabitations representing (together with a nuclear family) the typical family models. The European scale of the aforesaid issue is focused on analysis of EU member states' legislations and the case-law of the ECHR. Last but not least, the dissertation deals with the Czech private law on same-sex unions and cohabitations in the context of the European standards, reflects the shortcomings of current legislation and includes considerations *de lege ferenda*.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma **Koncepce rodiny a její ochrany v českém a evropském měřítku** zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Brně 24. února 2021

.....
Milan Palásek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval své školitelce prof. JUDr. Zdeňce Králíčkové, Ph.D. za pomoc a její vstřícný přístup, cenné rady, podněty a odborné vedení, jež mi poskytla během zpracování disertační práce a celého doktorského studia. Zároveň bych chtěl poděkovat MUDr. Filipovi Slavičkovi, celé mojí rodině, nejbližším přátelům a v neposlední řadě kolegům a kolegyním z advokátní kanceláře za bezmeznou podporu ve studiu, bez které by tato disertační práce nikdy nevznikla.

Zvláštní poděkování bych chtěl věnovat své spolužačce a kamarádce Mgr. Markétě Šlejharové, se kterou jsem si prošel jak magisterské studium, tak i náročné období advokátních zkoušek a doktorského studia. Po celou dobu jsme se přitom nepřestávali vzájemně podporovat, motivovat se a sdílet mezi sebou to, co je v každém z nás nejlepší. Za to všechno a za dlouhé hodiny konzultací děkuji.

Obsah

Seznam pojmů a zkratk	13
1 Úvod	17
1.1 Vymezení problematiky	17
1.2 Výzkumné otázky a cíle, metody a struktura práce	22
2 „Manželství pro všechny" jako evropský standard?	28
2.1 Vybrané názorové proudy v právních úpravách evropských států	29
2.2 Soužití osob stejného pohlaví v judikatuře ESLP	41
2.3 Česká republika a právní úprava stejnopohlavních svazků	56
2.4 Dílčí závěry a úvahy <i>de lege ferenda</i>	104
3 Nesezdané soužití jako alternativa nebo plnohodnotný základ rodinného života?	109
3.1 Vybrané názorové proudy v právních úpravách evropských států	110
3.2 Nesezdaná soužití v judikatuře ESLP	129
3.3 Česká republika a právní úprava nesezdaného soužití	142
3.4 Dílčí závěry a úvahy <i>de lege ferenda</i>	181
4 Závěr	186
Použité zdroje	191
Učebnicová literatura	191
Komentáře	191
Monografie	193
Články	194
Kapitoly v knize, příspěvky ze sborníků	197
Internetové zdroje	200

Seznam pojmů a zkratk

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie vom 1. Juni 1811, StF: JGS Nr. 946/1811, in der geänderten Fassung
CEFL	Komise pro evropské rodinné právo [Commission on European Family Law]
Cohabitation Act 2010	the Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010
EPG	Bundesgesetz über die eingetragene Partnerschaft (Eingetragene Partnerschaft-Gesetz – EPG) vom 30. Dezember 2009, StF: BGBl. I Nr. 135/2009, in der geänderten Fassung
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, publikovaná pod č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších dodatků
kohabitant	osoba žijící v nesezdaném soužití
LZPS	Listina základních práv a svobod vyhlášená jako součást ústavního pořádku České republiky usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
Mezinárodní pakt	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, publikovaný pod č. 104/1991 Sb.
MFC	Model Family Code
OSN	Organizace spojených národů

SEZNAM POJMŮ A ZKRATEK

OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (v textu též „občanský zákoník“)
OZ1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (v textu též „občanský zákoník 1964“)
partner	registrovaný partner
PEFL	Principles of European Family Law Regarding Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in <i>de facto</i> Unions
Poslanecká sněmovna	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
RE	Rada Evropy
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
SJM	společné jmění manželů
Úmluva o právech dítěte	Úmluva o právech dítěte, publikovaná pod č. 104/1991 Sb.
vyhláška č. 207/2001 Sb.	vyhláška č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
Všeobecná deklarace	Všeobecná deklarace lidských práv schválená Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. 12. 1948
zákon č. 373/2011 Sb.	zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
zákon o matrikách	zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

ZDP	zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů (v textu též „zákon o obchodních korporacích“)
ZOR	zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZRegP	zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (v textu též „zákon o registrovaném partnerství“)
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

1 Úvod

1.1 Vymezení problematiky

„*Rodina je základ státu.*“ Uvedená věta nepředstavuje pouze název českého filmu režiséra Roberta Sedláčka,¹ ale i moto hojně používané médii či jako heslo v rámci politického boje. Ačkoli by se mohlo zdát, že se jedná o pouhou frázi bez hlubšího významu, odraz uvedené věty lze dohledat i v samotných základech českého právního řádu, především pak v ustanovení čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod,² podle kterého je rodičovství a rodina pod ochranou zákona, a dále v ustanovení čl. 10 odst. 2 LZPS, na jehož základě je každému garantováno právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života. Rodina, resp. rodinný život, tedy představuje jeden ze základních elementů společnosti, přičemž stát vůči němu vystupuje jako ochránce. Cílem státu je zabránit každému případnému neoprávněnému zásahu do rodinného života, včetně zásahů přímo ze strany samotného státu. Na evropské úrovni představuje ekvivalentní ochranu rodinného života ustanovení čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod³ a související judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „*ESLP*“).

Pakliže je dán zvláštní zájem na ochraně rodiny, a to jak na úrovni české právní úpravy (zejména pak v kontextu rekonstrukce soukromého práva), tak i na úrovni celoevropské, je nutné si položit otázku, „*Co je rodina? Resp. co je rodinný život?*“

Přestože český zákonodárce ve světle již zmíněných ustanovení čl. 32 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 LZPS postavil ochranu rodiny jako základní princip a jako základní hodnotové východisko zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*občanský*

¹ Rodina je základ státu [online]. *Česko-Slovenská filmová databáze*. [cit. 5. 1. 2019]. <https://www.csfd.cz/film/278430-rodina-je-zaklad-statu/prehled/>

² Listina základních práv a svobod vyhlášená jako součást ústavního pořádku České republiky usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*LZPS*“).

³ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, publikovaná pod č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších dodatků (dále jen „*EÚLP*“).

zákoník“ nebo „OZ“),⁴ nepředložil v tomto směru jednoznačné legální vymezení pojmu rodina. Obdobně je termín rodina zákonodárcem užíván i v jiných právních předpisech (např. v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů), nicméně konkrétní legální definici rodiny v nich nedohledáme.

Určitou inspiraci pro definování rodinného života lze spatřovat v některých mezinárodních smlouvách a dalších dokumentech vypracovaných v nadnárodní spolupráci. Na úrovni Organizace spojených národů (dále jen „OSN“) je např. v čl. 16 odst. 3 Všeobecné deklarace lidských práv schválené Valným shromážděním OSN dne 10. 12. 1948 (dále jen „*Všeobecná deklarace*“) a v čl. 23 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech z roku 1966⁵ rodina vymezena jako přirozená a základní jednotka společnosti. Obdobně je rodina definována i v preambuli Úmluvy o právech dítěte z roku 1989,⁶ ve které se uvádí, že: „[...] *rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí*“, čímž je zdůrazněn význam rodiny pro výchovu dítěte. Úmluva o právech dítěte přitom poskytuje extenzivnější výklad termínu rodina, když mj. v čl. 5 jsou explicitně uvedeni i *členové širší rodiny* a v čl. 21 *rodina osvojitele*.

Další inspirační zdroje lze dohledat na úrovni Rady Evropy (dále jen „RE“), a to především pak v rámci doporučení, která zpracovává Výbor ministrů RE. V tomto směru je nutno uvést např. doporučení Výboru ministrů RE č. R (85) 4 o násilí v rodině,⁷ ve kterém je rodina definována jako základní organizační složka v demokratických společnostech. V doporučení Výboru ministrů RE č. R (98) 8

⁴ Králíčková, Z. In: Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol. *Rodinné právo*. Praha: C.H. Beck, 2015. s. 3.

⁵ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, publikovaný pod č. 120/1976 Sb. (dále jen „*Mezinárodní pakt*“).

⁶ Úmluva o právech dítěte, publikovaná pod č. 104/1991 Sb. (dále jen „*Úmluva o právech dítěte*“).

⁷ Council of Europe. Committee of Ministers. Recommendation no. R (85) 4 of the Committee of Ministers to Member States on Violence in the Family [online]. *Council of Europe*. [cit. 27. 12. 2020] s. 1. <https://rm.coe.int/16804f120d>

o participačních právech dítěte v rodinném a společenském životě⁸ je kladen důraz na ochranu elementárního rodinného vztahu mezi rodiči a dítětem a s tím souvisejícího rodinného a společenského prostředí. V neposlední řadě je nutno poukázat na doporučení Výboru ministrů č. RE (81) 15 o právech manželů v souvislosti s obýváním rodinného obydlí a užíváním vybavení domácnosti,⁹ v němž je s rodinou (v tomto případě v jeho užším pojetí reprezentovaném manželi a jejich potomky) neodmyslitelně spojen i pojem rodinné domácnosti, rodinného obydlí či vybavení rodinné domácnosti.

Z výše uvedeného vyplývá, že rodina představuje přirozený jev,¹⁰ zastávající funkci základní organizační jednotky ve společnosti. Základním elementem rodiny je tedy především její osobní složka. Dalším významným funkčním aspektem rodiny je zajištění reprodukčního a výchovného prostředí pro pozitivní vývoj nové generace, což kromě již výše předestřené dokládá i EÚLP, když v čl. 12 zakotvuje mj. i právo založit rodinu (obdobně je termín rodina použit v čl. 16 odst. 1 Všeobecné deklarace či v čl. 23 odst. 2 Mezinárodního paktu). V kontextu s tím tedy rodina nepředstavuje jen stabilní prvek ve společnosti, nýbrž se naopak předpokládá její vznik, zánik či spojení více rodin do jednoho celku. Vznik rodiny přitom nemusí být reprezentován pouze přirozenými reprodukčními schopnostmi člověka, ale k založení rodinného společenství může dojít i výhradně právní cestou (osvojením dítěte), na což poukazuje již zmíněná Úmluva o právech dítěte.

V neposlední řadě nelze odhlížet od skutečnosti, že členové rodiny se nejen mezi sebou přirozeně organizují do společenské jednotky, ale navíc v rámci této (v zájmu uspokojování potřeb jejich členů)

⁸ Council of Europe. Committee of Ministers. Recommendation no. R (98) 8 of the Committee of Ministers to Member States on Children's Participation in Family and Social Life [online]. *Council of Europe*. [cit. 27. 12. 2020] s. 1. <https://rm.coe.int/09000016804e7768>

⁹ Council of Europe. Committee of Ministers. Recommendation no. R (81) 15 of the Committee of Ministers to Member States on the Rights of Spouses Relating to the Occupation of the Family Home and the Use of the Household Contents [online]. *Council of Europe*. [cit. 27. 12. 2020] s. 1. <http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804d01b8>

¹⁰ Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Rodinné právo*, s. 3.

hospodaří a vytváří společné majetkové hodnoty. Rodina tedy představuje, jak mj. dovodila i starší česká judikatura,¹¹ spotřební hospodářskou jednotku společnosti.

Dále se klade otázka: „*jaké společenství osob představuje rodinu, resp. jaké modely soužití osob je možné považovat za rodinu, které je obecně zaručena ochrana ze strany státu?*“ Ustanovení čl. 10 odst. 2 LZPS i čl. 8 EÚLP totiž vedle rodinného života stanovují ochranu i soukromému životu, proto i prostým jazykovým výkladem je nutno dospět k závěru, že určitá vymezená pospolitost lidí nemusí nutně představovat rodinné soužití.

Jak již bylo uvedeno výše, český zákonodárce ústavněprávní základ ochrany rodiny promítnul v rámci rekodifikace soukromého práva i do ustanovení § 3 odst. 2 písm. b) OZ jako zásadu zvláštní ochrany rodiny. I proto nabývá v současnosti čím dál více na významu bližší definování rodiny a její vymezení oproti ostatním formám soužití osob, u nichž se jedná pouze o soužití v mezích soukromého života. Nicméně Ústavní soud již v dosavadní judikatuře uvedl, že rodina nemá žádné předepsané modely,¹² přičemž i ESLP dlouhodobě odmítá vytyčit striktní hranici mezi rodinným a soukromým životem.¹³ Jak totiž uvádí i zahraniční literatura, „*Kromě tradiční nukleární rodiny založené na manželství existuje velké množství různých forem rodiny: bezdětná manželství, rodina založená na single rodičovství, rodiny s dětmi z předchozích vztahů, rodiny založené na asistované reprodukci, nesezdané soužití, stejnopohlavní páry a další.*“¹⁴

V souvislosti s tím nutno uvést, že občanský zákoník je nadále postaven především na ochraně nukleární rodiny,¹⁵ resp. stále stojí na tradičním pojetí rodiny, kdy jejím základním elementem jsou manželé různého pohlaví. Podobný trend stále přetrvává ve velké míře i u ostatních evropských právních úprav, avšak v posledních letech došlo v rámci koncepce rodiny k výraznému posunu k jejímu extenzivnějšímu

¹¹ Zpráva pléna Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 1966, sp. zn. Pls 4/66.

¹² Nález Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2005, sp. zn. II. ÚS 363/03.

¹³ *S. a Harper proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 4. 12. 2008, č. stížnosti 30562/04, bod 66.

¹⁴ Schwenzer, I. H., Dimsey M. *Model Family Code: from a global perspective*. Antwerpen: Intersentia, 2006, s. 2.

¹⁵ Ústavní soud užívá i termín nukleární manželská rodina. K tomu blíže viz nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 568/2006.

výkladu. Kromě starobylé instituce rodiny založené manželstvím, jakožto trvalým a harmonickým právním svazkem muže a ženy,¹⁶ se ve společnosti čím dál častěji setkáváme s tzv. nesezdanými páry, na což dlouhodobě poukazuje v rámci své rozhodovací činnosti i Ústavní soud.¹⁷ Současně je nutno poukázat i na nejednotný postoj evropských právních úprav ke koncepci rodiny založené stejnopohlavním párem, na který upozornil v judikatuře i ESLP.¹⁸ Nelze však opomíjet ani rodinu v širším slova smyslu či rodinná uskupení se zvláštním prvkem, odlišujícím je od tradiční nukleární rodiny (např. rodiny s transprvkem,¹⁹ patchwork families,²⁰ rodiny založené prostřednictvím náhradní matky²¹ aj.).

Z výše uvedeného je patrné, že se jedná o velmi dynamickou problematiku, která se stále vyvíjí v reakci na společenské změny, nové poznatky a metody v oblasti biomedicíny či reprodukční medicíny apod. Z těchto důvodů jsem se rozhodl zvolit si pro disertační práci téma „*koncepce rodiny a její ochrany v českém a evropském měřítku*“. Předmětná problematika byla v určitých dílčích souvislostech diskutována v rámci odborné literatury či v odborných člancích, postrádá však podle mého názoru komplexní zpracování. Nicméně

¹⁶ Gregorová, Z., Králíčková, Z. Nesezdané soužití v právním řádu České republiky. *Právní rozhledy*. 1998, roč. 6, č. 5, s. 209.

¹⁷ Např. nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15, bod 37.

¹⁸ Kosař, D. In: Kmec, J., Kosař, D. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 1188–1189.

¹⁹ K problematice translidí v mezích judikatury ESLP blíže viz Palásek, M. Vývoj judikatury Evropského soudu pro lidská práva k problematice translidí. In: Králíčková, Z., Dávid, R., Valdhans, J. (eds.). *DNY PRÁVA 2017 - DAY OF LAW 2017. Část VI. Translidé nejen v rodinném právu*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 47–66.

²⁰ Termín používaný pro rodiny, které vznikají po rozpadu předchozích manželství či vztahů. Srov. Schwenzer, Dimsey. *Model Family Code: from a global perspective*, s. 16.

²¹ K problematice náhradního mateřství v mezích judikatury ESLP a Soudního dvora Evropské unie (dále jen „SDEU“) viz Palásek, M. Náhradní mateřství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie. In: Kyselovská, T., Springinsfeldová, N., Křápková, A., Kadlubiec, V., Chorvát, M., Drličková, K. (eds.). *COFOLA 2017 (Sborník z konference)*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, s. 572–604.

z důvodu již předestřené širokého pojetí termínu *rodina* či *rodinný život* nelze danou problematiku zpracovat v rozsahu stanoveném pro tento typ práce skutečně ve všech souvislostech a ve vztahu ke všem uvažovaným modelům rodinného soužití.

Rozhodl jsem se proto zkoumat uvedené téma v kontextu *stejnopohlavních párů* a *nesezdaných soužití*, jakožto dvou typických modelů rodinného uskupení, stojících mimo tradiční *nukleární rodinu*, kterou považuji pro účely této disertační práce za výchozí model rodiny.

Přestože se jedná o běžné společenské jevy, postrádá tuzemská familiaristika, resp. civilistika, jejich ucelené zpracování, resp. aktualizaci dosavadních poznatků v návaznosti na provedenou rekodifikaci soukromého práva. Jedná se přitom o aktuální témata, což ostatně dokládají nejen v současnosti projednávané legislativní změny ve vztahu k stejnopohlavním párům,²² ale i rozhodovací praxe dotýkající se práv a povinností stejnopohlavních svazků²³ či osob žijících v nesezdaném soužití.²⁴

1.2 Výzkumné otázky a cíle, metody a struktura práce

Jak již vyplývá ze samotného názvu disertační práce, předestřenou problematiku budu zkoumat ve dvou úrovních, a to jak z pohledu české právní úpravy, tak i z perspektivy evropské.

Pakliže mají být v disertační práci představeny evropské standardy a tendence v otázce vymezení rodiny a její ochrany, zvolil jsem pro tyto účely dvě dílčí oblasti zkoumání. V souvislosti s tím se domnívám, že bez náhledu do samotného legislativního vymezení rodiny

²² Sněmovní tisk č. 201. Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a důvodová zpráva [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. [cit. 2. 7. 2018]. <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=135811>; sněmovní tisk č. 211. Návrh ústavního zákona, kterým se mění usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a důvodová zpráva [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. [cit. 2. 7. 2018]. <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=135899>

²³ Např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/15.

²⁴ Např. nález Ústavního soudu ze dne 19. 11. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 10/15.

jednotlivých států nelze evropskou koncepci rodiny dostatečně uchopit. Česká republika je přitom od 1. 5. 2004 členem Evropské unie (dále jen „EU“) a v mnoha ohledech slouží jednotlivé právní řády ostatních členských států jako významný inspirační zdroj pro českého zákonodárce. Proto jsem se za tímto účelem rozhodl jednotlivé názorové proudy demonstrovat na reprezentativním vzorku 28 členských států EU. S přihlédnutím k celkovému počtu zkoumaných právních úprav a k dynamickému legislativnímu vývoji dané problematiky bude zkoumán právní stav účinný ke dni 31. 12. 2019.

Nelze přehlédnout postupné sblížování úprav rodinného práva v evropských právních řádech vedoucí ke spontánnímu vytváření základních zásad evropského rodinného práva.²⁵ K harmonizaci a sblížování právních úprav v rámci evropského právního prostoru²⁶ významnou měrou přispívá judikatura ESLP, a to i navzdory tomu, že se v mnohých případech vypořádává s chybějícím konsensem mezi smluvními státy EÚLP v různých právních otázkách. Z tohoto důvodu má judikatura ESLP nezastupitelnou úlohu pro všechny smluvní státy EÚLP, včetně České republiky, v ochraně lidských práv a ve sjednocování výkladu, a proto je třeba ve vztahu k evropskému rozměru zkoumané problematiky zohlednit i dosavadní výsledky rozhodovací činnosti ESLP.

Při vymezení evropského rozměru rodiny by do úvahy připadaly rovněž i jiné inspirační zdroje, a to např. *Principles of European Family Law Regarding Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions* (dále jen „PEFL“),²⁷ které vypracovala Komise pro evropské rodinné právo [Commission on European Family Law] (dále jen „CEFL“), nebo návrh akademického univerzálního rodinněprávního kodexu *Model Family Code* (dále jen „MFC“).²⁸ Nicméně, s ohledem na rozsah stanovený pro tento typ práce jim bude věnována pozornost pouze v dílčích souvislostech.

Jak již bylo předestřeno výše, v návaznosti na evropský rozměr *koncepce rodiny a její ochrany* bude předmětná problematika řešena

²⁵ Králíčková, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 41-42.

²⁶ Srov. *ibid.*

²⁷ Boele-Woelki, K. a kol. *Principles of European Family Law Regarding Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions*. Cambridge: Intersentia, 2019.

²⁸ Schwenzler, Dimsey. *Model Family Code: from a global perspective*.

i v mezích české právní úpravy. Předem je třeba uvést, že v návaznosti na rekodifikaci soukromého práva byla rodinněprávní úprava nově koncentrována v části druhé občanského zákoníku. Navzdory tomu však byla právní úprava *svazků osob stejného pohlaví* ponechána v samostatném právním předpisu, přičemž úprava obsažená v jednotlivých ustanoveních občanského zákoníku se na tyto vztahuje pouze částečně. S přihlédnutím k tomu si kladu za jeden z hlavních cílů komplexně zpracovat celou problematiku právní úpravy svazků osob stejného pohlaví, jakožto jednoho z modelů rodinného života, a odpovědět si na následující výzkumné otázky:

- „*Jaký je současný evropský standard úpravy rodinného života stejnopohlavních párů? Představuje tento standard tzv. manželství pro všechny?*“
- „*Je tuzemská soukromoprávní úprava soužití stejnopohlavních párů v souladu s evropským standardem?*“

Obdobně jako v případě stejnopohlavních párů nebyla do občanského zákoníku zahrnuta ani ucelená právní úprava *nesezdaných soužití*, proto i v tomto směru řadím mezi hlavní cíle disertační práce provedení komplexního zpracování této problematiky. V návaznosti na to se pokusím odpovědět na následující výzkumné otázky:

- „*Jaký je současný evropský standard úpravy rodinného života osob žijících v nesezdaném soužití? Představuje nesezdané soužití v evropském měřítku pouze alternativu k tradiční nukleární rodině nebo se jedná o plnohodnotný základ rodinného života?*“
- „*Je tuzemská soukromoprávní úprava nesezdaného soužití v souladu s evropským standardem?*“

Pakliže jsou stanovené výzkumné otázky zaměřeny na zkoumání evropských standardů úpravy rodinného života, kladu si rovněž za cíl odpovědět na výchozí obecnou výzkumnou otázku:

- „*Co jsou evropské standardy rodinného práva a existují vůbec?*“

Ve světle výše uvedeného je disertační práce rozdělena do dvou hlavních bloků v návaznosti na hlavní nosná témata. První blok bude zaměřen na rodinné soužití *stejnopohlavních párů*, přičemž v úvodu bude za použití komparativní metody věnována pozornost současným názorovým proudům v rámci právních úprav 28 členských států EU. Nekladu si ambice provést detailní komparaci jednotlivých úprav, nýbrž mým cílem je především zaměřit se na vybrané aspekty týkající se soužití stejnopohlavních párů. Za tyto považuji především samotnou

formu vymezení svazků osob stejného pohlaví (resp. zda související právní úprava v daném členském státě existuje) a dále otázku osvojení nezletilého dítěte stejnopohlavními páry, jelikož u těchto chybí přirozená reprodukční funkce rodiny a osvojení tak představuje jeden z institutů, prostřednictvím kterého lze rodičovství dosáhnout. V rámci této části budu navazovat zejména na svůj článek *Česká republika na evropské „duhové křižovatce“?*²⁹

V následující části bloku provedu analýzu judikatury ESLP, a to rovněž v kontextu uvedených dvou aspektů týkajících se problematiky stejnopohlavních párů. Cílem této části není pouhá deskripce právních závěrů ESLP. Naopak záměrem je judikaturu analyzovat a z obecného vyvodit jednotlivé dílčí závěry. Tato část bude vycházet především z příspěvku *The Convention, Same-sex Marriage and Other Rights*,³⁰ který byl prezentován v rámci konference Dny práva 2018, a částečně z příspěvku *Vývoj judikatury Evropského soudu pro lidská práva k problematice translidí* z konference Dny práva 2017³¹ v souvislosti s otázkou tzv. konverze manželství.

První tematický blok práce bude uzavřen stěžejní částí zaměřenou na kritickou analýzu tuzemské soukromoprávní úpravy registrovaného partnerství. S ohledem na to, že registrované partnerství představuje statusový poměr a institucionalizovanou formu soužití dvou osob, nelze v této části opomenout samotné předpoklady uzavření registrovaného partnerství a jeho zániku. Hlavní pozornost pak bude věnována především právům a povinnostem registrovaných partnerů (dále jen „partner“), a to nejen v rámci samostatného zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o registrovaném partnerství“ nebo „ZRegP“), ale dále pak v občanském zákoníku, představujícím obecný kodex soukromého práva. Současně bude provedena analýza i aktuální judikatura Ústavního soudu související s právy a povinnostmi partnerů. Tato část bude rovněž navazovat

²⁹ Palásek, M. Česká republika na evropské "duhové křižovatce"? *Právní rozhledy*. C.H. Beck, 2019, roč. 27, č. 3, s. 91-94.

³⁰ Palásek, M. The Convention, Same-sex Marriage and Other Rights. In: Králíčková, Z., Kornel, M., Valdhans, J. (eds.). *DNY PRÁVA 2018 – DAY OF LAW 2018. Part I. – Marriage for all?* Brno: Masarykova univerzita, 2019. s. 139-151.

³¹ Palásek. *Vývoj judikatury Evropského soudu pro lidská práva k problematice translidí*.

na článek *Česká republika na evropské „duhové křižovatce“*³² Použitými metodami budou především kritická analýza a abstrakce, částečně pak, zejména ve vazbě na právní úpravu před 1. 1. 2014, bude použita i historická metoda.

Druhý tematický blok bude pojednávat o problematice osob žijících v *nesezdaném soužití* (dále jen „*kohabitant*“), který bude dále rozčleněn obdobně jako v předchozím případě na tři části. Moje dílčí výzkumné cíle jednotlivých částí v tomto bloku přitom korespondují s těmi, jež jsem uvedl výše v souvislosti s prvním tematickým blokem.

V úvodní části se zaměřím za použití komparativní metody na vybrané názorové proudy a tendence mezi právními úpravami 28 členských států EU. Ani v tomto případě si nekladu ambici provést detailní komparaci všech zkoumaných právních řádů, nicméně za cíl si kladu představit stěžejní společné trendy v rámci evropského právního prostoru. V tomto ohledu jsem s přihlédnutím k velmi rozdílným přístupům jednotlivých legislativ vymezil tři hlavní názorové skupiny v návaznosti na to, zda daná právní úprava

- staví manžele a kohabity do rovného postavení,
- nemá ucelenou úpravu nesezdaného soužití jako *lex specialis*,
- zahrnuje úpravu nesezdaného soužití s určitým okruhem práv a povinností kohabitantů.

Třetí z uvedených skupin jsem dále rozdělil na dva dílčí celky podle klíčových elementů, které byly pro vybrané úpravy společné. V tomto směru jsem zvolil především typický aspekt kohabitačních dohod a dále pak tzv. nordický model. Rozhodující bude také právní stav k 31. 12. 2019. V této části jsem navázal na svůj článek s názvem *Nesezdané soužití jako alternativa, nebo plnohodnotný základ rodinného života?*³³

V další části uvedeného bloku budu zkoumat problematiku nesezdaných soužití v kontextu rozhodovací činnosti ESLP. V souvislosti s tím provedu analýzu judikatury ESLP, ve které je především blíže vymezeno vzájemné postavení manželů a kohabitantů ve světle EÚLP, a dále rozhodnutí, týkajících se otázky rodičovství kohabitantů a dětí narozených mimo manželství. V předmětné části budou přitom promítnuty závěry z mého příspěvku *Nesezdané soužití v judikatuře*

³² Palásek. *Česká republika na evropské "duhové křižovatce"?*

³³ Článek *Nesezdané soužití jako alternativa, nebo plnohodnotný základ rodinného života?* byl přijat k publikaci v časopise *Právní rozhledy*.

Evropského soudu pro lidská práva,³⁴ jež byl prezentován na konferenci Dny práva 2015, a dále z příspěvku z konference COFOLA 2018 s názvem *Kolize právního, biologického a sociálního otcovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*³⁵.

Druhý tematický blok bude uzavřen jeho stěžejní částí zaměřenou na kritickou analýzu české soukromoprávní úpravy nesezdaného soužití v občanském zákoníku. V tomto ohledu jsem s přihlédnutím k absenci ucelené komplexní úpravy práv a povinností kohabitantů předmětnou problematiku zkoumal ve třech rovinách, a to z pozice kohabitanta jako osoby blízké, dále v rovině související s rodičovstvím nesezdaných osob a s péčí o nezletilé dítě a v neposlední řadě v kontextu kohabitantů jako *osob spolužijících*. V tomto okruhu budu vycházet zejména ze svého článku *Nesezdané soužití jako alternativa, nebo plnohodnotný základ rodinného života?*³⁶ a z příspěvku *Kolize právního, biologického a sociálního otcovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*.³⁷ Použitými metodami budou především kritická analýza a abstrakce, částečně pak bude použita i historická metoda, především v kontextu právní úpravy před 1. 1. 2014.

Nutno dodat, že každý tematický blok bude vždy uzavřen částí, v níž jsou prezentovány dílčí závěry v návaznosti na danou problematiku a související úvahy *de lege ferenda*, a to za použití metody syntézy. V samotném závěru disertační práce pak shrnu hlavní myšlenky své práce a její výsledky ve vazbě na stanovené výzkumné otázky.

³⁴ Palásek, M. *Nesezdané soužití v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*. In: Králíčková, Z., Dávid, R., Valdhans, J. (eds.). *DNY PRÁVA 2015 – DAY OF LAW 2015. Část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. s. 118-132.

³⁵ Palásek, M. *Kolize právního, biologického a sociálního otcovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*. In: Králíčková, Z., Dávid, R., Janovec, M. (eds.) *COFOLA 2018. Část VIII. Civilní status člověka*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 90-131.

³⁶ Článek *Nesezdané soužití jako alternativa, nebo plnohodnotný základ rodinného života?* byl přijat do tisku v periodiku *Právní rozhledy*.

³⁷ Palásek. *Kolize právního, biologického a sociálního otcovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*.

2 „Manželství pro všechny“ jako evropský standard?

V červnu 2018 byly Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky (dále jen „Poslanecká sněmovna“) předloženy dva poslanecké návrhy právních předpisů reagujících na problematiku párů osob stejného pohlaví, přičemž zájmy, které tyto návrhy sledují, jsou zcela protichůdné.

Na jedné straně je to návrh zákona, na jehož základě by bylo na území České republiky legalizováno manželství osob stejného pohlaví se všemi právy a povinnostmi náležejícími manželům, vč. práva na společné osvojení dítěte.³⁸ Na druhou stranu je zde návrh ústavního zákona, kterým by bylo současné znění čl. 32 odst. 1 LZPS doplněno o výslovnou definici manželství jako svazku muže a ženy.³⁹ Současně se v rámci Poslanecké sněmovny vytvořila i třetí iniciativa ze strany poslance Patrika Nachera, která prosazovala rozšíření práv a povinností registrovaných partnerů na roveň manželům s tím, že by svazky osob stejného pohlaví nadále nesly terminologické označení registrované partnerství, nikoli manželství.⁴⁰

Uvedené legislativní tendence českého zákonodárce reagují na dynamický vývoj v rámci evropského právního prostoru ve vztahu k akceptaci soužití dvou osob stejného pohlaví jako formy rodinného života a dále k právnímu vymezení takových svazků. Česká republika se přitom v současnosti nachází na pomyslné evropské „duhové křižovatce“ dvou hlavních názorových proudů mezi evropskými státy, resp. členskými státy EU. První z těchto proudů představují země uznávající tzv. genderově neutrální manželství či jiné alternativní právní

³⁸ Sněmovní tisk č. 201. Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a důvodová zpráva [online], s. 1-5.

³⁹ Sněmovní tisk č. 211. Návrh ústavního zákona, kterým se mění usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a důvodová zpráva [online], s. 1.

⁴⁰ Nacher, P. KOMENTÁŘ: Manželství homosexuálů – necht' se poslanci odhalí – Patrik Nacher [online]. *Novinky.cz*. 30. 3. 2019 [cit. 17. 9. 2019]. <https://www.novinky.cz/komentare/clanek/komentar-manzelstvi-homosexualu-necht-se-poslanci-odhali-patrik-nacher-40276066>

formy soužití dvou osob stejného pohlaví. Protikladem jim pak stojí státy, u nichž nejsou stejnopohlavní svazky jakkoli legislativně zakotveny.

Ve světle výše uvedeného proto bude následující část práce zaměřena na problematiku soužití osob stejného pohlaví jakožto na jednu z forem rodinného života ve smyslu čl. 8 EÚLP. Konkrétně bude představen současný vývoj ve vazbě na zkoumanou problematiku na evropské úrovni, což bude demonstrováno nejen na aktuálním stavu legislativního zakotvení stejnopohlavních svazků mezi členskými státy EU [podkapitola 2.1], ale i názorovými tendencemi ESLP obsaženými v jeho dosavadní rozhodovací činnosti [podkapitola 2.2]. Poté bude v návaznosti na představené pojetí stejnopohlavních svazků v evropském měřítku zkoumána i jejich koncepce v mezích účinné české soukromoprávní úpravy [podkapitola 2.3], obsažené v zákoně o registrovaném partnerství a občanském zákoníku. V poslední podkapitole budou prezentovány dílčí závěry ve vztahu ke zkoumané problematice a související úvahy *de lege ferenda* [podkapitola 2.4].

2.1 Vybrané názorové proudy v právních úpravách evropských států

Jak již bylo uvedeno v úvodu této kapitoly, Česká republika se v současnosti nachází na pomyslné „duhové křižovatce“ mezi rozdílnými přístupy zákonodárců k popsané problematice napříč všemi evropskými zeměmi. Konkrétní názorové proudy lze demonstrativně prezentovat na stávajících 28 členských státech EU, přičemž v tomto směru je nutno poukázat zejména na dva klíčové aspekty – na formu právního vymezení svazků osob stejného pohlaví a dále na jejich přístup k osvojení nezletilého dítěte. V tomto ohledu lze členské země EU rozdělit do tří názorových skupin.

2.1.1 Manželství jako svazek dvou osob bez ohledu na pohlaví

První skupina zahrnuje západoevropské liberální křídlo členských zemí EU, které upravují tzv. genderově neutrální manželství nebo manželství pro všechny, tedy manželství jakožto právní svazek dvou osob bez ohledu na pohlaví. V jistém slova smyslu „průkopníkem“ v této právní oblasti bylo Nizozemí, které zpřístupnilo manželství osobám

stejného pohlaví jako první člen EU již 1. 4. 2001,⁴¹ a později jej následovalo dalších 12 zemí – Belgie (2003), Španělsko (2005), Švédsko (2009), Portugalsko (2010), Dánsko (2012), Francie (2013),⁴² Spojené království (2014 - pouze Anglie, Wales a Skotsko),⁴³ Lucembursko (2015), Irsko (2015), Finsko (2017),⁴⁴ Malta (2017)⁴⁵ a Německo (2017).⁴⁶

V souvislosti s výše uvedeným západoevropským liberálním proudem je nutno se blíže pozastavit u Rakouska, jež od 1. 1. 2019 rovněž zpřístupnilo manželství osobám stejného pohlaví.⁴⁷ Ke změnám v tomto smyslu však nedošlo ze zákonodárné iniciativy, nýbrž v důsledku rozhodnutí tamního Ústavního soudu ze dne 5. 12. 2017, na jehož základě byly z důvodu diskriminace homosexuálních osob na základě sexuální orientace zrušeny příslušné části rakouského občanského zákoníku,⁴⁸ vymezujících manželství výhradně jako svazek muže a ženy, a dále ustanovení tamního zákona o registrovaném

⁴¹ Curry-Sumner, I. A Patchwork of Partnerships: Comparative Overview of Registration Schemes in Europe. In: Boele-Woelki, K., Fuchs, A. (eds.). *Legal recognition of same-sex relationships in Europe: national, cross-border and European perspectives*. Cambridge: Intersentia, 2012, s. 72.

⁴² Shreeves, R. The rights of LGBTI people in the European Union [online]. *European Parliament*. 12. 6. 2018. [cit. 2. 7. 2018] s. 5. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621877/EPRS_BRI\(2018\)621877_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621877/EPRS_BRI(2018)621877_EN.pdf)

⁴³ Stewart, J., Lloyd, K.-C. Marriage equality in Europe. *Family Advocate*. 2016, roč. 38, č. 4, s. 40.

⁴⁴ Shreeves. *The rights of LGBTI people in the European Union* [online], s. 5.

⁴⁵ Maltská republika: Act No. XXIII of 2017, Marriage Act and other Laws (Amendment).

⁴⁶ Z právní úpravy byl současně zcela vypuštěn institut registrovaného partnerství. K tomu blíže viz Spolková republika Německo: Gesetz zur Einführung des Rechts auf Eheschließung für Personen gleichen Geschlechts v. 18. 12. 2018, BGBl. I 2639.

⁴⁷ Verfassungsgerichtshof Österreich. Distinction between marriage and registered partnership violates ban on discrimination [online]. *Verfassungsgerichtshof Österreich*. 5. 12. 2017. [cit. 4. 7. 2018] s. 1. https://www.vfgh.gv.at/downloads/VfGH_G_258-2017_Press_release_same-sex_marriage.pdf

⁴⁸ Rakouská republika: Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie vom 1. Juni 1811, StF: JGS Nr. 946/1811, in der geänderten Fassung (dále jen „ABGB“).

partnerství⁴⁹ týkající se přístupu k institutu registrovaného partnerství pouze pro osoby stejného pohlaví, a to s účinky od 1. 1. 2019.⁵⁰ Rakouský Ústavní soud v odůvodnění předmětného rozhodnutí poukázal na zjevný vývoj v rakouském právním řádu, který postupně dospěl k současnému stavu, kdy rozsah práv a povinností partnerů je prakticky ekvivalentní manželským právům a povinnostem, včetně práva společného osvojení nezletilého dítěte (rozdíly mezi právní úpravou manželství a registrovaného partnerství označil rakouský Ústavní soud za nepatrné - např. rozdílný věk, kdy lze uzavřít manželství či registrované partnerství).⁵¹

V souhrnu proto rakouský Ústavní soud dospěl k závěru, že existence dvou ekvivalentních právních institutů odlišujících se vzájemně pouze terminologicky na základě toho, zda je vymezen pro osoby stejného pohlaví či nikoliv, staví homosexuální osoby v registrovaném partnerství do nerovného postavení vůči heterosexuálním párům.⁵² Za daných okolností jsou podle soudu vystavovány odtajňování své sexuální orientace v situacích, kdy to po nich nemůže být spravedlivě požadováno.⁵³ S ohledem na predestinované důvody proto byla relevantní právní úprava shledána za diskriminační na základě sexuální orientace a rakouský Ústavní soud příslušná ustanovení ABGB a EPG částečně zrušil, čímž s odkladem k 1. 1. 2019 vymezil manželství i registrované partnerství jako dvě genderově neutrální formy právních svazků dvou osob.⁵⁴

Závěrem nutno podotknout, že podobně liberální přístup západních členských států EU lze pozorovat i v otázce osvojení, jelikož všechny výše uvedené státy přiznávají osobám stejného pohlaví také právo společně si osvojit nezletilé dítě: Nizozemí (2001), Švédsko (2003), Španělsko (2005), Spojené království (2005 – pouze Anglie a Wales, 2009 – Skotsko), Belgie (2006), Dánsko (2010), Francie (2013), Malta (2014), Lucembursko (2015), Irsko (2016), Portugalsko (2016) Finsko (2017)

⁴⁹ Rakouská republika: Bundesgesetz über die eingetragene Partnerschaft (Eingetragene Partnerschaft-Gesetz – EPG) vom 30. Dezember 2009, StF: BGBl. I Nr. 135/2009, in der geänderten Fassung (dále jen „EPG“).

⁵⁰ VfGH [Ústavní soud Rakouska] 4. 12. 2017, G 258-259/2017-9.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

a Německo (2017).⁵⁵ Ohledně problematiky společného osvojení osobami stejného pohlaví v Rakousku rovněž zasahoval tamní Ústavní soud v rozhodnutí ze dne 11. 12. 2014,⁵⁶ v němž shledal legislativní zákaz přístupu partnerů ke společnému osvojení za diskriminační. Z uvedeného důvodu proto rakouský Ústavní soud zrušil příslušná ustanovení ABGB a EPG, čímž bylo legalizováno osvojení ve prospěch partnerů na území Rakouska.⁵⁷

2.1.2 Registrované partnerství jako alternativní právní svazek

Druhou skupinu tvoří členské státy EU zpřístupňující osobám stejného pohlaví alternativní formu právních svazků odlišnou od manželství. Ačkoli se pro označení této formy soužití osob stejného pohlaví v právní teorii obecně používá název *registrované partnerství*,⁵⁸ objevuje se v rámci právních úprav napříč jednotlivými členskými zeměmi i jiná terminologie, např. občanské partnerství (*civil partnership*) ve Spojeném království,⁵⁹ občanský svazek (*unione civile*) v Itálii⁶⁰ nebo životní partnerství (*životno partnerstvo*) v Chorvatsku.⁶¹ Pro účely této části disertační práce bude pro souhrnné označení výše uvedených právních forem soužití dvou osob stejného pohlaví, vč. české právní úpravy, užíváno jednotného termínu „*registrované partnerství*“.

Registrované partnerství je v současnosti zakotveno v právních úpravách celkem 16 členských států EU. Samotná koncepce registrovaného partnerství se však v jednotlivých členských státech

⁵⁵ Shreeves. *The rights of LGBTI people in the European Union* [online], s. 5.

⁵⁶ VfGH [Ústavní soud Rakouska] 11. 12. 2014, G 119-120/2014-12

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Scherpe, J. M., Hayward, A. *The Future of Registered Partnerships: An Introduction*. In: Scherpe, J. M., Hayward, A. (eds.). *The Future of Registered Partnerships: Family Recognition Beyond Marriage?* Cambridge: Intersentia, 2017, s. 3.

⁵⁹ Spojené království Velké Británie a Severního Irska: *Civil Partnership Act 2004* (c. 33).

⁶⁰ Danna, D. *The Italian Debate about Civil Unions and Same-Sex Parenthood: The Disappearance of Lesbians, Lesbian Mothers, and Mothers*. *Italian Sociological Review*. 2018, roč. 8, č. 2, s. 287.

⁶¹ Srov. *What is a life partnership?* [online]. *ŽIVOTNO PARTNERSTVO*. [cit. 6. 7. 2018]. <https://www.zivotnopartnerstvo.com/en/what-is-a-life-partnership/>

EU značně liší, přičemž obecně lze vyzorovat dvě základní dílčí podkategorie způsobů, jakým je registrované partnerství v právních řádech členských zemí upraveno, rozdělené podle toho, zda je registrované partnerství jedinou právní formou soužití osob stejného pohlaví v rámci právních řádů daného státu.

Do první podkategorie spadá celkem osm zemí, které kromě manželství přístupného rovněž osobám stejného pohlaví upravují odděleně také registrované partnerství – Nizozemí (1998),⁶² Francie (1999),⁶³ Belgie (2000),⁶⁴ Lucembursko (2004),⁶⁵ Spojené království (2005 - pouze Anglie, Wales a Skotsko),^{66,67} Malta (2014)⁶⁸ a Španělsko (průběžně od roku 1998).⁶⁹ Jak již bylo uvedeno výše, s účinností od 1. 1. 2019 zrušil rakouský Ústavní soud příslušná ustanovení ABGB a EPG týkající se genderového vymezení manželství a registrovaného partnerství.⁷⁰ V souvislosti s tím je tedy nutno podotknout, že Rakousko od 1. 1. 2019 rovněž spadá do uvedené podkategorie členských států

⁶² Curry-Sumner, I. Same-sex relationships in a European perspective. In: Scherpe, J. M. (ed.). *European family law. Volume III, Family law in a European perspective*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, s. 122.

⁶³ Koncipováno rovněž jako genderově neutrální institut. Viz Francouzská republika: L. n°99-944, 15. Novembre 1999, relative au pacte civil de solidarité, JUSX9803236L.

⁶⁴ Willems, G. Registered Partnerships in Belgium. In: Scherpe, J. M., Hayward, A. (eds.). *The Future of Registered Partnerships: Family Recognition Beyond Marriage?* Cambridge: Intersentia, 2017, s. 384.

⁶⁵ Curry-Sumner. *Same-sex relationships in a European perspective*, s. 125.

⁶⁶ Hayward, A. Registered Partnerships in England and Wales. In: Scherpe, J. M., Hayward, A. (eds.). *The Future of Registered Partnerships: Family Recognition Beyond Marriage?* Cambridge: Intersentia, 2017, s. 192-193.

⁶⁷ Mck. Norrie, K. Registered Partnerships in Scotland. In: Scherpe, J. M., Hayward, A. (eds.). *The Future of Registered Partnerships: Family Recognition Beyond Marriage?* Cambridge: Intersentia, 2017, s. 228.

⁶⁸ Maltská republika: Civil Unions Act, 2014 (Act No. IX of 2014).

⁶⁹ Španělsko nemá celostátní úpravu registrovaného partnerství. Od roku 1998 je tento institut průběžně zakotvován pouze regionálně v právních řádech jednotlivých autonomních společenství. K tomu viz Ferrer-Riba, J. Registered Partnerships in Spain. In: Scherpe, J. M., Hayward, A. (eds.). *The Future of Registered Partnerships: Family Recognition Beyond Marriage?* Cambridge: Intersentia, 2017, s. 353-354.

⁷⁰ VfGH [Ústavní soud Rakouska] 4. 12. 2017, G 258-259/2017-9.

EU upravujících vedle sebe manželství i registrované partnerství, přičemž u obou těchto forem zachovává genderovou neutralitu.

Výše uvedené členské státy však, jak již bylo představeno v předchozím oddílu, ve svých právních rádech zakotvují manželství přístupné rovněž pro stejnopohlavní páry a poskytují jim tak v zásadě vyšší úroveň právní ochrany. Registrované partnerství proto představuje pouze doplňkový institut, resp. alternativu pro ty páry, které na jednu stranu nemají z určitých důvodů zájem na uzavření manželství, na druhou stranu však požadují, aby bylo jejich soužití do jisté míry formalizováno. Z těchto důvodů jim nebude pro účely této disertační práce věnována bližší pozornost.

Zásadní roli sehrává registrované partnerství u druhé podkategorie členských států EU, u kterých představuje tato forma právního svazku jedinou institucionalizovanou formu soužití dvou osob stejného pohlaví. Jedná se tedy oproti zemím uvedeným v předchozím oddílu o konzervativnější křídlo zahrnující celkem devět členských států EU především z jižní a střední Evropy – Spojené království (2005 - oproti Anglii, Walesu a Skotsku neupravuje Severní Irsko genderově neutrální manželství a ponechává v účinnosti pouze právní úpravu registrovaného partnerství),⁷¹ Česká republika (2006), Slovinsko (2006), Maďarsko (2009), Chorvatsko (2014),⁷² Kypr (2015),⁷³ Řecko (2015)⁷⁴ a Estonsko (2016).⁷⁵

Doposud poslední zemí v rámci EU, jež zakotvila ve svém právní řádu institut registrovaného partnerství, byla s účinností od 5. 6. 2016

⁷¹ Sloan, B. Registered Partnerships in Northern Ireland. In: Scherpe, J. M., Hayward, A. (eds.). *The Future of Registered Partnerships: Family Recognition Beyond Marriage?* Cambridge: Intersentia, 2017, s. 254.

⁷² Curry-Sumner. *Same-sex relationships in a European perspective*, s. 126.

⁷³ Lima, D. Registered Partnerships in Greece and Cyprus. In: Scherpe, J. M., Hayward, A. (eds.). *The Future of Registered Partnerships: Family Recognition Beyond Marriage?* Cambridge: Intersentia, 2017, s. 340.

⁷⁴ Ibid., s. 315.

⁷⁵ Uusen-Nacke, T., Vahaste-Pruul, S. In: Boele-Woelki, K., Mol, C., Van Gelder, E. (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*. Cambridge: Intersentia, 2015, s. 20.

Itálie,⁷⁶ a to v reakci na rozhodnutí ESLP ze dne 21. 7. 2015 ve věci *Oliari a další proti Itálii*,⁷⁷ podobně jako Řecko v návaznosti na rozhodnutí ze dne 7. 11. 2013 v kauze *Vallianatos a další proti Řecku*.⁷⁸

Co do koncepce práv a povinností partnerů lze spatřovat napříč uvedenými státy značné rozdíly. Některé členské státy vytváří pro partnery rámec práv a povinností, který je prakticky ekvivalentní k právům a povinnostem manželů, např. v Maďarsku,⁷⁹ nebo se naopak setkáváme s restriktivnějším přístupem, v jehož důsledku je pro partnery upraven pouze omezený výčet práv a povinností, jako např. v České republice, o čemž bude pojednáno v následujících částech této kapitoly. Zvláštní zmínku je v tomto směru třeba věnovat i francouzské úpravě *Le pacte civil de solidarité (PACS)* z první podkategorie členských zemí EU, jelikož na základě této je registrované partnerství koncipováno jako zvláštní typ smluvního vztahu mezi dvěma osobami, bez ohledu na pohlaví, jež nemá účinky ve vazbě na civilní status člověka.⁸⁰

Pokud bychom se zaměřili výhradně na problematiku osvojení, je nutno podotknout, že Severní Irsko je z předestřené okruhu jedinou zemí, která v současnosti umožňuje společné osvojení nezletilého dítěte partnery a zároveň i osvojení potomka partnera druhým z partnerů,⁸¹ a to od roku 2013.⁸²

⁷⁶ Ferrari, I. Family Relationships in Italy after the 2016 Reform: The New Provisions on Civil Unions and Cohabitation. *International Survey of Family Law*. 2017, roč. 2017, s. 172.

⁷⁷ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP ze dne 21. 7. 2015, č. stížností 18766/11, 36030/11.

⁷⁸ *Vallianatos a další proti Řecku*, rozsudek ESLP ze dne 7. 11. 2013, č. stížností 29381/09, 32684/09.

⁷⁹ Jagielska, M. Eastern European Countries: From Penalisation to Cohabitation or Further? In: Boele-Woelki, K., Fuchs, A. (eds.). *Legal recognition of same-sex relationships in Europe: national, cross-border and European perspectives*. Cambridge: Intersentia, 2012, s. 60.

⁸⁰ K tomu viz Granet-Lambrechts, F., Hilt, P. *Droit de la famille*. Fontaine: Presses universitaires de Grenoble, 2018, s. 107 a 110.

⁸¹ Sloan. *Registered Partnerships in Northern Ireland*, s. 269.

⁸² Srov. Shreeves. *The rights of LGBTI people in the European Union* [online], s. 7.

Tři z uvedených členských států EU připouští osvojení potomka partnera (tzv. nepravé osvojení).⁸³ Prvním z nich je Slovinsko, kde byl v rámci rozhodovací činnosti tamního Ministerstva práce, rodiny a sociálních věcí a dalších orgánů státní správy akceptován extenzivní výklad vnitrostátní rodinněprávní úpravy v tom směru, že i osoby ve stejnopohlavním svazku mají právo osvojit si potomka svého partnera.^{84,85} Současně bylo slovinským Nejvyšším soudem judikováno, že osvojení nezletilého dítěte dvěma osobami stejného pohlaví v zahraničí musí být uznáno ve zvláštním řízení před slovinskými soudy, když toto neodporuje veřejnému pořádku a zaručuje ochranu nejlepších zájmů daného dítěte.⁸⁶

V souvislosti se Slovinskem je nutno poukázat na to, že v této členské zemi EU se dlouhodobě objevují v rámci zákonodárského sboru tendence k posílení práv a povinností stejnopohlavních párů, se kterými však slovinská veřejnost opakovaně vyslovila svůj nesouhlas. Slovinští občané tak v referendu v roce 2012 odmítli pokus zákonodárce prosadit návrh nového slovinského rodinněprávního kodexu, rozšiřujícího výčet práv a povinností partnerů prakticky na roveň manželským právům a povinnostem,⁸⁷ stejně jako návrh novely zákona o manželství a rodinném životě, zpřístupňujícího institut manželství i stejnopohlavním svazkům, a to v rámci referenda v roce 2015.⁸⁸

Nicméně, i přes doposud neúspěšné pokusy slovinského zákonodárce zařadit se do západního liberálního křídla členských států EU a stát se tak první zemí z bývalého východního bloku, jež legalizuje tzv. manželství pro všechny, nabyl ve Slovinsku ke dni 24. 2. 2016 účinnosti nový zákon o registrovaném partnerství, přiznávající partnerům všechna práva a povinnosti manželů s výjimkou práva

⁸³ Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Rodinné právo*, s. 155.

⁸⁴ Srov. Novak, B. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 84.

⁸⁵ Takács, J., Szalma, I., Bartus, T. Social Attitudes Toward Adoption by Same-Sex Couples in Europe. *Archives Of Sexual Behavior*. 2016, roč. 45, č. 7, s. 1787-1798.

⁸⁶ Sklep Vrhovnega sodišča [Nejvyšší soud Slovinské republiky] II Ips 462/2009 z dne 28. januarja 2010.

⁸⁷ Novak, B. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 265-266.

⁸⁸ Krasovec, A. The 2015 referendum in Slovenia. *East European Quarterly. Central European University*. 2015, roč. 43, č. 4, s. 308.

na společné osvojení nezletilého dítěte, práva uzavřít manželství a práva podstoupit umělé oplodnění.⁸⁹

Kromě Slovinska umožňuje tzv. nepravé osvojení rovněž konzervativní Itálie v návaznosti na rozhodnutí italského Nejvyššího kasačního soudu z roku 2016.⁹⁰ V souladu s jeho závěry je nutno v situacích, kdy dítě společně vychovávají dvě osoby stejného pohlaví, sledovat nejlepší zájmy dítěte a nelze opomíjet citové vazby mezi dítětem a partnerem biologického rodiče a jeho postavení „sociálního“ rodiče vůči danému dítěti.⁹¹

Posledním ze zmíněných států je Estonsko, kde bylo s účinností tamního zákona o registrovaném partnerství⁹² k 1. 1. 2016 upraveno rovněž právo partnera osvojit si dítě druhého z partnerů, pokud je tento biologickým rodičem daného dítěte, nebo se stal jeho rodičem ještě před uzavřením registrovaného partnerství. Estonsko však naráží na absenci nutných prováděcích předpisů, což fakticky znemožňuje aplikaci některých práv a povinností partnerů.⁹³ Na popsanou situaci reagoval i estonský Nejvyšší soud, který odmítl jakékoli pochyby o účinnosti a platnosti estonského zákona o registrovaném partnerství, tudíž musí podle něj být právům a povinnostem partnerů poskytnuta

⁸⁹ Kogovšek Šalamon, N. News report. New Civil Unions Act Adopted. European network of legal experts in gender equality and non-discrimination [online]. *European Equality Law Network*. 22. 6. 2016. [cit. 8. 7. 2018] s. 1-2. <https://www.equalitylaw.eu/downloads/3848-slovenia-new-civil-unions-act-adopted-pdf-67-kb>

⁹⁰ Corte Suprema di Cassazione [Nejvyšší kasační soud Italské republiky], 22 giugno 2016, n. 12962.

⁹¹ De Götzen, E. Recognition of same-sex marriages, overcoming gender barriers in Italy and the Italian law N° 76/2016 on civil unions. First remarks. *Cuadernos de Derecho Transnacional*. 2017, roč. 9, č. 2, s. 199.

⁹² Estonská republika: Kooseluseadus. - RT I, 16.10.2014, 1.

⁹³ Uusen-Nacke, T., Vahaste-Pruul, S. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 21.

právní ochrana ze strany soudů i bez prováděcích předpisů,⁹⁴ včetně tzv. nepravého osvojení.⁹⁵

Závěrem tohoto oddílu je potřeba poukázat na zbývajících pět států – Českou republiku,⁹⁶ Maďarsko,⁹⁷ Chorvatsko,⁹⁸ Řecko⁹⁹ a Kypr,¹⁰⁰ které v rámci svých právních rádnů nepřiznávají partnerům, jak právo společně si osvojit nezletilé dítě, tak i variantu tzv. nepravého osvojení. Nicméně, Chorvatsko upravuje zvláštní režim péče o dítě ve vztahu k partnerům, kdy za určitých zákonem stanovených podmínek může partner se souhlasem rodičů dočasně vykonávat rodičovská práva a povinnosti k dítěti druhého partnera, popř. na základě rozhodnutí soudu i trvale.¹⁰¹ Řecko pak umožňuje svěření dítěte partnerům do společné pěstounské péče.¹⁰²

⁹⁴ Riigikohus. Supreme Court: Registered Partnership Act is a valid law [online]. *Riigikohus*. 13. 4. 2018. [cit. 8. 7. 2018]. <https://www.riigikohus.ee/en/news-archive/supreme-court-registered-partnership-act-valid-law>

⁹⁵ Estonská judikatura dovodila, že i navzdory absenci relevantních prováděcích předpisů musí být do matriky zapsáno osvojení potomka jednoho z registrovaných partnerů druhým partnerem. K tomu blíže viz Judgement: the State has to enter adoption of a child by a registered partnership family in the population register [online]. *Estonian Human Rights Centre*. 21. 2. 2017. [cit. 15. 7. 2018]. <https://humanrights.ee/en/2017/02/kohtuotsus-riik-peab-kandma-kooselupere-lapsendamise-rahvastikuregistrisse/>

⁹⁶ Hrušáková, M. In: Hrušáková, M., Králíčková, Z. a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 551.

⁹⁷ Jagielska. *Eastern European Countries: From Penalisation to Cohabitation or Further?*, s. 61.

⁹⁸ LGBT Parenting. [online]. *ŽIVOTNO PARTNERSTVO*. [cit. 15. 7. 2018]. <https://www.zivotnpartnerstvo.com/en/lgbt-parenting/>

⁹⁹ Lima. *Registered Partnerships in Greece and Cyprus*, s. 333.

¹⁰⁰ *Ibid.*, s. 344.

¹⁰¹ *LGBT Parenting* [online].

¹⁰² K tomu blíže viz Law Offices of Spilioti, Petzetaki & Nastou. Newsletter Spring – Summer 2018 [online]. *Law Offices of Spilioti, Petzetaki & Nastou*. 23. 6. 2018. [cit. 20. 7. 2018] s. 2-3. <http://www.spnlaw.gr/wp-content/uploads/2018/06/Newsletter-Spring-Summer-2018.pdf>

2.1.3 Členské státy bez relevantní právní úpravy

Poslední skupina členských států EU, kterou je nutno pro účely této disertační práce zmínit, je konzervativní východoevropský blok šesti zemí, které v právních rádech nezakotvují žádnou formu právních svazků osob stejného pohlaví – Bulharsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Rumunsko¹⁰³ a Slovensko.¹⁰⁴ Podobně restriktivní přístup těchto zemí lze spatřovat i ve vztahu k otázce osvojení, když ani jeden z představených členských států EU neupravuje společné osvojení osobami stejného pohlaví, popř. nepravé osvojení.¹⁰⁵

Pro uvedené členské státy EU je typické kromě samotné absence právní úpravy tzv. genderově neutrálního manželství či registrovaného partnerství i zakotvení ústavního limitu vymezujícího manželství jakožto právní vztah výhradně mezi mužem a ženou.^{106,107} Jedinou výjimkou v tomto směru je z předestřených zemí pouze Rumunsko, které sice nekoncepčuje definici manželství na ústavní úrovni, jež by tento právní institut upravovala jako svazek dvou osob odlišného pohlaví, nicméně současně nezakotvuje žádnou konkrétní právní formu soužití stejnopohlavních párů.¹⁰⁸

V případě těchto členských států EU se pravidelně objevují v rámci zákonodárných sborů tendence k přijetí právní úpravy svazků osob stejného pohlaví, např. v Rumunsku¹⁰⁹ nebo v Litvě,¹¹⁰ nicméně tyto se nesečkávají s úspěchem a oproti ostatním členským státům EU zde v otázce práv stejnopohlavních párů nedochází k výraznějšímu

¹⁰³ Jagielska. *Eastern European Countries: From Penalisation to Cohabitation or Further?*, s. 64-69.

¹⁰⁴ Dobrovodský, R. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 35.

¹⁰⁵ Srov. Shreeves, R. *The rights of LGBTI people in the European Union*, s. 5.

¹⁰⁶ Jagielska. *Eastern European Countries: From Penalisation to Cohabitation or Further?*, s. 64-69.

¹⁰⁷ Dobrovodský, R. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 35.

¹⁰⁸ Jagielska. *Eastern European Countries: From Penalisation to Cohabitation or Further?*, s. 67.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Week in Lithuania. Lithuania celebrating centennial of statehood [online]. *Baltic News Network*. 18. 2. 2018 [cit. 20. 7. 2018]. <https://bnn-news.com/about-bnn-news-com>

posunu. Lze však v těchto zemích pozorovat určitý judikatorní progres vedoucí k posílení práv osob stejného pohlaví. Např. v Polsku tamní judikatura přiznala právo homosexuálním kohabitantům, byť žijícím pouze v *de facto* svazku, na pokračování nájmu po smrti druhého z kohabitantů.¹¹¹ Dále je třeba uvést, že navzdory rozhodnutí ESLP ve věci *Vallianatos a další proti Řecku*,¹¹² v němž byla Litva výslovně uvedena jakožto další země upravující registrované partnerství výlučně pro osoby odlišného pohlaví v rozporu s EÚLP, nedošlo v tamní legislativě v tomto směru k žádným změnám.

Na druhou stranu se však objevuje i občanská iniciativa ve zcela opačném směru. Např. na Slovensku pořádané referendum, v jehož rámci se občané vyjadřovali k otázkám souvisejícím s koncepcí manželství a osvojení, a to zejména s cílem zamezit přístupu stejnopohlavních párů k těmto institutům. Referendum se však setkalo s nízkou účastí občanů, a proto bylo i navzdory jeho výsledkům, kdy přes 90 % hlasujících voličů odpovědělo na položené otázky „ANO“,¹¹³ neplatné.¹¹⁴ Nutno podotknout, že slovenský Ústavní soud před konáním referenda u výše popsaných otázek neshledal jejich rozpor s ústavním pořádkem Slovenska.¹¹⁵

Podobně proběhlo v Rumunsku v reakci na rozsudek SDEU ze dne 5. 6. 2018 ve věci *Relu Adrian Coman, Robert Clabourn Hamilton, Asociația Accept proti Inspectoratul General pentru Imigrări, Ministerul Afacerilor Interne*¹¹⁶ referendum, v němž se rumunští občané vyjadřovali k otázce změny ústavní definice manželství na svazek přístupný

¹¹¹ Uchwała Sądu Najwyższego [Nejvyšší soud Polské republiky] – Izba Cywilna z dn. 28 listopada 2012 r., sygn. III CZP 65/12.

¹¹² *Vallianatos a další proti Řecku*, rozsudek ESLP, bod 91.

¹¹³ Referendum 2015, 7. február. Definitívne výsledky referenda za SR. Definitívne výsledky [online]. *Štatistický úrad Slovenskej republiky*. 8. 12. 2015. [cit. 21. 7. 2018]. <http://volby.statistics.sk/ref/ref2015/sk/tab01.html>

¹¹⁴ Vargová, Z. Ke slovenskému "referendu o rodině" [online]. *Právni prostor*. 18. 2. 2015 [cit. 21. 7. 2018]. <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/referendum-na-slovensku>

¹¹⁵ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky [Ústavní soud Slovenské republiky] z 28. 10. 2014, sp. zn. PL. ÚS 24/2014, bod 110-114.

¹¹⁶ Rozsudek SDEU ze dne 5. 6. 2018 ve věci C-673/16.

výhradně pro dvě osoby odlišného pohlaví. Referendum bylo rovněž z důvodu nízké účasti prohlášeno za neplatné.¹¹⁷

Pro úplnost je třeba uvést, že v uvedeném rozhodnutí SDEU zkoumal otázku tzv. odvozeného práva pobytu náležejícího rodinným příslušníkům ze třetích zemí v souladu s příslušnou unijní úpravou¹¹⁸ za situace, kdy se takového práva domáhá osoba v legálně uzavřeném stejnopohlavním manželství na území členského státu EU, a to před státními orgány jiné členské země, jež právní úpravu tzv. manželství pro všechny nemá. SDEU dospěl k závěru, že v tomto konkrétním případě musí být pojem „manžel“ či „manželka“ interpretován autonomně, tudíž v souladu se svobodou volného pohybu osob v rámci EU musí být odvozené právo pobytu manželům přiznáno nehledě na skutečnost, zdali daná země manželství osob stejného pohlaví v rámci vnitrostátní úpravy uznává.¹¹⁹

Jak přitom SDEU výslovně uvedl, ve světle popsaneho rozhodnutí nevzniká členským státům povinnost legalizovat tzv. genderově neutrální manželství, nebo povinnost zcela uznat manželství osob stejného pohlaví uzavřené v zahraničí.¹²⁰ Členské země EU jsou tedy povinny pouze respektovat svobodu volného pohybu stejnopohlavních manželů a akceptovat jejich svazek co do přiznání odvozeného práva na pobyt v dané hostitelské zemi.

2.2 Soužití osob stejného pohlaví v judikatuře ESLP

EÚLP je „*živoucí instrument*“ a její výklad si vyžaduje zohlednění aktuální situace a podmínek v rámci evropského právního prostoru, nehledě na předchozí judikatorní závěry ESLP. Problematika osob stejného pohlaví je jednou z významných právních oblastí, kde lze postupný

¹¹⁷ Romania marriage poll: Referendum to ban gay unions fails [online]. *BBC*. 8. 10. 2018. [cit. 1. 12. 2018]. <https://www.bbc.com/news/world-europe-45779107>

¹¹⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států, o změně nařízení (EHS) č. 1612/68 a o zrušení směrnic 64/221/EHS, 68/360/EHS, 72/194/EHS, 73/148/EHS, 75/34/EHS, 75/35/EHS, 90/364/EHS, 90/365/EHS a 93/96/EHS.

¹¹⁹ Rozsudek SDEU ve věci C-673/16, bod 35 a 45.

¹²⁰ *Ibid.*, bod 45.

názorový vývoj ESLP jednoznačně vyzorovat, jelikož tato právní problematika nadále vyvolává v rámci odborné i laické veřejnosti značné diskuze a názorové spory, zejména s ohledem na její dopady do širokého spektra oborů zahrnujících mj. právo, medicínu, psychologii, etiku aj.

V souvislosti s tím je proto nutno uvést judikaturu ESLP, v níž bylo zkoumáno právo dvou osob stejného pohlaví na právní uznání jejich svazku ze strany státu a další související právní otázky.

2.2.1 Soužití osob stejného pohlaví jako forma rodinného života

S přihlédnutím ke stanoveným výzkumným otázkám této disertační práce nelze opomenout zcela zásadní rozhodnutí ESLP ve věci *Schalk a Kopf proti Rakousku* ze dne 24. 6. 2010.¹²¹ V daném případě ESLP sice na jednu stranu zohlednil skutečnost, že jsou mezi smluvními státy EÚLP patrné postupné tendence k vymezení institutu manželství jako právního svazku dvou osob bez ohledu na jejich pohlaví.¹²² Na druhou stranu však ESLP připomněl, že manželství má dlouhodobě hluboce zakořeněné kulturní a sociální aspekty, tudíž v tomto ohledu je podle ESLP nutno setrvat na stávající interpretaci manželství ve smyslu čl. 12 EÚLP jakožto svazku mezi mužem a ženou.¹²³

Přestože nebyli účastníci se svou stížností v uvedené kauze úspěšní, mělo rozhodnutí ve věci *Schalk a Kopf proti Rakousku* zásadní význam pro další vývoj judikatury ESLP ve vztahu k právnímu postavení soužití osob stejného pohlaví, jelikož ESLP daný případ přezkoumával v kontextu ochrany rodinného života podle čl. 8 EÚLP.¹²⁴ ESLP se tímto odklonil od své dosavadní rozhodovací činnosti, v níž homosexuálním párům přiznával ochranu pouze v mezích soukromého života podle čl. 8 EÚLP¹²⁵ a poprvé připustil, že i stabilní páry osob stejného pohlaví představují jednu z forem rodinného života, potažmo rodiny.¹²⁶

¹²¹ *Schalk a Kopf proti Rakousku*, rozsudek ESLP ze dne 24. 6. 2010, č. stížnosti 30141/04, bod 107-109.

¹²² Ibid.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ *Mata Estevez proti Španělsku*, rozhodnutí ESLP ze dne 10. 5. 2001, č. stížnosti 56501/00.

¹²⁶ *Schalk a Kopf proti Rakousku*, rozsudek ESLP, bod 93-95.

V návaznosti na to je nutno podotknout, že ESLP zůstává ve svém přístupu k vymezení pojmu manželství ve smyslu čl. 12 EÚLP a k zpřístupnění tohoto institutu stejnopohlavním párům nadále názorově konstantní.¹²⁷ Podle ESLP musí být manželství i navzdory k postupnému vývoji legislativ smluvních států interpretován v mezích EÚLP v jeho tradičním pojetí a nelze z EÚLP dovozovat jakoukoli pozitivní povinnost smluvních států k legalizaci tzv. manželství pro všechny.¹²⁸

Uvedenou povinnost přitom nelze dovozovat dle ESLP ani za velmi specifických okolností případu *Hämäläinen proti Finsku* z rozhodnutí ze dne 9. 6. 2016, ve kterém se žena po provedené změně pohlaví domáhala v zájmu kontinuity svého vztahu s manželkou zachování jejich manželského svazku, který by jinak v souvislosti se změnou pohlaví zanikl.¹²⁹ V rámci odůvodnění tohoto rozhodnutí ESLP mj. uvedl, že nedošlo k zásahu do rodinného života v rozporu s čl. 8 EÚLP, když finská právní úprava umožňovala provést tzv. konverzi, při které se manželství v důsledku změny pohlaví některého z manželů *ex lege* změnilo na registrované partnerství, zachovávající kontinuitu vztahu a prakticky stejný rozsah práv a povinností daných osob.¹³⁰

Vyvstává však otázka, do jaké míry lze právní závěry ve věci *Hämäläinen proti Finsku*¹³¹ zobecnit a aplikovat je i na právní úpravy jiných smluvních států EÚLP. Některé smluvní státy EÚLP, včetně České republiky, totiž možnost tzv. konverze manželství na registrované partnerství neupravují. Respektive v otázce právního uznání stejnopohlavních párů, legalizace registrovaného partnerství či přiznání práv a povinností partnerům v obdobném rozsahu jako manželům

¹²⁷ *Chapin a Charpentier proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 9. 6. 2016, č. stížnosti 40183/07, bod 48, 51 a 52.

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ *Hämäläinen proti Finsku*, rozsudek ESLP ze dne 16. 7. 2014, č. stížnosti 37359/09, bod 76-78.

¹³⁰ *Ibid.*, bod 77, 84 a 86.

¹³¹ *Ibid.*, bod 73-74.

obecně nepanuje mezi smluvními státy konsensus,¹³² na což opakovaně výslovně poukázal i ESLP.¹³³

S ohledem na výše uvedené je podle mého názoru nutné považovat za nosné stanovisko rozhodnutí ve věci *Hämäläinen proti Finsku*, podle kterého výklad pojmu manželství podle čl. 12 EÚLP musí být zachován v jeho tradičním pojetí, a to i ve velmi specifických situacích.¹³⁴ Ačkoli je takový výklad podle některých autorů příliš rigidní,^{135,136} nelze opomíjet skutečnost, že ESLP v rámci své rozhodovací činnosti zohledňuje právní úpravy všech smluvní států EÚLP, přičemž právě v natolik kontroverzní oblasti, jakou je problematika právního postavení stejnopohlavních párů či translidí, se mezi smluvními státy EÚLP střetávají různé názorové proudy. Proto je za daných okolností prakticky nemožné se při vymezení evropského pojetí manželství odchylovat od ustálené interpretace tohoto pojmu, která je pro všechny smluvní státy společná a představuje tak *common core*¹³⁷ v rámci evropského právního prostoru.

Na druhou stranu se domnívám, že z případu *Hämäläinen proti Finsku* lze dovodit určitý apel ze strany ESLP na smluvní státy ve směru ke zlepšení právního postavení stejnopohlavních párů a rozšíření jejich práv a povinností,¹³⁸ mj. i z důvodu předcházení

¹³² Srov. Dunne, P. Marriage Dissolution as a Pre-Requisite for Legal Gender Recognition. *Cambridge Law Journal*. 2014, roč. 73, č. 3, s. 509.

¹³³ K tomu viz např. *Schalk a Kopf proti Rakousku*, rozsudek ESLP, bod 105; *Chapin a Charpentier proti Francii*, rozsudek ESLP, bod 48.

¹³⁴ Srov. *Hämäläinen proti Finsku*, rozsudek ESLP, bod 73-74.

¹³⁵ Srov. Dunne. *Marriage Dissolution as a Pre-Requisite for Legal Gender Recognition*, s. 509-510.

¹³⁶ Srov. Ziyadov, N. From Justice to Injustice: Lowering the Threshold of European Consensus in Oliari and Others versus Italy. *Indiana Journal of Global Legal Studies*. 2019, roč. 26, č. 2, s. 671-672.

¹³⁷ Termín „*common core*“ byl převzat CEFL při vypracování *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses* jako společné jádro mezi evropskými rodinněprávními úpravami. „*Better law*“ naopak reprezentuje lepší a efektivnější úpravu rodinného práva, navzdory nalezenému *common core*. K tomu blíže viz Boele-Woelki, K. The Working Method of the Commission on European Family Law. In: Boele-Woelki, K. (ed.). *Common core and better law in European family law*. Antwerp: Intersentia, 2005, s. 31-32.

¹³⁸ Srov. *Hämäläinen proti Finsku*, rozsudek ESLP, bod 85.

obdobným specifickým situacím týkajících se translidí. Právě v otázce uznání stejnopohlavních svazků ve světle EÚLP došlo v rozhodovací činnosti ESLP k významnému názorovému posunu, přičemž uvedené judikatuře bude blíže věnována pozornost v následujícím oddílu.

2.2.2 Právo na registrované partnerství jako celoevropský standard?

Přestože ESLP nadále setrvává na výše uvedené interpretaci pojmu manželství podle čl. 12 EÚLP, došlo na jeho straně kurčitému názorovému posunu ve vztahu k právnímu uznání svazků osob stejného pohlaví v rozhodnutí ze dne 7. 11. 2013 v kauze *Vallianatos a další proti Řecku*.¹³⁹ ESLP se kriticky postavil k tehdejší řecké právní úpravě, ve které byl sice institut registrovaného partnerství zakotven, nicméně tento byl určen výhradně pro osoby odlišného pohlaví.¹⁴⁰ ESLP přitom poukázal na převažující praxi v evropských legislativách, kdy téměř všechny smluvní státy upravující registrované partnerství, s výjimkou Řecka a Litvy, zpřístupňují tento institut výhradně stejnopohlavním párům, nebo jej koncipují jako genderově neutrální.¹⁴¹

V souvislosti s tím ESLP dospěl k závěru, že v případě, kdy smluvní stát v právním řádu upravuje vedle manželství i další alternativní formu právního svazku dvou osob, musí být tato v zásadě aplikována rovněž na stejnopohlavní páry.¹⁴² V opačném případě musí být rozhodnutí smluvního státu vyloučit možnost stejnopohlavních párů uzavřít registrované partnerství založeno na zásadních důvodech, které by převážily individuální zájmy homosexuálů na právní uznání jejich rodinného soužití.¹⁴³ ESLP přitom zdůraznil, že uzavření registrovaného partnerství nabývá pro dané osoby na zcela zásadním významu za situace, kdy registrované partnerství představuje pro stejnopohlavní páry v mezích určitého právního řádu jediný právní institut, na jehož základě by byl jejich vztah státem právně uznán.¹⁴⁴

¹³⁹ *Vallianatos a další proti Řecku*, rozsudek ESLP.

¹⁴⁰ Ibid., bod 91.

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid., bod. 92.

¹⁴⁴ Ibid., bod 90.

Nutno podotknout, že i navzdory prezentovanému právnímu závěru ESLP, v němž byla výslovně uvedena i Litva, jakožto další země upravující registrované partnerství výlučně pro osoby odlišného pohlaví, nedošlo v tomto směru k žádným legislativním změnám ze strany litevského zákonodárce.¹⁴⁵ V současnosti se namísto toho v rámci litevského zákonodárského sboru objevují zcela odlišné legislativní tendence, když v roce 2017 byl přijat zákon, na jehož základě byly vymezeny základní principy „posílení“ ochrany soužití mezi mužem a ženou jakožto primárního modelu rodiny.¹⁴⁶

Přestože ESLP v případě *Vallianatos a další proti Řecku* předestřel, že je zde zvláštní zájem stejnopohlavních párů na právním uznání jejich soužití,¹⁴⁷ neučinil z druhé strany žádný závěr o obecné pozitivní povinnosti smluvních států plynoucí z EÚLP, na jejímž základě by tyto byly zavázány institut registrovaného partnerství legalizovat. V této otázce došlo v rámci judikatury ESLP k významnému posunu v průlomovém rozhodnutí ve věci *Oliari a další proti Itálii*.¹⁴⁸ V daném případě ESLP konstatoval porušení čl. 8 EÚLP, jelikož Itálie porušila pozitivní povinnost vytvořit specifický právní rámec, na jehož základě by bylo zajištěno uznání a ochrana svazků osob stejného pohlaví.¹⁴⁹

Výše popsané právní závěry následně ESLP částečně promítl i v rozsudku ze dne 26. 10. 2017 ve věci *Ratzenböck a Seydl proti Rakousku*,¹⁵⁰ v němž uvedl, že vymezení registrovaného partnerství jako institutu určeného výhradně stejnopohlavním párům nemůže být v zásadě považováno za diskriminační a není tedy v rozporu s EÚLP.¹⁵¹ Podle ESLP musí být vždy zohledněna celková koncepce právní úpravy jednotlivých forem vztahů mezi dvěma osobami v rámci daného právního řádu.¹⁵² Pokud tedy registrované partnerství představuje pro osoby stejného pohlaví jediný prostředek zajišťující

¹⁴⁵ Srov. Lima. *Registered Partnerships in Greece and Cyprus*, s. 309.

¹⁴⁶ Litevská republika: Lietuvos Respublikos šeimoms stiprinimo įstatymas (2017 m. spalio 19 d. Nr. XIII-700).

¹⁴⁷ *Vallianatos a další proti Řecku*, rozsudek ESLP, bod 90.

¹⁴⁸ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP.

¹⁴⁹ *Ibid.*, bod 185-187.

¹⁵⁰ *Ratzenböck a Seydl proti Rakousku*, rozsudek ESLP ze dne 26. 10. 2017, č. stížnosti 28475/12.

¹⁵¹ *Ibid.*, bod 42.

¹⁵² *Ibid.*, bod 40-41.

ochranu jejich rodinného soužití, nelze považovat vyloučení heterosexuálních párů z registrovaného partnerství za diskriminační, jelikož jejich potřeba uznání a ochrany je ve světle EÚLP zcela uspokojena institutem manželství.¹⁵³

V návaznosti na toto rozhodnutí se objevují mezi dalšími autory názory, že stanoviska ESLP uvedená ve věci *Oliari a další proti Itálii*¹⁵⁴ je nutno považovat za obecné a konstantní stanovisko ESLP o pozitivní povinnosti smluvních států EÚLP upravit ve svých právních rádech registrované partnerství přístupné pro osoby stejného pohlaví.¹⁵⁵ Nicméně, nutno uvést, že některé evropské státy upravují např. zvláštní režim pro nesezdané soužití osob stejného pohlaví, u kterých v důsledku vybrané právní skutečnosti (např. legislativně stanovené délky trvání společného soužití) nastávají určité právní následky.¹⁵⁶ Jde např. o Chorvatsko.¹⁵⁷ Zůstává tedy otázkou, zdali požadavek právního rámce, prostřednictvím jehož by bylo dosaženo uznání a ochrany stejnopohlavních svazků, předpokládá obligatorně registrované partnerství, tedy určitou institucionalizovanou právní formu soužití dvou osob stejného pohlaví.¹⁵⁸

Pro bližší vymezení výše uvedeného právního rámce musí být podle mého názoru zohledněny dvě základní argumentační roviny ESLP, vyplývající z odůvodnění rozhodnutí ve věci *Oliari a další proti Itálii*.¹⁵⁹

V první z nich ESLP klade důraz na zajištění ochrany stejnopohlavních svazků, přičemž v tomto ohledu Itálie poskytovala

¹⁵³ *Ratzenböck a Seydl proti Rakousku*, rozsudek ESLP, bod 40.

¹⁵⁴ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 185-187.

¹⁵⁵ Grochová, M. Právní uznání homosexuálních a heterosexuálních vztahů: nikdy nekončící příběh před Evropským soudem pro lidská práva. *Právní rozhledy*. 2018, roč. 26, č. 7, s. 249; Kozubík, J., Wintr, J. Ústavní soudy a práva gayů a leseb – veřejné mínění jako determinant rozhodnutí soudů? *Jurisprudence*. 2016. roč. 25, č. 5, s. 34.

¹⁵⁶ Srov. Scherpe, J. M. *European family law. Volume IV, The present and future of European family law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, s. 72.

¹⁵⁷ K tomu viz Kovaček Stanić, G. Same-sex Union: A Comparison of the Various European Legal Concepts. In: Wardle, L. D., Loveless, A. S. (eds). *Marriage and quasi-marital relationships in Central and Eastern Europe: from the 2006 Vienna colloquium on marriage*. Provo: Byu Academic Publishing, 2008, s. 61-62.

¹⁵⁸ Srov. Hrušáková, Králíčková. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Rodinné právo*, s. 106-107.

¹⁵⁹ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP.

homosexuálním párům pouze omezený rozsah práv a povinností, např. prostřednictvím kohabitačních dohod, na jejichž základě mohly dvě spolužijící osoby upravit vymezený okruh vzájemných práv a povinností.¹⁶⁰ Ve vazbě na absenci relevantní úpravy stanovující *expressis verbis* práva a povinnosti stejnopohlavních svazků byly i nejzákladnější právní aspekty společného soužití homosexuálů dovozovány italskou judikaturou.¹⁶¹ Pakliže jsou tedy homosexuální osoby ve stabilním partnerském soužití odkázány na opakované uplatňování svých práv před soudy, jedná se podle ESLP v takovém případě, a to i s přihlédnutím k přetíženosti italského soudního systému, o zásadní překážku v zajištění ochrany jejich rodinného života a značnou právní nejistotu.¹⁶²

ESLP tedy dovozuje jako jeden z hlavních aspektů pozitivní povinnosti smluvních států podle čl. 8 EÚLP ve vztahu k párům osob stejného pohlaví vymezení okruhu jejich vzájemných práv a povinností.¹⁶³ Nicméně, předestřený okruh práv a povinností ESLP nikterak blíže po obsahové stránce nespécifikuje, resp. pouze obecně konstatuje, že by měly uspokojovat alespoň základní potřeby přirozeně plynoucí ze stabilního partnerského soužití, což doplňuje demonstrativním výčtem zahrnujícím vzájemnou materiální a morální podporu, vyživovací povinnost a práva dědická.¹⁶⁴

Navzdory tomu však zastávám názor, že kromě institutu registrovaného partnerství mohou s požadavkem ESLP na zajištění ochrany homosexuálních párů korespondovat i jiné právní režimy úpravy soužití osob stejného pohlaví. Např. již zmíněná chorvatská právní úprava nesezdaného soužití přiznává za určitých zákonem stanovených podmínek *de facto* svazkům osob stejného pohlaví velmi široké spektrum práv a povinností v obdobném rozsahu jako u manželů.¹⁶⁵ V tomto směru přitom nelze podle mého názoru usuzovat o tom, že by dílčí aspekt zajištění ochrany nebyl naplněn.

¹⁶⁰ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 169.

¹⁶¹ *Ibid.*, bod 170.

¹⁶² *Ibid.*

¹⁶³ *Ibid.*, bod 169.

¹⁶⁴ *Ibid.*

¹⁶⁵ K tomu blíže viz Rešetar, B., Lucić, N. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 241.

V druhé argumentační rovině stanovil ESLP požadavek právního uznání svazků osob stejného pohlaví stran smluvních států EÚLP.¹⁶⁶ V souvislosti s tím ESLP uvedl, že italský právní řád neobsahoval jakoukoli úpravu stejnopohlavních párů, tudíž jim náležel pouze status *de facto* partnerství.¹⁶⁷ Nedostatek právního uznání stejnopohlavních svazků přitom podle ESLP nemohla zhojit ani výše uvedená italská úprava kohabitačních dohod, když tyto byly oprávněny uzavřít jakékoli žijící osoby ve společné domácnosti, včetně spolubydlících aj., nikoli tedy výhradně osoby ve stabilním partnerském vztahu.¹⁶⁸ Navíc, jak již ESLP judikoval ve věci *Vallianatos a další proti Řecku*,¹⁶⁹ existence rodinného života není podmíněna skutečností, že osoby v daném rodinném společenství žijí ve společné domácnosti, proto za daných okolností nemohla podle ESLP italská právní úprava kohabitačních dohod představovat specifický rámec, na jehož základě jsou stejnopohlavní svazky uznány.¹⁷⁰

Ačkoli tedy nebyl podle ESLP splněn požadavek uznání stejnopohlavních párů ve vazbě na status *de facto* partnerství v mezích italské právní úpravy, nelze podle mého názoru dovozovat z výše uvedeného obecný závěr, že předmětné kritérium ve světle případu *Oliari a další proti Itálii*¹⁷¹ v mezích EÚLP splňuje výhradně institut registrovaného partnerství. Přestože ESLP výslovně uvedl, že ve vztahu k dosažení mj. předmětného požadavku uznání představuje registrované partnerství nejvhodnější prostředek,¹⁷² je podle mě možné v tomto směru vzít v potaz i jiné právní režimy soužití dvou osob stejného pohlaví.

Příkladem lze opětovně uvést již výše předešřenou chorvatskou úpravu nesezdaného soužití, u něhož nastávají příslušné právní následky *ex lege*, pokud nesezdané soužití dvou osob stejného pohlaví trvá alespoň tři roky a po celou dobu oba kohabitanti splňují zákonem předepsané

¹⁶⁶ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 185.

¹⁶⁷ *Ibid.*, bod 169.

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ *Vallianatos a další proti Řecku*, rozsudek ESLP, bod 73.

¹⁷⁰ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 169.

¹⁷¹ *Ibid.*

¹⁷² *Ibid.*, bod 174.

předpoklady uzavření registrovaného partnerství.¹⁷³ Ačkoli se tedy nejedná o určitou formalizovanou podobu soužití dvou osob, představuje uvedená chorvatská právní úprava zvláštní právní rámec vyhrazen pouze pro stejnopohlavní páry, proto za daných okolností musí být požadavek uznání v takovém případě ve světle argumentace ESLP ve vztahu k italské úpravě kohabitačních dohod¹⁷⁴ *a contrario* považován za splněný.

Ostatně skutečnost, že některé smluvní státy EÚLP uznávají stejnopohlavní páry v mezích vnitrostátní právní úpravy ve formě nesezdaného soužití, u kterých nastávají na základě zákonem stanovených podmínek související právní účinky *ex lege*, aniž by dané osoby činily další formální právní kroky, připustil ESLP i v rozsudku ve věci *Orlandi a další proti Itálii* ze dne 14. 12. 2017.¹⁷⁵ V uvedeném rozhodnutí navíc uvedl, že z EÚLP nelze dovozovat pozitivní povinnost smluvních států uznat manželství osob stejného pohlaví uzavřené v cizím státě jako takové.¹⁷⁶ Na druhou stranu lze podle ESLP připustit, aby je smluvní státy v mezích jejich vnitrostátní legislativy uznaly jako jinou formu *de iure* či *de facto* svazků.¹⁷⁷

S ohledem na výše uvedenou analýzu rozhodnutí ESLP ve věci *Oliari a další proti Itálii*¹⁷⁸ se tudíž neztotožňuji se závěry některých autorů o tom, že ESLP v mezích EÚLP dovozuje obecnou pozitivní povinnost smluvních států legalizovat registrované partnerství.¹⁷⁹ Podle mého názoru spadá koncepce formy právního rámce soužití dvou osob stejného pohlaví do míry uvážení (*margin of appreciation*) jednotlivých smluvních států, což lze ostatně dovodit i z velmi obecné terminologie

¹⁷³ K tomu blíže viz Rešetar, B., Lucić, N. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s.141-142.

¹⁷⁴ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 169.

¹⁷⁵ *Orlandi a další proti Itálii*, rozsudek ESLP ze dne 14. 12. 2017, č. stížností 26431/12, 26742/12, 44057/12, 60088/12.

¹⁷⁶ *Ibid.*, bod 205.

¹⁷⁷ *Ibid.*, bod 209-210.

¹⁷⁸ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP.

¹⁷⁹ Grochová, M. *Právní uznání homosexuálních a heterosexuálních vztahů: nikdy nekončící příběh před Evropským soudem pro lidská práva*, s. 249; Kozubík, Wintr. *Ústavní soudy a práva gayů a leseb – veřejné mínění jako determinant rozhodnutí soudů?*, s. 34.

užité ze strany ESLP v odůvodnění předmětného rozhodnutí.¹⁸⁰ V tomto směru lze tedy vzít v potaz mimo samotné registrované partnerství i jiné formy svazků osob (včetně nesezdaného soužití), pakliže budou kumulativně naplňovat předestřená kritéria ochrany a uznání stejnopohlavních párů.

Nicméně, nad rámec výše uvedeného nelze odhlížet od dalšího významného kritéria, které musí být ve vztahu k pozitivním povinnostem plynoucím z EÚLP dodrženo. Spočívá v zachování rovnováhy mezi veřejnými zájmy společnosti a individuálními zájmy dotčených osob.

V tomto ohledu ESLP ve věci *Oliari a další proti Itálii* zdůraznil význam judikatury italského Nejvyššího kasačního soudu a Ústavního soudu, které v rámci své rozhodovací činnosti dlouhodobě apelovaly na tamního zákonodárce s požadavkem na přijetí relevantní právní úpravy vymezující určitou formu právních svazků osob stejného pohlaví.¹⁸¹ Ačkoli by úprava takových svazků podle ESLP nezpůsobila Itálii přílišnou zátěž v oblasti legislativy či administrativy, italský zákonodárce na judikaturu tamních soudů nikterak nereagoval.¹⁸² Za daných okolností proto ESLP konstatoval, že zde není žádný veřejný zájem převažující nad individuálními zájmy homosexuálních osob na zakotvení právní úpravy reflektující jejich sociální realitu (i s ohledem na celkový počet stejnopohlavních párů), a to i s přihlédnutím k podpoře legalizace registrovaného partnerství ze strany italské veřejnosti vyplývající z průzkumů veřejného mínění.¹⁸³

Z výše uvedeného lze tedy v souhrnu dovodit tři hlavní faktory, které ESLP při posuzování rovnováhy mezi veřejnými a individuálními zájmy, aplikoval. Jde o veřejné mínění, soulad vnitrostátní judikatury a legislativy a dále nesoulad mezi právní úpravou a sociální realitou.¹⁸⁴ Nutno podotknout, že ve věci *Oliari a další proti Itálii* zaujal odmítavé stanovisko soudce Mahoney, ke kterému se připojili soudkyně Tsotsoria a soudce Vehabović, a v němž je mj. poukázáno na to, že předestřené

¹⁸⁰ Srov. *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 185.

¹⁸¹ *Ibid.*, bod 180.

¹⁸² *Ibid.*

¹⁸³ *Ibid.*, bod 181.

¹⁸⁴ Hayward, A. Same-Sex Registered Partnerships – a Right to Be Recognised? *Cambridge Law Journal*. 2016, roč. 75, č. 1, s. 27.

faktory nemusí být shledány zcela přílehlými v případě ostatních smluvních států EÚLP.¹⁸⁵

V souvislosti s tím se objevují názory, že rozsah předmětné pozitivní povinnosti smluvních států ve vztahu ke stejnopohlavním párům je tedy do jisté míry omezený, poněvadž i navzdory dynamickému vývoji v právních úpravách především západoevropských států ve směru k posílení práv stejnopohlavních svazků nelze přehlížet konzervativní křídlo evropských zemí, v nichž se objevují zcela odlišné názorové tendence¹⁸⁶ [viz oddíl 2.1.3]. Zůstává tedy otázkou, zdali by nedostatek právního rámce zajišťujícího stejnopohlavním párům uznání a ochranu mohl být ve vztahu k některým smluvním státům EÚLP případně odůvodněn absencí výše uvedených faktorů (např. nízkou podporou ze strany veřejnosti).¹⁸⁷ V tomto směru se např. vyjádřilo již Ministerstvo spravedlnosti Slovenské republiky a ve své tiskové zprávě v reakci na rozhodnutí ESLP ve věci *Oliari a další proti Itálii*¹⁸⁸ poukázalo mj. na rozdílný vývoj ve vnitrostátní judikatuře Slovenska a Itálie, když slovenský Ústavní soud v žádném směru neshledal jakýkoli závazek na straně slovenského zákonodárce k vymezení právního rámce uznávajícího stejnopohlavní páry.¹⁸⁹

Podle mého názoru je nutné souhlasit s tím, že předmětnou pozitivní povinnost smluvních států EÚLP nelze vnímat absolutně, když i ESLP zdůrazňuje určitou míru uvážení států ve vztahu k problematice stejnopohlavních párů.¹⁹⁰ Na druhou stranu se však domnívám, jak již bylo uvedeno výše, že velmi obecná formulace použitá ze strany ESLP¹⁹¹ dává smluvním státům širokou možnost prostředků, kterými

¹⁸⁵ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP.

¹⁸⁶ Hayward. *Same-Sex Registered Partnerships – a Right to Be Recognised?*, s. 27.

¹⁸⁷ Srov. *ibid.*

¹⁸⁸ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP.

¹⁸⁹ Srov. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. *Tlačová zpráva*. Vyhlásenie zástupkyne SR pre ESLP k rozsudku Oliari a ďalší proti Taliansku [online]. *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky*. 4. 6. 2019. [cit. 3. 10. 2019] s. 1-2. <https://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Lists/Aktuality/NewForm/Vyh%C3%A1senie%20k%20rozsudku%20Oliari.docx>

¹⁹⁰ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 177.

¹⁹¹ Použitou terminologii označili soudci Pejchal a Wojtyczek za vágní a dvojsmyslnou ve svém odlišném stanovisku ve věci *Orlandi a další proti Itálii*. K tomu blíže viz *Orlandi a další proti Itálii*, rozsudek ESLP.

lze dospět k naplnění jejich smluvní povinnosti podle čl. 8 EÚLP, a to od tzv. genderově neutrálního manželství či registrovaného partnerství s právy a povinnostmi ekvivalentními právům a povinnostem manželů, až po úpravu nesezdaného soužití s omezeným okruhem práv a povinností ve vazbě pouze na nejzákladnější potřeby kohabitantů. Podle mého názoru je na základě této skutečnosti do značné míry omezen prostor pro případnou argumentaci smluvních států, na jejichž základě by odůvodnily „mlčení zákonodárce“¹⁹² a úplnou absenci jakékoli relevantní právní úpravy týkající se stejnopohlavních párů, na což do jisté míry poukázala např. i slovenská veřejná ochránkyně práv.¹⁹³

K jednoznačné odpovědi na tuto otázku však nelze v současnosti dospět, bude proto nutné vyčkat na další rozhodovací činnost ESLP, zejména pak v souvislosti s tradičně konzervativními státy odmítajícími právní svazky osob stejného pohlaví legalizovat, např. Ruskem.^{194,195}

2.2.3 Osvojení dítěte stejnopohlavními páry

Závěrem této podkapitoly bude krátce věnována pozornost problematice homoparentálních rodin s nezletilým dítětem, resp. jejich vzniku prostřednictvím osvojení, a to v kontextu rozhodovací činnosti

¹⁹² Hrušáková M., Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Rodinné právo*, s. 105.

¹⁹³ Srov. Verejná ochrankyňa práv. Stanovisko verejnej ochrankyne práv k problematike práva párov rovnakeho pohlavia na uznanie ich vzťahu v právnom poriadku SR [online]. *Verejný ochranca práv*. 14. 9. 2017. [cit. 3. 10. 2019]. <https://www.vop.gov.sk/stanovisko-verejnej-ochrankyne-prav-k-problematike-prava-parov-rovnakeho-pohlavia-na-uznanie-ich-vztahu-v-pravnom-poriadku-sr>

¹⁹⁴ Shodně též: Curry-Sumner. *Same-sex relationships in a European perspective*, s. 118.

¹⁹⁵ V současnosti je vedeno u ESLP řízení o stížnosti stejnopohlavních párů proti Rusku, ve kterých je namítáno porušení čl. 8 EÚLP z důvodu absence právní úpravy tzv. genderově neutrálního manželství či registrovaného partnerství v tamním právním řádu. K tomu blíže viz The European Court of Human Rights (Third Section). Communicated case. Application no. 40792/10, Irina Borisovna FEDOTOVA and Irina Vladimirovna Shipitko against Russia and 2 other applications [online]. *HUDOC*. 2. 5. 2016, [cit. 30. 7. 2018]. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D%22item%22:%5B%22001-163362%22%5D%7D>

ESLP. Jak již bylo předestřeno výše, z dosavadní judikatury ESLP jsou patrné jednoznačné tendence k posílení uznání a ochrany stejnopohlavních párů, přičemž v souvislosti s tím je smluvním státům EÚLP dána široká míra uvážení ve vztahu ke koncepci práv a povinností homosexuálních svazků.

V tomto ohledu je nadále jednou z nejdiskutovanějších otázek problematika osvojení stejnopohlavními páry, včetně práva partnerů si společně osvojit nezletilé dítě či tzv. nepravého osvojení. V souvislosti s tím je nutné připomenout tři stěžejní rozhodnutí ESLP, v nichž se vyjádřil k postavení partnerů ve vztahu k osvojení nezletilého dítěte v mezích EÚLP.

Na prvním místě je potřeba zmínit rozhodnutí v případě *Gas a Dubois proti Francii* ze dne 15. 3. 2012.¹⁹⁶ V předmětné kauze ESLP zdůraznil tradiční význam institutu manželství jakožto právního svazku dvou osob, jemuž je poskytováno oproti jiným formám rodinného soužití výhradní postavení s nejvyšší přípustnou ochranou.¹⁹⁷ Pokud tedy smluvní stát upravuje i jiné právní formy soužití dvou osob stojících vedle manželství, spadá koncepce práv a povinností do sféry uvážení daného státu.¹⁹⁸ Proto nelze považovat za diskriminační, pakliže určitý smluvní stát umožňuje tzv. nepravé osvojení výhradně manželům a ostatním formám soužití toto právo nepřiznává, když právo na osvojení nezletilého dítěte z EÚLP obecně nevyplývá.¹⁹⁹

Z druhého klíčového rozsudku ESLP ze dne 19. 2. 2013 ve věci *X a další proti Rakousku*²⁰⁰ lze nicméně dovodit, že míra uvážení smluvních států EÚLP ve vztahu k omezení stejnopohlavních párů v přístupu k osvojení je do jisté míry limitovaná. Z uvedeného rozhodnutí ESLP vyplývá, že za stavu, kdy stát zpřístupňuje tzv. nepravé osvojení kromě samotných manželů také nesezdaným heterosexuálním párům, přičemž svazky osob stejného pohlaví jsou z okruhu oprávněných osob v tomto směru vyloučeny, je daná úprava diskriminační na základě sexuální orientace.²⁰¹ V takovém případě, ačkoli EÚLP právo na osvojení

¹⁹⁶ *Gas a Dubois proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 15. 3. 2012, č. stížnosti 25951/07.

¹⁹⁷ Srov. *ibid.*, bod 68.

¹⁹⁸ *Ibid.*, bod 68.

¹⁹⁹ *Ibid.*, bod 69 a 73.

²⁰⁰ *X a další proti Rakousku*, rozsudek ESLP ze dne 19. 2. 2013, č. stížnosti 19010/07.

²⁰¹ *Ibid.*, bod 149-153.

nezletilého dítěte negarantuje, musí být právo tzv. nepravého osvojení zajištěno i ve prospěch stejnopohlavních párů.

V neposlední řadě nelze odhlížet od rozhodnutí ze dne 22. 1. 2008 ve věci *E.B. proti Francii*,²⁰² v němž ESLP posuzoval přípustnost osvojení homosexuální osobou žijící ve stabilním partnerském vztahu. V daném případě ESLP konstatoval, že situace, kdy vnitrostátní právní úprava nikterak neomezuje homosexuální osobu v přístupu k osvojení, nemohou státní orgány za daných okolností odepřít osobě právo osvojit si dítě výhradně na základě její sexuální orientace,^{203,204} nýbrž musí komplexně posuzovat všechny klíčové aspekty.²⁰⁵ Absence zástupce druhého pohlaví oproti osvojiteli v životě osvojovaného dítěte může představovat podle ESLP jedno z kritérií, ke kterým má být státními orgány přihlíženo, nicméně v kontextu osvojení jednou osobou (nikoli osvojení společného) se nesmí jednat o faktor stěžejní.²⁰⁶

K dalšímu názorovému vývoji v rámci rozhodovací činnosti ESLP ve vazbě na problematiku osvojení nezletilého dítěte stejnopohlavním párem prozatím nedošlo. Právo osvojit si nezletilé dítě, včetně společného osvojení a tzv. nepravého osvojení, nadále zůstává v mezích judikatury ESLP především výhradním právem manželů, přičemž otázky rozšíření oprávněných osob o stejnopohlavní páry spadají do míry uvážení jednotlivých smluvních států. Nicméně, jak vyplývá z tohoto oddílu, judikatura ESLP vykazuje jednoznačné tendence ve směru k posílení práv stejnopohlavních párů,²⁰⁷ a to zejména v návaznosti na dynamický vývoj právních úprav především západoevropských zemí. Proto jistě není určitý názorový průlom ze strany ESLP v blízké budoucnosti zcela vyloučen. Je však třeba uvést, že dle ESLP je osvojení dítěte homosexuální osobou v souladu s EÚLP, a proto rodinná politika

²⁰² *E.B. proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 22. 1. 2008, č. stížnosti 43546/02.

²⁰³ ESLP již v minulosti obdobně judikoval, že rozhodnutí ve vztahu k výkonu rodičovských práv nesmí být založeno výhradně na aspektu sexuální orientace rodiče. K tomu blíže viz *Salgueiro da Silva Mouta proti Portugalsku*, rozsudek ESLP ze dne 21. 12. 1999, č. stížnosti 33290/96, bod 35-36.

²⁰⁴ K rodičovské odpovědnosti v judikatuře ESLP blíže viz M. Palásek. In: Šínová, R., Westphalová, L., Králíčková, Z. a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, s. 26-46,

²⁰⁵ *E.B. proti Francii*, rozsudek ESLP, bod 93.

²⁰⁶ *Ibid.*, bod 93-96.

²⁰⁷ *Srov. Härmäläinen proti Finsku*, rozsudek ESLP, bod 85.

každého smluvního státu ve vazbě na problematiku osvojení nezletilého dítěte musí respektovat zákaz diskriminace.

2.3 Česká republika a právní úprava stejnopohlavních svazků

S účinností zákona o registrovaném partnerství ke dni 1. 7. 2006 byl do právního řádu České republiky zařazen zcela nový právní institut registrovaného partnerství. Registrované partnerství v současnosti představuje vedle manželství jedinou institucionalizovanou formu soužití dvou osob. Zákonodárce přitom registrované partnerství koncipuje jako svazek přístupný pouze pro dvě osoby stejného pohlaví.

Přestože se v rámci rekodifikace soukromého práva ve věcném záměru nového civilního kodexu počítalo se zařazením tohoto institutu (s pozměněným názvem „zapsané partnerství“)^{208,209} do občanského zákoníku společně s širším okruhem práv a povinností, vč. společného majetkového režimu nebo práv spojených s bydlením,²¹⁰ zákonodárce bez bližšího odůvodnění²¹¹ tento institut do konečné verze občanského zákoníku nezařadil a ponechal jej upraven v zákonu o registrovaném partnerství. K tomuto kroku se kriticky postavila Pracovní skupina pro otázky sexuálních menšin ministryně pro lidská práva především z důvodu, že nezahrnutí zapsaného partnerství do nového občanského zákoníku vede k celkovému odklonění se od samotné koncepce občanského zákoníku jako obecného kodexu soukromého práva

²⁰⁸ Návrh občanského zákoníku – verze 03.06.2007 [online]. *NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK*. [cit. 2. 7. 2018] s. 351-359. http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf

²⁰⁹ Obdoba dřívější německé právní úpravy. Viz Scherpe. *European family law. Volume IV, The present and future of European family law*, s. 80.

²¹⁰ Věcný záměr občanského zákoníku (s úpravami po projednání v odborných komisích LRV a v Legislativní radě vlády) [online]. *NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK*. [cit. 2. 7. 2018] s. 48. http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/vecny_zamer_OZ_2000.pdf

²¹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník [online]. *NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK*. [2. 7. 2018] s. 197. <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

a v neposlední řadě brání posílení práv a povinností stejnopohlavních párů.²¹²

Registrované partnerství tak nadále zůstává zakotveno odděleně od občanského zákoníku v samostatném zákonu o registrovaném partnerství, přičemž v následující podkapitole bude uvedené soukromoprávní úpravě věnována bližší pozornost, a to v kontextu výše uvedených názorových proudů mezi členskými státy EU a právních závěrů ESLP. V neposlední řadě bude představena i aktuální judikatura Ústavního soudu související s registrovaným partnerstvím a právy stejnopohlavních párů.

2.3.1 Předpoklady uzavření registrovaného partnerství

Registrované partnerství je statusový poměr,²¹³ definovaný v ustanovení § 1 odst. 1 ZRegP jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto právním předpisem. Český zákonodárce tedy nevymezuje registrované partnerství genderově neutrálně²¹⁴ a právní úprava obsažená v zákoně o registrovaném partnerství tak sleduje vytvoření právního rámce zajišťujícího právní uznání výhradně svazků osob stejného pohlaví a ochranu jejich rodinného života.²¹⁵ U heterosexuálních párů pak tento účel naplňuje institut manželství, jelikož registrované partnerství přístupné

²¹² Pracovní skupina pro otázky sexuálních menšin. Stanovisko Pracovní skupiny pro otázky sexuálních menšin k vypuštění institutu zapsaného partnerství z připravovaného návrhu občanského zákoníku [online]. *Vláda ČR*. [cit. 14. 10. 2019] s. 3. <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/Stanovisko-k-vypusteni-zapsaneho-partnerstvi.pdf>

²¹³ Hrušáková, M., Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Rodinné právo*, s. 106.

²¹⁴ Jak bylo již předestřeno výše, některé členské státy EU zpřístupňují registrované partnerství i párům odlišného pohlaví. K tomu blíže viz Miles, J. Unmarried cohabitation in a European perspective. In: Scherpe, J. M. (ed.). *European family law. Volume III, Family law in a European perspective*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, s. 59.

²¹⁵ Sněmovní tisk č. 969. Návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, a důvodová zpráva [online]. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna*. [cit. 2. 7. 2018] s. 25. <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=14026&pdf=1>

pro všechny osoby bez ohledu na jejich pohlaví by podle zákonodárce nevedlo k deklarovanému účelu zákona o registrovaném partnerství a pouze by prohloubilo diskriminaci homosexuálů.²¹⁶

Účinná právní úprava podle zákona o registrovaném partnerství tedy řadí Českou republiku do méně liberálního křídla především střeoevropských zemí, které manželství nadále vymezují jako právní svazek přístupný výhradně pro dvě osoby odlišného pohlaví, přičemž pro homosexuální páry vytváří zvláštní alternativní institut [k tomu viz oddíl 2.1.2]. Uvedená koncepce, kdy zákonodárce upravuje zvláštní institut pro stejnopohlavní páry odděleně od manželství v jeho tradičním pojetí, koresponduje i s požadavky ESLP,²¹⁷ jelikož vytváří prostor zajišťující uznání a ochranu oběma zainteresovaným skupinám.

Registrované partnerství vzniká podle § 3 a 4 ZRegP na základě souhlasného prohlášení před registrujícím matričním úřadem²¹⁸ učiněného dvěma osobami stejného pohlaví staršími 18 let. Registrujících matričních úřadů je pouze čtrnáct, když na každý kraj připadá jeden úřad,²¹⁹ čímž jsou podmínky uzavření registrovaného partnerství co do počtu míst do značné míry omezené oproti manželství, které lze uzavřít před kterýmkoli matričním úřadem či v zahraničí před diplomatickou misí nebo konzulárním úřadem České republiky.²²⁰ Stanovený počet registrujících matričních úřadů by mohl být do jisté míry odůvodněn menším počtem uzavřených registrovaných partnerství oproti manželství,²²¹ avšak rozdílný přístup zákonodárce k registrovanému partnerství je patrný i v mnoha dalších aspektech.

²¹⁶ Srov. *Sněmovní tisk č. 969. Návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, a důvodová zpráva* [online], s. 25.

²¹⁷ K tomu viz *Ratzenböck a Seydl proti Rakousku*, rozsudek ESLP, bod 40 a 42.

²¹⁸ K tomu viz příloha č. 4 vyhlášky č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*vyhláška č. 207/2001 Sb.*“).

²¹⁹ *Ibid.*

²²⁰ Shodně též: *Veřejný ochránce práv. Uzavírání registrovaného partnerství v České republice* [online]. *Veřejný ochránce práv.* [cit. 4. 10. 2019] s. 13. https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/30-16-DIS_vyzkumna_zprava_v3_2_760946_001.pdf

²²¹ Srov. Hrušáková, M. *Zákon o registrovaném partnerství. Bulletin advokacie.* 2007, roč. 2017, č. 2, s. 18.

Zákon o registrovaném partnerství např. neobsahuje ustanovení, které by bylo ekvivalentní § 656 odst. 2 OZ, na jehož základě je stanovena veřejná a slavnostní povaha obřadu uzavření manželství, typicky v prostorách obřadní síně příslušného matričního úřadu, ani není stanovena povinnost přítomnosti dvou svědků při obřadu. Současně není v případě registrovaného partnerství zákonodárcem vyžadována účast starosty, místostarosty, pověřeného člena zastupitelstva obce či jiných subjektů podle § 11a zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o matrikách“), nýbrž se činí pouze před matričním úředníkem. S ohledem na výše uvedené se v praxi mezi registrujícími matričními úřady objevují případy, kdy je registrované partnerství uzavíráno pouze v kanceláři příslušného matričního úředníka nebo kdy registrující matriční úřad vybírá provozní poplatek za přítomnost starosty při obřadu jako soukromoprávní nárok.²²²

Na rozdílné podmínky uzavření registrovaného partnerství a manželství dlouhodobě poukazuje i veřejná ochránkyně práv a učinila v tomto směru doporučení, aby byla konstrukce dvou zvláštních matrik zrušena a sjednotily se podmínky pro uzavření registrovaného partnerství podle § 13a zákona o matrikách s těmi, které jsou stanoveny v ustanovení § 11a a 12 zákona o matrikách.²²³ Navzdory tomu však k žádným legislativním změnám v tomto směru doposud nedošlo.

Obdobnou situaci přitom řešil i rakouský Ústavní soud v rozhodnutí ze dne 19. 6. 2013,²²⁴ v němž shledal za protiústavní příslušnou část právní úpravy, na základě které měly dvě osoby stejného pohlaví, na rozdíl od manželů, povinnost uzavírat registrované partnerství pouze v budově příslušného správního úřadu (*Bezirksverwaltungsbehörde*).²²⁵ Rakouský Ústavní soud uvedl, že zde nebyl žádný legitimní důvod pro rozdílné zacházení mezi dvěma osobami uzavírajícími manželství a osobami, které mají zájem uzavřít registrované partnerství, když důvody pro uzavření takového svazku mimo budovu správního úřadu

²²² K tomu blíže viz Veřejný ochránce práv. *Uzavírání registrovaného partnerství v České republice* [online], s. 25.

²²³ *Ibid.*, s. 23-24.

²²⁴ VfGH [Ústavní soud Rakouska] 06.09.2013, G18/2013.

²²⁵ *Ibid.*

mohou záviset i na zcela objektivních skutečnostech, např. zdravotním stavu daných osob.²²⁶

Nutno dodat, že problematika podmínek uzavření registrovaného partnerství v souladu s rakouskou právní úpravou byla předložena i ESLP ve věci *Hoffmann a další proti Rakousku*, poněvadž i navzdory zásahu ze strany rakouského Ústavního soudu zůstal zachován stav, kdy registrované partnerství bylo uzavíráno před správním úřadem (*Bezirksverwaltungsbehörde*) na rozdíl od manželství, jež bylo uzavíráno před matričním úřadem (*Standesamt*).²²⁷ Stížnost byla však bez věcného projednání ze strany ESLP odmítnuta, jelikož v mezidobí byla rakouským zákonodárcem přijata novelizace, sjednocující oddávající orgán společně pro manželství i registrované partnerství.²²⁸

Jak již bylo uvedeno v předchozí podkapitole, ESLP klade na smluvní státy EÚLP pozitivní povinnost upravit specifický právní rámec, na jehož základě bude zajištěno uznání a ochrana stejnopohlavních párů,²²⁹ přičemž v tomto směru mají smluvní státy širokou míru uvážení [k tomu viz podkapitola 2.2]. S ohledem na to, že předmětnou pozitivní povinnost splňují i jiné formy úpravy soužití dvou osob stejného pohlaví, včetně nesezdaného soužití, u kterého nastávají související právní účinky při splnění zákonných předpokladů *ex lege* bez dalších formálních kroků, jsou určité rozdíly v podmínkách uzavření manželství a registrovaného partnerství přípustné.

Uvedené rozdíly však i přes širokou míru uvážení nesmějí vést k diskriminaci ve smyslu čl. 14 EÚLP,²³⁰ ledaže by rozdílné zacházení sledovalo legitimní cíl a představovalo proporciální opatření.²³¹ Předně je však nutné posoudit, zdali jsou registrovaní partneři a manželé ve srovnatelném postavení ve vazbě na podmínky uzavření daného právního svazku.²³²

²²⁶ VfGH [Ústavní soud Rakouska] 06.09.2013, G18/2013.

²²⁷ *Hörmann a další proti Rakousku*, rozhodnutí ESLP ze dne 7. 3. 2017, č. stížností 31176/13, 31185/13.

²²⁸ *Ibid.*, bod. 10-11.

²²⁹ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 185.

²³⁰ *Srov. X a další proti Rakousku*, rozsudek ESLP, 149-153.

²³¹ Ve vztahu k čl. 14 EÚLP dovodil ESLP tzv. test diskriminace. K tomu blíže viz Bobek, M. In: Kmec, Kosař a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*, s. 1214-1227.

²³² *Ibid.*

V tomto ohledu se ztotožňuji s argumentací použitou rakouským Ústavním soudem, podle které nelze bez dalšího přihlížet pouze k rozdílnostem mezi právní úpravou manželství a registrovaného partnerství, nýbrž musí být zohledněny klíčové zájmy, jež jsou pro dané osoby společné, spočívající v symbolické hodnotě obřadu uzavření jejich právního svazku.²³³ Ve světle výše uvedeného proto, obdobně jako veřejná ochránkyně práv,²³⁴ neshledávám žádné relevantní důvody k tomu, aby nebylo na manžele a registrované partnery co do podmínek uzavření jejich právního svazku nahlíženo jako na dvě kategorie osob ve srovnatelném postavení.

Jak již bylo uvedeno výše, omezený počet registrujících matričních úřadů lze do jisté míry odůvodnit menším počtem uzavřených registrovaných partnerství oproti manželství,²³⁵ což ve svém důsledku sleduje legitimní cíl zjednodušené a racionální veřejné správy.²³⁶ Navíc, registrující matriční úřady jsou rozmístěny rovnoměrně po celém území České republiky, když na každý kraj připadá vždy jeden matriční úřad. Proto úprava obsažená ve vyhlášce č. 207/2001 Sb. podle mého názoru, i přes některé praktické nedostatky, na které poukazuje veřejná ochránkyně práv,²³⁷ představuje proporciální řešení, jež nevytváří zásadní překážky v uzavření registrovaného partnerství, a nelze ji v tomto ohledu považovat za diskriminační.

Na druhou stranu se však domnívám, že zde nejsou žádné relevantní argumenty, které by odůvodnily absenci zákonného požadavku na slavnostní pojetí obřadu uzavření registrovaného partnerství, včetně určení času a místa jeho konání, ekvivalentního ustanovením § 656 odst. 2 OZ a § 11a až 12 zákona o matrikách. V tomto směru je třeba uvést, že rozdílné zacházení mezi manželi a registrovanými partnery

²³³ K tomu viz VfGH [Ústavní soud Rakouska] 06. 09. 2013, G18/2013

²³⁴ Srov. Veřejný ochránce práv. *Uzavírání registrovaného partnerství v České republice* [online], s. 12.

²³⁵ Srov. Hrušáková. *Zákon o registrovaném partnerství*, s. 18.

²³⁶ V obecné rovině může podle ESLP zjednodušená a racionální veřejná správa představovat legitimní cíl odůvodňující nerovné zacházení. Srov. *Stec a další proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 12. 4. 2006, č. stížností 65731/01, 65900/01, bod 52.

²³⁷ K tomu blíže viz Veřejný ochránce práv. *Uzavírání registrovaného partnerství v České republice* [online], s. 12.

nesmí vést k pocitům méněcennosti,²³⁸ přičemž souvisejícím klíčovým hlediskem musí být respektování lidské důstojnosti daných osob ze strany státu.²³⁹

Současně se přitom domnívám, že již výše přestředěné případy uzavírání registrovaného partnerství v prostorách kanceláře registrujícího matričního úřadu, vybírání provozního poplatku za přítomnost starosty či pověřeného člena zastupitelstva,²⁴⁰ jež je při uzavírání manželství podle § 11a odst. 1 zákona o matrikách povinná, nebo omezené možnosti individualizace místa a času obřadu nerespektují význam a vážnost uzavření registrovaného partnerství. Přestože veřejná ochránkyně práv dovozuje slavnostní povahu obřadu uzavření registrovaného partnerství ze zásad činnosti správních orgánů,²⁴¹ nelze podle mého názoru opomíjet skutečnost, že absence výslovné právní úpravy vede k nejednotné praxi registrujících matričních úřadů,²⁴² což pouze umocňuje právní nejistotu dotčených osob.

Zákonodárce navíc stanovuje v § 16 a 17 ZRegP podmínky zrušení registrovaného partnerství obdobně jako u rozvodu manželství podle § 755–758 OZ, když rozdíly plynou ze samotné podstaty registrovaného partnerství jakožto svazku dvou osob stejného pohlaví, o čemž bude pojednáno blíže v oddílu 2.3.6. Pokud tedy zákonodárce stanovuje prakticky ekvivalentní podmínky pro registrované partnery a manžele co do zániku jejich právního svazku na základě rozsudku soudu, považuji za nelogické, že v podmínkách jejich vzniku činí výše popsané rozdíly.

S ohledem na výše uvedené zastávám názor, že absence relevantní právní úpravy, stanovující slavnostní povahu obřadu uzavření registrovaného partnerství, včetně určení místa a času obřadu, obdobně jako v případě uzavření manželství vede k diskriminaci stejnopohlavních párů. Na druhou stranu se domnívám, že opomenutí požadavku přítomnosti dvou svědků ve vztahu k registrovaným partnerům nelze považovat za diskriminační, jelikož tento nedostatek

²³⁸ Shodně též: Veřejný ochránce práv. *Uzavírání registrovaného partnerství v České republice* [online], s. 12.

²³⁹ K tomu viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/15, bod 46.

²⁴⁰ Veřejný ochránce práv. *Uzavírání registrovaného partnerství v České republice* [online], s. 20.

²⁴¹ *Ibid.*, s. 16-17.

²⁴² *Ibid.*, s. 23.

ve svém důsledku nesnižuje důstojnost samotného obřadu a jedná se navíc o element tradičně spjatý výhradě s institutem manželství.²⁴³

Kromě souhlasného projevu vůle dvou osob stejného pohlaví před registrujícím matričním úřadem stanovuje zákonodárce v § 4 ZRegP o další předpoklady uzavření registrovaného partnerství, když se musí jednat o osoby starší 18 let, které nejsou navzájem příbuzné v linii přímé či sourozenci, netrvá u nich manželství nebo jiné registrované partnerství a nejsou v tomto rozsahu omezeni na svéprávnosti, přičemž alespoň jedna z těchto osob musí být státním občanem České republiky. V obecné rovině uvedené podmínky korespondují s předpoklady uzavření manželství podle § 672 až 676 OZ.

Co do věku přípustného k uzavření registrovaného partnerství však zákonodárce nestanovuje žádné výjimky, když oproti tomu podle § 672 odst. 2 OZ ve výjimečných případech může soud povolit uzavření manželství i nezletilé osobě, která není plně svéprávná. Záměr zákonodárce přitom zjevně reflektuje v praxi převažující důvod, na jehož základě soud povolí uzavření manželství i nezletilé osobě bez plné svéprávnosti, spočívající v těhotenství snoubenky, přičemž v případě registrovaných partnerů je tento důvod s přihlédnutím k absenci přirozených reprodukčních funkcí ze své podstaty vyloučen.^{244,245}

Současně nelze odhlížet od požadavku na státní občanství České republiky alespoň jedné z osob uzavírajících registrované partnerství, na druhou stranu však ve vztahu k uzavření manželství zákonodárce uvedenou podmínku nestanovuje a manželství tak mohou na území České republiky uzavřít i dva cizinci. V souvislosti s tím zákonodárce v důvodové zprávě k zákonu o registrovaném partnerství uvádí, že ustanovení § 4 odst. 2 ZRegP reaguje na chybějící konsensus především mezi evropskými státy v otázce legalizace právních svazků osob stejného pohlaví a jejich uznání ze strany vnitrostátních orgánů

²⁴³ K tomu blíže viz Hrušáková, M., Králíčková, Z. In: Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 7-8.

²⁴⁴ Srov. Hrušáková, M. In: Hrušáková, M., Králíčková, Z. a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*, s. 526-527.

²⁴⁵ Do úvahy by bylo možné vzít pouze lesbické páry. Nicméně v uvedeném případě právní úprava vylučuje právní rodičovství obou žen současně, proto zákonodárce takovou situaci v § 4 ZRegP nereflektoval.

domovské země v případech, kdy jsou takové svazky uzavřeny na území cizího státu.²⁴⁶

Z výše uvedeného je tedy patrný záměr zákonodárce eliminovat případy „registrované partnerské turistiky“,²⁴⁷ při které by uzavření registrovaného partnerství dvěma cizími státními příslušníky na území České republiky nebylo následně ze strany jejich domovské země uznáno. Ve svém důsledku tak zákonodárce *a contrario* předpokládá, že dvě osoby, které uzavřou registrované partnerství, zůstanou trvale žít na území České republiky. S tímto ostatně koresponduje i příslušná úprava mezinárodního práva soukromého obsažená v § 67 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, podle které je ve vztahu k registrovanému partnerství, včetně způsobilosti k jeho uzavření, způsobu uzavření či osobních a majetkových poměrů partnerů, právem rozhodným právo státu, ve kterém bylo registrované partnerství uzavřeno.

Nicméně ustanovení § 4 odst. 2 ZRegP představuje pouze částečné řešení ve vazbě na předestřený záměr zákonodárce. Zákonodárce v tomto ohledu opomíjí, že ve skutečnosti nemusí být ani registrované partnerství uzavřené mezi občanem České republiky a cizincem v souladu s § 4 odst. 2 ZRegP v zemi původu daného cizího státního příslušníka uznáno.²⁴⁸ Navíc zákonodárce nezohledňuje skutečnost, že legitimní zájem na uzavření registrovaného partnerství mohou mít i cizí státní příslušníci, kteří žijí trvale na území České republiky, např. osoby s povolením k trvalému pobytu či osoby, jimž byl udělen azyl.²⁴⁹ Na druhou stranu však zákonodárce podle mého názoru nelogicky přiznává právo uzavřít registrované partnerství osobám s občanstvím České republiky i v těch případech, kdy tyto žijí trvale na území cizího státu.²⁵⁰

V návaznosti na výše uvedené tedy zákonodárce podle mého názoru ponechává určitý okruh osob v právním vakuu bez možnosti úpravy

²⁴⁶ Sněmovní tisk č. 969. Návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, a důvodová zpráva [online], s. 27.

²⁴⁷ Srov. Holub, M. Registrované partnerství? Ani ryba ani rak. *Právní rozhledy*. 2006, roč. 14, č. 9, s. 313.

²⁴⁸ Srov. Hrušáková, M. In: Hrušáková, Králíčková a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*, s. 526.

²⁴⁹ Shodně též: Holub. *Registrované partnerství? Ani ryba ani rak*, s. 313.

²⁵⁰ Shodně též: *Ibid.*

vzájemných práv a povinností vyplývajících z trvalého partnerského soužití, a to výhradně na základě kritéria státní příslušnosti. Za daných okolností považují právní úpravu obsaženou v § 4 odst. 2 ZRegP za neslučitelnou s právními závěry ESLP ve věci *Oliari a další proti Itálii*²⁵¹ a v kauze *Orlandi a další proti Itálii*.²⁵² Zároveň předmětná úprava nekoresponduje s unijními principy svobodného pohybu osob ve smyslu Smlouvy o fungování Evropské unie,²⁵³ když § 4 odst. 2 ZRegP ve svém důsledku zamezuje upevnění a dalšímu rozvoji rodinného života homosexuálních obyvatel ostatních členských států EU na území České republiky.²⁵⁴ Mám tedy za to, že *de lege ferenda* by připadalo do úvahy zrušení ustanovení § 4 odst. 2 ZRegP, popř. připuštění práva uzavřít registrované partnerství ve vztahu ke dvěma cizincům, kteří dlouhodobě žijí v České republice.²⁵⁵

2.3.2 Práva a povinnosti partnerů – zákon o registrovaném partnerství

Registrované partnerství je podle § 8 odst. 1 ZRegP stejně jako manželství postaveno na rovnosti partnerů v jejich právech a povinnostech vyplývajících z ústavněprávního principu rovnosti lidí v důstojnosti a právech podle čl. 1 LZPS. Jak již bylo uvedeno v úvodu této podkapitoly, institut registrovaného partnerství, včetně souvisejících práv a povinností partnerů, je upraven v zákonu o registrovaném partnerství odděleně od občanského zákoníku. Nicméně s přihlédnutím k povaze občanského zákoníku jakožto obecného soukromoprávního kodexu²⁵⁶ jsou některá práva a povinnosti partnerů zahrnuta do samotného občanského zákoníku, přičemž těmto bude věnována bližší pozornost v následujících oddílech [k tomu viz oddíly 2.3.4 a 2.3.5].

Předně nutno podotknout, že na rozdíl od manželství, u kterého zákonodárce upravuje výčet osobních manželských práv a povinností

²⁵¹ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 185.

²⁵² *Orlandi a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 209-210.

²⁵³ Smlouva o fungování Evropské unie, ve znění pozdějších dodatků., publikovaná pod č. 44/2004 Sb.m.s.

²⁵⁴ Srov. rozsudek SDEU ve věci C-673/16, bod 39-40.

²⁵⁵ Srov. Holub. *Registrované partnerství? Ani ryba ani rak*, s. 313.

²⁵⁶ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online], s. 19-20.

v § 687–689 OZ²⁵⁷ (včetně povinnosti být si oporou, být si věrni, žít spolu či informační povinnosti mezi manželi), zákonodárce v tomto směru v zákonu o registrovaném partnerství nestanovuje *expressis verbis* žádná osobní práva a povinnosti mezi partnery obdobné povahy. Přestože se jedná o soubor manželských práv a povinností, které podle některých autorů představují „požadavky spíš etické či psycho-sociální“²⁵⁸ a u nichž se vedou polemiky nad možností jejich vynucení na základě výkonu rozhodnutí²⁵⁹ s přihlédnutím k jejich abstraktnosti²⁶⁰ či k lidskoprávním dopadům případného výkonu rozhodnutí,²⁶¹ nelze odhlížet od jejich významu spočívajícího ve vymezení základních společenských hodnot fungujícího manželství.²⁶²

I v případě registrovaného partnerství představují uvedené dílčí aspekty základní elementy fungujícího partnerského vztahu a rodinného soužití partnerů, což ostatně potvrzuje i zákonodárce v důvodové zprávě k zákonu o registrovaném partnerství, když uzavření registrovaného partnerství označuje za „projev úcty k hodnotám obvykle spojovaným s rodinným společenstvím (vzájemná láska, úcta, péče a podpora)“.²⁶³ Ostatně účelem institutu registrovaného partnerství je podle zákonodárce zejména posílení ochrany rodinného společenství stejnopohlavních párů,²⁶⁴ které je založeno na aspektech „lidských, osobních, vztahových a životních“.²⁶⁵

²⁵⁷ Výčet manželských práv a povinností stanovený na základě kategorizace použité zákonodárcem v důvodové zprávě. K tomu viz *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online], s. 166-167.

²⁵⁸ Radvanová, S., Zuklínová, M. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 40.

²⁵⁹ Telec, I. Subjektivní práva rodinná. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 3, s. 81.

²⁶⁰ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online], s. 167.

²⁶¹ Šalamoun, M. Manželské povinnosti a jejich vykonatelnost. In: Sehnálek, D., Valdhans, J., Dávid, R., Kyncl, L. (eds.). *Dny práva – 2009 – Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 2252-2253.

²⁶² Radvanová, Zuklínová. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*, s. 39.

²⁶³ Sněmovní tisk č. 969. *Návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, a důvodová zpráva* [online], s. 25.

²⁶⁴ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online], s. 167.

²⁶⁵ Srov. Zuklínová, M. In: Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek II, (§ 655 až 975)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 232.

Přestože tedy zákonodárce osobní charakter registrovaného partnerství předpokládá, nestanovuje v tomto směru partnerům *expressis verbis* žádná práva a povinnosti. Přičemž tato práva a povinnosti nelze podle mého názoru s ohledem na základní soukromoprávní zásadu „*vše je dovoleno, co není zakázáno*“ podle § 1 odst. 2 OZ a na obecné posílení principu autonomie vůle v rámci občanského zákoníku²⁶⁶ dovozovat ze zákona o registrovaném partnerství, resp. z občanského zákoníku, ani výkladem. Ačkoli by se v souvislosti s tím dalo uvažovat o aplikaci ustanovení § 687–689 OZ *per analogiam* i na partnery, byl by takový výklad v rozporu s kogentním ustanovením § 3020 OZ, ze kterého vyplývá zákaz použití ustanovení upravujících manželství a práva a povinnosti mezi manžely ve vztahu k partnerům podle části druhé občanského zákoníku.²⁶⁷

Podle mého názoru tedy opomenutí úpravy osobních práv a povinností partnerů představuje určitý koncepční nedostatek právní úpravy registrovaného partnerství, poněvadž nereflektuje samotnou podstatu registrovaného partnerství spočívající ve společenství dvou osob nejen majetkové, ale i osobní povahy.²⁶⁸ Absence alespoň demonstrativního výčtu osobních práv a povinností má přitom mj. dopad na úpravu zrušení registrovaného partnerství podle § 16 a 17 ZRegP či vyživovací povinnosti mezi bývalými partnery podle § 11 ZRegP, proto nelze předmětný koncepční nedostatek zcela bagatelizovat.

Navíc požadavek na vymezení základního rámce osobních práv a povinností partnerů vyplývá částečně i z rozsudku ESLP ve věci *Oliari a další proti Itálii*, podle kterého mají smluvní státy povinnost v mezích čl. 8 EÚLP zajistit ochranu základních potřeb homosexuálů, včetně výslovně uvedené povinnosti morální podpory mezi partnery.²⁶⁹ Za daných okolností je tedy nutné dospět k závěru, že co do vymezení osobních práv a povinností nezajišťuje zákon o registrovaném partnerství, resp. občanský zákoník, dostatečnou ochranu

²⁶⁶ K tomu blíže viz Hurdík, J. In: Hurdík, J. a kol. *Občanské právo hmotné: obecná část, absolutní majetková práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, s. 70-72.

²⁶⁷ Srov. Frinta, O. In: Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, (§ 2521 až 3081)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1315.

²⁶⁸ Hrušáková, M. In: Hrušáková, Králíčková a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*, s. 520.

²⁶⁹ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 169.

stejnopohlavních párů v souladu s požadavky podle čl. 8 EÚLP, jelikož zcela opomíjí právní úpravu vymezující elementární složku rodinného života založenou na osobních vazbách partnerů.

V zákoně o registrovaném partnerství tedy zůstává v ustanoveních § 8 a 9 zakotven pouze omezený výčet práv a povinností partnerů majetkové, resp. osobně-majetkové povahy.²⁷⁰ Konkrétně pak zákonodárce v § 8 odst. 2 ZRegP upravuje povinnost partnerů rozhodovat společně o záležitostech partnerského soužití s tím, že v případě neshody partnerů v podstatné záležitosti rozhodne na návrh jednoho z nich soud. Nutno podotknout, že uvedená právní úprava do značné míry koresponduje s ustanovením § 692 OZ o rozhodování manželů o záležitostech rodiny. Nicméně v souladu s § 692 OZ může soud nově oproti původní úpravě v § 20 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rodině“ nebo „ZOR“) nahradit souhlas jednoho z manželů nejen v případě neshody mezi manžely, ale i za situace, kdy jeden z manželů není schopen svoji vůli projevit např. v důsledku zdravotního stavu.²⁷¹ Zákonodárce však uvedenou změnu v rozhodování soudu o podstatných záležitostech rodiny manželů nepromítnul v rámci rekodifikace obdobně i do zákona o registrovaném partnerství, přičemž ustanovení § 8 odst. 2 ZRegP se tedy nadále aplikuje pouze v případě neshody mezi partnery.

S rozhodováním o záležitostech partnerského soužití úzce souvisí i právo partnerů se vzájemně zastupovat v jejich běžných záležitostech podle ustanovení § 9 ZReP. Zástupčí právo partnerů přitom rovněž v zásadě koresponduje s úpravou vzájemného zastupování manželů podle § 696 OZ, když partneři se mohou v souladu s § 9 odst. 1 ZRegP zastupovat v běžných záležitostech, zejména přijímat za druhého z nich běžná plnění, ledaže zvláštní právní předpis stanoví jinak. Zákonné zástupčí právo partnerů však podle § 9 odst. 3 ZRegP nevzniká, obdobně jako u manželů, v případě, kdy bylo adresátovi právního jednání známo, že druhý partner účinky zástupčího práva vůči němu výslovně vyloučil.

Nutno uvést, že zákonodárce podmínky zániku zástupčího práva manželů navíc oproti původní úpravě obsažené v § 21 ZOR rozšířil. V souladu s § 696 odst. 2 OZ tak nově právo zastupovat manžela

²⁷⁰ Srov. Wesphalová, L. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 81.

²⁷¹ *Ibid.*, s. 100.

nevzniká, pokud bylo na návrh jednoho z manželů soudem zrušeno. Zároveň zákonodárce v ustanovení § 696 odst. 3 ve spojení s § 691 odst. 2 OZ vylučuje zástupčí právo manželů při tzv. faktické odluce manželů, kdy jeden z manželů opustí rodinnou domácnost, aniž k tomu má důvod zvláštního zřetele hodný, a odmítá se vrátit, nebo když se manželé dohodnou na trvale odděleném bydlení podle § 743 odst. 3 OZ. Nutnou podmínkou aplikace § 691 odst. 2 OZ je rovněž skutečnost, že v rodinné domácnosti žije společné dítě manželů, vůči kterému mají oba vyživovací povinnost, popřípadě nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti a které je svěřeno do péče manželů nebo jednoho z nich.²⁷²

Zákonodárce však ani výše uvedené rozšíření zákonných podmínek vyloučení zástupčího práva manželů nepromítnul v rámci rekodifikace soukromého práva do ustanovení § 9 ZRegP.

V mezích úpravy zástupčího práva partnerů bylo v souladu se systematickou použitou v zákoně o rodině zařazeno i ustanovení § 9 odst. 2 ZRegP, na jehož základě jednání jednoho z partnerů při obstarávání běžných záležitostí partnerství zavazuje oba partnery společně a nerozdílně, ledaže bylo adresátovi právního jednání známo, že druhý partner účinky vzniku solidárního závazku vůči ní výslovně vyloučil. V ostatních záležitostech, tedy nikoli běžných, se solidární závaznost partnerů nepoužije.²⁷³ Ačkoli v samotném základu § 9 odst. 2 ZRegP koresponduje s úpravou obstarávání záležitostí rodiny manžely podle § 694 OZ, zákonodárce však již nezohlednil podstatné rozšíření uvedené úpravy manželských práv a povinností, ke kterému došlo s účinností občanského zákoníku.

Zejména je nutno zdůraznit, že manželé jsou podle § 694 odst. 1 OZ při obstarávání běžných záležitostí rodiny z právního jednání jednoho z manželů nejen solidárně zavázáni, nýbrž nově i oprávněni. Obdobně se na partnery nepoužije právní úprava obsažená v § 694 odst. 1 OZ, podle které může soud pro jednoho partnera vyloučit *pro futuro* účinky jednání druhého manžela vůči třetím osobám. Zároveň byla úprava

²⁷² Srov. Wesphalová, L. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 105-106.

²⁷³ K tomu viz Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 89.

občanského zákoníku oproti § 21 odst. 2 ZOR²⁷⁴ doplněna o pravidla, na jejichž základě jsou manželé solidárně zavázáni či oprávněni i z právního jednání jednoho z manželů i v ostatních záležitostech, nikoli běžných, pakliže k tomu dal druhý z manželů souhlas (popř. byl nahrazen soudem ve smyslu § 694 odst. 2 ve spojení s § 692 odst. 2 OZ). V neposlední řadě nebyl do zákona o registrovaném partnerství promítnut ani zvláštní režim při faktické odluce manželů ve smyslu § 691 odst. 2 či § 743 odst. 3 OZ, kdy právní jednání jednoho manžela v záležitostech rodiny druhého manžela bez jeho souhlasu nezavazuje ani neopravňuje.

Ve vazbě na výše uvedené vyvstává otázka, zdali současný stav právní úpravy, kdy zákonodárce opomenul novelizovat ustanovení § 8 a 9 ZRegP v rámci rekonstrukce soukromého práva tak, aby příslušná práva a povinnosti partnerů byla nadále ekvivalentní k právům a povinnostem manželů ve znění občanského zákoníku, je možné považovat za diskriminační.

Na jednu stranu je nutno vzít v potaz konstantní judikaturu ESLP, ve které bylo opakovaně konstatováno, že co do stanovení obsahu alternativních svazků dvou osob odlišných od manželství mají smluvní státy EÚLP širokou míru uvážení.²⁷⁵ Současně ESLP ve věci *Oliari a další proti Itálii* uvedl, že pozitivní povinnost smluvních států podle čl. 8 EÚLP spočívá mj. v zajištění ochrany základních potřeb partnerů.²⁷⁶ V tomto ohledu se přitom domnívám, že účinná úprava práv a povinností partnerů podle § 8 a 9 ZRegP s uvedeným kritériem koresponduje, jelikož tato dopadá na situace bezprostředně související s každodenním partnerským životem stejnopohlavních párů.²⁷⁷

Na druhou stranu nelze bez dalšího opomíjet skutečnost, že do účinnosti občanského zákoníku k 1. 1. 2014 byla práva a povinnosti partnerů podle § 8 a 9 ZRegP v prakticky ekvivalentním postavení k úpravě manželských práv a povinností obsažené v zákoně o rodině,

²⁷⁴ Zákon o rodině obdobnou úpravu neobsahoval, přičemž na tento nedostatek bylo některými autory kriticky poukazováno. K tomu viz např. Hrušáková, M. In: Hrušáková, Králíčková a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*, s. 61.

²⁷⁵ K tomu viz např. *Gas a Dubois proti Francii*, rozsudek ESLP, bod 66.

²⁷⁶ K tomu viz např. *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 169.

²⁷⁷ Srov. *Ibid.*

což byl ostatně výslovně deklarovaný záměr zákonodárce.²⁷⁸ Za daných okolností se tedy partneři a manželé nacházeli co do práv a povinností souvisejících s rozhodováním a obstaráváním záležitostí rodiny, resp. partnerského soužití, a se vzájemným zastupováním ve srovnatelném postavení. Uvedený právní stav přitom podle mého názoru představuje určitý *status quo*, od kterého se zákonodárce v rámci rekodifikace soukromého práva odchýlil, přestože autoři nového civilního kodexu původně předpokládali, že ekvivalence práv a povinností partnerů a manželů v daných záležitostech bude zachována,²⁷⁹ a v tomto směru byly vedeny i samotné přípravy nového občanského zákoníku.²⁸⁰

Pakliže bychom měli nalézt legitimní důvody pro výše analyzovaný rozkol mezi předmětnými právy a povinnostmi partnerů a manželů, je možné vzít do úvahy zejména ochranu tradiční rodiny,²⁸¹ a to především v kontextu právních dopadů odluky mezi manžely podle § 691 odst. 2, § 694 odst. 3 a § 696 odst. 3 OZ. Uvedená ustanovení totiž sledují legitimní cíl spočívající především v ochraně zájmů nezletilého dítěte žijícího v rodinné domácnosti manželů, když tento koresponduje se založením rodiny a výchovou dětí jakožto základními funkčními atributy manželství podle § 655 OZ. Zároveň však nelze odhlížet od skutečnosti, že zákonodárce společné soužití partnerů s nezletilým dítětem ve společné domácnosti nevyklučuje. Naopak, zákonodárce výše uvedenou situaci v ustanovení § 13 odst. 3 ZRegP výslovně připouští a klade v tomto směru na partnery související povinnosti. Proto ochrana tradiční rodiny nemůže podle mého názoru sama o sobě odůvodnit rozdílné zacházení mezi partnery a manžely ve vztahu k rozhodování a obstarávání záležitostí rodiny a ke vzájemnému zastupování.²⁸²

Je tedy zjevné, že předestřené legislativní kroky jsou založeny především na politických důvodech, které však podle mého názoru nesledují legitimní cíle, jež by mohly odůvodnit rozdílné zacházení mezi partnery a manželi co do práv a povinností souvisejících s rozhodováním

²⁷⁸ Sněmovní tisk č. 969. Návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, a důvodová zpráva [online], s. 28.

²⁷⁹ Zuklínová, M. In: Eliáš, K., Zuklínová, M. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde, 2001, s. 179.

²⁸⁰ Návrh občanského zákoníku – verze 03.06.2007 [online], s. 356-357.

²⁸¹ Srov. *X a další proti Rakousku*, rozsudek ESLP, bod 151; nálezn Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/15, bod 37.

²⁸² Srov. *X a další proti Rakousku*, rozsudek ESLP, bod 151-152.

a obstaráváním potřeb rodiny a zástupčího práva. Za daných okolností je nutno dospět k závěru, že odklonění se od *status quo*, na jehož základě byla práva a povinnosti upravená v ustanovení § 8 a 9 ZRegP v ekvivalentním postavení k právům a povinnostem podle § 20 a 21 ZOR, postrádá objektivní a racionální důvod,²⁸³ což má za následek diskriminaci partnerů ve smyslu čl. 3 odst. 1 LZPS a čl. 14 EÚLP.

Ve snaze odstranit uvedený nedostatek byl dokonce v roce 2016 vypracován i vládní návrh zákona, kterým měla být ustanovení § 8 a 9 ZRegP novelizována tak, aby korespondovala s úpravou manželských práv a povinností v občanském zákoníku.²⁸⁴ Primární záměr vládního návrhu zákona však spočíval v legalizaci tzv. nepravého osvojení partnery, přičemž s tím související novelizace § 8 a 9 ZRegP byla odůvodněna především potřebou vytvoření vhodného prostředí pro výchovu dítěte,²⁸⁵ nikoli odstraněním diskriminace partnerů tak, jak byla z mé strany analyzována výše. K přijetí vládního návrhu však nedošlo, tudíž nadále trvá dosavadní právní stav.

Okruh práv a povinností mezi partnery upravený v zákoně o registrovaném partnerství uzavírá ustanovení § 10 ve spojení s § 12 ZRegP stanovující vyživovací povinnost mezi partnery v rozsahu, který jim zajistí v zásadě stejnou hmotnou a kulturní úroveň. Právní úprava vzájemné vyživovací povinnosti mezi partnery tedy zcela odpovídá úpravě vyživovací povinnosti mezi manžely, což ostatně reflektuje samotnou povahu partnerství podle § 1 odst. 1 ZRegP jako trvalého společenství, resp. životního společenství,²⁸⁶ dvou osob. V neposlední řadě představuje vyživovací povinnost mezi partnery jednu ze základních potřeb plynoucích ze stabilního partnerského soužití

²⁸³ Zákonodárce v důvodové zprávě ani žádný důvod v tomto směru výslovně neuvádí.

K tomu blíže viz *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online], s. 588.

²⁸⁴ Sněmovní tisk č. 957. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a důvodová zpráva [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [cit. 23. 1. 2020] s. 1-2. <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=116758>

²⁸⁵ *Ibid.*, s. 26-27.

²⁸⁶ Hrušáková, M. In: Hrušáková, Králíčková a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*, s. 533.

tak, jak je vymezil ESLP v případě *Oliari a další proti Itálii*,²⁸⁷ tudíž právní úprava obsažená v § 10 ZRegP je tedy podle mého názoru zcela v souladu s požadavky na ochranu rodinného života plynoucími z čl. 8 EÚLP.

Pro případ zrušení registrovaného partnerství zákonodárce dále upravuje v § 11 ZRegP vyživovací povinnost bývalých partnerů, o které bude blíže pojednáno v oddílu 2.3.6.

V neposlední řadě je nutno poukázat na ust. § 13 odst. 1 ZRegP, podle kterého nemá existence registrovaného partnerství žádný dopad na výkon rodičovské odpovědnosti partnera k jeho dítěti, což odpovídá i judikatorním závěrům ESLP.²⁸⁸ Zákonodárce navíc stanovuje v § 13 odst. 3 ZRegP²⁸⁹ povinnost partnera podílet se na výchově dítěte druhého z partnerů a chránit jeho vývoj za předpokladu, že dané dítě je v péči druhého partnera a žije s partnery ve společné domácnosti.

2.3.3 Aktuální judikatura Ústavního soudu

V návaznosti na předchozí oddíl disertační práce je třeba uvést, že v ustanovení § 13 odst. 2 ZRegP, v původním znění, bylo obsaženo pravidlo, na základě kterého trvající registrované partnerství bránilo tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte, čímž byly u partnerů zcela vyloučeny veškeré druhy osvojení. Předmětné ustanovení bylo však nálezem Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016²⁹⁰ zrušeno, čímž bylo ve svém důsledku umožněno, aby si partner samostatně osvojil nezletilé dítě.²⁹¹

Ústavní soud v dané věci předně poznamenal, že neexistuje základní právo na osvojení.²⁹² Z relevantní právní úpravy obsažené v občanském zákoníku je dle Ústavního soudu zjevně patrná vůle zákonodárce upřednostňovat při osvojení manželské páry, když podle ustanovení § 800 OZ mohou být osvojiteli manželé, popř. jeden z manželů, přičemž

²⁸⁷ K tomu blíže viz *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 169.

²⁸⁸ Srov. *Salgueiro da Silva Mouta proti Portugalsku*, rozsudek ESLP, bod 35-36.

²⁸⁹ Zákonodárce nadbytečně upravuje povinnost partnera podílet se na výchově potomka druhého z partnerů žijícího společně s partnery v rodinné domácnosti i v § 885 OZ.

²⁹⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/15.

²⁹¹ *Ibid.*, bod 23.

²⁹² *Ibid.*, bod 35.

až ve výjimečných případech se může stát osvojitelem i jiná osoba.²⁹³ Tato koncepce je podle Ústavního soudu zcela ústavně konformní, jelikož v sobě reflektuje samotnou povahu manželství, představující nejtěsnější formu soužití osob, resp. právní svazek nejvyšší ochrany, čímž zajišťuje nejvhodnější záruky ochrany nejlepších zájmů osvojeného dítěte.²⁹⁴ Ačkoli tedy nelze zcela přehlížet postupný vývoj ve společnosti a odklon od tradičního pojetí rodiny, např. v důsledku přibývajících počtu samostatně žijících osob, nesezdaných párů a rozvodů, Ústavní soud nadále zohledňuje zvláštní význam tradiční (nukleární) rodiny a odmítá přispívat k jejímu dalšímu rozkladu vlastní rozhodovací činností.²⁹⁵

Na druhou stranu však Ústavní soud uvedl, že osvojitelem podle § 800 OZ se může kromě manželů ve výjimečných případech stát i jiná osoba, přičemž zákonodárce tyto osoby nikterak nespécifikuje ve vztahu k jejich sexuální orientaci.²⁹⁶ Právní úprava obsažená v občanském zákoníku tedy obecně nebrání osobě žijící v neformálním svazku s osobou stejného pohlaví, aby se stala osvojitelem.²⁹⁷ Ale v okamžiku, kdy se takový stejnopohlavní pár rozhodl dát jejich faktickému soužití určitý právní rámec ve formě registrovaného partnerství, *ex lege* jim toto právo na individuální osvojení nezletilého dítěte zaniklo v důsledku § 13 odst. 2 ZRegP.²⁹⁸ Přestože má tedy registrované partnerství, tj. právní svazek osob stejného pohlaví, v zásadě stát nad faktickým soužitím dvou osob a poskytovat širší ochranu daným osobám tak, jak předestřel v judikatuře ESLP,²⁹⁹ zákonodárce bez bližšího odůvodnění práva partnerů prostřednictvím § 13 odst. 2 ZRegP proti nesezdaným homosexuálům omezil.³⁰⁰

Takový stav byl podle Ústavního soudu zjevně nelogický a ve svém důsledku diskriminační v rozporu s čl. 1 a čl. 3 odst. 1 LZPS, což dále umocňovala skutečnost, že vedle uvedeného zákazu osvojení zákonodárce v § 13 odst. 3 ZRegP ukládal partnerovi povinnost podílet se na výchově dítěte v péči druhého z partnerů, pokud dané dítě žije

²⁹³ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/15, bod 50.

²⁹⁴ Ibid., bod 39.

²⁹⁵ Ibid., bod 37.

²⁹⁶ Ibid., bod 40.

²⁹⁷ Ibid.

²⁹⁸ Ibid.

²⁹⁹ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 169 a 185.

³⁰⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/15, bod 42.

s partnery ve společné domácnosti.³⁰¹ Zákonodárce tak na jednu stranu partnerům odepřel možnost tzv. nepravého osvojení potomka jednoho z partnerů, na druhou stranu byl však partner, který není rodičem, zavázán výchovnou povinností k danému dítěti.³⁰² Partneři tak byli dle Ústavního soudu zákonodárcem *a priori* stavěni do pozice osob s omezenou schopností o dítě řádně pečovat, a to výhradně ve vztahu k jejich sexuální orientaci, která představuje osobnostní charakteristiku související s lidskou důstojností.³⁰³

Ústavní soud se přitom odmítl blíže vyjadřovat k otázce práv homosexuálů, resp. partnerů, na společné osvojení nezletilého dítěte, popř. na tzv. nepravé osvojení.³⁰⁴ Přestože Ústavní soud okrajově připustil určité nelogické závěry zákonodárce v koncepci podílu partnera na péči o potomka druhého partnera [viz § 13 odst. 3 ZRegP a § 885 OZ], nelze tato práva z předmětného nálezu Ústavního soudu nikterak dovozovat.³⁰⁵ Naopak je z argumentace Ústavního soudu zjevně patrný důraz na význam a ochranu tradiční (nukleární) rodiny ve společnosti, od kterého se Ústavní soud nechce odchylovat.³⁰⁶

Na druhou stranu však z předmětného rozhodnutí vyplývá, že podle Ústavního soudu je vznik homoparentální rodiny v souladu s českým ústavním pořádkem a v jeho mezích musí požívat určité ochrany, přičemž tento závěr byl promítnut i v následujícím nálezu Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017.³⁰⁷ V předmětném nálezu Ústavní soud konstatoval porušení ochrany nejlepších zájmů dítěte³⁰⁸ a práva na ochranu rodinného života podle čl. 10 odst. 2 LZPS a čl. 8 EÚLP, když Nejvyšší soud odmítl uznat rozhodnutí soudu státu Kalifornie deklarující právní rodičovství dvou osob stejného pohlaví (různých státních

³⁰¹Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/15, bod 47.

³⁰² Obdobný stav převládal i v rakouské legislativě, k čemuž se kriticky vyjádřil ESLP.

K tomu viz *X a další proti Rakousku*, rozsudek ESLP, bod 149-153.

³⁰³ K tomu viz *Salgueiro da Silva Mouta proti Portugalsku*, rozsudek ESLP, bod 35-36.

³⁰⁴ Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Rodinné právo*, s. 155.

³⁰⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/15, bod 40-42.

³⁰⁶ *Ibid.*, bod 37 a 39.

³⁰⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16.

³⁰⁸ Ústavní soud navíc konstatoval, že ochranu nejlepších zájmů dítěte nelze považovat pouze za interpretační pravidlo, jedná se totiž o subjektivní právo dítěte. K tomu blíže viz *ibid.*, bod 28-29.

občanství) k nezletilému dítěti, jež se narodilo z náhradní matky v mezích kalifornské právní úpravy.³⁰⁹

Pakliže má dítě ke svým rodičům, faktické i právní pouto, byť pouze podle legislativy domovského státu jednoho z rodičů, žijících ve stabilním stejnopohlavním svazku, musí stát podle závěrů Ústavního soudu přispívat k rozvoji takového pouta, což napadené rozhodnutí ve svém důsledku znemožňovalo.³¹⁰ Navíc, navázání právních vazeb dítěte na svého rodiče spadá do nejužšího jádra jeho osobní identity, jak judikoval i ESLP,³¹¹ a neuznání uvedených *de facto* i *de iure* rodinných vztahů v zemi původu jednoho z rodičů se může ve vztahu k druhému rodiči odlišné státní příslušnosti negativně projevit v mnohých oblastech, např. u vyživovací povinnosti, dědictví.³¹² S poukazem na judikaturu ESLP³¹³ dále Ústavní soud zdůraznil, že ke vzniku rodičovství k nezletilému dítěti prostřednictvím náhradní matky nedošlo na základě protiprávního jednání v mezích právního řádu státu Kalifornie a jejich rodičovství bylo tedy podle tamní legislativy založeno zcela legálně.³¹⁴

Podobně jako ve výše uvedeném nálezu ze dne 14. 6. 2016³¹⁵ pak Ústavní soud konstatoval, že neexistence právních pout mezi stěžovatelem s cizí státní příslušností a dítětem je pouze důsledkem skutečnosti, že se v daném případě jedná o dva rodiče stejného pohlaví.³¹⁶ Ústavní soud přitom označil za nepřijatelné, aby byla otázka právního uznání rodinných vazeb mezi americkým stěžovatelem a dítětem ze strany České republiky posuzována výhradně ve vazbě na sexuální orientaci rodičů, tedy jejich osobnostní charakteristiku.³¹⁷ Takový postup nemůže podle Ústavního soudu odůvodnit ani sledování ochrany tradiční rodiny, jelikož vyhověním požadavku stěžovatelů

³⁰⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3226/16, bod 4 a 8.

³¹⁰ Ibid., bod 35.

³¹¹ K tomu viz např. *Menesson proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 26. 6. 2014, č. stížnosti 65192/11, bod 80 a 96.

³¹² Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3226/16, bod 57.

³¹³ Srov. *Paradiso a Campanelli proti Itálii*, rozsudek ESLP ze dne 24. 1. 2017, č. stížnosti 25358/12, bod 147, 211, 214.

³¹⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3226/16, bod 23, 38, 51.

³¹⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/15, bod 32.

³¹⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3226/16, bod 46.

³¹⁷ Ibid., bod 46.

nevzniká České republice povinnost legalizovat náhradní mateřství³¹⁸ ani společné osvojení homosexuálními páry, nýbrž se po státu žádá pouze právní uznání již existujících faktických a právních rodinných vztahů, vzniklých a rozvíjejících se podle právního řádu cizího státu, což nemůže ohrozit veřejný pořádek.³¹⁹

Kombinace dvou kontroverzních témat, problematiky náhradního mateřství a práv osob stejného pohlaví, spojených v předmětném nálezu Ústavního soudu naráží mimo právo i na dílčí aspekty mnoha dalších oborů, zejména etiky či medicíny. Rozhodnutí Ústavního soudu v dané věci rozpoutalo širokou diskuzi mezi laickou i odbornou veřejností^{320,321} a vyvolává otázku, zdali Ústavní soud svou rozhodovací činností nepřispívá k rozkladu tradiční rodiny, ačkoli v předchozím uvedeném nálezu se výslovně odmítl na tomto podílet, popř. jestli Ústavní soud nepřiměřeně nepodporuje „baby turistiku“ a obcházení české legislativy homosexuálními páry uchylováním se k surogaci v zahraničí.³²²

Nicméně je nutno závěrem uvést, že Ústavní soud do nálezu ze dne 29. 6. 2017 převzal názory plynoucí z konstantní judikatury ESLP,³²³ proto jeho závěry nelze považovat v evropském měřítku za určitý exces, nýbrž se jedná o stanoviska vycházející z aktuálních celoevropských standardů a tendencí. Navíc, ačkoli v rámci rozhodovací praxe českých soudů byly již uznány i zahraniční rozhodnutí

³¹⁸ Srov. nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3226/16, bod 50 a 56.

³¹⁹ Ibid.

³²⁰ Např. Telec, I. Kritický pohled na nálezu Ústavního soudu: uznání kalifornského rodičovského statusu stejnopohlavního manžela. *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 19, s. 670.

³²¹ Např. Burešová, K. Nejlepší zájem dítěte z jiného úhlu. Nad kritikou nálezu Ústavního soudu ve věci uznání kalifornského rodičovského statusu stejnopohlavního manžela. *Právní rozhledy*. 2018, roč. 26, č. 1, s. 20.

³²² Nutno podotknout, že Nejvyšší soud v následném řízení po zrušení napadeného rozhodnutí Ústavním soudem stěžovatelům v jejich návrhu vyhověl [viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2017, sp. zn. 28 Ncu 139/2017] a i dalším stejnopohlavním párům v obdobné situaci [viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2018, sp. zn. 28 Ncu 216/2017; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2018, sp. zn. 28 Ncu 44/2018].

³²³ Kromě výše uvedené např. *Labassee proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 26. 6. 2014, č. stížnosti 65941/11; *Foulon a Bouvet proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 21. 7. 2016, č. stížností 9063/15, 10410/14.

o společném osvojení nezletilého dítěte stejnopohlavním párem,³²⁴ Ústavní soud shledal takový postup v rozporu s ústavním pořádkem České republiky.³²⁵ V tomto směru Ústavní soud nadále setrval na konzervativním přístupu, kdy otázku vymezení okruhu oprávněných osob k osvojení nezletilého dítěte ponechal v mezích diskrece zákonodárce, přičemž poukázal i na zájem státu, aby nebyla vnitrostátní úprava osvojení obcházena právě výše zmíněnou „baby turistikou“.³²⁶ Tímto však nebyly popřeny závěry Ústavního soudu z nálezu 14. 6. 2016, jelikož tento výslovně poukázal na absenci vnitrostátní úpravy surogace (na rozdíl od osvojení), tudíž v tomto směru nemůže dojít k jejímu obcházení.³²⁷ Navíc se oproti osvojení jednalo o zcela odlišný koncept vzniku rodičovství, tzv. *parental order*, typický pro státy common law.³²⁸

2.3.4 Práva a povinnosti partnerů – občanský zákoník

V předchozích oddílech práce byla představena analýza jednotlivých práv a povinností partnerů obsažených přímo v zákoně o registrovaném partnerství společně se související judikaturou Ústavního soudu. Tímto však není soubor práv a povinností partnerů zcela vyčerpán, jelikož určitý okruh práv a povinností lze nalézt rovněž v občanském zákoníku jakožto v obecném soukromoprávním kodexu. Předmětná práva a povinnosti partnerů lze rozdělit do tří hlavních podkategorií:

- práva a povinnosti *expressis verbis* přiznaná partnerům,
- práva a povinnosti partnerů podle § 3020 OZ,
- práva a povinnosti náležející partnerům jako osobám blízkým podle § 22 OZ.

Práva a povinnosti registrovaných partnerů výslovně upravená v občanském zákoníku

První z uvedených podkategorií zahrnuje velmi omezený okruh práv a povinností. V části první občanského zákoníku je předně upraveno

³²⁴ Rozsudek Okresního soudu v Prostějově ze dne 5. 11. 2014, sp. zn. 0 Nc 4714/2015.

³²⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 6/20.

³²⁶ Ibid., bod 27.

³²⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3226/16, bod 20.

³²⁸ Králíčková, Z. Mater semper certa est! O náhradním a kulhajícím mateřství. *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 21, s. 725.

v ustanovení § 71 OZ (upravujícího domněnku smrti člověka),³²⁹ že registrované partnerství zaniká prohlášením partnera za mrtvého, a to ke dni, který se pokládá za den jeho smrti. Přičemž ustanovení § 76 OZ výše uvedené doplňuje tak, že za situace, kdy je partner, prohlášený za mrtvého, naživu, nedochází k obnově registrovaného partnerství. Současně je v části první upraveno v § 49 a násl. OZ v rámci podpůrných opatření právo partnera zastupovat druhého partnera, kterému brání duševní porucha samostatně právně jednat, jakožto člen společné domácnosti.³³⁰

Zároveň je partner ve smyslu ustanovení § 78 odst. 2 OZ oprávněn uplatnit právo na ochranu jména druhého z partnerů v taxativně vymezených případech, kdy je daný partner nepřítomen, nebo je nezvěstný, nesvéprávný či nemůže-li z jiné příčiny uplatnit takové právo sám.

Pakliže pomineme ustanovení § 885 OZ, o kterém bude blíže pojednáno dále, uzavírá předmětný okruh práv a povinností partnerů ustanovení § 2279 odst. 1 OZ v části čtvrté, v němž je upraven, byť partneri obecně nepožívají ochrany bydlení jako manželé, přechod nájmu *ex lege* na pozůstalého partnera jakožto člena domácnosti, a to i bez souhlasu pronajímatele, pokud se nejedná o nájem společný. V tomto ohledu nutno uvést, že uvedená úprava koresponduje i s judikatorními závěry ESLP, podle kterých rozdílné zacházení na podkladu sexuální orientace ve vazbě na přechod nájmu má diskriminační povahu.³³¹

Práva a povinnosti manželů vyloučena z aplikace § 3020 OZ

Podstatně širší okruh práv a povinností partnerů je obsažen v druhé z předestřených podkategorií, vyplývajících z § 3020 OZ, podle kterého

³²⁹ K tomu blíže viz Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Rodinné právo*, s. 28.

³³⁰ Přestože podmínka bydlení ve společné domácnosti při použití jazykového výkladu z § 49 odst. 1 OZ nevyplývá, s přihlédnutím k systematice občanského zákoníku a označení uvedené úpravy „*zastoupení členem domácnosti*“ je třeba dovodit, že existenci společné domácnosti je nutný předpokladem aplikace citovaného ustanovení. Shodně též: Čuhelová, K. In: Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1-654)*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 258-259.

³³¹ *Kozak proti Polsku*, rozsudek ESLP ze dne 2. 3. 2010, č. stížnosti 13102/02, bod 99.

ustanovení částí první, třetí a čtvrté občanského zákoníku o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.

Pakliže bychom se měli blíže zaměřit na to, na která práva a povinnosti partnerů se ustanovení § 3020 OZ nepoužije, v části první je pojem manželství zákonodárcem zmíněn již v samotných úvodních ustanoveních, když dle § 3 odst. 2 písm. b) OZ požívá rodina, rodičovství a manželství zvláštní zákonné ochrany. Do citovaného ustanovení je promítnuta lidskoprávní dimenze ochrany rodiny a rodičovství vycházející jak z ústavního pořádku, tak z mezinárodních smluv, což bylo zmíněno již v úvodu disertační práce. Jak bylo uvedeno výše, v současnosti se v Poslanecké sněmovně projednává návrh ústavního zákona, na jehož základě by byla do čl. 32 odst. 1 LZPS výslovně zahrnuta rovněž i zvláštní ochrana manželství (nutno dodat, že v jeho tradiční formě tvořené svazkem muže a ženy).³³²

Nehledě na tuto skutečnost, institut manželství představuje specifický statusový poměr mezi dvěma osobami, z něhož pro tyto vyplývá určitý okruh práv a povinností.³³³ Vznik a zánik manželství přitom probíhá formalizovaným způsobem dle podmínek stanovených právními předpisy.³³⁴ S ohledem na výše uvedené se manželství odlišuje od ostatních forem soužití osob a představuje tak právní svazek dvou osob požívající nejvyšší ochrany, což potvrdil v rámci své rozhodovací činnosti Ústavní soud³³⁵ i ESLP.³³⁶ V tomto ohledu tedy zastávám názor, že ustanovení § 3020 OZ se ve vztahu § 3 odst. 2 písm. b) OZ neaplikuje. Resp. podle mého názoru musí být § 3 odst. 2 písm. b) OZ interpretováno tak, že účelem předmětného ustanovení je vymezení ochrany manželství jako základní hodnoty nového civilního kodexu, a to s přihlédnutím k jeho postavení vůči jiným formám soužití osob.

³³² Sněmovní tisk č. 211. *Návrh ústavního zákona, kterým se mění usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a důvodová zpráva* [online], s. 1.

³³³ Králíčková, Z., Hrušáková, M. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Rodinné právo*, s. 43.

³³⁴ Srov. *ibid.*

³³⁵ K tomu viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 10/15, bod 25.

³³⁶ K tomu viz např. *Van der Heijden proti Nizozemsku*, rozsudek ESLP ze dne 3. 4. 2012, č. stížnosti 42857/05, bod 69.

Opačný výklad ve světle § 3020 OZ by mohl podle mého názoru vést k nesprávnému závěru o rovném postavení manželství a registrovaného partnerství, což neodpovídá koncepci uvedených institutů v mezích účinné právní úpravy. To však nic nemění na tom, že i registrované partnerství, či stejnopohlavní páry obecně, je nutno subsumovat pod pojem rodina. Proto základní východisko občanského zákoníku spočívající v ochraně rodiny dle § 3 odst. 2 písm. b) OZ musí být obecně zohledňováno i ve vztahu k registrovaným partnerům.

Dále je nutno se blíže pozastavit nad otázkou aplikace § 3020 OZ ve vazbě na ustanovení § 30 odst. 2 OZ, dle kterého se před nabytím zletilosti nabývá plné svéprávnosti mj. uzavřením manželství, včetně případů, kdy manželství zanikne nebo je prohlášeno za neplatné. Jak již bylo analyzováno výše, jednou z podmínek uzavření registrovaného partnerství je věk partnerů nejméně 18 let, přičemž nepřipouští se tak, jako je tomu u manželství [viz § 672 OZ], žádné výjimky pro případné uzavření registrovaného partnerství nezletilou osobou. Navzdory tomu však nelze vyloučit (byť se jedná spíše o teoretickou otázku) situaci, kdy by registrované partnerství uzavřela osoba mladší 18 let. Proto by aplikace ustanovení § 30 OZ ve spojení s § 3020 OZ ve vztahu k nabytí plné svéprávnosti potenciálně připadala do úvahy.

Nicméně, je však třeba poznamenat, že oproti registrovanému partnerství zákonodárce možnost, kdy manželství uzavře nezletilá osoba, výslovně připouští. Dle ustanovení § 672 odst. 1 OZ je uzavření manželství osobu nezletilou totiž vázáno na podmínku plné svéprávnosti daného snoubence. Právě vazba přípustnosti uzavření manželství na hledisko plné svéprávnosti, nikoli na věkovou hranici zletilosti dle § 30 OZ, umožňuje, aby manželství uzavřela i osoba nezletilá, které byla svéprávnost přiznána dle § 37 OZ.³³⁷ Navíc, ve výjimečných případech může manželství uzavřít i osoba nezletilá, která nenabyla plné svéprávnosti, pakliže dle § 672 odst. 2 OZ má alespoň 16 let a uzavření manželství jí bylo povoleno soudem.

Zákonodárce tedy možnost, kdy manželství uzavře nezletilá osoba, výslovně předpokládá, a to na rozdíl od registrovaného partnerství, u něhož je podmínka jeho uzavření striktně stanovena explicitní věkovou

³³⁷ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online], s. 164.

hranicí 18 let.³³⁸ Předmětný věkový limit je tedy nutné bez dalšího považovat za *conditio sine qua non*, což ostatně vyplývá i ze záměru zákonodárce prezentovaného v důvodové zprávě k zákonu o registrovaném partnerství.³³⁹ Navzdory tomu bude však porušení zákonného zákazu v podobě stanovené věkové hranice dle § 4 odst. 4 písm. a) ZRegP, na rozdíl od manželství,³⁴⁰ mít za následek prohlášení neplatnosti registrovaného partnerství [viz § 6 ZRegP].³⁴¹ Případnou zdánlivost registrovaného partnerství ve smyslu § 5 ZRegP nelze vzít do úvahy, jelikož záměrem zákonodárce bylo zcela zřejmě stanovit výčet důvodů vedoucích k neexistenci registrovaného partnerství, byť demonstrativní, jako *numerus clausus*,³⁴² pod který však nelze nedostatek věku osob uzavírajících registrované partnerství subsumovat.³⁴³

³³⁸ Přestože občanský zákoník *expressis verbis* nestanovuje minimální hranici pro sňatečný věk, ze záměru zákonodárce je nutno dovodit, že manželství nesmí uzavřít osob mladší šestnácti let, když mladší osobě nesmí povolit manželství uzavřít ani soud. [srov. § 672 odst. 2]. Shodně též: Králíčková, Z. In: Králíčková, Z., Hrušáková, M., Westphalová, L. a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 35-36.

³³⁹ *Sněmovní tisk č. 969. Návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, a důvodová zpráva* [online], s. 27.

³⁴⁰ S přihlédnutím k účelu a významu institutu manželství se toto považuje za zdánlivé, pakliže alespoň jeden ze snoubenců nedosáhl věku šestnácti let. K tomu blíže viz Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 53-54.

³⁴¹ Hrušáková, M. In: Hrušáková, Králíčková a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*, s. 529.

³⁴² Ustanovení § 5 ZRegP postihuje především podstatné vady prohlášení osoby uzavírající registrované partnerství. Současně se vztahuje na případy, kdy u těchto osob není splněna podmínka státního občanství České republiky, a dále pokud bylo registrované partnerství uzavřeno na základě nepravdivých údajů, které některá z osob vstupujících do registrovaného partnerství úmyslně uvedla v dokladech požadovaných k prohlášení. K tomu viz *Sněmovní tisk č. 969. Návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, a důvodová zpráva* [online], s. 27.

³⁴³ Přestože je z účinného znění ustanovení § 5 ZRegP patrný původní záměr zákonodárce do značné míry sjednotit předmětnou právní úpravu s připravovaným

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že by při připuštění aplikace § 30 OZ ve spojení s § 3020 OZ ve vztahu k registrovanému partnerství nabývala nezletilá osoba plné svéprávnosti pouze za situace, kdyby uzavřela registrované partnerství sankcionované neplatností z důvodu existence některé významné vady ve smyslu § 6 ZRegP, nikoli u registrovaného partnerství bezvadného. Takový výklad však není v žádném ohledu akceptovatelný, jelikož je v přímém rozporu s účelem právní úpravy obsažené v § 30 OZ sledující primárně ochranu zájmů osob uzavírajících platné právní svazky. Pakliže zákonodárce přiznává úplnou svéprávnost i u nezletilé osoby, u které bylo manželství prohlášeno za neplatné, nelze odhlížet od skutečnosti, že se v obecné rovině jedná v takovém případě o osobu, u které za jiných okolností zákonodárce uzavření bezvadného manželství, na rozdíl od registrovaného partnerství,³⁴⁴ není absolutně vyloučeno, jelikož dosáhla alespoň minimálního sňatečného věku.³⁴⁵

Z výše uvedených důvodů se proto podle mého názoru ustanovení § 3020 OZ ve vztahu k nabytí plné svéprávnosti osobou nezletilou, u které bylo registrované partnerství prohlášeno za neplatné, ve smyslu § 30 OZ neaplikuje.³⁴⁶ *De lege ferenda* by však bylo vhodné přistoupit ke sjednocení právní úpravy zdánlivosti a neplatnosti registrovaného partnerství a manželství. Právě ve vazbě na podmínku minimálního věku 18 let pro uzavření registrovaného partnerství dle § 4 odst. 4 písm. a) ZRegP by stanovení sankce zdánlivosti při jejím nedodržení (obdobně

občanským zákoníkem, jsou důvody zdánlivosti manželství podle § 677 OZ koncipovány obecněji a dopadají na podstatně širší spektrum případů. Srov. Hrušáková. *Zákon o registrovaném partnerství*, s. 18.

³⁴⁴ Zákonodárce navíc nepřipouští ani možnost konvalidace. Proto i v případě, kdy je registrované partnerství uzavřeno v rozporu se zákonným zákazem dle § 4 odst. 4 písm. a) ZRegP, a následně daná osoba dosáhne zletilosti, nemá tato skutečnost (na rozdíl od manželství dle § 682 OZ) žádné dopady na přetrvávajícím vadném právním stavu. Srov. Hrušáková, M. In: Hrušáková, Králíčková a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*, s. 530.

³⁴⁵ Srov. Králíčková, Z. In: Králíčková, Hrušáková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2020, s. 35-36.

³⁴⁶ Shodně též: Srov. Frinta, O. In: Švestka, Dvořák, Fiala a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, (§ 2521 až 3081)*, s. 1316.

jako u manželství)³⁴⁷ korespondovalo se samotnou povahou daného zákonného limitu jako *conditio sine qua non* a odstranilo by výše analyzované interpretační problémy ve vztahu ustanovení § 3020 a § 30 OZ.

V neposlední řadě se ve smyslu § 3020 OZ nepoužije na partnery ani úprava přeměny bytového vlastnictví na vlastnictví nemovité věci ve společném jmění manželů (dále jen „SJM“) [viz § 1217 odst. 2 OZ], jelikož účinná právní úprava problematiku společného majetkového režimu partnerů nezahrnuje a na jejich majetkové poměry se tak použijí pouze obecná ustanovení o věcných právech v části třetí občanského zákoníku.

S problematikou SJM souvisí i § 2279 odst. 5 OZ upravující obecné pravidlo, podle kterého nájem družstevního bytu přechází na dědice příslušného družstevního podílu. Předmětné ustanovení stanovuje současně výjimku z předestřené pravidla pro případy společného nájmu manželů, u kterého dědí družstevní podíl v SJM pozůstalý manžel a přechází tak něj současně i družstevní podíl v souladu s § 737 odst. 2 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOK“ či „zákon o obchodních korporacích“). V souvislosti s tím se objevují mezi ostatními autory i názory, podle kterých jsou v souladu s § 3020 OZ z obecného pravidla přechodu nájmu družstevního bytu vyloučeny i případy společného družstevního nájmu partnerů.^{348,349}

S výše uvedeným závěrem se však neztotožňuji. V tomto směru poznamenávám, že ustanovení § 737 odst. 2 ZOK upravuje zvláštní pravidlo přechodu nájmu družstevního bytu výhradně pro případy, kdy družstevní podíl náleží do SJM. Proto pod *společný nájem manželů*

³⁴⁷ Šínová, R. In: Šínová, R. In: Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/1, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení*. Praha: Leges, 2016, s. 68-69.

³⁴⁸ K tomu viz např. Frinta, O. In: Švestka, Dvořák, Fiala a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, (§ 2521 až 3081)*, s. 1320-1321.

³⁴⁹ Družstevní podíl může oproti původní úpravě dle § 700 odst. 3 OZ1964 náležet do podílového spoluvlastnictví a v takovém případě náleží všem spoluvlastníkům ve smyslu § 32 odst. 5 a § 597 ZOK společné nájemní právo. K tomu blíže viz Coufalík, P. In: Melzer, Tégl a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/1, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení*, s. 665-666.

tak, jak je vymezen v § 2279 odst. 5 OZ, je nutno subsumovat pouze společný nájem manželů ve smyslu § 745 ZOK, nikoli společný nájem manželů odvozený od družstevního nájmu jednoho z manželů dle § 747 ZOK či společný nájem podílových spoluvlastníků družstevního podílu.³⁵⁰ Pakliže je tedy zvláštní režim přechodu družstevního nájmu manželů spojen výhradně s institutem SJM, nelze při stávající absenci právní úpravy společného majetkového režimu partnerů tento aplikovat ve vazbě na § 3020 OZ i na partnery.

Navíc, pokud by byl připuštěn závěr, že jsou partneři vyloučeni z obecného pravidla přechodu družstevního nájmu na dědice příslušného družstevního podílu, z druhé strany by účinná právní úprava postrádala speciální režim přechodu družstevního nájmu mezi partnery, jelikož se § 3020 OZ ve vztahu k zákonu o obchodních korporacích (vč. § 737 ZOK) nepoužije a občanský zákoník předestřenou právní úpravu neobsahuje. V úvahu by tak připadala pouze přiměřená aplikace přechodu nájmu nedružstevního bytu dle § 2279 odst. 1 OZ, což by však ve svém důsledku odporovalo základnímu principu, na jehož základě je nájem družstevního bytu neoddělitelně spojen s členstvím v družstvu,³⁵¹ poněvadž by *ad absurdum* mohl družstevní nájem přejít na partnera, aniž by byl současně dědicem předmětného družstevního podílu.

S ohledem na výše uvedené proto zastávám názor, že se výjimka z obecného pravidla přechodu nájmu družstevního bytu ve smyslu § 2279 odst. 5 OZ ve vztahu k partnerům nepoužije. Z obdobných důvodů nelze ve vztahu k partnerům aplikovat ve vazbě na § 3020 OZ ani ustanovení § 1164 odst. 2 OZ, na jehož základě jednotka vzniká i změnou rozsahu SJM nebo při jeho vypořádání, § 1185 OZ vymezující zmocnění společného zástupce mezi manželi, kteří mají jednotku v SJM, k výkonu jejich práv vůči osobě odpovědné za správu domu či v neposlední řadě i úprava vlastnictví ve společenství manželů podle § 1236 OZ.³⁵² Nutno dodat, že aplikace předestřených ustanovení vůči

³⁵⁰ Srov. Coufalík, P. In: Melzer, Tégel a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/1, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení*, s. 665-666.

³⁵¹ Srov. Pekárek, M. In: Pokorná, J., Holejšovský, J., Lasák, J. a kol. *Obchodní společnosti a družstva*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 367 a 369-370.

³⁵² K tomu blíže viz Kindl, T. In: Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek III, (§ 976 až 1474)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 675-676.

partnerům není vyloučena absolutně, nýbrž může být použita na základě jiných právní skutečností, nehledě na § 3020 OZ.³⁵³

Práva a povinnosti partnerů – část první občanského zákoníku

Obecně lze konstatovat, že aplikace § 3020 OZ nečiní (s výjimkou výše analyzovaných případů) ve vztahu k partnerům v zásadě žádné významnější obtíže, proto v následujících částech disertační práce bude blíže věnována pozornost právům a povinnostem manželů podle části první, třetí a čtvrté občanského zákoníku, která se obdobně použijí i ve vztahu k partnerům.

Úvodem je nutno poznamenat, že část první občanského zákoníku ve smyslu § 3020 OZ zahrnuje v převážné míře práva a povinnosti partnerů, pro která je společným jmenovatelem existence smrti či nezvěstnosti jednoho z partnerů. Na samotné fungování partnerského soužití tak nemají zásadní dopad. Nelze je však zcela bagatelizovat nebo je považovat za práva a povinnosti v jistém smyslu podřadné povahy, když na význam a spojitost piety členů rodiny se samotným jádrem práva na ochranu rodinného života poukázal mj. i ESLP.³⁵⁴ V tomto směru obsahuje část první občanského zákoníku ve spojení s § 3020 OZ následující práva a povinnosti partnerů:

- partner je aktivně legitimován k podání návrhu na prohlášení druhého z partnerů za nezvěstného [viz § 66 odst. 2 OZ],
- partner je oprávněn domáhat se ochrany příjmení druhého z partnerů po jeho smrti [viz § 78 odst. 3 OZ],
- pokud zesnulý partner neurčil osobu, která je oprávněna převzít jeho ostatky, má partner právo k jejich převzetí (z taxativního výčtu oprávněných je partner na prvním místě) [viz § 92 odst. 2 OZ],
- partner je oprávněn udělit souhlas se zásahem do integrity druhého z partnerů, pakliže tento není schopen projevit svoji vůli [viz § 98 odst. 1 OZ],

³⁵³ Např. zákonodárce upravuje povinnost zmocnění společného zástupce k výkonu práv vůči osobě odpovědné za správu domu dle § 1185 odst. 2 OZ i obecně ve vztahu k podílovým spoluvlastníkům.

³⁵⁴ Srov. *Sabanchiyeva a další proti Rusku*, rozsudek ESLP ze dne 6. 6. 2013, č. stížnosti 38450/05, bod 117.

- při převzetí či držení partnera ve zdravotnickém zařízení, je dané zařízení povinno o tomto informovat druhého z partnerů [viz 105 OZ],
- pokud zesnulý partner neurčil osobu, která je oprávněna rozhodnout o jeho pohřbu, náleží takové právo druhému z partnerů (z taxativního výčtu oprávněných je partner na prvním místě) [viz § 114 odst. 1 OZ],
- partner má právo udělit souhlas s užitím jména zemřelého partnera v názvu právnické osoby (z taxativního výčtu oprávněných je partner na prvním místě) [viz § 133 odst. 1 OZ],
- partner má právo na výpis o členství zemřelého partnera ve spolku [viz § 236 odst. 2 OZ].

Kromě úpravy práv a povinností bezprostředně souvisejících se smrtí či nezvěstností jednoho z partnerů obsahuje první část občanského zákoníku dále ustanovení § 458 OZ, podle kterého je ve spojení s § 3020 OZ vyloučeno oprávnění zákonného zástupce nebo opatrovníka jednat za zastoupeného při vzniku a zániku registrovaného partnerství.

Práva a povinnosti partnerů – část třetí občanského zákoníku

Jak již bylo uvedeno výše, občanský zákoník neobsahuje úpravu zvláštního majetkové režimu mezi partnery, obdobného SJM, proto se ve vztahu k těmto použijí obecná ustanovení části třetí. Navzdory tomu je však ve vazbě na § 3020 OZ patrný posun ve směru k postupnému odstraňování rozdílů mezi právy a povinnostmi partnerů a manželů i v části třetí občanského zákoníku, o čemž bude pojednáno v této části disertační práce.

Úvodem je však nutno se ještě krátce pozastavit u části první občanského zákoníku, do které bylo zákonodárcem zahrnuto ustanovení § 646 OZ, na jehož základě se ve vazbě na § 3020 OZ promlčecí lhůta mezi partnery staví, a to po celou dobu, kdy registrované partnerství trvá. Předmětná právní úprava má zcela zásadní význam, jelikož jeho záměrem je mj. zabránění vedení sporů mezi partnery za trvání registrovaného partnerství, které mohou v zásadě dospět (popř. alespoň přispět) až k samotnému zániku registrovaného partnerství.³⁵⁵ Současně

³⁵⁵ Shodně též: Lazíková, J., Števíček, M. In: Lavický a kol. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1-654)*, s. 2263.

však reflektuje i skutečnost, že v praxi partneři za dobu trvání registrovaného partnerství jednájí především ve shodě³⁵⁶ a panuje mezi nimi vzájemná důvěra, proto také spory mezi partnery vyvstávají především až při zániku registrovaného partnerství, např. při vypořádání investic jednoho z partnerů do nemovité věci druhého z partnerů za účelem získání či zkvalitnění společného bydlení.³⁵⁷ V tomto směru se tedy jedná o logický krok zákonodárce, který koresponduje se samotnou povahou registrovaného partnerství, a ve svém důsledku tak posiluje ochranu nejen jednotlivých partnerů, ale i obou partnerů jako celku.

S výše uvedeným pak úzce souvisí i § 1098 OZ, podle kterého mezi partnery vydržecí doba nepočne ani neběží po dobu trvání registrovaného partnerství, čímž je vyloučeno např. vydržení vlastnického práva jednoho z partnerů k bytu či domu druhého z partnerů.

Zcela zásadní dopad má pak ustanovení § 3020 OZ ve vazbě na partnery v oblasti práva dědického. V návaznosti na to je nutno připomenout, že ESLP v rozhodnutí *Oliari a další proti Itálii* dospěl k závěru, že smluvní státy mají pozitivní povinnost podle čl. 8 EÚLP ve vztahu k stejnopohlavním párům vymezit okruh vzájemných práv a povinností homosexuálních partnerů týkající se základních potřeb přirozeně plynoucích ze stabilního partnerského soužití, přičemž v tomto smyslu ESLP výslovně uvádí i právo dědit.³⁵⁸ V tomto ohledu právní úprava obsažená v občanském zákoníku plně koresponduje s předestřenými závěry ESLP, když zákonodárce navázal na původní úpravu dědických skupin v § 473 a 474 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*občanský zákoník 1964*“ nebo „*OZ1964*“), a zahrnul partnery do první a druhé třídy dědiců v zákonné posloupnosti ve smyslu § 1635 a 1636 OZ ve spojení s § 3020 OZ. Zároveň se partneři řadí mezi dědice s vyšší mírou ochrany,³⁵⁹ když tito činí výhradu soupisu výslovně po poučení při jednání v rámci dědického řízení. Zákonodárce akceptuje partnery jako

³⁵⁶ Jednání partnerů ve shodě o záležitostech partnerského soužití předpokládá i § 8 odst. 2 ZRegP.

³⁵⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2018, sp. zn. 28 Cdo 1374/2018.

³⁵⁸ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 169.

³⁵⁹ Wawerka, P. In: Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 156.

nejbližší členy rodiny a staví je tak v rámci zákonné posloupnosti do prioritního postavení na roveň manželům.

Specifické postavení partnera v pozici dědice se dále projevuje i v ustanovení § 1661 OZ, na jehož základě se započítávají na povinný díl potomka dary od zůstavitele poskytnuté jako úleva při založení registrovaného partnerství. Vedle případů, kdy partner dědí po svém rodiči či po svých předcích,³⁶⁰ reflektuje zákonodárce i případ, kdy dojde k úmrtí jednoho z partnerů. V tomto směru pak zákonodárce přiznává pozůstalým partnerům právo na slušnou výživu z pozůstalosti po dobu šesti týdnů [viz § 1666 odst. 1 OZ]. Zároveň vyvstává otázka, zdali partnerům ve světle § 3020 OZ náleží obdobně i právo manželů na nutné zaopatření při odepření či zkrácení zákonného dědického podílu [viz § 1666 odst. 2 OZ] či nabytí vlastnického práva k základnímu vybavení rodinné domácnosti ve smyslu § 1667 OZ,³⁶¹ jelikož v obou uvedených případech je daný nárok podmíněn sdílením rodinné domácnosti.³⁶²

Občanský zákoník zcela opouští explicitní legální definici *domácnosti* tak, jak byla pojata v § 115 OZ1964, přitom zákonodárce však termín *domácnost* použil v mnohých ustanoveních občanského zákoníku s tím, že význam ponechává na formulaci daného ustanovení či kontextu.³⁶³ Obecně lze konstatovat, že pojem domácnost v sobě obsahuje dvě elementární složky – osobní a majetkovou – s tím, že dle povahy konkrétního ustanovení převažuje jedna nad druhou.³⁶⁴

³⁶⁰ V případě tzv. práva reprezentace dle § 1635 odst. 2 OZ.

³⁶¹ Nelze zaměňovat s obvyklým vybavením rodinné domácnosti, které je upraveno v § 698 a 699 OZ. Obvyklé vybavení představuje širší množinu věcí a náležití (*a contrario*) výhradně k rodinné domácnosti manželů. K tomu blíže viz Palásek, M. Vybrané otázky týkající se obvyklého vybavení rodinné domácnosti. *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 20, s. 696-700.

³⁶² Výjimkou jsou případy, kdy absence sdílené rodinné domácnosti je založena na vážných důvodech. K tomu viz § 1666 odst. 2 věta druhá a 1667 věta druhá OZ.

³⁶³ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online], s. 62.

³⁶⁴ Psutka, J. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 113-115.

Zvláštní forma *rodinné domácnosti* obsahuje osobní složku sestávající z osob vytvářejících rodinné společenství.³⁶⁵

Zákonodárce však v zákoně o registrovaném partnerství, který je vůči občanskému zákoníku ve vztahu *lex specialis*, používá namísto termínu rodinná domácnost v § 10 odst. 2 a § 13 odst. 2 ZRegP pojem *společná domácnost*. Tento však blíže nedefinuje, proto je nutno při výkladu pojmu společná domácnost vycházet z koncepce domácnosti ve smyslu občanského zákoníku jakožto základního soukromoprávního kodexu. Společná domácnost je přitom v občanském zákoníku vymezena jako obecná kategorie, zahrnující veškeré případy soužití alespoň dvou osob ve společném obydlí [srov. § 49, § 646 OZ],³⁶⁶ včetně všech zákonodárcem předpokládaných forem rodinné domácnosti.³⁶⁷

Na druhou stranu je nutno přihlédnout k ustanovení § 885 OZ, v jehož rámci zákonodárce existenci rodinné domácnosti partnerů *expressis verbis* předpokládá. S ohledem na výše uvedené musí být pojmový nesoulad mezi občanským zákoníkem a zákonem o registrovaném partnerství³⁶⁸ *a maiori ad minus* interpretován tak, že společná domácnost ve smyslu § 10 odst. 2 a § 13 odst. 2 ZRegP představuje pouze obecné vymezení vícečlenné domácnosti partnerů, kterou je nutno subsumovat pod kategorii rodinné domácnosti ve světle občanského zákoníku. Za daných okolností proto lze podle mého názoru ustanovení § 1666 odst. 2 a § 1667 OZ aplikovat i ve vztahu k partnerům.

Kromě zásadního posílení ochrany partnerů v pozici dědice přinesla rekonstrukce soukromého práva i posun v oblasti ochrany partnera jako zůstavitele. Uvedené tendence zákonodárce se projevují předně

³⁶⁵ Srov. Zuklínová, M., Šustek, P. In: Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 251.

³⁶⁶ Srov. Frinta, O. In: Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I, (§ 1 až 654)*. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 122.

³⁶⁷ Srov. Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Rodinné právo*, s. 38.

³⁶⁸ Na nedůslednost při sjednocení terminologie v rámci rekonstrukce soukromého práva bylo následně reagováno přípravou již zmíněné novelizace zákona o registrovaném partnerství, která však nakonec nebyla realizována. K tomu blíže viz *Sněmovní tisk č. 957. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a důvodová zpráva* [online].

v ustanovení § 1481 OZ ve spojení s § 3020 OZ, podle kterého je z dědického práva³⁶⁹ vyloučena osoba, která se dopustí činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstavitelově partnerovi. Poněkud sporná zůstává otázka aplikace ustanovení § 1482 odst. 1 OZ, vylučujícího dědické právo manžela v zákonné posloupnosti, pakliže je vedeno řízení o rozvod manželství na návrh zůstavitele z důvodu domácího násilí³⁷⁰ ze strany daného manžela, ve smyslu § 3020 OZ přiměřeně i ve vztahu k partnerům. Nelze totiž odhlížet od skutečnosti, že soud při zrušení registrovaného partnerství (na rozdíl od rozvodu manželství dle § 756 OZ) nezkoumá příčiny jeho rozvratu a nejedná se tedy ani o rozhodné skutečnosti, které je navrhovatel povinen v návrhu na zrušení registrovaného partnerství uvést.

Tímto je do značné míry ztíženo šetření dědické způsobilosti, resp. nezpůsobilosti, daného pozůstalého partnera ze strany příslušného soudu (soudního komisaře), nelze však dospět k závěru, že by přezkoumání důvodů podání návrhu na zrušení registrovaného partnerství v dědickém řízení jako předběžné otázky bylo tímto zcela vyloučeno.³⁷¹ Navíc, jak vyplývá i z důvodové zprávy, právní úprava § 1482 odst. 1 OZ reflektuje situace, kdy se osoba rozhodne v souvislosti s trvajícím rozvratem manželství, jehož příčiny leží na straně druhého z manželů, zpřetrhat s tímto veškerá spojení, včetně těch v oblasti dědického práva.³⁷² Uvedená východiska jsou přitom podle mého názoru obdobně použitelná i ve vztahu k partnerům. V souhrnu je tedy třeba předmětnou otázku uzavřít tak, že ustanovení § 1482 odst. 1 OZ je aplikovatelné rovněž ve vazbě na partnery. Nicméně, nutno dodat, že interpretace *rozvratu společného vztahu partnerů* je velmi problematická, o čemž bude blíže pojednáno v oddílu 2.3.6.

V souvislosti s tím dodávám, že v rámci rekonstrukce soukromého práva byla do občanského zákoníku zařazena v části druhé i úprava ochrany manželů a dalších osob v souvislosti s domácím násilím [viz § 751 až 753 OZ], umožňující zamezení společného bydlení agresora a oběti v takových případech. Předmětnou ochranu proti domácímu

³⁶⁹ Ve všech případech, tj. jak při dědění ze zákona, tak i podle závěti či dědické smlouvy.

³⁷⁰ Domácí násilí je v § 751 OZ definováno jako tělesné nebo duševní násilí vůči manželovi nebo jinému, kdo v rodinné domácnosti manželů žije.

³⁷¹ K tomu viz např. § 140 a § 141 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZŘS“).

³⁷² Srov. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online], s. 362.

násilí přitom zákonodárce v souladu s § 3021 OZ přiznává nejen manželům, ale i dalším společně bydlícím osobám. Poněvadž je tato právní úprava obsažena v části druhé občanského zákoníku, jejíž aplikaci na partnery zákonodárce *a priori* vyloučil v § 3020 OZ, je poněkud sporné, zdali je § 3021 OZ vůči tomuto ustanovení *lex specialis*, nebo je nutno partnery z předmětné právní úpravy ochrany proti domácímu násilí vyloučit. V zásadě se lze přiklonit k prvnímu z předestřených řešení, protože to odpovídá zjevnému účelu chránit co nejširší okruh osob před domácím násilím³⁷³ a opačný výklad by byl zjevně diskriminační.

Závěrem poznamenávám, že ve vazbě na § 3020 OZ se na partnery dále aplikují i ustanovení části třetí upravující zvláštní pravidla vztahující se na porřízení pro případ smrti. V tomto ohledu jsou partneři předně oprávněni mezi sebou uzavřít dědickou smlouvu, kterou se jeden z nich povolává dědicem či odkazovníkem po druhém z partnerů, a to včetně specifické odchylky od obecné úpravy dědických smluv, spočívající v možnosti vzájemného povolání partnerů za dědice či odkazovníky [viz § 1592 odst. 1 OZ].³⁷⁴ Předmětnou dědickou smlouvu mohou uzavřít dvě osoby stejného pohlaví i před uzavřením registrovaného partnerství, a to s účinností k okamžiku, kdy je registrované partnerství daných osob uzavřeno [viz § 1592 odst. 2 OZ].

Současně mohou partneři v dědické smlouvě sjednat, že zrušením registrovaného partnerství se ruší práva a povinnosti z dědické smlouvy [srov. § 1593 odst. 1 věta první OZ]. V ostatních případech nejsou tato práva a povinnosti dotčena. Oba bývalí partneři jsou však oprávněni podat k soudu návrh na zrušení uzavřené dědické smlouvy [§ 1593 odst. 1 věta druhá OZ].

Obdobně jako u ustanovení 1482 odst. 1 OZ je nutno zodpovědět, zdali se ve vztahu k partnerům dle § 3020 OZ použije zákonný limit zrušení dědické smlouvy v ustanovení § 1593 odst. 1 věta třetí OZ, podle kterého návrhu bývalého manžela nelze vyhovět, pokud příčiny rozvratu manželství leží na straně tohoto manžela a druhý z nich s rozvodem

³⁷³ Srov. Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 1331.

³⁷⁴ Shodně též: Bílek, P. In: Fiala, R., Drápal, L., Bílek, P. a kol. *Občanský zákoník: komentář. IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2015, s. 304.

manželství nesouhlasil.³⁷⁵ V souvislosti s tím je potřeba uvést, že *souhlas se zrušením registrovaného partnerství* zákonodárce předpokládá v § 17 ZRegP. Na druhou stranu, jak již bylo totiž předestřeno výše, soud při zrušení registrovaného partnerství nezkoumá příčiny jeho rozvratu.

V tomto směru zastávám názor, že obdobně jako u § 1482 odst. 1 OZ nemůže absence právní úpravy stanovující povinnost soudu zkoumat příčiny rozvratu registrovaného partnerství jít k tíži daným osobám, když přezkoumání této skutečnosti jako předběžné otázky není nikterak vyloučeno. Navíc, zřejmým účelem § 3020 OZ je posílení ochrany partnerů (resp. částečné sblížení úpravy práv a povinností partnerů s manželskými právy a povinnostmi). Přičemž vyloučení aplikace § 1593 odst. 1 věty třetí ve vztahu k partnerům by zjevně odporovalo takovému záměru zákonodárce, jelikož by zásadním způsobem zasáhlo do ochrany práv toho z partnerů, který se na rozvratu partnerství nepodílel, resp. který trval na dalším pokračování partnerského soužití. V neposlední řadě by v takovém případě byla úprava dědických smluv partnerů do značné míry nekonzistentní, poněvadž by se ve vztahu k partnerům nepoužil pouze jediný dílčí aspekt z § 1592 a § 1593 OZ, a to zákonný limit zrušení dědické smlouvy po zániku registrovaného partnerství na základě rozhodnutí soudu. S ohledem na to zastávám názor, že se ustanovení § 1593 odst. 1 věta třetí OZ použije přiměřeně ve vazbě na § 3020 OZ i na partnery.³⁷⁶

Závěrem této části je třeba dodat, že na rozdíl od zrušení registrovaného partnerství má prohlášení jeho neplatnosti *ex lege* za následek zrušení práv a povinností z dědické dohody mezi partnery s výjimkou případů, kdy je registrované partnerství prohlášeno za neplatné až po jeho zániku [viz § 1593 odst. 2 ve spojení

³⁷⁵ Zákonodárce užívá v ustanovení § 1593 odst. 1 OZ ve vztahu k manželům odlišnou terminologii, než je použita v právní úpravě rozvodu ve smyslu § 754 a násl. OZ. Navzdory tomu je však nutno přihlídnout k jednotnému výkladu občanského zákoníku jako celku, tudíž se musí při interpretaci § 1593 odst. 1 OZ vycházet z právní úpravy rozvodu. K tomu blíže viz Dvořák, J. In: Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, Dědické právo (§ 1475 až 1720) včetně výkladu řízení o pozůstalosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 255-256.

³⁷⁶ Ze zákonného zákazu zrušení dědické smlouvy partnerů jsou tak vyloučeny např. případy, kdy je registrované partnerství zrušeno dle § 17 ZRegP.

s § 3020 OZ].³⁷⁷ Soubor práv a povinností partnerů, která jsou ve vazbě na § 3020 OZ obsažena v části třetí občanského zákoníku, uzavírá absolutní zákaz vedlejších doložek v závěti ukládajících dědici nebo odkazovníkovi povinnost ve vztahu k existenci či k dalšímu trvání registrovaného partnerství [viz § 1552 OZ].³⁷⁸ Pro případ porušení uvedeného zákazu se k těmto vedlejším doložkám *ex lege* nepřihlíží.

Práva a povinnosti partnerů – část čtvrtá občanského zákoníku

Okruh práv a povinností partnerů, která jsou odvozena dle § 3020 OZ od manželských práv a povinností, uzavírá část čtvrtá občanského zákoníku, upravující relativní majetková práva.

Úvodem je nutno poznamenat, že zákonodárce v rámci rekodifikace nezahrnul do občanského zákoníku úpravu ochrany bydlení partnerů (vč. vzniku společného nájmu partnerů *ex lege*), obdobně jako u manželů dle § 743 až 750 OZ, tak, jak bylo původně předestřeno ve věcném záměru nového civilního kodexu.^{379,380} V souvislosti s tím se na úpravu nájmu partnerů použijí obecná ustanovení o nájmu podle § 2201 a násl. OZ. Nicméně, zákonodárce alespoň částečně zohlednil ochranu práva bydlení partnerů ve výše uvedeném ustanovení § 2279 odst. 1 OZ, na jehož základě přechází nájem po smrti nájemce na pozůstalého partnera, který je členem domácnosti a nemá vlastní byt.

³⁷⁷ Judikatura Nejvyššího soudu nepřipouštěla, aby bylo o neplatnosti registrovaného partnerství rozhodnuto po jeho zániku smrtí jednoho z partnerů z důvodu, že právní úprava vedení řízení za daných okolností neumožňovala [k tomu viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2008, sp. zn. 30 Cdo 5171/2007]. V návaznosti na náleží Ústavního soudu ze dne 23. 8. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 16/15, došlo k novelizaci § 376 odst. 1 ZŘS, podle které ve spojení s § 399 odst. 2 ZŘS musí být v řízení o prohlášení neplatnosti registrovaného partnerství pokračováno i po smrti jednoho z partnerů, jelikož takové řízení může být zahájeno i bez návrhu [viz § 7 odst. 2 ZRegP].

³⁷⁸ Jedná se o povinnost uzavření či neuzavření registrovaného partnerství, setrvání v něm nebo jeho zrušení.

³⁷⁹ Ustanovení § 705a odst. 2 OZ1964 vznik společného nájmu partnerů *ex lege* výslovně vylučovalo.

³⁸⁰ *Věcný záměr občanského zákoníku (s úpravami po projednání v odborných komisích LRV a v Legislativní radě vlády)* [online], s. 48.

Zároveň pak zákonodárce reflektuje ochranu zájmů partnera v postavení pronajímatele, když tento je oprávněn vypovědět nájem na dobu neurčitou [viz § 2288 odst. 2 písm. a) a b) ve spojení s § 3020 OZ] mj. z důvodu:

- užívání bytu druhým partnerem, jenž opustil rodinnou domácnost, pakliže byl současně podán návrh na zrušení registrovaného partnerství,
- užívání bytu druhým partnerem, jenž opustil rodinnou domácnost, pakliže bylo registrovaného partnerství již zrušeno,³⁸¹
- uspokojení potřeby bydlení³⁸² příbuzného partnera v linii přímé nebo ve vedlejší linii v druhém stupni.

Naopak podstatně významnější posun v ochraně partnera lze podle mého názoru spatřovat především v zohlednění specifického postavení partnera jako tzv. sekundární oběti v oblasti náhrady nemajetkové újmy způsobené usmrcením druhého z partnerů. V tomto směru je třeba uvést, že původní úprava obsažená v § 444 odst. 3 OZ1964 přiznávala náhradu škody³⁸³ v paušální výši při usmrcení osoby blízké pouze vybraným kategoriím příbuzných a dalších osob blízkých. Partneři přitom nebyly v taxativním výčtu oprávněných osob výslovně zahrnuti a mohli být subsumováni pouze mezi spolužijící osoby blízké [viz § 444 odst. 3 písm. f) OZ1964], u nichž byla předpokladem vzniku nároku na náhradu škody skutečnost žití ve společné domácnosti se zesnulou osobou v době události, jež měla za následek smrt dané osoby.

V rámci rekodifikace soukromého práva bylo upuštěno od stanovení zákonných paušálních náhrad, přičemž zákonodárce nově ponechává výši odčinění duševních útrap tzv. sekundárních obětí

³⁸¹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2016, sp. zn. 26 Cdo 1454/2016, bod 17.

³⁸² Při posouzení, zdali vznikla na straně příbuzných partnera, jehož se výpověď ve smyslu § 2288 odst. 2 písm. b) OZ týká, potřeba bydlení v bytě, musí být zohledněna i míra naléhavosti takového řešení. Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 9. 2017, sp. zn. 26 Cdo 5679/2016.

³⁸³ S účinností občanského zákoníku došlo k upřesnění terminologie vztahující se k závazkům z deliktů, když zákonodárce od sebe odděluje škodu jako újmu na jmění (majetkovou) a nemajetkovou újmu.

na úvaze soudu s přihlédnutím k zásadě slušnosti [viz § 2959 OZ].³⁸⁴ Zároveň zákonodárce rozšířil okruh oprávněných osob obecně na osoby blízké dle § 22 OZ a *expressis verbis* mezi tyto řadí manžela, rodiče, děti a ve vazbě na § 3020 OZ i partnera. Zákonodárce tímto reflektuje vzájemné postavení partnerů ve světle rozhodnutí ESLP ve věci *Oliari a další proti Itálii*³⁸⁵ jakožto nejbližších členů rodiny, u nichž se v zásadě předpokládá nejvyšší míra intenzity zásahu do jejich duševní sféry, a to nehledě na skutečnost, zda partneři žijí ve společné domácnosti.³⁸⁶ V neposlední řadě vzniká partnerovi právo na odčinění duševních útrap dle § 2959 OZ nejen v případě, kdy je druhý z partnerů usmrčen, ale i při zvlášť závažném ublížení na zdraví daného partnera.³⁸⁷

Další oblastí, na kterou dopadá ustanovení § 3020 OZ, je právní úprava pojištění osob. V tomto ohledu se projevuje zvýšená ochrana partnera především v jeho prioritním postavení za situace, kdy pojistník v době pojistné události neurčí obmyšleného. Za daných okolností nabývá tato práva *ex lege* partner pojistníka, který je mezi osobami blízkými postaven na první místo [viz § 2831 OZ]. Současně může být partner určen pojistníkem jako neodvolatelný obmyšlený [viz § 2830 odst. 1 OZ].

Okruh práv a povinností partnerů obsažených ve vazbě na § 3020 OZ uzavírá ustanovení § 2712 OZ, na jehož základě se výměnek vyhrazený partnerům nezkracuje smrtí jednoho z nich.

³⁸⁴ Nejvyšší soud dovodil jako základní částku odčinění duševních útrap pro nejbližší osoby (manžel, děti, rodiče) dvacetinásobek průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti dané osoby blízké. K tomu viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018, bod 17.

³⁸⁵ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 165.

³⁸⁶ *Srov. Vallianatos a další proti Řecku*, rozsudek ESLP, bod 73.

³⁸⁷ Nejvyšší soud definoval pojem *zvlášť závažné ublížení na zdraví* dle § 2959 OZ jako nejtěžší zdravotní poškození (např. komatické stavy, závažná poškození mozku či ochrnutí výrazného rozsahu) či velmi těžká zranění, která primární oběť po delší dobu ohrožují na životě nebo po delší dobu zatěžují výrazně nepříznivým zdravotním stavem. K tomu blíže viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018.

2.3.5 Partneři jako osoby blízké

V neposlední řadě zákonodárce řadí partnery mezi osoby blízké ve smyslu § 22 OZ. V tomto ohledu se partneři považují za osoby blízké vždy, a to výhradně ve vazbě na existenci statusového poměru registrovaného partnerství mezi nimi. Za osoby blízké se tedy považují i partneři, kteří nebydlí v rodinné domácnosti nebo jejichž partnerský vztah již netrvá, přičemž registrované partnerství doposud nezaniklo.

O problematice práv a povinností osob blízkých bude blíže pojednáno v oddílu 3.3.1 ve vztahu ke kohabitantům, přičemž uvedené závěry jsou aplikovatelné přiměřeně i na partnery. Je však potřeba uvést, že pokud zákonodárce stanovuje v ustanoveních občanského zákoníku výčet oprávněných osob blízkých se striktně stanoveným pořadím [např. § 114 odst. 1 OZ], připadá do úvahy jak interpretace, podle které náleží partnerovi pozice manžela dle § 3020 OZ, tak výklad subsumující partnery až do zbytkové kategorie *ostatních osob blízkých*.

Podle mého názoru je třeba se přiklonit k postavení partnera podle § 3020 OZ, když jednoznačným záměrem zákonodárce v citovaném ustanovení bylo zjevně sjednotit v určitých ohledech postavení partnerů a manželů.³⁸⁸ Výše uvedené se přitom musí nutně projevit i v případném zákonném pořadí oprávněných osob v uvedených případech, když opačný výklad by oproti manželovi v rozporu se záměrem zákonodárce posunul partnera až na samý konec výčtu.³⁸⁹

2.3.6 Zánik registrovaného partnerství

Kromě podmínek, za kterých registrované partnerství nevznikne [viz § 5 ZRegP], nebo je prohlášeno za neplatné [viz § 6 ZRegP], upravuje zákon o registrovaném partnerství způsoby zániku registrovaného partnerství [viz § 14 ZRegP], a to smrtí partnera, prohlášením partnera za mrtvého nebo zrušením registrovaného partnerství.

O zrušení registrovaného partnerství rozhoduje podle § 16 ZRegP v rozsudku soud k návrhu jednoho z partnerů, pakliže je zjištěno, že partnerský vztah již fakticky netrvá. Soud tedy v případě zrušení registrovaného partnerství na rozdíl od manželství [viz § 756 OZ] nezjišťuje příčinu jeho rozvratu, nýbrž pouze konstatuje, zdali

³⁸⁸ Shodně též: Frinta, O. In: Švestka, Dvořák, Fiala a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, (§ 2521 až 3081)*, s. 1315-1316.

³⁸⁹ Ibid.

partnerský vztah mezi partnery nadále přetrvává.³⁹⁰ Zákonodárce však pojem *partnerský vztah* blíže nedefinuje,³⁹¹ a navíc, jak již bylo předestřeno výše, zákon o registrovaném partnerství neobsahuje výčet osobních práv a povinností partnerů, ze kterých by bylo případně možné koncepti partnerského vztahu dovozovat.

Navzdory tomu, že by přiměřené použití § 758 OZ, definující *nežítí manželů* jako rozpad manželského či rodinného společenství, bylo příléhavé i ve vztahu k § 16 ZRegP, nelze o aplikaci předmětného ustanovení *per analogiam* uvažovat s přihlédnutím k § 3020 OZ, jež má kogentní povahu. Na druhou stranu je patrné, že zákonodárce při koncipování ustanovení § 16 ZRegP vycházel z obdobného záměru jako u § 758 OZ. Proto by otázka, zda partnerský vztah netrvá, měla být interpretována podle mého názoru obdobně. Tímto postupem přitom není dotčen zákaz analogie ve smyslu § 3020 OZ.

Při výkladu předmětného pojmu je podle mého názoru nutno přihlídnout především k tomu, že právní úprava obsažená v § 16 ZRegP reaguje na stav, kdy mezi partnery došlo *de facto* k rozpadu jejich rodinného společenství. Zrušení registrovaného partnerství představuje právní instrument, na jehož základě může dojít rovněž k bezprostředně souvisejícímu zániku právních vazeb mezi partnery. Partnerský vztah tedy fakticky netrvá ve smyslu § 16 ZRegP, pakliže mezi partnery zanikla především citová pouta, sexuální vztah a stabilita,³⁹² resp. pokud spolu nadále nežijí.³⁹³ Ostatně, přestože zákonodárce neklade na partnery povinnost žít spolu, vzájemný kontakt členů rodiny představuje ve světle

³⁹⁰ Obdoba rozvodu s tvrdostní klauzulí [viz § 755 odst. 2 OZ] je u zrušení registrovaného partnerství vyloučena. Shodně též: Elischer, D. In: Radvanová, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015, s.183-184.

³⁹¹ Bližší vymezení pojmu *partnerský vztah* nevyplývá ani z důvodové zprávy k zákonu o registrovaném partnerství. K tomu viz *Sněmovní tisk č. 969. Návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, a důvodová zpráva* [online], s. 29.

³⁹² Srov. *Schalk a Kopf proti Rakousku*, rozsudek ESLP, bod 92-94.

³⁹³ Srov. *Bronda proti Itálii*, rozsudek ESLP ze dne z 9. 6. 1998, č. stížnosti 22430/93, bod 51. Shodně též: Hrušáková, M. In: Hrušáková, Králíčková a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*, s. 538.

judikatury ESLP jeden ze základních elementů rodinného života.³⁹⁴ Výše uvedené navíc potvrzuje i rozhodovací praxe soudů, když při zkoumání, zda partnerský vztah nadále trvá, vychází soudy z obdobných skutkových okolností.³⁹⁵

Ustanovení § 17 ZRegP dále upravuje (do jisté míry analogicky s tzv. nesporným rozvodem manželství)³⁹⁶ tzv. smluvené zrušení registrovaného partnerství, při kterém soud nezjišťuje, zdali partnerský vztah trvá. Nicméně v tomto ohledu oproti § 757 OZ klade § 17 ZRegP na partnery podstatně menší požadavky, když k tzv. smluvenému zrušení registrovaného partnerství postačí připojení se druhého z partnerů k návrhu, popř. podání společného návrhu partnerů [viz § 399 odst. 2 ve spojení s § 384 ZŘS], což reflektuje absenci právní úpravy umožňující rodičovství partnerů ke společnému nezletilému dítěti, speciální úpravy společného bydlení a zvláštního majetkové režimu mezi partnery.

Se zrušením registrovaného partnerství úzce souvisí i problematika vyživovací povinnosti bývalého partnera dle § 11 odst. 1 ZRegP pro případ, kdy druhý z bývalých partnerů není schopen sám se živit [obdobně viz § 92 ZOR]. Oproti úpravě vyživovací povinnosti rozvedeného manžela po rekonstrukci soukromého práva, obsažené v § 760 odst. 1 OZ, však zákonodárce nestanovuje žádné další podmínky vzniku vyživovací povinnosti bývalého partnera, např. původ neschopnosti bývalého partnera sám se živit v registrovaném partnerství, spravedlivé požadování po povinném partnerovi aj. Na partnery se rovněž neaplikuje obdobně ani demonstrativní výčet dílčích kritérií podle § 760 odst. 2 OZ, na jejichž základě soud stanoví rozsah vyživovací povinnosti bývalého manžela. Základním kritériem

³⁹⁴ Navzdory tomu, že by přiměřené použití § 758 OZ, definující nežití manželů, bylo příslušné i ve vztahu k § 758 OZ, nelze o aplikaci předmětného ustanovení *per analogiam* uvažovat s přihlédnutím k § 3020 OZ, jež má kogentní povahu. Výraz *nežití partnerů* tak musí být vykládán izolovaně bez přihlédnutí k části druhé občanského zákoníku.

³⁹⁵ Např. rozsudek Okresního soudu ve Frýdku-Místku ze dne 16. 6. 2016, sp. zn. 14 C 79/2016; rozsudek Okresního soudu Brno-venkov ze dne 19. 9. 2017, sp. zn. 4 C 171/2017; rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 16. 12. 2020, sp. zn. 27 C 137/2020, bod 1-2 a 10.

³⁹⁶ Hrušáková, M. In: Hrušáková, Králíčková a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*, s. 538.

je pouze přiměřenost [viz § 11 odst. 1 ZRegP]. Jedná se tedy o disproporci mezi právy a povinnostmi partnerů a manželskými právy a povinnostmi jako v případě § 8 a 9 ZRegP, zapříčiněnou nedůslednou novelizací zákona o registrovaném partnerství v souladu s novou koncepcí práv a povinností manželů v rámci rekonstrukce soukromého práva. V tomto případě však partnery v uplatnění práva na výživné po zrušení registrovaného partnerství ve srovnání s manželi podstatně zvýhodňuje, resp. jim uplatnění nároku usnadňuje, což je ze strany některých autorů, podle mého názoru odůvodněně, kritizováno.³⁹⁷

Zákon o registrovaném partnerství rovněž upravuje tzv. sankční formu vyživovací povinnosti jednoho z bývalých partnerů k druhému v ustanovení § 11 odst. 2 ZRegP, kterou lze uložit za předpokladu, že se oprávněný bývalý partner na trvalém rozvratu společného vztahu nepodílel a že byla tomuto partnerovi zrušením partnerského vztahu způsobena závažná újma, a to nejvýše na dobu tří let od zániku registrovaného partnerství. Přičemž co do rozsahu je v takovém případě bývalý partner povinen hradit výživné tak, aby byla mezi bývalými partnery v zásadě stejná hmotná a kulturní úroveň, jako by registrované partnerství nadále trvalo.

Nelze nechat bez povšimnutí, že zákonodárce v ust. § 11 odst. 2 ZRegP používá pojem *trvalý rozvrat společného vztahu*, tento však blíže nedefinuje, resp. jej neváže k zániku registrovaného partnerství rozhodnutím soudu stejně jako v případě rozvodu manželství, když soud v řízení o zrušení registrovaného partnerství pouze zjišťuje, zdali partnerský vztah trvá, a otázku příčiny rozvratu nezkoumá. Přestože zde je zjevně patrná vůle zákonodárce definovat rozvrat společného vztahu partnerů obdobně jako kvalifikovaný rozvrat manželství podle § 755 odst. 1 OZ, nelze toto ustanovení *per analogiam* použít, jelikož je jeho aplikace na registrované partnery *a priori* vyloučena kogentním ustanovením § 3020 OZ.

S ohledem na to, že zákonodárce neklade, jak již bylo uvedeno výše, na partnery žádné povinnosti osobní povahy, od kterých by se příčina rozvratu společného vztahu dala dovozovat,³⁹⁸ stává se tímto nárok

³⁹⁷ Kovářová, D. Rodina homo a heterosexuální. *Rodinné listy*. 2016, roč. 5, č. 11, s. 3-4.

³⁹⁸ ESLP sice považuje možnost členů rodiny být spolu jako základní element rodinného života, tuto však koncipuje jako právo, nikoli povinnost, proto nelze partnerské povinnosti osobní povahy dovozovat ani z čl. 8 EÚLP, resp. čl. 10 odst. 2 LZPS. K tomu viz např. *Bronda proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 51.

bývalého partnera na přiznání tzv. sankčního výživného prakticky neuplatnitelný.³⁹⁹ Tomuto ostatně odpovídají i výsledky dosavadní soudní praxe, kdy institut výživného pro bývalého partnera (včetně tzv. sankčního výživného) není příliš využíván.⁴⁰⁰

V tomto směru je možné poukázat např. na rozsudek Okresního soudu v Mostě ze dne 23. 6. 2016, v němž byla řešena otázka výživného pro bývalého partnera, vážně nemocného invalidního důchodce, kdy dané registrované partnerství bylo zrušeno v důsledku paralelního sexuálního poměru druhého z partnerů s jinou osobou.⁴⁰¹ Ačkoli předestřený skutkový stav dle mého názoru představuje prakticky modelový případ, u něhož by u manželů připadala bez dalšího do úvahy aplikace ustanovení § 762 OZ o tzv. sankčním výživném, Okresní soud v Mostě nepostupoval ve vztahu k partnerům obdobně a namísto toho přiznal žalobci v dané věci výživné v rozsahu odpovídajícímu běžnému výživnému pro bývalého partnera dle § 11 odst. 1 ZRegP.⁴⁰²

Zůstává tedy otázkou, zda závěr o neuplatnitelnosti tzv. sankčního výživného dle § 11 odst. 2 ZRegP (resp. o nemožnosti stanovení příčiny rozvratu společného vztahu partnerů) neodporuje interpretačním pravidlům dle § 2 odst. 3 OZ, zakazujícím výklad vedoucí ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění. Navíc, problematika *rozvratu společného vztahu partnerů* má přitom zcela zásadní význam, jelikož úzce souvisí nejen s institutem vyživovací povinnosti bývalého partnera, nýbrž i s dalšími právy a povinnostmi partnerů, např. již uvedenými podmínkami dědické nezpůsobilosti dle § 1482 odst. 1 OZ [viz oddíl 2.3.4]. Pokud bychom tedy měli hledat východisko

³⁹⁹ Srov. Hrušáková, M. In: Hrušáková, Králíčková a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*, s. 534. Shodně též: Gregorová, J. In: Šmíd, O. a kol. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, s. 113.

⁴⁰⁰ V tomto směru jsem si vyžádal relevantní informace od všech okresních soudů podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů. Dle doložených informací převážná většina soudů řízení o výživné pro bývalého partnera za dobu účinnosti zákona o registrovaném partnerství neneviduje. K tomu viz např. úřední záznam Městského soudu v Brně ze dne 23. 3. 2020, sp. zn. Si 162/2020; úřední záznam Okresního soudu Brno-venkov ze dne 30. 3. 2020, sp. zn. Si 99/2020.

⁴⁰¹ K tomu viz rozsudek Okresního soudu v Mostě ze dne 23. 6. 2016, sp. zn. 41 C 74/2016.

⁴⁰² Ibid.

a dospět k určitému výkladu *rozvratu společného vztahu partnerů*, připadala by do úvahy dle mého názoru možnost vycházet vždy individuálně ze skutkových okolností každého jednotlivého případu registrovaného partnerství, čímž by mohl být překlenut výše uvedený koncepční nedostatek, spočívající v absenci osobních práv a povinností mezi partnery.

V tomto smyslu by tedy oprávněný bývalý partner musel v rámci soudního řízení prokázat,⁴⁰³ jaký byl *společný vztah partnerů* před jeho rozvratem, tedy vymezit určitý *status quo*. S přihlédnutím k obecným společenským standardům trvalého vztahu dvou osob by se přitom jednalo v převážné většině případů o *společný vztah partnerů*, jež by navzdory chybějící úpravě práv a povinností partnerů osobní povahy vykazoval veškeré znaky typické pro manželství (věrnost, společné žití, vzájemná podpora). Nicméně lze uvažovat i o jiné podobě vztahu partnerů, např. s nezávazným sexuálním životem. Vždy je však třeba vzít v potaz samotnou definici registrovaného partnerství § 1 ZRegP jakožto *trvalého společenství*. Ačkoli tedy *společný vztah partnerů* může představovat i volnější svazek dvou osob, nelze jej zaměňovat se vztahy přátelskými či registrovaným partnerstvím tzv. na oko, když takový výklad by byl nejen v rozporu s § 1 ZRegP, ale i ve zjevném rozporu s dobrými mravy.

V návaznosti na to by dále musel oprávněný bývalý partner rovněž prokázat skutečnosti, na jejichž základě by bylo možné dospět k závěru, že došlo k rozvratu *společného vztahu partnerů* z důvodů na straně druhého z partnerů. *Rozvratem společného vztahu* by pak bylo v tomto smyslu nutné rozumět odchýlení se od původního *status quo*, jež vedlo k (nikoli přechodnému) zániku rodinného společenství partnerů, resp. ke stavu, kdy partnerský vztah již netrvá [viz § 16 *in fine* ZRegP].

Co se týče příčiny *rozvratu společného vztahu*, navzdory stávající absenci úpravy osobních práv a povinností mezi partnery je třeba i v tomto ohledu přihlížet k povaze registrovaného partnerství jakožto trvalého společenství dvou osob [viz § 1 ZRegP]. Proto s ohledem

⁴⁰³ Důkazní břemeno by tížilo bývalého partnera oprávněného z titulu výživného po zrušení registrovaného partnerství. V tomto směru lze souhlasit s Milanou Hrušákovou, podle které: „Příčiny toho, že „partnerský vztah již fakticky netrvá“, není soud oprávněn zkoumat.“ K tomu viz Hrušáková, M. In: Hrušáková, Králíčková a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*, s. 534.

na obecný požadavek chovat se v souladu s dobrými mravy⁴⁰⁴ a na soukromoprávní povinnost jednat v právním styku poctivě [viz § 6 odst. 1 OZ], kdy poctivost sleduje „určitý standard chování v právních vztazích, vyžadující čestnost, otevřenost a povinnost brát ohledy na zájmy druhé strany“,⁴⁰⁵ se domnívám, že partneři nesmí jednat v rozporu s požadavkem trvalosti registrovaného partnerství.

Ve světle výše uvedeného by tedy příčina *rozvratu společného vztahu* ležela na straně toho z partnerů, jehož jednání zapříčinilo předčasné ukončení partnerského soužití. Přičemž v tomto smyslu by bylo nutno vycházet z konkrétních skutkových okolností. Např. sexuální poměr jednoho z partnerů s jinou osobou by nepředstavoval *příčinu rozvratu společného vztahu*, pakliže budou partneři od počátku žít ve vztahu s nezávazným sexuálním životem.

Závěrem však musím poznamenat, že i předestřená konstrukce interpretace *rozvratu společného vztahu* by ve svém důsledku vedla k nepřiměřenému zatížení oprávněného bývalého partnera co do rozsahu prokazování všech uvedených rozhodných skutečností. Respektive je třeba si položit otázku, zda je prokázání takových skutečností v praxi vůbec reálně proveditelné. Z těchto důvodů by proto mělo být *de lege ferenda* uvažováno o doplnění úpravy osobních práv a povinností partnerů. Ostatně, jak již bylo uvedeno výše, pozitivní povinnost smluvních států EÚLP vytvořit právní rámec pro stejnopohlavní páry, v němž budou upravena i práva a povinnosti osobní povahy, vyplývá i z rozhodnutí ESLP ve věci *Oliari a další proti Itálii* [viz oddíl 2.3.2].⁴⁰⁶ Tímto způsobem by byly nejen odstraněny koncepční nedostatky institutu registrovaného partnerství, nýbrž by byla podle mého názoru zajištěna, rovněž v souladu s požadavky ESLP,⁴⁰⁷ ochrana práv partnerů a možnost jejich efektivního uplatnění.

⁴⁰⁴ K tomu viz Hurdík, J., Lavický, P. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 122.

⁴⁰⁵ Lavický, P. In: Lavický a kol. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1-654)*, s. 73.

⁴⁰⁶ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 169.

⁴⁰⁷ *Ibid.*, bod 169 a 185.

2.4 Dílčí závěry a úvahy *de lege ferenda*

Jak bylo předestřeno v úvodu této kapitoly, Česká republika se nachází na pomyslné evropské „duhové křižovatce“, jelikož jsou v současnosti v rámci zákonodárského sboru projednávány dva zcela odlišné poslanceké návrhy, reagující na problematiku práv soužití osob stejného pohlaví, které korespondují s protichůdnými názorovými proudy v rámci evropského právního prostoru. V návaznosti na výše uvedené lze dospět k závěru, že mezi členskými státy EU převládají převážně tendence k zakotvení určité úpravy právních svazků osob stejného pohlaví v rámci jejich právních řádů. Pouze šest zemí z celkových 28 členů EU nemá jakoukoli relevantní legislativu v tomto směru. S tímto trendem přitom koresponduje i rozhodovací činnost ESLP (částečně pak i SDEU), v rámci které byla konstatována pozitivní povinnost smluvních států v mezích čl. 8 EÚLP vytvořit právní rámec k uznání a ochraně stejnopohlavních párů.

Nutno podotknout, že mezi členskými státy EU, legalizujícími právní svazky osob stejného pohlaví, začínají čím dál výrazněji převládat ty, které umožňují tzv. genderově neutrální manželství či manželství pro všechny. Poslanecký návrh, na jehož základě by i v České republice bylo umožněno uzavřít manželství osobám stejného pohlaví⁴⁰⁸ tak v zásadě koresponduje s převládajícím přístupem členských zemí EU a reflektuje i judikatorní závěry ESLP a SDEU. V neposlední řadě do jisté míry reaguje na názorový posun Ústavního soudu, ze kterého vyplývá soulad vzniku homoparentální rodiny s ústavním pořádkem České republiky. Na druhou stranu poslanecký návrh, jímž by bylo manželství na ústavní úrovni definováno jako svazek muže a ženy,⁴⁰⁹ tíhne spíše k minoritnímu názoru v rámci EU.

Přijetí tohoto návrhu by přitom vedlo ke stavu, kdy by Česká republika sice upravovala právní svazky osob stejného pohlaví v podobě registrovaného partnerství, nicméně by současně vytvářela ústavní

⁴⁰⁸ Sněmovní tisk č. 201. Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a důvodová zpráva [online], s. 1.

⁴⁰⁹ Sněmovní tisk č. 211. Návrh ústavního zákona, kterým se mění usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a důvodová zpráva [online] s. 1.

omezení pro případné legalizování tzv. manželství pro všechny, přičemž tento jev je v rámci EU zcela ojedinělý a lze jej nalézt pouze v Maďarsku⁴¹⁰ a Chorvatsku.⁴¹¹

Ačkoli první z uvedených návrhů má podporu jak Výboru pro sexuální menšiny,⁴¹² tak Vlády České republiky,⁴¹³ nelze v současnosti predikovat, zdali získá dostatečnou podporu i v rámci Poslanecké sněmovny, přičemž totéž nelze předvídat ani u druhého z návrhů. Může stále nastat i situace, že ani jeden z návrhů nebude přijat, v takovém případě by však měla být otevřena diskuze o případné novelizaci právní úpravy registrovaného partnerství.

Ve vazbě na výše uvedené je podle mého názoru nutno dospět k závěru, že účinná právní úprava registrovaného partnerství jako celek v zásadě koresponduje s aktuálními judikatorními závěry ESLP, zejména s případem *Oliari a další proti Itálii*,⁴¹⁴ především pak v otázce vytvoření právního rámce zajišťujícího uznání a ochranu stejnopohlavním párům. Přestože předmětná úprava vykazuje některé nedostatky, které byly v podrobnostech představeny v této kapitole, v evropském kontextu, kdy i v rámci EU je stále významný počet zemí, které doposud nepřijaly relevantní úpravu svazků osob stejného pohlaví, nelze považovat českou koncepci v tomto smyslu za nedostatečnou. Ostatně v rámci rekodifikace

⁴¹⁰ Jagielska. *Eastern European Countries: From Penalisation to Cohabitation or Further?*, s. 59.

⁴¹¹ Změna ústavní definice manželství byla chorvatskými občany schválena v rámci referenda. K tomu blíže viz Slootmaeckers, K., Sircar, I., *Marrying European and Domestic Politics? The Marriage Referendum in Croatia and Value-Based Euroscepticism*. *Europe-Asia Studies*. 2018, roč. 70, č. 3, s. 321.

⁴¹² Výbor pro sexuální menšiny. Podnět Výboru pro sexuální menšiny ke zrovnoprávnění svazků osob stejného a opačného pohlaví v českém právním řádu [online]. *Vláda ČR*. [cit. 13. 8. 2018] s. 10. <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/ze-zasedani-vyboru/podnet-k-manzelstvi.docx>

⁴¹³ Vláda. Stanovisko Vlády k návrhu poslanců Radky Maxové, Františka Kopřivy, Petra Dolínka, Víta Rakušana, Jiřího Dolejše, Dominika Feriho a dalších na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (sněmovní tisk 201) [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. [cit. 13. 8. 2018] s. 1. <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=136077>

⁴¹⁴ *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP.

soukromého práva došlo v souvislosti s § 3020 OZ k významnému legislativnímu posunu, když zákonodárce, co do obsahu práv a povinností, do značné míry eliminoval rozdíly mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím. Tendence v tomto směru jsou patrné i v oblasti veřejného práva, když např. podle § 21e odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZDP“), pro účely daní z příjmu se manželem rozumí i partner.^{415,416}

Nicméně je nutno upozornit na absenci právní úpravy, týkající se zejména společného majetkového režimu partnerů, práv partnerů spojených s ochranou obydlí, rodinné domácnosti a jejího vybavení, práva bydlení odvozeného od druhého partnera či vzniku společného nájmu partnerů *ex lege* v zákoně o registrovaném partnerství a občanském zákoníku. ESLP přitom klade vůči smluvním státům EÚLP pozitivní povinnost zajistit dostatečnou a efektivní ochranu základním potřebám stejnopohlavních svazků, přičemž uspokojení potřeby bydlení a hospodaření se společným majetkem partnerů je možné pod tyto podřadit. Na druhou stranu lze argumentovat v tom směru, že v mnohém je možné zajistit uvedené potřeby partnerů prostřednictvím jiných institutů (např. podílového spoluvlastnictví podle § 1115 a násl. OZ nebo společným nájmem podle § 2270 a násl. OZ), kterými zákonodárce rovněž přiznává partnerům určitou míru ochrany. ESLP navíc výslovně přiznává smluvním státům EÚLP určitou míru uvážení ve vztahu ke koncepci práv a povinností partnerů.⁴¹⁷

Pakliže by tedy byl zachován stávající model, podle kterého jsou svazky osob stejného pohlaví upraveny ve formě registrovaného partnerství, měla by být problematika případné úpravy společného bydlení a majetkového režimu *de lege ferenda* podrobena široké odborné diskuzi. Dále by mělo být *de lege ferenda* uvažováno zejména o odstranění dílčích nedostatků tuzemské právní úpravy, které byly představeny v této kapitole, vyplývající předně z politického

⁴¹⁵ K dopadům registrovaného partnerství v oblasti veřejného práva blíže viz Elischer, D. In: Radvanová a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*, s. 184.

⁴¹⁶ Na druhou stranu zákonodárce v oblasti regulace prodejní doby zohledňoval výhradně tradiční nukleární rodinu. K tomu blíže viz Palásek, M. Regulace prodejní doby jako projev ochrany rodiny. *Právní rozhledy*. C.H. Beck, 2018, roč. 26, č. 10, s. 360-364.

⁴¹⁷ Např. v otázce osvojení. K tomu blíže viz *Gas a Dubois proti Francii*, rozsudek ESLP, bod 66.

kompromisu při přijetí zákona o registrovaném partnerství (zejm. absence osobních práv a povinností, podmínka státního občanství České republiky alespoň u jednoho z partnerů). Zároveň pak nebyla právní úprava v občanském zákoníku, jakožto obecného soukromoprávního předpisu, dostatečným způsobem promítnuta i v rámci zákona o registrovaném partnerství, což vedlo k terminologickému nesouladu citovaných právních předpisů (např. *společná domácnost partnerů* a *rodinná domácnost partnerů*) a zejména pak k nedůvodným rozdílům v původně ekvivalentní úpravě vybraných práv a povinností partnerů a manželů (např. rozhodování o záležitostech partnerského soužití, zástupčí právo).

Závěrem nutno uvést, že změny v koncepci tuzemské právní úpravy svazků osob stejného pohlaví je případně možné očekávat nejen v souvislosti s projednávanými novelizacemi, nýbrž i ze strany Ústavního soudu. K Ústavnímu soudu byl totiž podán Obvodním soudem pro Prahu 5 návrh na zrušení § 3020 OZ v části, která zní „*v části první, třetí a čtvrté*“, s odůvodněním, že absence úpravy společného osvojení i tzv. nepravého osvojení partnery staví nezletilé dítě, které je občanem České republiky, do nerovného postavení s těmi, u nichž bylo rozhodnuto o společném osvojení v zahraničí⁴¹⁸ či se legálně narodily na území jiného státu prostřednictvím náhradní matky.^{419,420,421} Pokud by Ústavní soud předloženému návrhu vyhověl, došlo by co rozsahu práv

⁴¹⁸ Rozsudek Okresního soudu v Prostějově sp. zn. 0 Nc 4714/2015.

⁴¹⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3226/16, bod 23, 38, 51.

⁴²⁰ Obvodní soud pro Prahu 5. Návrh na zrušení ustanovení § 3020 občanského zákoníku, zákona č. 89/2012 Sb., v té části, která zní „*v části první, třetí a čtvrté*“ v rozsahu, ve kterém vylučuje aplikaci ustanovení o manželství na všechny otázky upravené v druhé části občanského zákoníku, pro jeho rozporu s ústavním pořádkem podle článku 95 odst. 2 Ústavy České republiky a ustanovení § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu [online]. *Ústavní soud*. [cit. 10. 1. 2021]. https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Navrhy/Pl_US_28-19.pdf

⁴²¹ Obdobné návrhy podaly i další okresní soudy, konkrétně dva návrhy podal Okresní soud Plzeň-jih a jeden Okresní soud Brno-venkov, přičemž všechny byly odmítnuty z důvodu litispendence. K tomu viz usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 9. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 89/20, bod 1; usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 108/20, bod 1; usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 109/20, bod 1.

a povinností prakticky ke sjednocení úpravy registrovaného partnerství a manželství.

Za daných okolností by následně vyvstala otázka, zdali by takový právní stav, s přihlédnutím k výše uvedené argumentaci rakouského Ústavního soudu, podle které rozdílné terminologie dvou obsahově totožných institutů ve vazbě na sexuální orientaci je diskriminační,⁴²² byl nadále v souladu s ústavním pořádkem. Nicméně s ohledem na obecnou zdrženlivost Ústavního soudu ve věci zásahů do úpravy práv a povinností partnerů,⁴²³ kdy jejich vymezení ponechává především v diskreci zákonodárce, nelze podle mého názoru vyhovění návrhu Obvodního soudu pro Prahu 5 ze strany Ústavního soudu očekávat.

⁴²² VfGH [Ústavní soud Rakouska] 4. 12. 2017, G 258-259/2017-9.

⁴²³ Srov. nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/20, bod 32.

3 Nesezdané soužití jako alternativa nebo plnohodnotný základ rodinného života?

V současnosti se setkáváme s fenoménem nesezdaného soužití, tedy soužití dvou osob mimo manželství, vytvářející dlouhodobé životní společenství,⁴²⁴ což vyplývá i z posledního sčítání lidu v roce 2011, kdy podíl nesezdaných rodin na celkovém počtu úplných rodin v České republice se vyšplhal na 11 %.⁴²⁵ Nesezdaná soužití tak nepochybně mají významné zastoupení v rámci rodinných uskupení ve společnosti, a to nejen v České republice, ale i v ostatních evropských státech.⁴²⁶ V souvislosti s tím vyvstává otázka, zdali má nesezdané soužití představovat nadále pouze alternativní model rodiny stojící vedle tradičního institutu manželství, kdy stát má tolerovat jeho faktickou existenci bez bližší právní úpravy, nebo nesezdané soužití z druhé strany představuje plnohodnotný základ rodinného života, jež musí být explicitně legislativně vymezen.

Ve světle výše uvedeného proto bude v následující části disertační práce představena problematika nesezdaného soužití jakožto jedné z forem rodinného života ve smyslu čl. 8 EÚLP. Obdobně jako v kapitole 2 bude předmětná problematika zkoumána předně na evropské úrovni, což bude demonstrováno jak na aktuálních legislativních tendencích mezi členskými státy EU ve vztahu k nesezdaným párům [podkapitola 3.1], tak na závěrech plynoucích z judikatury ESLP [podkapitola 3.2]. Následně bude pojetí nesezdaného soužití (v návaznosti na evropský rozměr) blíže zkoumáno ve vazbě na jeho koncepci dle české soukromoprávní úpravy [podkapitola 3.3]. V závěru kapitoly budou také představeny dílčí závěry k dané problematice a související úvahy *de lege ferenda* [podkapitola 3.4].

⁴²⁴ Králíčková, Gregorová. *Nesezdané soužití v právním řádu České republiky*, s. 209.

⁴²⁵ Český statistický úřad. *Analýza - 2011. Nesezdané soužití* [online]. Český statistický úřad. 30. 6. 2014 [cit. 3. 1. 2016] s. 4. <https://www.czso.cz/documents/10180/20541791/170227-14.pdf/27ebcd5e-95ba-4ef4-8c65-c2a9bc58f9d8?version=1.0>

⁴²⁶ Srov. Scherpe. *European family law. Volume IV, The present and future of European family law*, s. 69-70.

Nutno dodat, že ačkoli registrované partnerství rovněž reprezentuje jednu z forem soužití osob mimo manželství, na celoevropské úrovni představuje především právní institut, jehož primárním záměrem je vytvořit právní rámec k uznání a ochraně stejnopohlavních párů, kterým byla věnována bližší pozornost v kapitole 2. S ohledem na to bude následující kapitola disertační práce zaměřena primárně na neformalizované modely nesezdaného soužití, přičemž registrovanému partnerství bude věnována pozornost pouze v dílčích souvislostech.

Pro účely této kapitoly bude zánik nesezdaného soužití v případě, kdy dojde k odloučení kohabitantů na základě projevu vůle jednoho nebo obou z nich, označován jako *odluka*.

3.1 Vybrané názorové proudy v právních úpravách evropských států

Jak již bylo předestřeno v úvodu disertační práce, přístup jednotlivých zákonodárců v rámci evropského právního prostoru k problematice nesezdaného soužití se napříč jednotlivými zeměmi značně liší. Obdobně jako v předchozí kapitole budou jednotlivé názorové proudy ve vztahu k nesezdanému soužití na evropské úrovni demonstrovány na právních úpravách stávajících 28 členských států EU. V zásadě lze při zkoumání daného tématu rozdělit jednotlivé právní úpravy členských států do dvou skupin, a to na základě výchozího kritéria, zda tyto zahrnují *lex specialis* pro nesezdané soužití či nikoli.

V případě první z uvedených kategorií členských států EU, v jejichž právních řádech je obsažena zvláštní právní úprava nesezdaného soužití, jsou patrné velmi rozdílné názorové tendence. Předmětný okruh právních úprav proto nelze obdobně, jako tomu bylo v případě právních úprav soužití osob stejného pohlaví [viz podkapitola 2.1], v souhrnu kategorizovat geograficky, jelikož se jedná o nesourodý soubor právních řádů s odlišnou historií a vývojem rodinného práva. V zásadě je však možné představit některé základní podkategorie daných členských států EU, rozdělených podle typických společných znaků (např. kohabitační dohody), u nichž se geografické hledisko částečně projevuje.

3.1.1 Nesezdané soužití ve státech bývalé Jugoslávie

Úvodem je nutno blíže věnovat pozornost dvěma členskými státy EU z okruhu bývalých jugoslávských svazových republik, a to Chorvatsku a Slovinsku. Právní řády uvedených zemí představují v rámci komunity členských zemí EU uskupení do značné míry s ojedinělým přístupem akcentujícím ochranu rodinného života v širokém spektru, a to včetně nesezdaného soužití dvou osob.

V tomto směru chorvatský právní řád zakotvuje kromě manželství a registrovaného partnerství⁴²⁷ i zvláštní institut nesezdaného soužití, a to ve dvou formách – *de facto* svazek muže a ženy a odděleně také *de facto* svazek osob stejného pohlaví.⁴²⁸ V případě nesezdaného soužití muže a ženy chorvatský zákonodárce stanovuje podmínku trvání takového svazku po dobu alespoň tří let, když při splnění uvedené podmínky⁴²⁹ požívají kohabitanti stejná práva a povinnosti jako manželé, včetně osobních práv a povinností, dědického práva, společného majetkového režimu aj.⁴³⁰ Ve vztahu k nesezdanému soužití osob stejného pohlaví je pak upravena stejná podmínka doby trvání společného svazku s tím, že při jejím naplnění vznikají mezi kohabitanty stejná práva a povinnosti jako mezi partnery, která se, s výjimkou práva osvojit si nezletilé dítě, prakticky neliší od manželských práv a povinností.⁴³¹

⁴²⁷ Registrované partnerství je upraveno jako institucionalizovaná forma soužití výhradně pro osoby stejného pohlaví. Srov. Curry-Sumner. *Same-sex relationships in a European perspective*, s. 126.

⁴²⁸ Rešestar, B., Lucić, N. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 47-48.

⁴²⁹ Ve vztahu k neformálnímu soužití muže a ženy stanovuje chorvatský zákonodárce dvě výjimky z podmínky stanovené doby trvání nesezdaného soužití, a to pro případy, kdy kohabitanti mají společné potomky nebo když před uplynutím stanovené doby uzavřeli kohabitanti manželství. K tomu viz Mol, C. *Reasons for Regulating Informal Relationships: A Comparison of Nine European Jurisdictions. Utrecht Law Review*. 2016, roč. 12, č. 2, s. 102.

⁴³⁰ Rešestar, B., Lucić, N. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 47-48.

⁴³¹ Mol. *Reasons for Regulating Informal Relationships: A Comparison of Nine European Jurisdictions*, s. 102.

Obdobně je koncipován institut nesezdaného soužití i v rámci slovinské právní úpravy, nicméně slovinský zákonodárce (na rozdíl od chorvatské právní úpravy) stanovuje pro výše předestřené právní účinky nesezdaného soužití obecně předpoklad dlouhodobosti takového svazku, bez *expressis verbis* stanovené časové hranice.⁴³²

Z výše uvedeného vyplývá, že koncepce rodinného života je v Chorvatsku a Slovinsku, co do rozsahu práv a povinností, založena především na vzájemné ekvivalenci institutu manželství, registrovaného partnerství a nesezdaného soužití. Předestřený progresivní trend přitom do značné míry koresponduje s odbornou prací MFC, jež byla zmíněna v samotném úvodu disertační práce.⁴³³ Účelem MFC je dle autorek vytvoření modelového rodinněprávního kodexu na akademické úrovni, a to nejen z evropského pohledu (bez nesrovnalostí způsobených národními právními řády), proto při jeho zpracování vycházely nejen z tzv. *common core*, ale kladly i velký důraz na moderní řešení některých rodinněprávních otázek, čili *better law*.^{434,435} Autorky přitom zpracovaly moderní pojetí koncepce rodiny, kdy v rámci MFC záměrně použily namísto běžného termínu *manželé*, v tradičním slova smyslu, obecnější pojem *partnership*, pod který spadají kromě samotných manželů mj. i nesezdané páry a svazky osob stejného pohlaví.⁴³⁶

3.1.2 Nordický model nesezdaného soužití

Další skupinu členských států EU tvoří Švédsko a Finsko, zakotvující v mnoha aspektech obdobnou speciální právní úpravu nesezdaného

⁴³² Srov. Dougan, F. Slovenia. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 593.

⁴³³ Schwenger, Dimsey. *Model Family Code: from a global perspective*.

⁴³⁴ K tomu blíže viz Boele-Woelki. *The Working Method of the Commission on European Family Law*, s. 31-32.

⁴³⁵ Schwenger, Dimsey. *Model Family Code: from a global perspective*, s. VI.

⁴³⁶ *Ibid.*, s. 7 a 12.

soužití, kterou je možné pro účely této disertační práce společně nazvat jako „*nordický model*“.⁴³⁷

Švédský právní řád definuje nesezdané soužití jako párový vztah dvou osob, které mají společnou domácnost, bez ohledu na pohlaví.⁴³⁸ V souvislosti s tím nutno uvést, že ačkoli švédský zákonodárce nestanovuje pro vymezení nesezdaného soužití žádnou explicitní požadovanou dobu, po kterou musí kohabitanti společně žít, je s přihlédnutím k zákonnému požadavku existence společné domácnosti patrný jeho důraz na zajištění ochrany dlouhodobých *de facto* vztahů dvou osob, vytvářejících společnou hospodářskou jednotku.⁴³⁹ S ohledem na to nepřiznává švédská úprava zvláštní status pro nesezdané soužití vztahům krátkodobým či nahodilým nebo vztahům založeným výhradně na sexuálním kontaktu.⁴⁴⁰ Obdobně definuje nesezdané soužití i finská právní úprava, nicméně tato stanovuje jako podmínku pro související právní účinky minimální délku trvání sdílení společné domácnosti kohabitantů po dobu alespoň pěti let.⁴⁴¹

Předně je třeba sdělit, že oproti výše uvedeným právním úpravám v zemích bývalé Jugoslávie se nordický model omezuje v mezích soukromého práva výhradně na problematiku majetkových poměrů kohabitantů. V tomto ohledu se na kohabitanty aplikuje vyvratitelná domněnka spoluvlastnictví kohabitantů,⁴⁴² a to ve vztahu k movitým

⁴³⁷ Podobné tendence v úpravě nesezdaného soužití lze dohledat i v další severské zemi, Norsku, a okrajově i v Dánsku. Srov. Lind, G. In: Asland, J., Brattström, M., Lind, G., Lund-Andersen, I. a kol. *Nordic cohabitation law*. Cambridge: Intersentia, 2015, s. 51-55.

⁴³⁸ *Ibid.*, s. 42-43.

⁴³⁹ Mol. *Reasons for Regulating Informal Relationships: A Comparison of Nine European Jurisdictions*, s. 100.

⁴⁴⁰ Lind, G. In: Asland, Brattström, Lind, Lund-Andersen a kol. *Nordic cohabitation law*, s. 42-43.

⁴⁴¹ Výjimku z podmínky délky trvání nesezdaného soužití tvoří kohabitanti, kteří mají společné potomky nebo mají společnou rodičovskou odpovědnost k nezletilému dítěti. K tomu blíže viz *ibid.*, s. 38.

⁴⁴² Srov. Pashynskiy, A. *Property Relations Between Unmarried Cohabitants in International Family Law*. *Teisė*. 2020, roč. 115, s. 157.

věcem a k vybavení společné domácnosti.⁴⁴³ Navíc, švédská judikatura dovodila rovněž princip, na jehož základě se presumuje spoluvlastnictví kohabitantů k nemovitému majetku za předpokladu, že vlastnictví k nemovité věci bylo nabyto jménem jednoho z kohabitantů, druhý z kohabitantů nabytí majetku umožnil poskytnutím finančních prostředků a z projevů vůle obou kohabitantů je zřejmý záměr mít daný majetek ve spoluvlastnictví.⁴⁴⁴ Předmětný princip nepřevzala finská legislativa, ani nebyl dovozen v rámci tamní rozhodovací praxe soudů.⁴⁴⁵ Pro určení majetkových poměrů ve vazbě na nemovité věci tak zůstává, v rámci tamní právní úpravy, výchozím především příslušný zápis v evidenci nemovitých věcí.⁴⁴⁶

Nordický model zahrnuje i zvláštní úpravu vypořádání majetkových poměrů mezi kohabitanty při odluce. V tomto směru švédská legislativa upravuje speciální institut společného majetku kohabitantů, který představuje soubor majetku zahrnující domácnost a její vybavení,⁴⁴⁷ přičemž v případě zániku nesezdaného soužití vzniká kohabitantům právo na jeho rozdělení či právo na vydání věci ze společného majetku, pokud to ochrana jeho zájmů vyžaduje, za současného poskytnutí kompenzace druhému z kohabitantů, především ve formě peněžitého plnění.⁴⁴⁸ Finský zákonodárce naproti tomu upravuje, kromě samotné vyvratitelné domněnky spoluvlastnictví, právo kohabitanta na zrušení spoluvlastnictví, právo podat k soudu návrh na vypořádání společného majetku a případně i návrh na vydání bezdůvodného obohacení

⁴⁴³ Předestřené pravidlo je ve Finsku legislativně *expressis verbis* zakotveno. V rámci švédské právní úpravy je toto dovozováno jako obecná zásada. K tomu blíže viz Brattström, M. In: Asland, Brattström, Lind, Lund-Andersen a kol. *Nordic cohabitation law*, s. 61.

⁴⁴⁴ Ibid., s. 67.

⁴⁴⁵ Ibid., s. 71.

⁴⁴⁶ Ibid., s. 63.

⁴⁴⁷ Jänterä-Jareborg, M., Brattström, M., Eriksson, L. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 785.

⁴⁴⁸ Ibid., s. 788-787.

odpovídajícího podílu jednoho z kohabitantů na nákladech společné domácnosti ve vlastnictví druhého z nich.^{449,450}

V neposlední řadě upravuje švédský a finský zákonodárce i speciální pravidla pro vypořádání majetku při zániku nesezdaného soužití z důvodu smrti jednoho z kohabitantů. V souvislosti s tím nutno poukázat na to, že kohabitant podle nordického modelu nedědí po zemřelém kohabitantovi v zákonné posloupnosti.⁴⁵¹ Na druhou stranu má však pozůstalý kohabitant v mezích švédské právní úpravy právo na rozdělení společného majetku za stejných podmínek, jaké jsou stanoveny pro případ zániku nesezdaného soužití z důvodu odluky kohabitantů.⁴⁵² Současně je pozůstalému kohabitantovi ze strany švédského zákonodárce garantována minimální hodnota, kterou musí z vypořádání společného majetku kohabitantů obdržet, sledující záměr zajištění základních potřeb pozůstalého kohabitanta.⁴⁵³ Finská právní úprava zakotvuje právo pozůstalého kohabitanta požadovat rozumnou podporu z pozůstalosti a dále (stejně jako v případě odluky) právo na vydání bezdůvodného obohacení odpovídajícího podílu jednoho z kohabitantů na nákladech společné domácnosti ve vlastnictví druhého z kohabitantů.⁴⁵⁴

V souhrnu lze tedy uzavřít, že nordický model nesleduje záměr vytvořit, obdobně jako v případě uvedených právních úprav států bývalé Jugoslávie, zvláštní institut nesezdaného soužití v ekvivalentním postavení k manželství (resp. k registrovanému partnerství), nýbrž

⁴⁴⁹ Silvola, S. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 781.

⁴⁵⁰ Pro srovnání nutno uvést, že např. francouzská právní teorie kromě bezdůvodného obohacení připouští i zvláštní způsob vypořádání mezi kohabitanty při vzniku tzv. faktické společnosti (*la société créée de fait*), kdy se jeden z kohabitantů podílí na podnikatelské činnosti druhého z nich. K tomu blíže viz Granet-Lambrechts, Hilt. *Droit de la famille*, s. 104.

⁴⁵¹ Srov. Mol. *Reasons for Regulating Informal Relationships: A Comparison of Nine European Jurisdictions*, s. 100 a 105.

⁴⁵² Asland, J. In: Asland, Brattström, Lind, Lund-Andersen a kol. *Nordic cohabitation law*, s. 188-189.

⁴⁵³ Ibid.

⁴⁵⁴ Ibid., s. 189-192.

vymezuje s některými výjimkami⁴⁵⁵ především zvláštní majetkový režim mezi kohabitanty. V zásadě tak reaguje na skutečnost, že kohabitanti představují (stejně jako manželé či partneři) mj. i hospodářskou jednotku vytvářející soubor majetku sloužícího k potřebám obou kohabitantů jako rodinného celku. Proto také nordický model stanovuje specifická pravidla pro vypořádání majetkových poměrů mezi kohabitanty při zániku nesezdaného soužití, a to zejména v zájmu ochrany toho z kohabitantů ve slabším postavení.⁴⁵⁶

Závěrem nutno dodat, že na východiscích nordického modelu nesezdaného soužití je založena i skotská právní úprava majetkového režimu kohabitantů, včetně domněnky spoluvlastnictví, úpravy vypořádání majetkových poměrů kohabitantů při zániku nesezdaného soužití a práva na vydání části pozůstalosti po zesnulém kohabitantovi.⁴⁵⁷ Skotský zákonodárce klade silný důraz nejen na ochranu rodiny jako celku, ale i na ochranu jejich jednotlivých členů v pozici slabší strany, což se dále projevuje v úpravě podmínek bydlení osob žijících v nesezdaném soužití. Konkrétně pak v mezích skotské právní úpravy (na rozdíl od nordického modelu)⁴⁵⁸ náleží právo bydlení ve společném obydlí i tomu z kohabitantů, jenž není jeho vlastníkem ani nemá jiný právní titul k jeho užívání.⁴⁵⁹

⁴⁵⁵ Např. právní úprava na ochranu osob žijících ve společném obydlí proti domácímu násilí. K tomu viz Silvola, S. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 525; Jänterä-Jareborg, M., Brattström, M., Eriksson, L. In: *ibid.*, s. 540.

⁴⁵⁶ Srov. Mol. *Reasons for Regulating Informal Relationships: A comparison of nine European jurisdictions*, s. 112.

⁴⁵⁷ Spojené království (Skotsko): Sections 25-30 of Family Law (Scotland) Act 2006 (asp 2).

⁴⁵⁸ Švédská i finská právní úprava neobsahuje ucelenou úpravu práva bydlení. Srov. Silvola, S. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 504; Jänterä-Jareborg, M., Brattström, M., Eriksson, L. In: *ibid.*, s. 515-516.

⁴⁵⁹ Mair, J. In: *ibid.*, s. 81.

3.1.3 Nesezdané soužití a kohabitační dohoda

Pro některé právní úpravy nesezdaného soužití v rámci okruhu členských států EU jsou typickým aspektem kohabitační dohody, na jejichž základě kohabitanti smluvně upravují vybraný soubor vzájemných práv a povinností. V tomto ohledu předmětné právní úpravy kohabitačních dohod, obdobně jako nordický model, dopadají především na úpravu majetkových poměrů mezi kohabitanty, přičemž mezi tyto lze zařadit, kromě již uvedené úpravy chorvatské,⁴⁶⁰ slovinské⁴⁶¹ a finské,⁴⁶² dále i právní úpravu irskou, maďarskou, maltskou, francouzskou či italskou, kterým bude věnována bližší pozornost v tomto oddíle.

Úvodem je třeba představit irskou právní úpravu, která obecně definuje nesezdané soužití jako intimní a trvající vztah dvou dospělých osob, pakliže nejsou v příbuzenském poměru v zakázaném rozsahu, manželé nebo partneři.^{463,464} V souladu s irskou právní úpravou mohou kohabitanti mezi sebou při splnění obecných pravidel pro uzavírání smluv uzavřít dohodu v písemné formě, v jejímž rámci jsou oprávněni vzájemně upravit finanční záležitosti pro dobu trvání nesezdaného

⁴⁶⁰ Dohodou kohabitantů lze smluvně upravit jejich společný majetkový režim obdobně, jako je tomu u manželů. K tomu blíže viz Vidic, J. *Legal Effects of Concubinages in ex-Yugoslavian Republics (Serbia, Slovenia, Croatia, and Macedonia)*. In: Wardle, L. D., Loveless, A. S. (eds.). *Marriage and quasi-marital relationships in Central and Eastern Europe: from the 2006 Vienna colloquium on marriage*. Provo: Byu Academic Publishing, 2008, s. 230.

⁴⁶¹ Kohabitační dohody odpovídají smluvní úpravě manželského majetkového režimu. Srov. Dougan. *Slovenia*, s. 593-594.

⁴⁶² Na základě dohody se kohabitanti mohou odchýlit od úpravy práv a povinností v zákonném režimu nesezdaného soužití, pakliže to zákon nevylučuje. K tomu blíže viz Silvola, S. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 1028.

⁴⁶³ S přijetím úpravy „manželství pro všechny“ zanikl v Irsku institut registrovaného partnerství. Dosavadní partneři mají právo uzavřít manželství nebo zůstat v registrovaném partnerství podle původní úpravy. K tomu blíže viz Harding, M. *Marriage Equality: A Seismic Shift for Family Law in Ireland*. *International Survey of Family Law*. 2016, roč. 2016, s. 266-267.

⁴⁶⁴ Irská republika: section 172 (1) of the Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010 (dále jen „*Cohabitation Act 2010*“).

soužití nebo pro případ jeho zániku.⁴⁶⁵ Zvláštní podmínkou, kterou irská právní úprava stanovuje pro uzavření kohabitační dohody (pod hrozbou sankce neplatnosti), je povinná konzultace každého z kohabitantů s nezávislým právním poradcem před samotným uzavřením dohody, ledaže kohabitanti využijí právní rady společně a písemně se vzdají práva využít konzultace s nezávislým právním poradcem samostatně.⁴⁶⁶

Irský zákonodárce přitom klade důraz na zásadu autonomie vůle a poskytuje kohabitantům širokou smluvní volnost co do úpravy obsahu kohabitační dohody, včetně možnosti vyloučení práva kohabitantů na poskytnutí náhrady (*redress*) v případě odluky.⁴⁶⁷ Odčinění (*redress*) může představovat přiznání výživného,⁴⁶⁸ majetkové vypořádání (např. vypořádání majetku ve spoluvlastnictví, stanovení náhrady)⁴⁶⁹ či vyplacení části důchodu druhého z kohabitantů.⁴⁷⁰ Právo na poskytnutí odčinění (*redress*) přitom náleží pouze tzv. kvalifikovanému kohabitantovi, jenž je definován jako osoba žijící v nesezdaném soužití alespoň pět let, popř. alespoň dva roky, pokud kohabitanti pečují o jejich společného potomka.^{471,472} V neposlední řadě jsou kohabitanti oprávněni na základě kohabitační dohody vyloučit i právo tzv. kvalifikovaného partnera na poskytnutí zajištění z pozůstalosti po zesnulém kohabitantovi.⁴⁷³

⁴⁶⁵ Irská republika: section 202 of Cohabitation Act 2010.

⁴⁶⁶ Irská republika: section 2020 (2)(a) of Cohabitation Act 2010.

⁴⁶⁷ Shannon, G. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 983.

⁴⁶⁸ Ibid., s. 70.

⁴⁶⁹ Irská republika: section 174 (1) of Cohabitation Act 2010.

⁴⁷⁰ Irská republika: section 172 (5) of Cohabitation Act 2010.

⁴⁷¹ Tobin, B. The regulation of cohabitation in Ireland: achieving equilibrium between protection and paternalism? *Journal of Social Welfare*. 2013, roč. 35, č. 3, s. 281-282.

⁴⁷² Speciální podmínku doby trvání nesezdaného soužití stanovuje irský zákonodárce ve vztahu k osvojení nezletilého dítěte. V souvislosti s tím jsou kohabitanti oprávněni osvojit si společně nezletilé dítě, pokud jejich nesezdané soužití trvá alespoň tři roky. K tomu viz Irská republika: section 1 (1), section 33 (1) (ib) of the Adoption Act 2010.

⁴⁷³ Kohabitant není dědicem po zesnulém kohabitantovi v zákonné posloupnosti. K tomu blíže viz Shannon, G. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 854-855, 983.

Nicméně, autonomie vůle kohabitantů ve vazbě na smluvní úpravu jejich práv a povinností je irským zákonodárcem limitována tak, že k návrhu jednoho z kohabitantů může soud ve výjimečných případech uzavřenou kohabitační dohodu změnit či zrušit, pokud by její plnění bylo nepřiměřeně nespravedlivé.⁴⁷⁴

Do značené míry odlišnou (oproti irskému kohabitačnímu právu) zvláštní úpravu kohabitačních dohod ve vztahu k úpravě majetkových poměrů mezi kohabitanty lze dohledat i v mezích maďarského právního řádu. V tomto ohledu maďarský zákonodárce stanovuje pro kohabitanty specifický výchozí majetkový režim, podle kterého náleží společný majetek jednotlivým kohabitantům v rozsahu, v jakém se podíleli na jeho nabytí.⁴⁷⁵ Pouze v případě, kdy nelze podíl každého z kohabitantů na nabytí společného majetku určit, se použije vyvratitelná právní domněnka, na jejímž základě se presumuje rovnost podílů obou kohabitantů.⁴⁷⁶

Od výchozího majetkového režimu se mohou kohabitanti odchýlit prostřednictvím kohabitační dohody, jež musí být uzavřena ve formě veřejné listiny nebo ve formě soukromé listiny kontrasignované advokátem.⁴⁷⁷ V tomto ohledu připouští maďarský zákonodárce, aby kohabitanti upravili (obdobně jako manželé) svůj majetkový režim na bezpodílové jmění⁴⁷⁸ nebo režim oddělených jmění.⁴⁷⁹ Nutno dodat, že kohabitační dohodou může být rovněž upraveno výživné pro bývalého kohabitanta či úprava užívání společného majetku pro dobu po zániku nesezdaného soužití.⁴⁸⁰ V případě sporu mezi kohabitanty může

⁴⁷⁴ Irská republika: section 202 (4) of Cohabitation Act 2010.

⁴⁷⁵ Szeibert, O. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 600.

⁴⁷⁶ Ibid.

⁴⁷⁷ Župan, M., Drinóczi, T., Márton, M., Vihart, Á. Hungary. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 319.

⁴⁷⁸ K tomu blíže viz Szeibert, O. Family Law Book as Fourth Book of the New Hungarian Civil Code. *International and Comparative Law Review*. 2013, roč. 13, č. 2, s. 88-89.

⁴⁷⁹ Fuglinszky, A. Hungarian Law and Practice of Civil Partnerships with Special Regard to Same-Sex Couples. *Cuadernos de Derecho Transnacional*. 2017, roč. 9, č. 2, s. 291.

⁴⁸⁰ Szeibert. *Family Law Book as Fourth Book of the New Hungarian Civil Code*. s. 92.

o uvedených právech a povinnostech rozhodnout na návrh jednoho z nich soud, a to za předpokladu, že kohabitanti mají společného potomka a nesezdané soužití trvalo alespoň jeden rok (popř. v ostatních případech při délce trvání nesezdaného soužití přesahující deset let).⁴⁸¹

Poněkud specifický přístup k úpravě kohabitačních dohod je patrný v právním řádu Malty, který zakotvuje celkem tři speciální právní režimy nesezdaného soužití. Účinky výchozího režimu nastávají v mezích maltské právní úpravy *ex lege*, pakliže nesezdané soužití trvalo alespoň dva roky.⁴⁸² Konkrétně se pak v takovém případě kohabitanti stávají osobami blízkými, vzniká jim právo nájmu společného obydlí, právo rozhodovat o zdravotní péči druhého z kohabitantů a dále právo nevypovídat jako svědek proti druhému z kohabitantů v trestních věcech.⁴⁸³

Maltská právní úprava dále umožňuje kohabitantům se od výchozího režimu odchýlit uzavřením kohabitační dohody ve formě notářského zápisu, jež musí být zapsána do zvláštního rejstříku.⁴⁸⁴ V rámci kohabitační dohody mohou upravit jakékoli záležitosti týkající se nesezdaného soužití.⁴⁸⁵ Přičemž v tomto směru stanovuje maltský zákonodárce ve vztahu ke kohabitačním dohodám určité limity, podle kterých kohabitační dohody nesmí zasáhnout do práv třetích osob a současně musí obsahovat obligatorní náležitosti stanovené příslušným právním předpisem.⁴⁸⁶

Taxativní výčet obligatorního obsahového minima kohabitačních dohod přitom reflektuje především okamžik, kdy dojde k odluce kohabitantů. V souvislosti s tím jsou kohabitanti povinni upravit

⁴⁸¹ Szeibert, O. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 250.

⁴⁸² Maccari, M. V. Malta. In: Ruggieri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 464-465.

⁴⁸³ Ibid.

⁴⁸⁴ Ministry for Social Dialogue, Consumer Affairs and Civil Liberties. The Cohabitation Law [online]. *Government of Malta* [cit. 5. 1. 2020], s. 3. <https://meae.gov.mt/en/Documents/Press%20Release%20Documents/2017/COHABITATION%20LAW.pdf>

⁴⁸⁵ Maccari. *Malta*, s. s. 464-465.

⁴⁸⁶ Ibid.

rozdělení svého majetku a závazků, poměry ke společnému obydlí a v neposlední řadě poměry k nezletilému dítěti, včetně úpravy péče, výchovy, práva bydlení dítěte ve společném obydlí a výživného.⁴⁸⁷ Kromě výše uvedeného jsou kohabitanti povinni v kohabitační dohodě určit jejich společné obydlí, včetně právního titulu každého z kohabitantů k užívání společného obydlí, a dále úpravu výživného pro případ stavu odkázanosti některého z kohabitantů (společně s mechanismem každoročního navyšování výše výživného).^{488,489}

Maltská právní úprava stanovuje i doplňkový přechodný režim nesezdaného soužití, který je založen jednostranným prohlášením některého z kohabitantů prostřednictvím podání adresovaného příslušnému rejstříkovému soudu, a to v rámci přechodné doby pěti let od účinnosti daného právního předpisu upravujícího maltské kohabitační právo.⁴⁹⁰ Maltský zákonodárce touto cestou předchází případným sporům kohabitantů (v souvislosti s přijetím uvedené úpravy kohabitačního práva) ohledně toho, zda a jakým způsobem má být jejich nesezdané soužití právně regulováno, pakliže by takové spory mohly jít k tíži některého z kohabitantů.⁴⁹¹ Proto také v tomto případě přiznává kohabitantům pouze základní práva a povinnosti z nesezdaného soužití, aniž by byla současně dotčena práva třetích osob.⁴⁹²

V rámci okruhu členských států EU je nutno rovněž poukázat i na francouzskou právní úpravu nesezdaného soužití (*le concubinage*), v jejímž rámci je zakotvena i speciální úprava kohabitačních dohod (*la convention de concubinage*). Kohabitantům je v mezích francouzské právní úpravy poskytnuta poměrně široká smluvní volnost, když tito mohou mezi sebou volně upravit veškeré záležitosti, týkající se nesezdaného soužití, finančního či obecně majetkového charakteru.⁴⁹³

⁴⁸⁷ Maccari. *Malta*, s. 464-465.

⁴⁸⁸ Ibid.

⁴⁸⁹ Kohabitanti jsou současně oprávněni vyživovací povinnost vyloučit, a to zcela nebo pouze za určitých předem sjednaných podmínek. K tomu viz Maltská republika: Cohabitation Act of 2017 (Act No. XV of 2017), c. 8.

⁴⁹⁰ Maccari. *Malta*, s. 464-465.

⁴⁹¹ Ministry for Social Dialogue, Consumer Affairs and Civil Liberties. *The Cohabitation Law* [online]. s. 4.

⁴⁹² Ibid.

⁴⁹³ Granet-Lambrechts, Hilt. *Droit de la famille*, s. 101-102.

Kohabitanti naopak nemohou prostřednictvím kohabitační dohody upravovat zejména svá osobní práva a povinnosti a současně jsou (co do stanovení obsahu dohody) limitováni základními principy dobrých mravů a ochrany veřejného pořádku.⁴⁹⁴ Tamní judikatura tak např. konstatovala neplatnost kohabitačních dohod, které jsou v rozporu se zákonnými pravidly úpravy vyživovací povinnosti k nezletilému dítěti.⁴⁹⁵

Nutno dodat, že francouzský zákonodárce neupravuje žádný výchozí majetkový režim mezi kohabitanty, tudíž se na ně použijí obecná ustanovení o věcných právech.⁴⁹⁶ Ve vztahu ke společně pořízenému movitému majetku kohabitantů se však použije zvláštní právní domněnka spoluvlastnictví s rovnými podíly kohabitantů.⁴⁹⁷ Obdobně nevzniká kohabitantům *ex lege* ani společný nájem.⁴⁹⁸ Na druhou stranu při zániku nesezdaného soužití přechází nájem na toho z kohabitantů, který ve společném obydlí zůstal a nemá k jeho užívání právní titul, pakliže nesezdané soužití trvalo alespoň jeden rok.⁴⁹⁹

Zvláštní ochranu bydlení kohabitantů naopak obsahuje italská právní úprava, která zahrnuje právo bydlení kohabitanta ve společném obydlí, a to až na dobu pěti lety po smrti druhého z kohabitantů s případným prodloužením o další tři roky, pokud ve společném obydlí žije s pozůstalým nezletilé dítě.⁵⁰⁰ Současně italský zákonodárce legislativně vymezuje (obdobně jako francouzská právní úprava) přechod nájmu na pozůstalého kohabitanta.⁵⁰¹ Je potřeba zdůraznit, že ani italská právní úprava nepřiznává kohabitantům právo dědit navzájem v zákonné posloupnosti.⁵⁰² Na druhou stranu však zakotvuje soubor dalších práv a povinností kohabitantů, např. právo na podíl

⁴⁹⁴ Granet-Lambrechts, Hilt. *Droit de la famille*, s. 101-102.

⁴⁹⁵ Cass [Kasační dvůr Francouzské republiky].1re Civ., 20 juin 2006, n° 05-17.475.

⁴⁹⁶ Granet-Lambrechts, Hilt. *Droit de la famille*, s. 103.

⁴⁹⁷ Ibid.

⁴⁹⁸ Ferrand, F., Francoz-Terminal, L. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 63-64.

⁴⁹⁹ Ibid.

⁵⁰⁰ Ferrari. *Family Relationships in Italy after the 2016 Reform: The New Provisions on Civil Unions and Cohabitation*, s. 189.

⁵⁰¹ Ibid.

⁵⁰² Ibid.

na zisku z obchodní společnosti kohabitananta, dále právo rozhodnout o zásahu do tělesné integrity druhého z kohabitantů, právo být ustanoven jeho opatrovníkem či rozhodnout o jeho pohřbu.⁵⁰³

Nehledě na výše uvedené mohou kohabitanti v mezích italské právní úpravy především upravit své majetkové poměry na základě kohabitační dohody ve formě notářského zápisu, která podléhá v zájmu zachování ochrany třetích osob zápisu ve zvláštním rejstříku.⁵⁰⁴ V rámci kohabitační dohody mohou kohabitanti upravit veškeré majetkové záležitosti, včetně podmínek financování domácnosti, přispívání na potřeby nezletilého potomka,⁵⁰⁵ a zejména se pak mohou dobrovolně podřídit společnému majetkovému režimu, který italský zákonodárce stanovuje pro manžele.⁵⁰⁶

V neposlední řadě je potřeba dodatečně poukázat rovněž na právní úpravu nesezdaného soužití v Portugalsku⁵⁰⁷ s omezeným okruhem práv a povinností kohabitantů, zahrnujícím mj. právo nájmu ve společném obydlí, dále právo na zajištění výživy z pozůstalosti,⁵⁰⁸ právo pozůstalého kohabitananta na odčinění duševních útrap při usmrcení druhého z kohabitantů⁵⁰⁹ a především pak právo

⁵⁰³ Ferrari. *Family Relationships in Italy after the 2016 Reform: The New Provisions on Civil Unions and Cohabitation*, s. 188-189.

⁵⁰⁴ *Ibid.*, s. 188.

⁵⁰⁵ De Götzen. *Recognition of same-sex marriages, overcoming gender barriers in Italy and the Italian law N° 76/2016 on civil unions. First remarks*, s. 202.

⁵⁰⁶ Ferrari. *Family Relationships in Italy after the 2016 Reform: The New Provisions on Civil Unions and Cohabitation*, s. 188.

⁵⁰⁷ Nesezdané soužití je definováno jako právní stav dvou osob žijících společně obdobně jako manželé po dobu alespoň dvou let. K tomu blíže viz de Oliveira, G., Martins, R., Vítor, P. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 79-80.

⁵⁰⁸ Espín, I., Mota, H., Menezes, J. R. Portugal. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 529.

⁵⁰⁹ Mol. *Reasons for Regulating Informal Relationships: A Comparison of Nine European Jurisdictions*, s. 103.

kohabitantů společně osvojit nezletilé dítě.^{510,511} Navzdory tomu, že portugalský právní řád neobsahuje explicitní úpravu kohabitačních dohod,⁵¹² objevují se v rámci portugalské familiaristiky názory, podle kterých je třeba ze základních soukromoprávních principů autonomie vůle a smluvní svobody dovozovat právo kohabitantů upravit mezi sebou vzájemné majetkové poměry či vyživovací povinnost na základě kohabitační dohody.⁵¹³ Jak bylo však předestřeno výše, výslovná právní úprava v tomto směru chybí a navíc uvedené závěry portugalské familiaristiky doposud nepotvrdila ani tamní judikatura,⁵¹⁴ tudíž problematika kohabitačních dohod je tak v Portugalsku nadále především součástí odborných diskuzí na akademické úrovni.

3.1.4 Členské státy bez *lex specialis* pro nesezdaná soužití

Závěrem této podkapitoly je nutno věnovat pozornost i početné skupině členských států EU, v jejichž právních řádech není zakotvena speciální právní úprava vymezující nesezdaná soužití a související práva a povinnosti kohabitantů.

Ačkoli společným znakem předmětné kategorie právních řádů je tedy především absence koncepčně uceleného *lex specialis* pro nesezdaná soužití (včetně legální definice nesezdaného soužití), ve většině případů jednotlivé úpravy zahrnují alespoň částečný soubor práv a povinností osob žijících v nesezdaném soužití, a to vždy *ad hoc* ve vazbě na jednotlivé dílčí právní problematiky.⁵¹⁵ V ostatním

⁵¹⁰ Portugalský zákonodárce stanovuje jako podmínku společného osvojení kohabitanty délku trvání nesezdaného soužití alespoň čtyři roky. K tomu blíže viz Bagan-Kurluta, K. *Adopcja dzieci: rozwiązania prawne w wybranych państwach*. Białystok: Temida 2, 2009, s. 39.

⁵¹¹ Společně mohou osvojovat i kohabitanti stejného pohlaví. Srov. Espín, Mota, Menezes. *Portugal*, s. 526.

⁵¹² de Oliveira, G., Martins, R., Vítor, P. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 127.

⁵¹³ Ibid.

⁵¹⁴ Ibid.

⁵¹⁵ V mnohých případech náleží kohabitantům zvláštní práva a povinnosti i z oblasti veřejného práva. Srov. Mol. *Reasons for Regulating Informal Relationships: A Comparison of Nine European Jurisdictions*, s. 98 a 109.

se na poměry mezi kohabitanty vždy aplikují obecná ustanovení příslušné soukromoprávní úpravy.⁵¹⁶

Na druhou stranu pak nelze odhlížet od skutečnosti, že většina ze zkoumaného okruhu členských států EU sice nemá speciální úpravu nesezdaného soužití, současně však zakotvuje institut registrovaného partnerství jakožto formalizovaný právní svazek dvou osob žijících mimo manželství. V zásadě je tak kohabitantům, pakliže nechtějí či nemohou z různých důvodů uzavřít manželství, současně však mají zájem tom, aby jejich soužití podléhalo v zájmu jejich ochrany zvláštnímu právnímu režimu, v mezích daných právními úpravami zákonodárci poskytnuta vedle institutu manželství alternativa v podobě registrovaného partnerství (*opt-in*).⁵¹⁷ Do uvedené skupiny členských států EU se řadí Lucembursko,⁵¹⁸ Estonsko,⁵¹⁹ Kypr,⁵²⁰ Nizozemí,⁵²¹ Rakousko,⁵²² Řecko⁵²³ a Spojené království (Anglie, Wales).^{524,525}

⁵¹⁶ Miles. *Unmarried cohabitation in a European perspective*, s. 112.

⁵¹⁷ Z důvodu, že nesezdané soužití musí být v takovém případě určitým právním jednáním formalizováno, je tento model nazýván jako *opt-in*. K tomu blíže viz *ibid.*, s. 93.

⁵¹⁸ Hilger, F. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 31, 75.

⁵¹⁹ Uusen-Nacke, T., Vahaste-Pruul, S. In: *ibid.*, s. 20-21, 59-62.

⁵²⁰ Srov. Plevri, A. Cyprus. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 100, 101.

⁵²¹ Schrama, W. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 31, 32.

⁵²² Roth, M. In: *ibid.*, s. 41-45.

⁵²³ Srov. Koumpli, V., Marazopoulou, V. Greece. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 290.

⁵²⁴ Barlow, A., Lowe, N. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 51-58.

⁵²⁵ Judikatura však dovodila, že mezi kohabitanty mohou být navzdory absenci ucelené právní úpravy nesezdaného soužití uzavřeny kohabitační dohody. K tomu blíže viz *Sutton v Mishcon De Reya and Gawor & Co* [2003] EWHC [Vrchní soud Anglie a Walesu] 3166 (Ch), [2004] 1 FLR 837.

Registrované partnerství je upraveno rovněž i v právním řádu Severního Irsku, avšak oproti ostatním z výše uvedených členských států EU, u kterých mohou registrované partnerství uzavřít dvě osoby neohledně na jejich pohlaví, je tento institut koncipován (obdobně jako v České republice) jako právní svazek přístupný výhradně pro osoby stejného pohlaví.^{526,527} Jak již bylo předestřeno v úvodu této kapitoly, v takovém případě plní registrované partnerství především funkci zajištění právního rámce poskytujícího uznání a ochranu stejnopohlavním párům, nikoli vytvoření specifického režimu pro mimomanželské svazky. Nicméně, v souvislosti s aktuálním vývojem judikatury v rámci Spojeného království⁵²⁸ jsou v současnosti v Severním Irsku připravovány legislativní změny, na jejichž základě by mělo dojít k rozšíření institutu registrovaného partnerství i na heterosexuální páry.⁵²⁹

V souvislosti s tím je potřeba uvést, že zcela opačné tendence jsou patrné v již zmíněné litevské právní úpravě, v níž je zakotven institut registrovaného partnerství, který je však přístupný pouze pro páry odlišného pohlaví.⁵³⁰ Nutno podotknout, že se jedná v rámci evropského právního prostoru o zcela raritní koncepci registrovaného partnerství, na což poukázal mj. i ESLP v kontextu rozhodnutí ve věci *Vallianatos*

⁵²⁶ Sloan. *Registered Partnerships in Northern Ireland*, s. 254.

⁵²⁷ Fairbairn, C. a kol. "Common law marriage" and cohabitation [online]. *House of Commons Library*. 13. 8. 2019 [cit. 7. 11. 2020], s. 27. <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN03372/SN03372.pdf>

⁵²⁸ Jedná se o reakci na rozhodnutí Nejvyššího soudu Spojeného království, podle kterého je stávající úprava registrovaného partnerství v Anglii a Walesu diskriminační, pakliže je jeho uzavření odepřeno heterosexuálním párům. K tomu blíže viz R (Steinfeld and Keidan) v Secretary of State for International Development [2018] UKSC [Nejvyšší soud Spojeného království] 32; [2018] 3 WLR 415; [2018] WLR (D) 403.

⁵²⁹ Explanatory Memorandum to The Marriage (Same-Sex Couples) And Civil Partnership (Opposite-Sex Couples) (Northern Ireland) Regulations 2019 [online]. *legislation.gov.uk*. [cit. 1. 12. 2019], s. 1. https://www.legislation.gov.uk/uksi/2019/1514/pdfs/uksiem_20191514_en.pdf

⁵³⁰ Kudinavičiūtė-Michailovienė, I. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 30-31, 74-75.

a další proti Řecku a zdůraznil i diskriminační povahu takové úpravy.⁵³¹ Navzdory tomu však, jak již bylo předestřeno v oddílu 2.2.2, doposud nedošlo v tomto směru ze strany litevského zákonodárce k žádným legislativním změnám. Doposud nepřijal ani bezprostředně související prováděcí předpisy vázané na právní úpravu registrovaného partnerství.⁵³² Nadále tak přetrvává nepříznivý stav určitého právního vakua, v důsledku čehož nelze i po několika letech od přijetí předmětné právní úpravy na území Litvy platně uzavřít registrované partnerství.⁵³³

Zcela specifický model registrovaného partnerství lze pak dohledat v belgické právní úpravě (*la cohabitation légale*), podle které jsou oprávněny jej uzavřít jakékoli dvě osoby, nehledě na jejich pohlaví ani na povahu jejich vztahu, včetně příbuzných.⁵³⁴ Ve své podstatě tak registrované partnerství nepředstavuje primárně alternativu k manželství, nýbrž se jedná pouze o specifický soubor majetkových práv a povinností⁵³⁵ mezi osobami, které žijí ve společné domácnosti.⁵³⁶

Samostatnou skupinu pak vytváří členské státy EU, které neupravují ucelený *lex specialis* pro nesezdaná soužití ani nezakotvují institut registrovaného partnerství jako alternativní právní formu soužití osob mimo manželství. Do předestřené skupiny členských států EU spadá Bulharsko,⁵³⁷ Dánsko,⁵³⁸ Lotyšsko,⁵³⁹ Německo,⁵⁴⁰ Polsko,⁵⁴¹

⁵³¹ Vallianatos a další proti Řecku, rozsudek ESLP, bod 91 a 92.

⁵³² Kudinavičiūtė-Michailovienė, I. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 30-31.

⁵³³ Ibid.

⁵³⁴ Willems. *Registered partnerships in Belgium*, s. 386.

⁵³⁵ Maccari, M. V., Pertot, T. Belgium. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 30.

⁵³⁶ Srov. Willems. *Registered partnerships in Belgium*, s. 386.

⁵³⁷ Todorova, V. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 45-47.

⁵³⁸ Lund-Andersen, I. In: *ibid.*, s. 50-51.

⁵³⁹ Libina-Egner, I. In: *ibid.*, s. 73-74.

⁵⁴⁰ Dethloff, N., Martiny, D., Zschoche, M. In: *ibid.*, s. 66-67.

⁵⁴¹ Stępień-Sporek, A., Sylwestrzak, A., Balwicka-Szczyrba, M. Some Remarks on Cohabitation in Poland. *International Survey of Family Law*. 2015, roč. 2015, s. 247-248.

Rumunsko⁵⁴² a Slovensko.⁵⁴³ Nutno dodat, že slovenská soukromoprávní úprava subsumuje osoby žijící v nesezdaném soužití pod kategorii osob blízkých, s níž je spojen specifický okruh práv a povinností.⁵⁴⁴

Závěrem této podkapitoly je potřeba poukázat dále na Španělsko, které na celostátní úrovni zakotvuje pouze právní úpravu manželství, přičemž registrované partnerství je vymezeno samostatně v právních úpravách jednotlivých autonomních oblastí.⁵⁴⁵ Obdobně pak některé autonomní oblasti upravují i *lex specialis* pro nesezdaná soužití, a to např. v oblasti Katalánsko či Navarra.⁵⁴⁶

Právě v souvislosti s legislativou autonomní oblasti Navarra vydal španělský Ústavní soud dne 23. 4. 2013 zásadní rozhodnutí,⁵⁴⁷ ve kterém shledal právní úpravu nesezdaného soužití (s právními účinky *ex lege*) protiústavní, jelikož je v rozporu s právem jednotlivých párů rozhodnout se, zda jejich soužití má či nemá podléhat speciálnímu právnímu režimu pro kohabity.⁵⁴⁸ Výše uvedené přitom podle španělského Ústavního soudu vyplývá ze základního práva člověka na svobodný rozvoj osobnosti a je v něm promítnut rovněž princip autonomie vůle.⁵⁴⁹ Obecně tedy musí být respektováno právo každého žít podle svého, včetně možnosti vedení rodinného života pouze v *de facto* vztahu bez bližší právní regulace. Podle některých autorů by proto pro účely zachování ústavnosti v mezích předmětné španělské právní úpravy, vyvolávající účinky ve vztahu ke kohabitantům *ex lege* při splnění

⁵⁴² Garetto, R. a kol. Romania. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 554.

⁵⁴³ Pavelková, B. *Zákon o rodině: komentár*. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 3.

⁵⁴⁴ Dziaková, D. In: Števec, M. a kol. *Občiansky zákonník: komentár. I, § 1 - 450*. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 791.

⁵⁴⁵ Ferrer-Riba. *Registered Partnerships in Spain*, s. 353-354.

⁵⁴⁶ K tomu blíže viz Beulfuss, C. G., Navarro-Michel, M. In: Boele-Woelki, Mol, Van Gelder (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*, s. 38-39.

⁵⁴⁷ SSTC [Ústavní soud Španělského království] 93-2013, de 23 de abril.

⁵⁴⁸ Asua, C. *Succession Rights and Unmarried Couples in Spanish Law. Oñati Socio-Legal Series*. 2014, roč. 4 č. 2, s. 184.

⁵⁴⁹ Ibid.

zákonných podmínek (*default scheme*),⁵⁵⁰ postačilo garantovat dotčeným osobám rovněž možnost učinit takové právní jednání, na jehož základě by tyto účinky výchozího právního režimu změnily či zcela vyloučily (*opt-out*).^{551,552}

3.2 Nesezdaná soužití v judikatuře ESLP

Na problematiku nesezdaného soužití reagoval ve své dosavadní rozhodovací činnosti i ESLP, a to v různých rovinách. Judikatura ESLP přitom představuje významný právní inspirační zdroj a interpretační vodítko pro všechny státy v rámci evropského právního prostoru, včetně České republiky. V následující podkapitole proto bude blíže věnována pozornost vybraným rozhodnutím ESLP, v nichž byly prezentovány klíčové právní názory týkající se především vzájemného postavení manželů a kohabitantů ve světle EÚLP a pozitivních povinností smluvních států ve vztahu k zajištění ochrany osobám žijícím v nesezdaném soužití.

3.2.1 Nesezdané soužití jako „rodinný život“ podle čl. 8 EÚLP

Základní otázkou, kterou se ESLP v mnoha případech zabýval, je, zdali lze nesezdané soužití dvou osob považovat za „rodinný život“, potažmo „rodinu“, ve smyslu čl. 8 EÚLP. V tomto směru je nutno připomenout klíčové rozhodnutí ESLP ze dne 13. 6. 1979 v případě *Marckxová proti Belgii*.⁵⁵³ Podle tehdejší belgické právní úpravy musela svobodná matka své mateřství uznat ve zvláštním řízení, nebo dítě adoptovat, na rozdíl od matek v manželství, u kterých statusový poměr k dítěti vznikl *ex lege* již samotným porodem.⁵⁵⁴ Přestože stěžovatelka využila obou možností a vznikl tak rodičovský poměr k její dceři, neměla její dcera právní vazby na další členy rodiny.⁵⁵⁵ ESLP ve věci konstatoval,

⁵⁵⁰ K tomu blíže viz Miles. *Unmarried cohabitation in a European perspective*, s. 95-96.

⁵⁵¹ Asua. *Succession Rights and Unmarried Couples in Spanish Law*, s. 184-185.

⁵⁵² K tomu blíže viz Miles. *Unmarried cohabitation in a European perspective*, s. 95-96.

⁵⁵³ *Marckxová proti Belgii*, rozsudek ESLP ze dne 13. 6. 1979, č. stížnosti 6833/74.

⁵⁵⁴ *Ibid.*, bod 44.

⁵⁵⁵ *Ibid.*

že ve smyslu čl. 8 EÚLP nelze obecně činit rozdíly mezi rodinou založenou na manželství a rodinou vycházející z nesezdaného soužití, proto obě tyto formy požívají ochrany rodinného života dle čl. 8 EÚLP.⁵⁵⁶ ESLP navíc přistoupil k pojmu rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP ještě extenzivněji a zahrnul pod něj i vzdálenější příbuzné s ohledem na jejich často zásadní význam v životě dítěte.⁵⁵⁷

Díličními aspekty nesezdaného soužití jakožto rodinného života se ESLP blíže zabýval v rozhodnutí ze dne 26. 5. 1994 ve věci *Keegan proti Irsku*.⁵⁵⁸ Z nesezdaného soužití stěžovatele a jeho družky se narodila dcera, přičemž před porodem spolu daní kohabitanti již nežili ve společné domácnosti a jejich vztah se rozpadl.⁵⁵⁹ V návaznosti na to se stěžovatel domáhal u irských soudů vydání rozhodnutí, na jehož základě by byl své biologické dceři ustanoven opatrovníkem a nezletilá by mu byla současně svěřena do péče.⁵⁶⁰ Stěžovatel tímto reagoval na jednání matky, jež bez souhlasu stěžovatele (aniž by bylo založeno otcovství k dítěti ve prospěch stěžovatele) předala nezletilé dítě registrované adopční společnosti k osvojení potenciálními osvojiteli.⁵⁶¹

ESLP konstatoval, že ačkoli irský právní řád umožňoval v situaci, kdy stěžovatel ke svému biologickému potomku neměl žádné právní vazby a dítě bylo předáno k osvojení, podat návrh na jeho ustanovení opatrovníkem dítěte se současným svěřením do péče, nelze podle ESLP odhlížet od klíčového problému tohoto případu.⁵⁶² V tomto směru se ESLP vyslovil kriticky k postupu irských státních orgánů, na jehož základě byla nezletilá předána matkou k osvojení, aniž by s tímto stěžovatel vyslovil souhlas.⁵⁶³ S ohledem na to státní orgány umožnily, aby si nezletilá postupně vytvářela silné emocionální vazby na potenciální osvojitele, které mohou s časem dospět do stádia, kdy již nebude změna rodinného prostředí nezletilé a její svěřením do péče

⁵⁵⁶ *Marckxová proti Belgii*, rozsudek ESLP, bod 31 a 40.

⁵⁵⁷ *Ibid.*, bod 45.

⁵⁵⁸ *Keegan proti Irsku*, rozsudek ESLP ze dne 26. 5. 1994, č. stížnosti 16969/90.

⁵⁵⁹ *Ibid.*, bod 6-7.

⁵⁶⁰ *Ibid.*, bod 8.

⁵⁶¹ *Ibid.*, bod 7.

⁵⁶² *Ibid.*, bod 51 a 55.

⁵⁶³ *Ibid.*

stěžovatele (jakožto biologického otce) v jejím nejlepším zájmu.⁵⁶⁴ Irské státní orgány tak svými kroky bez relevantního odůvodnění nenávratně odepřely stěžovateli možnost rozvíjet jeho vztah s dcerou, čímž v rozporu s čl. 8 EÚLP nepřiměřeně zvýhodnily zájmy potenciálních osvojitelů.^{565,566}

ESLP navíc uvedl, že dítě se narodilo z nesezdaného soužití stěžovatele a jeho družky, když tito po určitou dobu žili ve společné domácnosti, měli původně v úmyslu uzavřít manželství a plánovali založit rodinu.⁵⁶⁷ V souvislosti s tím je nutno podle ESLP *de facto* vztah stěžovatele a jeho biologické dcery podřadit pod rodinný život ve smyslu čl. 8 Úmluvy, přičemž na tomto závěru nic nemění skutečnost, že v době narození dítěte spolu již rodiče nežili, jelikož na základě výše uvedených skutečností vykazovalo soužití rodičů jednoznačné znaky rodinného života.^{568,569}

Otázce základních elementů nesezdané rodiny podle čl. 8 EÚLP věnoval ESLP pozornost i v rozhodnutí ze dne 22. 4. 1997 v kauze *X, Y a Z proti Spojenému království*.⁵⁷⁰ ESLP v tomto případě konstatoval, že podstatné znaky nesezdaného vztahu, spadajícího pod rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP, spočívají na širokém spektru skutečností, přičemž demonstrativně uvedl jako klíčové aspekty zejména dobu, po kterou daný vztah trval, žití kohabitantů ve společné domácnosti (ačkoli se nejedná o obligatorní podmínku),⁵⁷¹ a především vzájemnou oddanost kohabitantů, projevující se zplozením dítěte nebo jiným relevantním způsobem.⁵⁷²

⁵⁶⁴ *Keegan proti Irsku*, rozsudek ESLP, bod 51 a 55.

⁵⁶⁵ *Ibid.*

⁵⁶⁶ Tyto závěry byly českým zákonodárcem promítnuty do § 830 OZ.

⁵⁶⁷ *Keegan proti Irsku*, rozsudek ESLP, bod 45.

⁵⁶⁸ *Ibid.*

⁵⁶⁹ Dobu trvání soužití dvou osob jakožto jeden z mezníků mezi *soukromým životem a rodinným životem* zohlednil ESLP i v dalších rozhodnutích. Např. *Sabanchiyeva a další proti Rusku*, rozsudek ESLP, bod 119; *Paradiso a Campanelli proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 149 a 151.

⁵⁷⁰ *X, Y, Z proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 22. 4. 1997, č. stížnosti 21830/93.

⁵⁷¹ *Srov. Vallianatos a další proti Řecku*, rozsudek ESLP, bod 73.

⁵⁷² *X, Y, Z proti Spojenému království*, rozsudek ESLP, bod 36.

ESLP současně zkoumal i otázku aplikovatelnosti čl. 8 EÚLP na nesezdaný svazek specifické povahy mezi X a Y. Stěžovatel X, který se narodil jako žena a později podstoupil chirurgickou změnu pohlaví, udržoval se stěžovatelkou Y dlouholetý vztah mimo manželství, přičemž paní Y porodila po umělém oplodnění dítě Z.⁵⁷³ ESLP přitom zohlednil roli pana X jakožto otce a mužského elementu v životě nezletilého dítěte Z a dospěl s přihlédnutím k výše uvedeným aspektům rodiny k názoru, že i na společenství osob X, Y a Z lze aplikovat čl. 8 EÚLP.^{574,575} K extenzivnímu výkladu rodinného života podle čl. 8 EÚLP se ESLP přiklonil i v již zmíněném případě *Schalk a Kopf proti Rakousku*, v němž konstatoval, že i stabilní⁵⁷⁶ faktické svazky dvou osob stejného pohlaví je nutno zahrnout pod kategorii rodinného života podle čl. 8 EÚLP.⁵⁷⁷

Z judikatury ESLP lze tedy jednoznačně vyvodit závěr, že pojem „rodinný život“, potažmo „rodina“, podle čl. 8 EÚLP v sobě zahrnuje i nesezdaná soužití. Je zde patrná značná tendence ESLP interpretovat pojem rodinný život velmi extenzivně, přičemž ESLP v tomto směru klade důraz na postupný vývoj ve společnosti a reflektuje ho ve své rozhodovací činnosti. ESLP však zároveň v dosavadní judikatuře poukázal i na dílčí aspekty, které tvoří základní náležitosti rodinného života kohabitantů ve smyslu čl. 8 EÚLP, čímž vymezil limity aplikace tohoto ustanovení pouze na omezený okruh vztahů. ESLP však uvádí pouze demonstrativní výčet takových aspektů právě s ohledem na velmi široké spektrum relevantních skutečností pro určení existence rodinného života v konkrétních případech, proto je potřeba posuzovat

⁵⁷³ X, Y, Z proti Spojenému království, rozsudek ESLP, bod 12-16.

⁵⁷⁴ Ibid., bod 37.

⁵⁷⁵ V době vydání tohoto rozhodnutí přitom ESLP zastával názor, že nelze z EÚLP dovozovat právo na právní uznání změny pohlaví. K tomu viz např. *Rees proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 17. 10. 1986, stížnost č. 9532/81. K názorovému posunu došlo až následně v rámci další rozhodovací činnosti ESLP. K tomu viz *Christine Goodwin proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 11. 7. 2002, stížnost č. 28957/95.

⁵⁷⁶ Aspekt stability vztahu zdůraznil ESLP i v rámci dalších rozhodnutí. Např. *Novruk a další proti Rusku*, rozsudek ESLP ze dne 15. 3. 2016, č. stížností 31039/11, 48511/11, 76810/12, 14618/13, 13817/14, bod 85.

⁵⁷⁷ *Schalk a Kopf proti Rakousku*, rozsudek ESLP, bod 94.

jednotlivé případy vždy individuálně s ohledem na jejich specifické okolnosti.

3.2.2 Postavení nesezdaného soužití vůči manželství

Ačkoli ESLP v dosavadní judikatuře konstatoval, že kohabitanty lze stejně jako manžele podřadit pod rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP, vyvstala v mnohých kauzách otázka, zdali mají tyto dvě formy společenství osob v konkrétních situacích stejné postavení.

K této problematice se ESLP vyjádřil např. v rozhodnutí ze dne 18. 12. 1986 ve věci *Johnston a další proti Irsku*.⁵⁷⁸ Stěžovatel, pan Johnston, se v roce 1952 oženil a z jeho manželství se narodily tři děti.⁵⁷⁹ Po třinácti letech manželství však došlo mezi manžely k odluce, přičemž tehdejší irská právní úprava neumožňovala zánik manželství rozvodem, proto pan Johnston s manželkou upravil jejich poměry dohodou o odluce.⁵⁸⁰ Pan Johnston následně započal intimní vztah s novou družkou, ze kterého se v roce 1978 narodila dcera.⁵⁸¹

Přestože se ESLP zabýval především otázkou práva na rozvod ve vztahu k EÚLP, vyjádřil se i k námitkám pana Johnstona o porušení jeho práva na respektování rodinného života, když byl vzhledem k tehdejší právní úpravě nucen setrvat se svou dlouholetou družkou pouze ve faktickém svazku bez možnosti jakkoli alternativně právně upravit takové soužití.⁵⁸² ESLP se v souvislosti s tím zabýval výkladem pojmu „respektování“ ve vazbě na čl. 8 EÚLP a dospěl k závěru, že v daném případě nedošlo k zásahu do rodinného života pana Johnstona ze strany Irska.⁵⁸³ ESLP předně zdůraznil, že smluvní státy nejsou v mezích čl. 8 EÚLP vázány žádnou pozitivní povinností upravit zvláštní právní režim pro kohabitanty.⁵⁸⁴ ESLP navíc zohlednil především skutečnosti, že irská právní úprava nebránila stěžovateli fakticky žít společně s novou družkou a jejich dcerou a umožňovala

⁵⁷⁸ *Johnston a další proti Irsku*, rozsudek ESLP ze dne 18. 12. 1986, č. stížnosti 9697/82.

⁵⁷⁹ *Ibid.*, bod 10-15.

⁵⁸⁰ *Ibid.*

⁵⁸¹ *Ibid.*

⁵⁸² *Ibid.*

⁵⁸³ *Ibid.*, bod 57-58.

⁵⁸⁴ *Ibid.*, bod 66-68.

mu poměry k družce, potomkovi i manželce alespoň částečně upravit např. již zmíněnou smlouvou o odluce či prostřednictvím závěti.⁵⁸⁵

K podobným závěrům dospěl ESLP i rozhodnutí ze dne 2. 10. 2010 v kauze *Şerife Yigit proti Turecku*.⁵⁸⁶ ESLP se v uvedeném rozhodnutí zabýval mj. otázkou, zdali dochází k diskriminaci podle čl. 14 ve spojení s čl. 1 Protokolu č. 1 EÚLP mezi osobami v manželství a osobami uzavírajícími pouze církevní sňatek, který turecká právní úprava neuznává a staví tak dané osoby do pozice kohabitantů, v přístupu k vdovskému důchodu a dávkám ze sociálního zabezpečení, jež náležely výhradně manželům.⁵⁸⁷

ESLP dospěl k názoru, že se o diskriminaci v daném případě nejedná, jelikož takové nerovné zacházení sleduje legitimní cíl spočívající v ochraně veřejného pořádku a ochraně práv a svobod druhých.⁵⁸⁸ Zároveň ESLP poukázal na fakt, že negativní důsledky způsobené neuzavřením civilního sňatku musely být dané osobě známy od samého počátku, tato je dobrovolně akceptovala a nebyla tak v legitimním očekávání čerpání vdovského důchodu nebo částky ze zdravotního pojištění.⁵⁸⁹ Stěžovatelce současně neplynul z uzavření církevního sňatku žádný trestní či správní postih.⁵⁹⁰ ESLP ve věci také opětovně konstatoval, podobně jako v předchozím případě, že smluvní státy EÚLP nejsou vázány žádnou povinností k úpravě právního režimu nesezdaného soužití.⁵⁹¹

Problematikou vzájemného postavení sezdaných a nesezdaných párů se ESLP zabýval i v rozhodnutí v případě *Van der Heijden proti Nizozemsku*⁵⁹² ze dne 3. 4. 2012. Stěžovatelka se domáhala v trestním řízení vedeném proti jejímu dlouholetému druhovi, se kterým měla dvě děti, práva odmítnout vypovídat, avšak nizozemská právní úprava toto právo poskytovala pouze manželům nebo partnerům.⁵⁹³ Stěžovatelka

⁵⁸⁵ *Johnston a další proti Irsku*, rozsudek ESLP, bod 12 a 71.

⁵⁸⁶ *Şerife Yigit proti Turecku*, rozsudek ESLP ze dne 2. 10. 2010, č. stížnosti 3976/05.

⁵⁸⁷ *Ibid.*, bod 9-17.

⁵⁸⁸ *Ibid.*, bod 82.

⁵⁸⁹ *Ibid.*, bod 85-86.

⁵⁹⁰ *Ibid.*, bod 101.

⁵⁹¹ *Ibid.*, bod 102.

⁵⁹² *Van der Heijden proti Nizozemsku*, rozsudek ESLP.

⁵⁹³ *Ibid.*, bod 10-13.

v řízení namítala, že její nesezdané soužití svojí povahou zcela odpovídá vztahu manželskému, nizozemské soudy však její návrhy zamítly.⁵⁹⁴

Ačkoli ESLP připustil v určitém směru srovnatelnost následků plynoucích z manželství a nesezdaného soužití, postavil do popředí formální povahu manželství jakožto veřejného závazku, ze kterého plynou práva a povinnosti smluvní povahy.^{595,596} ESLP tak dospěl k závěru, že manželství má vůči nesezdanému soužití určité výsadní postavení a smluvní státy EÚLP jsou pak oprávněny určit, zda některá práva náleží pouze manželům a kohabitantům nikoliv⁵⁹⁷. Zároveň, podobně jako v předchozí věci zdůraznil, že stěžovatelka setrvala v neformálním svazku se svým druhem zcela dobrovolně, a proto si měla být vědoma určitých negativních dopadů takového rozhodnutí.⁵⁹⁸

Pro srovnání je vhodné uvést např. rozhodnutí ESLP ze dne 22. 5. 2008 ve věci *Petrov proti Bulharsku*.⁵⁹⁹ Stěžovatel se v průběhu výkonu trestu odnětí svobody domáhal zpřístupnění telefonu za účelem kontaktování jeho dlouholeté družky, z jejichž nesezdaného soužití se krátce před nástupem stěžovatele do výkonu trestu narodilo dítě.⁶⁰⁰ To mu však nebylo umožněno s odůvodněním, že podle bulharské právní úpravy mají vězni dvakrát měsíčně právo na telefonický hovor s příbuznými, zahrnujícími pouze manžele, děti, rodiče a sourozence.⁶⁰¹ Na jedné straně ESLP zdůraznil, podobně jako ve věci *Van der Heijden proti Nizozemsku*,⁶⁰² zvláštní postavení manželství vůči nesezdanému soužití a přípustnost nerovného zacházení s kohabitanty a manželi v oblasti určitých práv a povinností.⁶⁰³ Na druhé straně však neshledal

⁵⁹⁴ *Van der Heijden proti Nizozemsku*, rozsudek ESLP, bod 13-22.

⁵⁹⁵ *Ibid.*, bod 69.

⁵⁹⁶ Na absenci veřejného závazku ESLP poukázal i v případě neprovdaných sester Burdenových, které namítaly jejich srovnatelné postavení s manželi, popř. partnery, v souvislosti s dědickou daní. K tomu blíže viz *Burden proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 29. 4. 2008, č. stížnosti 13378/05, bod 62-65.

⁵⁹⁷ *Van der Heijden proti Nizozemsku*, rozsudek ESLP, bod 69.

⁵⁹⁸ *Ibid.*, bod 76.

⁵⁹⁹ *Petrov proti Bulharsku*, rozsudek ESLP ze dne 22. 5. 2008, č. stížnosti 15197/02.

⁶⁰⁰ *Ibid.*, bod 14-16.

⁶⁰¹ *Ibid.*

⁶⁰² *Van der Heijden proti Nizozemsku*, rozsudek ESLP, bod 69.

⁶⁰³ *Petrov proti Bulharsku*, rozsudek ESLP, bod 53.

žádné relevantní důvody pro rozdílné zacházení s nesezdaným vězněm v otázce práva na telefonní hovor s jeho družkou oproti vězňům sezdaným a dospěl k závěru, že v tomto případě se jedná o diskriminaci ve smyslu čl. 14 ve spojení s čl. 8 EÚLP.⁶⁰⁴

Z výše uvedených případů tedy vyplývá, že ESLP ve své dosavadní judikatuře přiznává manželství jakožto statusovému právnímu poměru mezi dvěma osobami zvláštní postavení oproti faktickému vztahu kohabitantů, pro který nejsou smluvní státy EÚLP povinny upravovat zvláštní právní režim. Právě s ohledem na pouhou fakticitu takových vztahů a na dobrovolné rozhodnutí daných osob setrvat v nesezdaném soužití přiznal ESLP smluvním státům EÚLP širokou míru uvážení, v jejímž rámci mohou zvýhodnit manžele oproti kohabitantům, např. v oblasti dědického práva, práva sociálního zabezpečení, osvojení⁶⁰⁵ aj. Zároveň však nelze zcela přehlížet podobnou povahu takových vztahů, proto musí nerovné zacházení vždy sledovat legitimní cíl a příslušná opatření musí být přiměřená k danému cíli.⁶⁰⁶ Obecně tedy nemohou smluvní státy EÚLP zasahovat do elementárních součástí rodinného života kohabitantů, jakými jsou především jejich vzájemný kontakt či projev piety nad zemřelým kohabitantem.⁶⁰⁷

3.2.3 Vztahy rodičů a dětí v nesezdaném soužití

V oddílu 3.2.1 byla věnována pozornost případu *Marckxová proti Belgii*⁶⁰⁸ ve vazbě na otázku aplikovatelnosti čl. 8 EÚLP na nesezdané soužití. ESLP se při rozhodování v této věci dotkl i problematiky rodičovství osob v nesezdaném soužití a postavení nemanželských dětí, které bude věnován následující oddíl práce.

Jak již bylo uvedeno výše, podle tehdejší belgické právní úpravy musela neprovdaná matka za účelem založení statusového právního poměru k dítěti nejdříve své mateřství uznat ve zvláštním řízení, nebo své dítě adoptovat, přičemž stěžovatelka využila obou těchto

⁶⁰⁴ *Petrov proti Bulharsku*, rozsudek ESLP, bod 55.

⁶⁰⁵ *Gas a Dubois proti Francii*, rozsudek ESLP, bod 66.

⁶⁰⁶ Bobek, M. In: Kmec a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*, s. 1224-1228.

⁶⁰⁷ *Srov. Sabanchiyeva a další proti Rusku*, rozsudek ESLP, bod 117.

⁶⁰⁸ *Marckxová proti Belgii*, rozsudek ESLP.

možností.⁶⁰⁹ Vytvoření právní vazby k dítěti mělo však *ex lege* určité negativní důsledky v oblasti majetkových práv matky spočívajících v omezení bezplatného převodu majetku na dceru.⁶¹⁰ ESLP dospěl k názoru, že taková právní úprava staví neprovdanou matku do nepřiměřené situace, kdy si musí vybrat, zdali vůbec založí statusový poměr ke svému dítěti, nebo podstoupí zákonné omezení v dispozici se svým majetkem, v čemž ESLP shledal zásah do rodinného života a porušení čl. 8 EÚLP.⁶¹¹

Současně s tím se ESLP zabýval otázkou diskriminace neprovdaných matek právě v souvislosti s povinností podstupovat zvláštní řízení za účelem uznání svého mateřství, popř. adopce nezletilého dítěte, na rozdíl od matek v manželství, u kterých právní poměr mateřství vznikal *ex lege* samotným porodem.⁶¹² ESLP v rozsudku poukázal, podobně jako v již zmíněném případě *X a další proti Rakousku*,⁶¹³ na zásadní význam ochrany tradiční rodiny jakožto obecně akceptovatelného legitimního cíle případného nerovného zacházení.⁶¹⁴ Na druhou stranu však neakceptoval námitky belgické vlády o tom, že některé neprovdané matky nemají zájem o své nezletilé dítě pečovat, a to s přihlédnutím k objektivně stejnému zájmu manželského i nemanželského dítěte na vytvoření právní vazby ke své matce, proto ESLP konstatoval porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8 EÚLP ve vztahu k stěžovatelce i k její dceři.⁶¹⁵

ESLP se ve věci věnoval i problematice postavení nemanželského dítěte v otázce povolání k dědickému řízení vzhledem k omezené dispozici neprovdané matky s majetkem v souladu s tehdejší belgickou právní úpravou.⁶¹⁶ Přestože ESLP konstatoval, že čl. 8 EÚLP nikterak nezaručuje přístup dítěte k pozůstalosti po rodičích, neshledal v daném případě žádné relevantní důvody k rozdílnému zacházení mezi

⁶⁰⁹ *Marckxová proti Belgii*, rozsudek ESLP, bod 44 a 60.

⁶¹⁰ *Ibid.*, bod 61.

⁶¹¹ *Ibid.*, bod 63-65.

⁶¹² *Ibid.*, bod 40.

⁶¹³ *X a další proti Rakousku*, rozsudek ESLP, bod 151-152.

⁶¹⁴ *Marckxová proti Belgii*, rozsudek ESLP, bod 40.

⁶¹⁵ *Ibid.*, bod 43.

⁶¹⁶ *Ibid.*, bod 52-53 a 58.

manželskými a nemanželským dětmi, v čemž spatřoval porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8 EÚLP.⁶¹⁷

K podobným závěrům dospěl ESLP i v rozhodnutí ze dne 7. 2. 2013 ve věci *Fabris proti Francii*.⁶¹⁸ Jednalo se o případ stěžovatele, pana Fabrise, který se narodil jako nemanželské dítě v roce 1943.⁶¹⁹ Stěžovatelova matka byla v té době vdaná za pana M., se kterým měla dvě děti, narozené v průběhu manželství. V roce 1970 uzavřela stěžovatelova matka s panem M. dohodu *inter vivos*, na jejímž základě převedli veškerý majetek na své dvě legitimní děti s výhradou doživotního užívání.⁶²⁰ Následně v roce 1983 byl pan Fabris na základě soudního rozhodnutí prohlášen za nelegitimní dítě.⁶²¹

Po matčině smrti stěžovatel vznesl v soudním řízení vůči svým dvěma sourozencům nárok na podíl na matčině dědictví, přičemž na základě tehdejší francouzské právní úpravy mělo nelegitimní dítě nárok pouze na polovinu zákonného dědického podílu dítěte legitimního.⁶²² Nerovným postavením nemanželských dětí v oblasti dědických práv podle francouzské právní úpravy se přitom zabýval ESLP ve věci *Mazurek proti Francii*,⁶²³ ve které konstatoval porušení čl. 1 Protokolu č. 1 ve spojení s čl. 14 EÚLP. Na základě tohoto rozhodnutí ESLP došlo následně ve Francii k legislativním změnám v oblasti dědických práv vedoucím ke zrovnoprávnění manželských a nemanželských dětí.⁶²⁴ Stěžovatel však se svým nárokem neuspěl a francouzské soudy jeho návrh zamítly s odůvodněním, že k rozdělení dědictví po stěžovatelově matce došlo již před účinností legislativních změn z roku 2001 a předchozí právní úprava vylučovala napadnout dohody *inter vivos*.⁶²⁵

Francouzská vláda ve věci namítala, že právní úprava neumožňující napadnout dohody *inter vivos* sledovala legitimní cíl spočívající

⁶¹⁷ *Marckxová proti Belgii*, rozsudek ESLP, bod 52-53 a 58.

⁶¹⁸ *Fabris proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 7. 2. 2013, č. stížnosti 16574/08.

⁶¹⁹ *Ibid.*, bod 10.

⁶²⁰ *Ibid.*, bod 11.

⁶²¹ *Ibid.*, bod 12.

⁶²² *Ibid.*, bod 15.

⁶²³ *Mazurek proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 1. 2. 2000, č. stížnosti 34406/97.

⁶²⁴ *Fabris proti Francii*, rozsudek ESLP, bod 16.

⁶²⁵ *Ibid.*, bod 18-23.

v ochraně právní jistoty daných subjektů.⁶²⁶ Dále poukázala na potenciální nepřiměřený zásah do rodinného života mnohých osob, pokud by byla připuštěna zpětná účinnost legislativních změn z roku 2001.⁶²⁷ Případem se nakonec zabýval i Velký senát ESLP, který v daném případě neshledal odůvodnění rozdílného zacházení mezi manželskými a nemanželskými dětmi ze strany francouzské vlády za dostatečné, a konstatoval porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8 EÚLP.⁶²⁸

ESLP tedy klade důraz na rovné postavení dětí narozených v manželství a těch, které se narodily nesezdaným rodičům, a současně apeluje na stejné podmínky pro vznik mateřství jak pro matky sezdané, tak i pro matky svobodné. Obecná východiska ve vazbě na vzájemné postavení právního, biologického a sociálního otcovství k dítěti, pakliže se jedná o dítě narozené v nesezdaném soužití, lze dohledat v rozhodnutí ESLP ze dne 27. 10. 1994 v kauze *Kroonová a další proti Nizozemí*.⁶²⁹ V dané věci se stěžovatelům z jejich nesezdaného soužití narodilo dítě, nicméně navzdory skutečným biologickým vazbám byl v příslušné matrice na základě tradiční právní domněnky, podle které se za otce dítěte považuje manžel matky,⁶³⁰ zapsán jakožto otec muž, s nímž stěžovatelka nadále, byť pouze formálně, setrvala v manželství.⁶³¹ Jelikož byl k popření otcovství aktivně legitimován výlučně manžel matky, nebylo možné v mezích nizozemské právní úpravy umožnit změnu zápisu v matrice v souladu s biologickými a sociálními pouty stěžovatele k danému dítěti.⁶³²

ESLP předně poznamenal, že i *de facto* svazek mezi stěžovateli, ačkoli nežili ve společné domácnosti, je možné podřadit pod rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚLP, jelikož prokazatelně vykazuje znaky soudržnosti a stability, poněvadž stěžovatelé v určitém časovém horizontu společně zplodili celkem čtyři potomky.⁶³³ S ohledem

⁶²⁶ Srov. *Marckxová proti Belgii*, rozsudek ESLP, bod 66.

⁶²⁷ *Fabris proti Francii*, rozsudek ESLP, bod 42.

⁶²⁸ *Ibid.*, bod 66-73.

⁶²⁹ *Kroonová a další proti Nizozemí*, rozsudek ESLP ze dne 27. 10. 1994, stížnost č. 18535/91.

⁶³⁰ Stejným způsobem je koncipována tzv. první domněnka otcovství v ust. § 776 OZ.

⁶³¹ *Kroonová a další proti Nizozemí*, rozsudek ESLP, bod 7-10.

⁶³² *Ibid.*, bod 10.

⁶³³ *Ibid.*, bod 29-30.

na to lze rovněž *de facto* vztah mezi stěžovatelem a jeho dítětem subsumovat pod rodinný život podle čl. 8 EÚLP.⁶³⁴

V návaznosti na problematiku popření otcovství muže založeného na základě právní domněnky pak nizozemská vláda namítala, že za daných okolností měl putativní otec možnost vytvořit si právní vazby k dítěti prostřednictvím osvojení nebo svěřením dítěte do společné péče stěžovatelů.⁶³⁵ V tomto kontextu ESLP konstatoval, že osvojení by v takovém případě bylo podmíněno uzavřením manželství mezi stěžovateli.⁶³⁶ S poukazem na to, že stěžovatelé měli zájem setrvat pouze v nesezdaném svazku, označil podmínění vytvoření právní vazby mezi otcem a dítětem uzavřením manželství za neslučitelné s ochranou rodinného života ve světle čl. 8 EÚLP.⁶³⁷ Navíc, ani svěřením dítěte do společné péče stěžovatelů by nedošlo k zániku právní vazby „matrikového otce“ k dítěti a nikterak by to nepřispělo k určení právního otcovství stěžovatele.⁶³⁸

V souhrnu tedy ESLP dospěl k závěru, že sice tradiční právní domněnka otcovství svědčící ve prospěch manžela matky legitimně chrání právní jistotu dítěte a dalších zúčastněných ve vztahu k úpravě rodinněprávních vztahů, ta však musí s přihlédnutím k dílčím skutečnostem prezentované kauzy ustoupit biologické a sociální realitě.⁶³⁹ Pakliže je tedy stěžovatelům v rozporu s faktickým stavem a s jejich výslovným přáním bráněno vytvořit si právní vazby mezi dítětem a jeho biologickým otcem, překročil tím stát míru svého uvážení a porušil tímto čl. 8 EÚLP.⁶⁴⁰

Z výše uvedeného tak lze dospět k obecnému závěru, že právní, biologické i sociální aspekty otcovství mají v zásadě korespondovat. Podobně v tomto směru judikoval i Ústavní soud, podle kterého: „*Při interpretaci těchto ustanovení je proto třeba vycházet z faktu,*

⁶³⁴ *Kroonová a další proti Nizozemí*, rozsudek ESLP, bod 29-30.

⁶³⁵ *Ibid.*, bod 34.

⁶³⁶ *Ibid.*, bod 38.

⁶³⁷ *Ibid.*

⁶³⁸ *Ibid.*, bod 39.

⁶³⁹ *Ibid.*, bod 40.

⁶⁴⁰ *Ibid.*

*že rodina představuje primárně biologickou vazbu, pak sociální institut, který je teprve následně anticipován právní úpravou.*⁶⁴¹

Ačkoli tedy ESLP ve světle výše uvedeného klade důraz na soulad právního, biologického a sociálního otcovství, z čehož by se dalo v obecné rovině dovozovat v mezích čl. 8 EÚLP právo kohabitaanta v pozici tzv. putativního otce na popření otcovství „matrikového otce“, je nutno upozornit na následný názorový vývoj ESLP, v jehož rámci specifikoval dílčí aspekty dané problematiky. Jedním z těchto případů bylo např. rozhodnutí ESLP ze dne 21. 12. 2010 ve věci *Chavdarov proti Bulharsku*.⁶⁴²

Stěžovatel se v dané kauze nacházel v podobné situaci jako putativní otec v předchozím rozhodnutí, když navzdory jeho biologickým vazbám k jeho třem potomkům byl v rodných listech dětí zapsán jako otec manžel matky.⁶⁴³ Zásadním skutkovým rozdílem však byla skutečnost, že matka opustila jejich společnou domácnost, nejevila o děti relevantní zájem a veškerou péči nad nezletilými tak zastával výhradně stěžovatel.⁶⁴⁴ Stěžovatel však nebyl jakožto pouze domnělý otec v mezích bulharské právní úpravy aktivně legitimován k popření otcovství jiného muže, proto se se svým nárokem obrátil na ESLP.⁶⁴⁵

Ze strany ESLP bylo úvodem poukázáno na chybějící konsensus mezi smluvními státy EÚLP v otázce přístupu tzv. putativních otců k popření otcovství jiných mužů, což jim poskytuje širší míru uvážení v dané právní oblasti.⁶⁴⁶ V návaznosti na to ESLP i navzdory výše předestřeným závěrům konstatoval, že stěžovateli nebyla podle bulharské právní úpravy odepřena možnost vytvořit si právní vazby ke svým dětem, poněvadž si je mohl osvojit, popř. dát podnět k příslušným státním orgánům ke svěření nezletilých do jeho péče, a to v souladu se sociální realitou všech dotčených osob.⁶⁴⁷ Současně nebylo podle ESLP do rodinného svazku stěžovatele zasahováno ze strany matky, „matrikového otce“ ani ze strany státních orgánů,

⁶⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06.

⁶⁴² *Chavdarov proti Bulharsku*, rozsudek ESLP ze dne 21. 12. 2010, č. stížnosti 3465/03.

⁶⁴³ *Ibid.*, bod 4-9.

⁶⁴⁴ *Ibid.*, bod 6-7.

⁶⁴⁵ *Ibid.*, bod 8.

⁶⁴⁶ *Ibid.*, bod 55-56.

⁶⁴⁷ *Ibid.*, bod 52-54.

z čehož je třeba dovodit, že požadavek respektování rodinného života byl naplněn.⁶⁴⁸ Za daných okolností proto dospěl ESLP k závěru, že nedošlo u stěžovatele k porušení čl. 8 EÚLP.⁶⁴⁹

ESLP tedy na jednu stranu zdůrazňuje, že biologické otcovství muže má v zásadě korespondovat i s jeho právním statutem. Pakliže lze však takového stavu dosáhnout při zachování sociální reality zúčastněných osob i prostřednictvím jiných právních institutů, např. osvojením, nelze za daných okolností z čl. 8 EÚLP vyvozovat právo putativních otců na popření otcovství matrikového otce jako takové.⁶⁵⁰

Pokud bychom měli shrnout dosavadní judikaturu ESLP ve vztahu k právnímu postavení dětí narozených mimo manželství, je nutné podotknout jasnou tendenci ESLP k eliminaci různých forem diskriminace mezi manželskými a nemanželskými dětmi. Z judikatury současně vyplývá značný důraz ESLP na vytváření dostatečných hmotněprávních i procesněprávních podmínek pro zakládání statusových poměrů mezi rodiči v nesezdaném soužití a nezletilými dětmi s přihlédnutím k prioritnímu zohlednění biologické a sociální reality v rodinněprávních vztazích.

3.3 Česká republika a právní úprava nesezdaného soužití

Jak již bylo předestřeno v úvodu podkapitoly 2.3 disertační práce, v rámci přípravných prací nového soukromoprávního kodexu měl být do občanského zákoníku zařazen rovněž institut zapsaného partnerství.⁶⁵¹ Nicméně, již ve věcném záměru nového občanského zákoníku bylo jeho tvůrci zdůrazněno, že zapsané partnerství má být koncipováno jako statusový poměr výhradně dvou osob stejného pohlaví.⁶⁵² Uvedený závěr byl přitom odůvodněn především chybějící společenskou

⁶⁴⁸ *Chavdarov proti Bulharsku*, rozsudek ESLP, bod 56.

⁶⁴⁹ *Ibid.*

⁶⁵⁰ ESLP tyto závěry potvrdil i v další judikatuře. Např. *L. D. a P. K. proti Bulharsku*, rozsudek ESLP ze dne 8. 12. 2016, č. stížností 7949/11 a 45522/13.

⁶⁵¹ *Návrh občanského zákoníku – verze 03.06.2007* [online], s. 351-359.

⁶⁵² *Věcný záměr občanského zákoníku (s úpravami po projednání v odborných komisích LRV a v Legislativní radě vlády)* [online], s. 49.

objednávkou po obdobném statusovém institutu, alternativnímu k manželství, pro muže a ženu a dále zachováním specifického postavení manželství, když zpřístupnění zapsaného partnerství i pro heterosexuální páry by vedlo k vytvoření „manželství druhého řádu“.⁶⁵³

Přestože bylo v rámci legislativního procesu od zařazení institutu zapsaného partnerství do občanského zákoníku upuštěno, setrval zákonodárce na výše popsané koncepci, kdy stávající úprava registrovaného partnerství zůstala přístupná pouze pro stejnopohlavní svazky a nebyla přijata ani jiná ucelená právní úprava nesezdaného soužití. Nutno dodat, že podle původního záměru tvůrců občanského zákoníku měla být do nového soukromoprávního kodexu zahrnuta i právní úprava, podle které „*v zájmu ochrany slabší strany bude favorizován vznik spoluvlastnictví spolu žijících osob k věcem nabytým během jejich soužití.*“⁶⁵⁴ V rámci legislativního procesu bylo však od uvedené koncepce právní domněnky spoluvlastnictví mezi kohabity upuštěno. Na práva a povinnosti se tak použijí především obecná ustanovení občanského zákoníku, přičemž pouze v některých ustanoveních zákonodárce *ad hoc* reflektuje poměry osob v nesezdaném soužití.

3.3.1 Kohabity jako osoby blízké

Předně je třeba zmínit, že zákonodárce kohabity řadí pod pojem osob blízkých ve smyslu ustanovení § 22 OZ. V tomto směru lze kohabity subsumovat pod osoby v poměru obdobném k poměru rodinnému, přičemž oproti manželům či partnerům se nepovažují za osoby blízké *ex lege*, nýbrž pouze pokud by újmu, kterou utrpěl jeden z kohabitantů, by druhý důvodně pociťoval jako újmu vlastní. Uvedená úprava přitom navazuje na původní definici osoby blízké v § 116 OZ1964, jež je, s výjimkou partnerů, doposud zachována i ve slovenské právní úpravě předestřené v oddílu 3.1.4 práce.

⁶⁵³ *Věcný záměr občanského zákoníku (s úpravami po projednání v odborných komisích LRV a v Legislativní radě vlády)* [online], s. 49.

⁶⁵⁴ Zuklínová, M. In: Eliáš, Zuklínová. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*, s. 180.

V rámci rekonstrukce soukromého práva však byla předmětná definice osob blízkých doplněna o vyvratitelnou právní domněnku, na jejímž základě se má za to, že osobami blízkými jsou mj. i osoby, které spolu trvale žijí. V obecné rovině tak předmětná domněnka dopadá především na nesezdaná soužití dvou osob, a to nehledě na jejich pohlaví.⁶⁵⁵ Lze však v tomto směru uvažovat i o soužití osob, které nevedou intimní život, např. soužití přátel, což připustil i Ústavní soud,⁶⁵⁶ ačkoli někteří autoři takové osoby z aplikace § 22 OZ doposud vylučovali.⁶⁵⁷ Pakliže zákonodárce v uvedeném ustanovení hovoří o *trvalém žití*, je nutno tento pojem dle mého názoru mj. s přihlédnutím k závěrům ESLP v případě *Keegan proti Irsku*⁶⁵⁸ a *Vallianatos a další proti Řecku*⁶⁵⁹ vykládat obdobně jako u manželů ve smyslu § 687 a § 758 OZ tak, že se jedná o vytvoření osobního společenství, nikoli o bydlení ve společném obydlí.⁶⁶⁰

Samotná délka trvání nesezdaného soužití není pro účely vyvratitelné domněnky dle § 22 OZ podstatná, když zákonodárce nestanovuje v tomto ohledu žádné časové limity, přičemž aspekt trvalosti je nutné dovozovat ze samotného projevu vůle daných osob. Přestože není existence společné domácnosti, jak již bylo připomenuto výše, podmínkou pro aplikaci § 22 OZ, bude se v praxi jednat o typický projev trvalosti nesezdaného soužití.

Ačkoli tedy kohabitanty nelze považovat (tak jako manžele či partnery) za osoby blízké bez dalšího, mají v rámci kategorie osob blízkých specifické postavení. Nesezdané soužití tak představuje kvalifikovaný vztah mezi dvěma osobami blízkými, se kterým je spjat

⁶⁵⁵ Frinta, O. In: Švestka, Dvořák, Fiala. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I, (§ 1 až 654)*, s. 119.

⁶⁵⁶ K tomu blíže viz náleží Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2018, sp. zn. II. ÚS 955/18, bod 18.

⁶⁵⁷ Melzer, F. In: Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 303.

⁶⁵⁸ *Keegan proti Irsku*, rozsudek ESLP, bod 45.

⁶⁵⁹ *Vallianatos a další proti Řecku*, rozsudek ESLP, bod 73.

⁶⁶⁰ Westphalová, L. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 75.

určitý okruh práv a povinností.⁶⁶¹ V převážné většině případů zákonodárce v jednotlivých ustanoveních občanského zákoníku staví osoby blízké naroveň nehledě na to, zda se jedná o manžele, partnery, kohabitanty či jiné osoby dle § 22 OZ. Některá ustanovení občanského zákoníku však obsahují výčet jednotlivých osob blízkých, a to jak výčet demonstrativní povahy, tak i takový, v němž zákonodárce přiznává práva a povinnosti konkrétním typům osob blízkých v explicitně stanoveném pořadí.

Výčet oprávněných osob blízkých bez stanoveného pořadí přitom zákonodárce konkrétně užívá ve vztahu k úpravě aktivní legitimace k podání návrhu na prohlášení osoby za nezvěstnou [viz § 67 odst. 2 OZ] a dále ohledně práva domáhat se ochrany příjmení v důležitém zájmu rodiny [viz § 78 odst. 3 OZ].⁶⁶² Ve vazbě na výše uvedené zákonodárce *expressis verbis* uvádí manžele a dále partnery [srov. § 3020 OZ] jakožto oprávněné subjekty bez dalšího, přičemž k těmto obecně doplňuje v rovném postavení i všechny ostatní osoby blízké, včetně kohabitantů. Obdobně stanovuje zákonodárce v ustanovení § 471 odst. 2 OZ demonstrativním výčtem okruh osob, z nichž soud přednostně vybírá pro člověka opatrovníka, pakliže není možné zvolit osobu, kterou si daný opatrovanec určil, přičemž tento tvoří příbuzní a jiné osoby blízké.

V neposlední řadě pak zákonodárce v § 2959 OZ upravuje právo na odčinění duševních útrap tzv. sekundárních obětí v případě usmrcení či zvláště závažného ublížení na zdraví člověka. V tomto směru je nutné předně uvést, že zákonodárce opustil původní koncepci taxativně vymezeného okruhu sekundárních obětí dle § 444 odst. 3 OZ1964, v jehož rámci byly zastoupeny i osoby blízké žijící ve společné domácnosti s usmrceným v době vzniku události, která byla příčinou škody na zdraví s následkem jeho smrti. Namísto toho byl zvolen demonstrativní výčet, čítající manžele, partnery [srov. § 3020 OZ], rodiče, děti a jiné osoby blízké. Právo kohabitantů na odčinění duševních útrap v postavení tzv. sekundární oběti tak nově není podmíněno bydlením ve společné domácnosti, což blíže koresponduje i s pojetím

⁶⁶¹ Shodně též: Melzer, F. In: Melzer, Tégel a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1-117*, s. 298.

⁶⁶² Na druhou stranu však zákonodárce nepřiznává kohabitantovi právo domáhat se ochrany jména druhého z kohabitantů, je-li nepřítomen, nezvěstný, nesvéprávný aj. [srov. *a contrario* § 78 odst. 2 OZ].

vyvratitelné právní domněnky dle § 22 OZ a s koncepcí rodinného života ve světle rozhodnutí ESLP ve věci *Keegan proti Irsku*⁶⁶³ a *Vallianatos a další proti Řecku*.⁶⁶⁴

Současně je však potřeba poznamenat, že v rámci rekodifikace soukromého práva bylo v § 2959 OZ upuštěno od dosavadního pojetí náhrady škody tzv. sekundárních obětí při usmrcení člověka formou paušálních částek, kdy osobám žijícím ve společné domácnosti náležela stejná výše náhrady jako manželům [srov. § 444 odst. 3 písm. a) a f) OZ1964]. Zákonodárce nově v § 2959 OZ zakládá stanovení výše odčinění duševních útrap na základním obecném kritériu, kterým je dosažení plného vyvážení utrpení, popř. na zásadě slušnosti, pakliže nelze výši odčinění tímto způsobem zjistit. V souvislosti s tím lze přihlídnout k dílčím kritériím, jež pro stanovení výše náhrady dovodil v judikatuře Nejvyšší soud, zejména pak k intenzitě vztahu mezi danými osobami.⁶⁶⁵ Současně Nejvyšší soud vymezil i výchozí mechanismus výpočtu náhrady ve vztahu k nejbližším osobám usmrceného člověka, mezi něž výslovně zařadil manžele, rodiče a děti,⁶⁶⁶ kohabity však nikoliv. Mezi tyto osoby je třeba řadit i partnery [viz oddíl 2.3.4].

Vyvstává tak otázka, zdali v tomto ohledu lze kohabity řadit na roveň manželům či partnerům, u kterých obecně Nejvyšší soud předpokládá nejvyšší rozsah odčinění duševních útrap ve smyslu § 2959 OZ. Předně nutno uvést, že Nejvyšší soud již dříve uvedl, že nejsilnější vazby se tradičně vytváří mezi příbuznými v linii přímé a dále mezi osobami, které dlouhodobě žijí ve společné domácnosti.⁶⁶⁷ Současně je přitom podle mého názoru nutné přihlídnout zejména k tomu, že vztahy osob žijících v nesezdaném soužití jsou co do povahy a intenzity vzájemných rodinných vazeb, byť pouze faktických, prakticky totožné jako vztahy mezi manželi a partnery, což potvrzuje ve svých

⁶⁶³ *Keegan proti Irsku*, rozsudek ESLP, bod 45.

⁶⁶⁴ *Vallianatos a další proti Řecku*, rozsudek ESLP, bod 73.

⁶⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 2016, sp. zn. 6 Tdo 1421/2015.

⁶⁶⁶ Mechanismus výpočtu je založen na dvacetinásobku průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného. K tomu viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 894/2018, bod 17.

⁶⁶⁷ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

závěrech i ESLP.⁶⁶⁸ Ostatně, některé právní úpravy evropských zemí legislativně definují nesezdané soužití jako vztah obdobný manželství či registrovanému partnerství.⁶⁶⁹ Ve světle výše uvedeného tedy zastávám názor, že kohabitanti, nehledě na to, zda vedou společnou domácnost či nikoliv, se řadí společně s manželi či partnery pro účely § 2959 OZ (ačkoli to ze samotného textu ustanovení nevyplývá) mezi skupinu nejbližších osob, u nichž se obecně předpokládá nejvyšší míra náhrady nemajetkové újmy.

Jak již bylo uvedeno v úvodu tohoto oddílu, v určitých případech zákonodárce odkazuje na kategorii osob blízkých také ve vybraných ustanoveních občanského zákoníku, v nichž přiznává specifická práva a povinnosti konkrétním typům osob blízkých v explicitně stanoveném pořadí. V souvislosti s tím je nutno poukázat např. na ustanovení § 114 odst. 1 OZ upravující okruh osob oprávněných rozhodnout o způsobu provedení pohřbu zemřelé osoby, pakliže o tom nezanechá daná osoba výslovné rozhodnutí. Zákonodárce přitom staví v tomto směru na první místo manžele zemřelé osoby či partnery [srov. § 3020 OZ], přičemž až ve stanoveném pořadí může po dětech, rodičích, sourozencích, synovcích a neteřích rozhodnout o pohřbu zemřelého jakákoli jiná osoba blízká. Kohabitanti přitom nejsou v předmětném ustanovení výslovně uvedeni, proto je třeba je subsumovat právě až do zbytkové kategorie ostatních, *expressis verbis* neuvedených osob blízkých.

V odborné literatuře se objevují názory, podle kterých předestřená hierarchie oprávněných osob dle § 114 odst. 1 OZ „vychází z předpokladu standardního fungování rodiny a odstupňování blízkosti určitých osob zemřelému.“⁶⁷⁰ S tímto závěrem však nelze dle mého názoru souhlasit, když, jak již bylo předestřeno výše v kontextu ustanovení § 2959 OZ, vztahy mezi manželi či partnery jsou co do intenzity prakticky totožné se vztahy mezi kohabitanty. Proto zde nejsou žádné relevantní důvody

⁶⁶⁸ Srov. *Petrov proti Bulharsku*, rozsudek ESLP, bod 53-55.

⁶⁶⁹ Např. skotská právní úprava definuje nesezdané soužití tak, že se jedná o vztah muže a ženy žijících, jako by byli manželé, či vztah dvou osob stejného pohlaví žijících jako partneři. K tomu viz Spojené království (Skotsko): Section 25 of Family Law (Scotland) Act 2006 (asp 2).

⁶⁷⁰ Doležal, T. In: Melzer, Tégl a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1-117*, s. 638.

k tomu, aby o pohřbu zemřelého kohabitananta měl rozhodovat přednostně jeho sourozenec nebo dokonce synovec či neteř.

Současně se přikláním ke kritickému pohledu ostatních autorů, podle kterého není hierarchie osob oprávněných rozhodnout o pohřbu zemřelého odstupňována v souladu s jednotlivými dědickými třídami,⁶⁷¹ v jejichž rámci figuruje kohabitanant zpravidla již ve druhé a třetí skupině [viz oddíl 3.3.3]. Ostatně, zákonodárce v důvodové zprávě uvádí, že inspiračním zdrojem pro ustanovení § 114 odst. 1 OZ byla občanskoprávní úprava provincie Québec.⁶⁷² Nicméně, quebecká úprava je založena na principu zakládajícím právo a současně i povinnost⁶⁷³ zajistit pohřeb zemřelé osoby právě dědicům,⁶⁷⁴ což však nebylo zákonodárce v rámci rekonstrukce soukromého práva v § 114 odst. 1 OZ reflektováno.

V neposlední řadě, jelikož zákonodárce ponechává kohabitananty v rámci neurčitého okruhu osob blízkých dle § 114 odst. 1 OZ, může *ad absurdum* nastat situace, kdy kromě pozůstalého kohabitananta budou připadat do úvahy další osoby z této zbytkové kategorie, mající zájem na rozhodování o způsobu pohřbu zemřelého (např. prarodiče), s čímž mohou být spojeny i jejich rozdílné představy o provedení pohřbu (např. v kontextu náboženských rituálů). Citované ustanovení přitom neřeší, jak případné neshody mezi osobami blízkými o způsobu provedení pohřbu řešit. V zásadě však je možné souhlasit s názory v odborné literatuře, podle kterých má být výklad § 114 odst. 1 OZ restriktivní s přihlédnutím k záměru neztěžovat sjednávání pohřbu.⁶⁷⁵ Výše uvedenému odpovídá i související veřejnoprávní úprava stanovující vypraviteli pohřbu lhůtu 96 hodin od oznámení úmrtí

⁶⁷¹ Ondrůš, M. Právo volby pohřbu – povaha a vymahatelnost. *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 13-14, s. 473.

⁶⁷² *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online], s. 68.

⁶⁷³ Tůma, P. In: Lavický a kol. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1-654)*, s. 605.

⁶⁷⁴ Kanada (Québec): Civil Code of Québec, 1991, RSQ 1991, c. CCQ, s. 42.

⁶⁷⁵ Kotrlý, T. *Pohřebnictví: právní zajištění piety a důstojnosti lidských pozůstatků a ostatků*. Praha: Linde, 2013, s. 51-52.

pro sjednání pohřbení zemřelého, přičemž při marném uplynutí zákonné lhůty vzniká povinnost zajistit pohřeb příslušné obci.⁶⁷⁶

V návaznosti na výše uvedené je proto nutné podle mého názoru dospět k závěru, že za situace, kdy nebude mezi pozůstalými osobami blízkými panovat shoda, rozhodne o způsobu pohřbu ten, který jej sjedná jako první.⁶⁷⁷ Kohabitanti jsou tak ponecháni do značné míry v nejistém postavení, což odporuje samotné povaze rodinných vazeb mezi kohabitanty, které, ačkoli se jedná o vztahy pouze faktické, představují intimní, emocionální pouto mezi osobami v nejužším jádru rodinného společenství tak jako v případě manželů či partnerů. Navíc, zastávám názor, že absence formálně-právních vazeb nemůže v tomto směru jako odůvodnění pro rozdílné postavení kohabitantů a manželů (či partnerů) obstát, když rozhodování o pohřbu osoby blízké v obecné rovině spadá ve světle judikatury ESLP pod rozsah práva na ochranu rodinného a soukromého života podle čl. 8 EÚLP,⁶⁷⁸ a současně je i ve světle judikatury Nejvyššího soudu úzce spjato s právem pozůstalých na pietu,⁶⁷⁹ a proto by měl okruh oprávněných osob dle § 114 odst. 1 OZ korespondovat s citově nejbližšími členy rodiny. V tomto kontextu přitom, jak již bylo předestřeno výše, jsou kohabitanti v prakticky rovnocenném postavení s manželi či partnery.⁶⁸⁰

Obecně tak lze souhlasit s názory ostatních autorů, podle kterých by přílehavější řešení představovalo ponechání rozhodnutí o pohřbu zemřelé osoby na dědicích,⁶⁸¹ jelikož v takovém případě se v praxi bude jednat zpravidla o osoby, ať už jsou povolány k dědění v zákonné posloupnosti, či na základě závěti nebo dědické smlouvy, pro zemřelou

⁶⁷⁶ K tomu viz § 5 odst. 1 zákona č. 256/2001 Sb., o pohřbnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁷⁷ Tento závěr do jisté míry potvrzuje i právní praxe v provincii Québec, jejíž právní úprava sloužila jako inspirační zdroj pro § 114 odst. 1 OZ. Srov. Morin, C. Les funéraires. Réflexions sur les conséquences du passage d'une responsabilité familiale vers une obligation successorale. *La Revue juridique Thémis de l'Université de Montréal*. 2014, roč. 48, č. 3, s. 749.

⁶⁷⁸ Srov. *Sabanchiyeva a další proti Rusku*, rozsudek ESLP, bod 117.

⁶⁷⁹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 30 Cdo 2202/2017.

⁶⁸⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 894/2018, bod 17, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

⁶⁸¹ Ondrůš. *Právo volby pohřbu – povaha a vymahatelnost*, s. 473.

osobu nejbližší a lze u nich očekávat legitimní zájem na rozhodnutí o jeho pohřbu. Na obdobném principu je přitom částečně postaveno ustanovení § 92 odst. 2 OZ, zakládající právo dědice na vydání ostatků zemřelé osoby v případě, že je odmítne převzít postupně manžel, děti či rodiče, nebo pokud tyto osoby nežijí. Ačkoli ani předmětné ustanovení nestaví kohabity na roveň manželům či partnerům, je jim na druhou stranu zákonodárcem, s přihlédnutím k zákonné posloupnosti dědiců [k tomu blíže viz oddíl 3.3.3], přiznáno oproti § 114 odst. 1 OZ významně příznivější postavení.

V pořadí oprávněných osob dle § 92 odst. 2 OZ tak obecně zastávají kohabity místo v popředí (především s přihlédnutím k zákonné dědické posloupnosti), které je postaveno najisto, když zákonodárce váže vznik práva na vydání ostatků na postavení kohabity jako dědice, namísto jeho zařazení do zbytkové kategorie osob blízkých. Nutno zdůraznit, že v obou případech zákonodárce sleduje primární zásadu ochrany práva člověka učinit rozhodnutí o svém pohřbu a o nakládání se svými ostatky výslovným prohlášením ještě za života, jež má přednost před pravidly stanovenými dle § 92 odst. 2 a § 114 odst. 1 OZ. S přihlédnutím k obecnému pojetí slabšího postavení kohabitantů, které vyplývá ze samotné povahy nesezdaného soužití jakožto *de facto* vztahu dvou osob, je proto nutno apelovat na dané osoby v zájmu předcházení případných sporů, aby v praxi vlastním právním jednáním rozhodly o předestřených záležitostech předem a vyloučily tak aplikaci výchozích pravidel stanovených zákonodárcem v § 92 odst. 2 a § 114 odst. 1 OZ.

Zvláštní pozornost je dále potřeba věnovat ustanovení § 98 OZ stanovujícímu pravidla pro udělení souhlasu se zásahem do integrity člověka, který jej nemůže udělit pro, byť jen přechodnou, neschopnost projevit v tomto směru vůli, pakliže nemá zákonného zástupce. Zákonodárce přitom na prvním místě vymezuje jako oprávněné osoby manžele, partnery [srov. § 3020 OZ], rodiče či další osoby blízké, včetně kohabitantů,⁶⁸² a to za předpokladu, že jsou uvedené osoby přítomny [viz § 98 odst. 1 věta první OZ]. V souvislosti s tím někteří autoři uvádí, že předestřený výčet v sobě zahrnuje i striktní pořadí, v jakém jsou tyto

⁶⁸² Přestože se zákonodárce inspiroval pravděpodobně v právní úpravě provincie Québec, oproti této však kohabity mezi osoby oprávněné k udělení souhlasu se zásahem do integrity člověka explicitně nezařadil. Srov. Kanada (Québec): Civil Code of Québec, 1991, RSQ 1991, c. CCQ, s. 15.

oprávněny případně souhlas udělit.⁶⁸³ S tímto závěrem se však neztotožňuji, jelikož z citovaného ustanovení nevyplývá [*a contrario* § 98 odst. 1 věta druhá, § 114 odst. 1 OZ] záměr zákonodárce stanovit striktní hierarchii daných osob. Za daných okolností může udělit příslušný souhlas jakákoli z předestřených osob, pakliže splňuje nutnou podmínku přítomnosti. To podle mého názoru odpovídá obecnému předpokladu, že taková osoba je přítomna především s ohledem na zvýšený zájem na ochraně člověka, do jehož integrity má být zasazeno.

Vyvstává však, ve vztahu k postavení kohabitantů, otázka, zda uvedená rovnost předestřených oprávněných osob panuje rovněž za situace, kdy je takových osob přítomno více současně a ohledně udělení souhlasu se zásahem do integrity dotčené osoby mezi nimi nepanuje shoda.⁶⁸⁴ V tomto ohledu se, jak již bylo uvedeno výše, v odborné literatuře objevují názory, že § 98 odst. 1 věta první OZ určité pořadí oprávněných subjektů předpokládá, a to s přihlédnutím k předpokládaným nejtěsnějším vztahům k dotčené osobě,⁶⁸⁵ resp. k běžné hierarchii hodnot v rodině.⁶⁸⁶ Lze se však setkat i se závěry, podle kterých s odkazem na § 82 odst. 2 OZ v případě ztráty schopnosti člověka samostatně jednat může na ochranu nemajetkových práv zasáhnout kterákoli osoba blízká, a proto nelze výčet oprávněných osob dle § 98 odst. 1 věta první OZ považovat za závazné pořadí.⁶⁸⁷

Opětovně je třeba uvést, že podle mého názoru z dikce § 98 odst. 1 věta první OZ nelze dovozovat záměr zákonodárce stavět dotyčné osoby do předem stanovené hierarchie, když tomuto závěru *a contrario* odpovídá i věta druhá daného ustanovení, jež naopak stanovuje pevné pořadí k udělení souhlasu se zásahem do integrity, pakliže není přítomna žádná osoba blízká. V takovém případě je k tomu jednoznačně oprávněn primárně manžel či partner [srov. § 3020 OZ], a po něm až následně

⁶⁸³ Holčapek, T., Šustek, P. In: Švestka, Dvořák, Fiala. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I, (§ 1 až 654)*, s. 373-374.

⁶⁸⁴ Oprávněné osoby dle § 98 odst. 1 věta první OZ *a contrario* mají rovněž právo odepřít udělení souhlasu. Shodně též: *ibid.*, s. 372.

⁶⁸⁵ *Ibid.*, s. 372.

⁶⁸⁶ Doležal, T. In: Melzer, Tégel a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1-117*, s. 593.

⁶⁸⁷ K tomu blíže viz Svoboda, K. *Nesporná řízení. I.* Praha: C.H. Beck, 2015, s. 36-37.

rodiče, popř. jiná zastižitelná osoba blízká. Jak jsem již předestřel výše, u osob, které jsou přítomny, lze obecně předpokládat blízké vazby k dotčené osobě a zvýšený zájem na její ochraně, čemuž odpovídá i samotná koncepce věty první ustanovení § 98 odst. 1 OZ. Takový závěr je přílehlavý právě na případy kohabitantů, kteří vzájemně vytváří blízké rodinné pouto a sdílí tak i např. společné tradice, náboženství či další elementy významné pro rozhodování o zásahu do integrity člověka, přičemž tyto je na místě při udělení souhlasu zohlednit. Proto by při zachování podmínky přítomnosti mělo být postavení kohabitanta v kontextu § 98 odst. 1 věty první OZ respektováno a neměl by být před ním přednostně požadován např. souhlas jeho rodiče.

Naopak za situace dle § 98 odst. 1 věta druhá OZ, kdy předmětný aspekt přítomnosti chybí, by výběr osoby oprávněné k udělení souhlasu byl, pokud by nebylo stanoveno žádné pořadí, *ad absurdum* prakticky ponechán výhradně na tom, kdo má zásah do integrity provést, což by bylo dle mého úsudku ve zjevném rozporu s ústavní rovinnou ochrany lidské důstojnosti. Navíc, z důvodu nepřítomnosti je do značné míry ztížena možnost osoby provádějící zásah do integrity bezprostředně posoudit, zda jsou splněny předpoklady k udělení souhlasu dle § 98 odst. 1 OZ a zda jej uděluje osoba blízká ve smyslu § 22 OZ. Za daných okolností je proto podle mého názoru tedy logickým výsledkem, že až v těchto případech zákonodárce vychází z běžné hierarchie hodnot v rodině.⁶⁸⁸ V tomto ohledu staví v zájmu ochrany právní jistoty do popředí především osoby, u nichž je jejich postavení ve smyslu § 22 OZ nesporné, vzniká *ex lege*, je snáze prokazatelné (veřejnou listinou) a lze tedy odůvodněně očekávat jejich blízký vztah k dotčené osobě.

Pakliže se tedy vrátíme k původní otázce dopadající na neshody oprávněných osob ve vztahu k udělení souhlasu dle § 98 odst. 1 věta první OZ, je nutné přihlédnout především ke zjevnému záměru zákonodárce posílit ochranu integrity člověka⁶⁸⁹ a dále k související nutnosti pečlivého vážení, zda byly zákonné podmínky k zásahu

⁶⁸⁸ Srov. Doležal, T. In: Melzer, Tégla kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1-117*, s. 593.

⁶⁸⁹ Souhlas obecně představuje nutný předpoklad k provedení zásahu integrity člověka. Viz *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online], s. 63-64.

naplněny.⁶⁹⁰ Pokud tedy nepanuje mezi přítomnými osobami ve smyslu § 98 odst. 1 věta první OZ shoda ohledně udělení souhlasu se zásahem do integrity člověka (a není stanovena striktní hierarchie oprávněných osob) a souhlas tak není postaven najisto, je třeba podle mého názoru dospět k závěru, že v takovém případě souhlas udělen nebyl. Tím není dotčena ústavní ochrana lidského života a zdraví, když zákonodárce reaguje na akutní případy vyžadující zásah do integrity člověka bez uděleného souhlasu v § 99 OZ nebo stanovuje podmínku přivolení soudu v případech dle § 101 OZ. Obdobně, jak bylo již uvedeno výše, je tak v zájmu prevence před případnými spory nutno apelovat na kohabity, aby v analyzovaných situacích předem vyslovili svoje přání, k němuž má být dle § 98 odst. 2 OZ jak ve vztahu k samotnému zákroku, tak i při udělení souhlasu přihlédnuto.

Závěrem je však třeba podotknout, že v praxi se bude nejčastěji jednat o případy zásahů do integrity člověka při poskytování zdravotních služeb, na které dopadá, jakožto *lex specialis* ve vztahu k § 98 OZ, do značné míry odlišná veřejnoprávní úprava v § 34 odst. 4 a 7 zákoně č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů. Ve smyslu citovaného ustanovení uděluje za pacienta, jenž není schopen udělit souhlas sám, s poskytnutím zdravotní služby primárně osoba určená pacientem. Pokud takovou osobu pacient neurčil nebo není-li dosažitelná, jsou souhlas oprávněni udělit ve striktně stanoveném pořadí manžel nebo partner, rodiče a na posledním místě pak jiná známá osoba blízká (včetně kohabitantů), nehledě na skutečnost, zda je přítomna či nikoliv. V důsledku předešlé dichotomie právní úpravy týkající se zásahů do integrity člověka se tak ustanovení § 98 odst. 1 OZ v praxi aplikuje pouze na okrajové situace mimo rámec zdravotních služeb, např. na pořízení tetování, piercingu aj.

V neposlední řadě je pak třeba zmínit, že zákonodárce stanovuje v kogentním⁶⁹¹ ustanovení § 236 odst. 2 OZ zvláštní hierarchii subjektů oprávněných žádat potvrzení o členství zemřelé osoby ve spolku,

⁶⁹⁰ Srov. Doležal, T. In: Melzer, Tégel a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1-117*, s. 593.

⁶⁹¹ Ronovská, K. Spolková autonomie v novém soukromém právu: její význam a limity. *Právní rozhledy*. 2016, roč. 24, č. 4, s. 118.

kdy v první kategorii mezi tyto řadí bez dalšího manžela, partnera [srov. § 2020 OZ], dítě nebo rodiče. Pouze za předpokladu, že zde takové osoby nejsou, má právo o potvrzení požádat jiná osoba blízká či dědic, pakliže prokáže zájem hodný právní ochrany. V zásadě je tak přístup kohabitantů k potvrzení o členství ve spolku ve smyslu § 236 odst. 2 OZ oproti manželům či partnerům významně omezen, na druhou stranu se však nejedná o problematiku, která má zásadní význam pro kvalitu rodinného života osob v nesezdaném soužití.

Zákonodárce dále zmiňuje obecně osoby blízké i v dalších ustanoveních napříč občanským zákoníkem, a to bez spojitosti s konkrétním výčtem oprávněných osob [např. § 100, § 353, § 472 OZ aj.]. V tomto ohledu je vzájemné postavení manželů, partnerů i kohabitantů v předmětných ustanoveních jednoznačně postaveno naroveň, tudíž jim s ohledem na cíle práce nebude věnována bližší pozornost, stejně jako těm, u nichž zákonodárce reflektuje osoby blízké dítěti [např. § 927, § 931 OZ aj.].

3.3.2 Nesezdané soužití a nezletilé dítě

Kromě toho, že zákonodárce přiznává kohabitantům postavení osob blízkých, s čímž je spojen specifický okruh práv a povinností, některá ustanovení nového soukromoprávního kodexu výslovně dopadají na situace rodičů dětí žijících v nesezdaném soužitím. Jak již bylo přitom předestřeno výše, především v souvislosti s rozhodnutím ESLP ve věci *Fabris proti Francii*,⁶⁹² EÚLP obecně v kontextu čl. 8 zajišťuje rovné postavení dětí narozených v manželství a v nesezdaném soužití, což se prolíná ve světle základního principu ochrany nejlepších zájmů dítěte i napříč české rodinněprávní úpravy obsažené v části druhé občanského zákoníku.

Konkrétně pak se výše uvedené promítá mj. do oblasti úpravy rodičovství, když zákonodárce přejímá v § 775 OZ tradiční pojetí mateřství, podle něhož je matkou žena, která dítě porodila, nehledě na skutečnost, zda se jedná o ženu provdanou či nikoliv.⁶⁹³ Naproti tomu ve vztahu k otcovství, jež vychází z koncepce tří domněnek, staví

⁶⁹² *Fabris proti Francii*, rozsudek ESLP, bod 66-73.

⁶⁹³ Předmětná úprava zcela koresponduje se závěry ESLP. Srov. *Marckxová proti Belgii*, rozsudek ESLP, bod 31 a 40.

zákonodárce jako otce na první místo podle § 776 OZ manžela matky, vycházejí ze samotných základů manželství založených na vzájemné úctě a věrnosti manželů.⁶⁹⁴ Teprve až následně zákonodárce v druhé domněnce ve smyslu § 779 OZ reflektuje zásadu autonomie vůle a stanovuje, že otcem je muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením matky a tohoto muže. Předmětné ustanovení bude přitom dopadat především na kohabity.

Tradiční hierarchie domněnek otcovství však naneštěstí přináší v praxi případy, kdy dochází, v souvislosti s mimomanželským sexuálním poměrem matky, ke kolizi otcovství založeného *ex lege* první domněnkou ve prospěch manžela (tzv. právní či matrikový otec) a faktického otcovství jiného muže založeného biologickým, resp. genetickým poutem k dítěti. Na jednu stranu zákonodárce na tyto situace reagoval v rámci rekonstrukce soukromého práva zakotvením tzv. konverze otcovství v ustanovení § 777 OZ, jež podstatným způsobem zjednodušil proces nastolení rovnováhy právního, biologického a sociálního otcovství k dítěti prostřednictvím souhlasného prohlášení manžela matky (popř. bývalého manžela), matky a jiného muže před soudem. Na druhou stranu se však jedná o situace, kdy jsou všechny uvedené osoby ve shodě, přičemž v ostatních případech je v souladu s § 785 a 789 OZ dáno právo popřít otcovství výhradně matce a jejímu manželovi. Biologický otec (tzv. putativní otec) je z okruhu oprávněných osob *a contrario* vyloučen, stejně jako dítě,⁶⁹⁵ přičemž řízení o popření otcovství podle první domněnky nemůže být zahájeno ani soudem *ex offio* [srov. § 793 OZ].⁶⁹⁶

V obecném měřítku ESLP ponechává otázku přístupu tzv. putativních otců k popření otcovství jiných mužů v diskreci smluvních států EÚLP, ačkoli zároveň poukazuje na obecné tendence

⁶⁹⁴ Srov. Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 525-526.

⁶⁹⁵ V rámci přípravných prací nového soukromoprávního kodexu se přitom zakotvení práva dítěte popřít otcovství do občanského zákoníku předpokládalo. K tomu viz *Návrh občanského zákoníku – verze 03.06.2007* [online], s. 268.

⁶⁹⁶ V rámci legislativního procesu byla z občanského zákoníku vypuštěna i pravomoc Nejvyššího státního zástupce zahájit řízení o popření otcovství v zájmu dítěte. K tomu viz *ibid.*, s. 267.

v rámci zahraničních úprav k posílení práv tzv. putativních otců.⁶⁹⁷ Současně však klade důraz na zachování spravedlnosti řízení a rovnováhy mezi zájmy všech zúčastněných.⁶⁹⁸ V tomto kontextu tedy státní orgány nemohou bez dalšího odepřít právo biologického otce na vytvoření právního pouta ke svému potomku s pouhým odkazem na již existující právní otcovství jiného muže a jsou tedy zavázány každý individuální případ přezkoumat a své rozhodnutí řádně odůvodnit na základě výsledků daného šetření.

V souvislosti s výše uvedeným je nutno poukázat i na nedávný náleží Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017,⁶⁹⁹ v němž se kriticky postavil proti rigidní právní úpravě znemožňující tzv. putativnímu otci jakýmkoli způsobem popřít otcovství založené na základě první domněnky a apeloval v tomto směru na zákonodárce.⁷⁰⁰ Současně Ústavní soud ve světle judikatury ESLP⁷⁰¹ poznamenal, že biologičtí otcové mají mít v životě dítěte určité zastoupení a mělo by jim být za tímto účelem umožněno alespoň uskutečňovat s jejich genetickým potomkem styk.⁷⁰²

V návaznosti na to Ústavní soud odkázal tzv. putativní otce na § 927 OZ poskytující právo příbuzným na styk s dítětem s tím, že citované ustanovení lze aplikovat bez dalšího, popř. může předtím tzv. putativní otec podat návrh na deklaraci jeho příbuzenství k dítěti podle § 771 OZ.⁷⁰³ Nutno uvést, že Ústavní soud v tomto závěru vycházel z názorů některých autorů v odborné literatuře,⁷⁰⁴ se kterými se však neztotožňují, jelikož ve svém důsledku akceptují výklad příbuzenství založeného na pokrevním poutu ve smyslu § 771 OZ jako vztah

⁶⁹⁷ K tomu viz např. *Ahrens proti Německu*, rozsudek ESLP ze dne 22. 3. 2012, č. stížnosti 45071/09, bod 70; *Kautzor proti Německu*, rozsudek ESLP ze dne 22. 3. 2012, stížnost č. 23338/09, bod 72; *Marinis proti Řecku*, rozsudek ESLP ze dne 9. 10. 2014, č. stížnosti 3004/10, bod 64-66.

⁶⁹⁸ *Ibid.*

⁶⁹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16.

⁷⁰⁰ *Ibid.*, bod 49 a 53-56.

⁷⁰¹ *Anayo proti Německu*, rozsudek ESLP ze dne 21. 12. 2010, č. stížnosti 20578/07, bod 71-72.

⁷⁰² Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3122/16, bod 56-57.

⁷⁰³ *Ibid.*, bod 57-59.

⁷⁰⁴ Šínová, R. In: Melzer, Tégel a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/1, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení*, s. 950-951.

biologický, nikoli právní. Takový výklad přitom podle mého názoru nekoresponduje se související úpravou linií a stupňů příbuzenství dle § 772 a § 773 OZ.

Je třeba vzít do úvahy, že od základního rodinněprávního vztahu mezi rodičem a dítětem se dále odvíjí poměry dítěte k ostatním příbuzným. Pakliže je tedy dle závěrů Ústavního soudu tzv. putativní otec příbuzný ve smyslu § 771 OZ k jeho biologickému potomkovi, nelze určit stupeň a linii daného příbuzenství. Je totiž zcela vyloučeno, aby dané osoby pocházely jedna od druhé nebo měly společného předka, jelikož má dítě v takovém případě rodiče *de iure* postaveny najisto. Popř. by bylo nutné připustit dvoukolejnost příbuzenství (na jedné straně *de iure* příbuzné odvozené od právních rodičů a na druhé straně příbuzné, k nimž má dítě pouze biologické pouto). Takový závěr je podle mého názoru neakceptovatelný, jelikož je v rozporu se zjevným záměrem zákonodárce.⁷⁰⁵ Navíc *ad absurdum* by ve světle uvedených závěrů Ústavního soudu bylo nutno připustit, že i po osvojení nezletilého dítěte zůstává u opatrovnice zachováno příbuzenství k původní rodině na základě pokrevního pouta dle § 771 OZ, přestože takový výklad ustanovení § 833 OZ *expressis verbis* vylučuje.

V souhrnu tedy lze ve světle judikatury ESLP i Ústavního soudu poznamenat, že navzdory absenci statusového poměru tzv. putativního otce k dítěti je nutno zohlednit biologická pouta mezi nimi a umožnit jim rozvíjet vzájemné vztahy. Pokud má být rozhodnuto o úpravě styku tzv. putativního otce a jeho biologického potomka, s ohledem na výše uvedené tomu nemůže předcházet deklarace příbuzenství ve smyslu § 771 OZ na základě rozhodnutí soudu, nýbrž existence faktických biologických vazeb mezi tzv. putativním otcem a dítětem musí být soudem přezkoumána jako předběžná otázka.⁷⁰⁶ S tímto závěrem

⁷⁰⁵ V případě nesouladu právní a biologického otcovství „jde o právní fikci, která je ve statusových poměrech nezbytná, takže i takové příbuzenství se nutně považuje za příbuzenství přirozené.“ K tomu viz *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online], s. 191.

⁷⁰⁶ Shodně též: Králíčková, Z. In: Králíčková, Z., Hrušáková, M., Westphalová, L. a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2020, s. 529.

koresponduje nejen úprava vyplývající z mezinárodních smluv,⁷⁰⁷ ale i samotné ustanovení § 927 OZ, jež přiznává právo na styk s dítětem i osobám, které jsou pro dítě společensky blízké. Pod kategorií *osob dítěti společensky blízkých* pak podle mého názoru je možné výkladem podřadit i tzv. putativní otce, když i ESLP přisuzuje biologickému otci (vedle otce matrikového) zvláštní postavení k dítěti s omezeným okruhem práv a povinností⁷⁰⁸ a vytváří pro biologického otce specifický rodičovský status *sui generis*.

Nutno dodat, že druhé domněnce otcovství předchází podle § 778 OZ i specifické pravidlo, na jehož základě se zakládá domněnka otcovství ve prospěch muže, který dal souhlas s umělým oplodněním neprovdané ženy. Určení otcovství ve smyslu § 778 OZ, někdy nazývané jako „*první a půltá domněnka*“,⁷⁰⁹ zahrnující jak prvky právního jednání (souhlas s umělým oplodněním), tak i účinků *ex lege*, je tak zaměřeno na řešení situace párů žijících v nesezdaném soužití. Někteří autoři připouští možnost aplikace citovaného ustanovení i na jiné případy (např. single rodič, kterému jiná osoba dobrovolně poskytne genetický materiál).⁷¹⁰ S tímto závěrem však nemohu souhlasit, jelikož zjevně odporuje smyslu ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*zákon č. 373/2011 Sb.*“), které vymezuje osoby oprávněné podstoupit umělé oplodnění jako *neplodné páry*. Navíc, i z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že právní úprava umělého oplodnění obsažená v zákoně č. 373/2011 Sb. sleduje záměr spočívající v léčbě neplodnosti.⁷¹¹ Proto je nutno za neplodný pár považovat muže a ženu, u nichž se dlouhodobě nedaří počít dítě přirozenou cestou [srov. § 3 odst. 1 zákona č. 373/2011 Sb.], tedy osoby žijící ve stabilním svazku.

Kromě samotného vzniku rodičovství na základě pokrevního pouta zákonodárce umožňuje ve vztahu ke kohabitantům založení

⁷⁰⁷ Viz čl. 2 a 5 Úmluvy o styku s dětmi, publikované pod č. 91/2005 Sb. m. s.; čl. 8 Evropské úmluvy o právním postavení dětí narozených mimo manželství, publikované pod č. 47/2001 Sb. m. s.

⁷⁰⁸ *Anayo proti Německu*, rozsudek ESLP, bod 71-72.

⁷⁰⁹ Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Rodinné právo*, s. 141.

⁷¹⁰ Srov. Konečná, H. Asistovaná reprodukce u single osob a homosexuálních párů. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2017, roč. 7, č. 1, s. 28.

⁷¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2018, sp. zn. I. ÚS 1099/18.

rodičovského pouta k dítěti i prostřednictvím osvojení [srov. § 771 OZ]. Nicméně, účinná právní úprava vylučuje společné osvojení nezletilého dítěte kohabitanty i tzv. nepravé osvojení kohabitantem [viz *a contrario* § 800 a 832 OZ]. Předestřenou úpravu přitom shledal Ústavní soud zcela ústavně konformní v nálezu ze dne 19. 11. 2015.⁷¹² V tomto směru Ústavní soud uvedl, že právo osvojit nezletilé dítě není základním právem chráněným ústavním pořádkem, přičemž předestřená koncepce úpravy osvojení, jež spadá plně do diskrece zákonodárce,⁷¹³ koresponduje se zvláštní ochranou nukleární rodiny založené manželstvím, představující záruku stabilního rodinného prostředí.⁷¹⁴ Kohabitantům je tedy přístupné (obdobně jako partnerům) výhradně individuální osvojení nezletilého dítěte. Nutno podotknout, že kohabitanti odlišného pohlaví mají v případě, že mají zájem společně osvojit nezletilé dítě, v mezích české právní úpravy nadále možnost uzavřít manželství, na rozdíl od partnerů, resp. od stejnopohlavních párů obecně.

Rodičovská odpovědnost kohabitantů a její výkon přitom nejsou samotnou skutečností, že dané osoby nejsou sezdány, v souladu s účinnou právní úpravou jakkoli dotčeny a aplikuje se na ně bez dalšího související úprava, obsažená v hlavě II, části druhé občanského zákoníku. Výjimku v tomto směru představují do jisté míry ustanovení § 906-907 OZ, která upravují podmínky výkonu rodičovské povinnosti pro dobu po rozvodu manželství rodičů, přičemž tato se použijí ve vztahu k nesezdaným rodičům obdobně, pakliže spolu nežijí⁷¹⁵ a nedohodnou se na úpravě péče k nezletilému dítěti [srov. § 908 OZ].

Zvláštní pozornost je však třeba věnovat především problematice vyživovací povinnosti ve vazbě na nesezdaná soužití, když zákonodárce v tomto ohledu výslovně reflektuje v mezích právní úpravy obsažené v občanském zákoníku specifické postavení kohabitantů, konkrétně

⁷¹² Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 10/15, bod 34.

⁷¹³ Např. *Gas a Dubois proti Francii*, rozsudek ESLP, bod 66.

⁷¹⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 10/15, bod 31-32.

⁷¹⁵ Podmínku *odděleného žití rodičů* nelze zaměňovat za oddělené bydlení rodičů. Při přiměřeném použití § 758 OZ dopadá § 908 OZ především na případy rozpadu rodinného společenství. Srov. Hrušáková, M., Westphalová, L. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 1026.

pak prostřednictvím institutu výživného a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce v § 920 OZ. Předmětná úprava reaguje zejména na ztížené socio-ekonomické postavení neprovdaných žen,⁷¹⁶ u kterých dochází na jednu stranu v důsledku těhotenství zpravidla k výpadkům příjmů a na druhou stranu jim vznikají zvýšené výdaje spojené s přípravou na porod a narození dítěte, což je v praxi v případě manželů přirozeně kompenzováno především prostřednictvím jejich vzájemné vyživovací povinností [srov. § 697 OZ].⁷¹⁷

Úprava vyživovací povinnosti dle § 920 OZ je tak zákonodárcem postavena především na základní soukromoprávní zásadě ochrany slabší strany a v neposlední řadě je v ní pak promítnut princip ochrany nejlepších zájmů dítěte. V tomto směru se v odborné literatuře uvádí, že „chráníme-li matku, chráníme dítě“.⁷¹⁸ S tímto závěrem je potřeba souhlasit, jelikož samotné poskytnutí zvláštní ochrany matce ve ztíženém postavení ve svém důsledku vytváří lepší podmínky pro zajištění kvalitního prostředí pro výchovu a péči o nově narozené dítě.

Ve světle výše uvedeného je tedy v souladu s § 920 odst. 1 OZ otec dítěte povinen poskytnout výživu neprovdané matce po dobu dvou let od narození dítěte a přispět jí v přiměřeném rozsahu na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem. Ačkoli úprava dle § 920 OZ byla ve svém základu do značné míry převzata z původního ustanovení § 95 ZOR, v rámci rekodifikace soukromého práva došlo k určitým změnám. Předně zákonodárce terminologicky upřesnil *příspěvek na výživu* novým pojmem *výživa*. V tomto směru se ostatní autoři obecně shodují na obsahově širším pojetí pojmu *výživné* a postavení uvedeného

⁷¹⁶ K tomu viz Grygar, J. In: Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení*. Praha: Leges, 2016, s. 1688-1689.

⁷¹⁷ Do úvahy lze vzít i lesbické páry žijící v registrovaném partnerství, u nichž představuje kompenzační mechanismus vzájemná vyživovací povinnost partnerů [srov. § 10 ZRegP].

⁷¹⁸ Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 1122.

institutu do pozice „klasické“ vyživovací povinnosti, nikoli pouhého příspěvku.^{719,720}

Předestřená úprava tak představuje v rámci systému vyživovací povinnosti do značné míry odklon od jejích obecných předpokladů, jelikož povinnost otce (resp. pravděpodobného otce) k neprovdané matce (resp. těhotné ženě) není založena na rodinněprávním statusovém poměru, jakožto na tradičním východisku,⁷²¹ a současně není podmíněno ani tzv. stavem odkázanosti oprávněné osoby plynoucí z neschopnosti sama se živit.⁷²² Navzdory absentující ucelené právní úpravě nesezdaného soužití tak zákonodárce významnou měrou posiluje ochranu neprovdaných matek, v čemž se prolíná i jeho tendence k částečnému korigování nerovností nejen ve výchozích pozicích neprovdaných matek a matek žijících v manželství, ale i v samotném výsledném stavu daných osob.⁷²³

V souvislosti s tím je nutno zdůraznit, že co do rozsahu náleží neprovdaným matkám výživné pouze v *přiměřené* výši.⁷²⁴ Jak přitom potvrdila i rozhodovací praxe, kritérium *přiměřenosti* sleduje záměr do určité míry kompenzovat neprovdané matce ztížené socio-

⁷¹⁹ K tomu blíže viz Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 1122; Elischer, D. In: Švestka, Dvořák, Fiala a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek II, (§ 655 až 975)*, s. 597.

⁷²⁰ Jiří Grygar se však kriticky staví k použití pojmu *výživa* a *poskytnutí výživy* namísto *výživného* a *přiznání výživného*. Grygar, J. In: Melzer, Tégl a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení*, s. 1689.

⁷²¹ Králíčková, Z., Telec, I. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2014, roč. 2014, č. 3, s. 23.

⁷²² Podmínka stavu odkázanosti se nepoužije ani v případě vyživovací povinnosti manželů [srov. § 697 OZ] či partnerů [srov. § 10 ZRegP].

⁷²³ K tomu blíže viz Hurdík, Lavický. *Systém zásad soukromého práva*, s. 120-121.

⁷²⁴ Pro stanovení výše výživného přitom není rozhodující kritérium potřeby. Jaroslav Radimský ve starší literatuře uvádí, že: „Nárok na přiměřený příspěvek na úhradu výživy není tedy třeba odvozovat od potřeby matky. Nárok nemá nic společného s náhradou za ztrátu na výdělku.“ K tomu viz Radimský, J. In: Radimský, J., Radvanová, S. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 355.

ekonomické podmínky způsobené v důsledku těhotenství a porodu, nikoli dosažení shodné životní úrovně tak, jako je tomu u matek žijících v manželství [srov. § 697 OZ].⁷²⁵ Obecně tedy náleží neprovdané matce výživné v menším rozsahu, než by za stejných podmínek náleželo manželce, což odpovídá samotnému kompenzačnímu charakteru předmětného institutu.⁷²⁶

Současné je však třeba uvést, že plnění ve smyslu § 920 odst. 1 OZ je povinen poskytnout výhradně otec dítěte⁷²⁷ za předpokladu, že za něj není matka provdána. Za neprovdanou matku se tedy tak, jak uvádí i jiní autoři, považuje např. i matka žijící v manželství, pokud manžel své otcovství založené na základě první domněnky úspěšně popřel,⁷²⁸ nebo žena žijící v lesbickém vztahu, která uzavřela registrované partnerství a za jeho trvání otěhotněla. Zákonodárce nicméně v rámci občanského zákoníku explicitně neupravuje vzájemný vztah vyživovací povinnosti k neprovdané matce s dalšími konkurujícími povinnostmi jiných osob (např. manžela, bývalého manžela či rodičů).

V tomto směru se ztotožňují se závěry v odborné literatuře, podle kterých za předpokladu, že vyživovací povinnost k neprovdané matce nahrazuje absentující naturální alimentaci manžela, musí tato v systému vyživovacích povinností, koncipovaném v občanském zákoníku, obdobně předcházet ostatním vyživovacím povinnostem stejně jako v případě manželů.⁷²⁹ Pakliže totiž dva kohabitanti počnou dítě, je třeba v tomto ohledu apelovat na jejich mravní odpovědnost a závazky nejen vůči dítěti, nýbrž i vůči budoucí rodiče, proto by vyživovací povinnost

⁷²⁵ Srov. rozsudek Okresního soudu v Trutnově ze dne 18. 1. 2017, sp. zn. 30 C 172/2016.

⁷²⁶ Viz Grygar, J. In: Melzer, Tégel a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení*. Praha: Leges, 2016, s. 1691.

⁷²⁷ Tento závěr potvrzuje i starší judikatura. Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 1969, sp. zn. 1 Cz 33/68.

⁷²⁸ Radimský, J. In: Radimský, Radvanová a kol. *Zákon o rodině: komentář*, s. 355. Nová, H., Těžká, O. *Vyživovací povinnost: praktická příručka s judikaturou a vzory*. Praha: Linde, 1995, s. 168.

⁷²⁹ *Ibid.*, s. 356. Shodně též: Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 1126.

měla primárně zavazovat otce dítěte, nikoli rodiče či jiné osoby připadající do úvahy.⁷³⁰

V odborné literatuře se však objevují názory, podle kterých může matce vzniknout nárok na výživné jak za otcem dítěte ve smyslu § 920 odst. 1 OZ, tak současně za manželem dle § 697 OZ, přičemž předmětný souběh vyživovacích povinností musí být promítnut při stanovení jejich rozsahu.⁷³¹ S tímto však nemohu souhlasit, když vyživovací povinnost otce dítěte podle § 920 odst. 1 OZ musí nutně předcházet i alimentaci ze strany manžela.⁷³² Opačný výklad by mohl podle mého názoru vést k duplicitě vyživovací povinnosti i za stavu, kdy matka porušila manželskou povinnost věrnosti, což by bylo ve zjevném rozporu s dobrými mravy,⁷³³ přičemž i v jiných případech nelze odhlížet od zjevného záměru zákonodárce klást povinnost poskytnout výživu matce primárně na stranu otce dítěte (ke stejnému závěru je třeba dospět i ve vazbě na konkurenci s vyživovací povinností partnerů).^{734,735}

Kromě výživného náleží neprovdané matce právo na příspěvek na *náklady spojené s těhotenstvím a porodem*, u kterého byla zákonodárcem povaha příspěvku (na rozdíl od výživy pro neprovdanou

⁷³⁰ Hana Nová a Olga Těžká naopak přiznávají prioritní postavení vyživovací povinnosti rodiče k dítěti. K tomu blíže viz Nová, Těžká. *Vyživovací povinnost: praktická příručka s judikaturou a vzory*, s. 18.

⁷³¹ *Ibid.*, s. 168-169.

⁷³² Srov. Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Rodinné právo*, s. 228-229.

⁷³³ Ustálená rozhodovací praxe českých soudů obecně nepřiznává právo na výživné manželovi, který porušil manželskou povinnost věrnosti, pro rozpor s dobrými mravy. Např. rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 5. 1. 2004, sp. zn. 10 Co 150/2004. Vždy je však třeba přihlížet k okolnostem, za kterých k porušení povinnosti věrnosti došlo, zejména v kontextu příčiny rozvratu manželství. K tomu viz usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 3175/11.

⁷³⁴ Přestože zákonodárce nestanovuje partnerům zákonnou povinnost být si věrni, jedná se o základní předpoklad fungujícího partnerského života. Shodně též: Hrušáková. *Zákon o registrovaném partnerství*, s. 18

⁷³⁵ Vyplývá to rovněž ze záměru zákonodárce. Srov. *Sněmovní tisk č. 969. Návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, a důvodová zpráva* [online], s. 25.

matku) zachována. Jak již dovodila starší judikatura, tyto nelze zaměňovat s náklady k zajištění péče o dítě (např. výbavička), jež je třeba subsumovat v rámci vyživovací povinnosti rodiče k dítěti.⁷³⁶ V případě nákladů spojených s těhotenstvím a porodem se tedy jedná o náklady spojené s osobními potřebami matky (např. zvláštní strava, vitamíny, oblečení),⁷³⁷ popř. její domácnosti.⁷³⁸ Současně nelze opomenout, že zákonodárce přiznává v ustanovení § 920 odst. 2 OZ zvýšenou ochranu i ve vztahu k neprovdané těhotné ženě, když upravuje zvláštní formu předběžného opatření,⁷³⁹ kterým může soud přiznat částku potřebnou na výživu a příspěvek na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem předem. Účelem předestřené právní úpravy je tak, jako v případě podle § 920 odst. 1 OZ, především dosažení alespoň částečné eliminace těžkostí těhotné ženy především v ekonomické sféře, a to nejen v zájmu zajištění ochrany samotné těhotné ženy, ale i jejího nenarozeného potomka.⁷⁴⁰

Ačkoli tak zákonodárce výslovně neuvádí, za těhotnou ženu se ve smyslu § 920 odst. 2 OZ rozumí s přihlédnutím k systematické citovaného ustanovení výhradně žena *neprovdaná*, včetně ženy rozvedené⁷⁴¹ či ženy žijící v registrovaném partnerství. Povinnou osobou je přitom muž, jehož otcovství je pouze *pravděpodobné* a nebylo doposud postaveno najisto, a soud tedy při aplikaci § 920 odst. 2 OZ nezjišťuje

⁷³⁶ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 2. 1966, sp. zn. 3 Co 23/66.

⁷³⁷ Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 1127.

⁷³⁸ Shodně také: Radimský, J. In: Radimský, Radvanová a kol. *Zákon o rodině: komentář*, s. 356.

⁷³⁹ Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 1128.

⁷⁴⁰ *Ibid.*, s. 1128.

⁷⁴¹ Starší judikatura potvrdila, že za muže, jehož otcovství je pravděpodobné, lze považovat takového, u něhož otcovství nebylo doposud postaveno najisto. V případě rozvedené ženy se ustanovení § 920 odst. 2 OZ nepoužije za situace, kdyby otcovství svědčilo ve prospěch bývalého manžela podle první domněnky. Srov. rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 29. 1. 1987, sp. zn. 5 Cz 44/87.

otcovství k dítěti,⁷⁴² nýbrž pouze ověřuje, zda došlo k souloži s těhotnou ženou v kritické době [srov. § 783 odst. 2 OZ].⁷⁴³

Jak vyplývá z citovaného ustanovení, zákonodárce ponechává rozhodnutí o návrhu těhotné ženy dle § 920 odst. 2 OZ zcela na úvaze soudu, a to s přihlédnutím k odůvodněným potřebám těhotné ženy a k základnímu kritériu *přiměřenosti*.⁷⁴⁴ Současně je však třeba souhlasit s názory v odborné literatuře, podle kterých by měl být výklad předmětného ustanovení, co do rozsahu plnění, spíše restriktivní, a to s přihlédnutím k ukládání povinnosti poskytnout výživu a příspěvek na náklady spojené s těhotenstvím a porodem muži, jehož otcovství je pouze pravděpodobné, a nelze tedy s jistotou vyloučit, že otcem bude ve skutečnosti zcela jiná osoba.⁷⁴⁵ Může tedy nastat situace, kdy soud s přihlédnutím k příjmům a majetkovým poměrům těhotné ženy⁷⁴⁶ její návrh ve smyslu § 920 odst. 2 OZ zcela zamítne.

Kromě výše uvedeného může soud dle § 920 odst. 3 OZ na návrh neprovdané těhotné ženy uložit *pravděpodobnému otci*, aby předem poskytl částku potřebnou k zajištění výživy dítěte po dobu, po kterou by jí náležela jako zaměstnankyni mateřská dovolená.⁷⁴⁷ Citované ustanovení tak reflektuje skutečnost, že v případě dítěte počatého v nesezdaném soužití nevzniká (na rozdíl od manžela dle první domněnky) statusový poměr otcovství k dítěti bez dalšího *ex lege* okamžikem porodu dítěte a otcovství může být založeno až s časovým odstupem souhlasným prohlášením rodičů či rozhodnutím soudu.

Ve světle zásady ochrany nejlepších zájmů dítěte proto staví zákonodárce do popředí, nehledě na pouze faktickou povahu vztahu

⁷⁴² Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu České socialistické republiky z 18. 12. 1986, Cpj 306/84.

⁷⁴³ Shodně též: Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 1132.

⁷⁴⁴ *Ibid.*, s. 1130-1131.

⁷⁴⁵ Grygar, J. In: Melzer, Tégel a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení*, s. 1693-1694.

⁷⁴⁶ Elischer, D. In: Švestka, Dvořák, Fiala a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek II, (§ 655 až 975)*, s. 598.

⁷⁴⁷ Upraveno zvláštním předpisem, tj. po dobu 28 týdnů, popř. po dobu 37 týdnů, porodila-li zároveň dvě nebo více dětí. K tomu viz § 195 odst. 1 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

mezi kohabitanty, ochranu dítěte a včasné zajištění jeho výživy tak, aby v kritickém okamžiku jeho narození nebyla neprovdaná matka ponechána zcela bez prostředků k uspokojení potřeb dítěte.⁷⁴⁸ Nicméně, nelze opomíjet (obdobně jako ve vztahu k § 920 odst. 2 OZ) skutečnost, že osobou povinnou dle citovaného ustanovení je muž, jehož otcovství je postaveno na pouhé pravděpodobnosti, což by mělo být promítnuto, společně s odůvodněnými potřebami dítěte a se základním kritériem *přiměřenosti*, v samotném rozsahu plnění,⁷⁴⁹ přičemž zákonodárce ponechává rozhodnutí o návrhu těhotné ženy (vč. případného zamítnutí) zcela v diskreci soudů. Plnění ve smyslu § 920 odst. 3 OZ svou povahou představuje především zálohu na výživné, čemuž odpovídá i časově ohraničený úsek, za který je možné předmětné plnění požadovat,⁷⁵⁰ přičemž pro dobu následující je třeba apelovat především na neprovdanou matku, aby bezodkladně učinila souhlasné prohlášení o otcovství k dítěti [srov. § 779 OZ] nebo podala návrh k soudu na určení otcovství [srov. § 783 OZ].

V neposlední řadě je potřeba uvést, že zákonodárce ukládá *pravděpodobnému otci* povinnost uhradit náklady spojené s těhotenstvím a porodem i za předpokladu, že se dítě nenarodí živé [srov. § 920 odst. 1 věta druhá OZ]. Přestože zákonodárce vymezuje jako osobu povinnou pouze *pravděpodobného otce*, lze souhlasit s ostatními autory, kteří se v odborné literatuře shodují na tom, že povinnost ve smyslu § 920 odst. 1 věty druhé OZ se ukládá argumentací *a minori ad maius* rovněž muži, jehož otcovství je postaveno najisto (např. souhlasným prohlášením, testy DNA).⁷⁵¹

V tomto směru někteří autoři poznamenávají, že těhotné ženě, pokud se dítě nenarodí živé, náleží rovněž právo na přiměřené výživné.⁷⁵² Domnívám se však, že je nutno vnímat plnění podle

⁷⁴⁸ Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 1131.

⁷⁴⁹ Ibid., s. 1131.

⁷⁵⁰ Shodně též: Ibid.

⁷⁵¹ S odkazem na výkladová pravidla dle § 2 odst. 1 a 3 OZ. K tomu viz ibid., s. 1127. Shodně též: Grygar, J. In: Melzer, Tégl a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení*, s. 1693.

⁷⁵² Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 1127.

ustanovení § 920 odst. 1 OZ ze dvou perspektiv (resp. ve dvou fázích), a to jako plnění pro období do porodu dítěte (*úhrada nákladů spojených s těhotenstvím a porodem*) a plnění pro vymezenou dobu trvání mateřství (*výživné pro neprovdanou matku*).

Pakliže tedy nastane situace, kdy se dítě nenarodí živé,⁷⁵³ nepřechází žena do uvedené druhé fáze a nemůže jí tedy podle mého názoru vzniknout právo na výživné pro neprovdanou matku. Pokud má být dané ženě kompenzována ztížená socio-ekonomická situace bezprostředně spojená s porodem mrtvého dítěte, musí tak být učiněno výhradně v mezích úhrady *nákladů spojených s těhotenstvím a porodem*, včetně nákladů na vybavičku apod., jež by jinak spadaly pod vyživovací povinnost rodiče k dítěti.⁷⁵⁴ Předestřenému závěru přitom odpovídá i samotný text věty druhé ustanovení § 920 odst. 1 OZ, ve kterém zákonodárce *výživné pro neprovdanou matku* (oproti větě první) výslovně neuvádí, proto i v mezích výkladových pravidel dle § 2 odst. 2 OZ nelze opačný výklad připustit.

Nutno dodat, že v rámci rekonstrukce soukromého práva bylo v § 1666 odst. 1 OZ zakotveno právo těhotné vdovy na slušnou výživu z pozůstalosti pro dobu šestinedělí, a to i pro případy, kdy žila se zůstavitelem v nesezdaném soužití. Zákonodárce v citovaném ustanovení opětovně zohledňuje nepříznivé ekonomické důsledky související s těhotenstvím a porodem neprovdané těhotné ženy, které jsou v tomto případě navíc umocněny smrtí osoby, jež by za normálních okolností byla povinna poskytnout neprovdané matce (popř. těhotné ženě) plnění ve smyslu § 920 OZ. Mezi autory přitom převládá názor, že kritérium *slušnosti* představuje co do rozsahu nižší kategorii než kritérium *stejně životní úrovně* a současně vyšší než požadavek

⁷⁵³ Jiří Grygar označuje zákonodárcem použitou terminologii za eufemismus, jelikož se ve svém důsledku jedná o potrat. K tomu viz Grygar, J. In: Melzer, Tégel a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení*, s. 1693.

⁷⁵⁴ Králíčková, Z. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 1131.

přiměřenosti,⁷⁵⁵ proto plnění podle § 920 OZ a § 1666 OZ nelze nikterak zaměřovat.

3.3.3 Práva a povinnosti kohabitantů spojená s bydlením ve společné domácnosti

V neposlední řadě je třeba věnovat zvláštní pozornost okruhu práv a povinností, která zákonodárce ve vztahu ke kohabitantům spojuje se skutečností bydlení dvou osob ve společné domácnosti. Přestože není existence rodinného života kohabitantů ve smyslu čl. 8 EÚLP podmíněna jejich společným bydlením, jak dovodil ESLP,⁷⁵⁶ a ani český zákonodárce nezakládá na uvedené podmínce právní domněnku osob blízkých dle § 22 OZ, v praxi se jedná o typický znak společného, trvalého soužití dvou osob, proto jej také zákonodárce reflektuje napříč celým soukromoprávním kodexem. Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, v rámci rekodifikace soukromého práva přitom zákonodárce opustil původní definici *domácnosti* uvedenou v § 115 OZ1964 a ponechává výklad pojmu *domácnost* na formulaci daného ustanovení či kontextu.⁷⁵⁷

Občanský zákoník obsahuje mj. pojem *společné domácnosti*, u něhož je zdůrazněn aspekt osobní složky domácnosti, kterou představuje pospolitost více osob.⁷⁵⁸ Zvláštní termín *rodinné domácnosti* je zákonodárcem použit především ve vztahu k rodinné domácnosti manželů, když v souvislosti s tím poskytuje manželům specifickou ochranu rodinné domácnosti a obydlí manželů [srov. § 743-750 OZ], včetně ochrany souvisejícího obvyklého vybavení rodinné domácnosti [srov. § 698-699 OZ].⁷⁵⁹ Výše uvedené se však *a contrario* neaplikuje ve prospěch partnerů či kohabitantů. Nicméně, pojem *rodinná domácnost* zákonodárce v občanském zákoníku zmiňuje rovněž

⁷⁵⁵ Králíčková, Telec. *Výživné v novém občanském zákoníku*, s. 23; Grygar, J. In: Melzer, Tégl a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení*, s. 1672.

⁷⁵⁶ *Vallianatos a další proti Řecku*, rozsudek ESLP, bod 73.

⁷⁵⁷ *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online], s. 62.

⁷⁵⁸ Shodně též: Zuklínová, M., Šustek, P. In: Dvořák, Švestka, Zuklínová a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*, s. 250.

⁷⁵⁹ K problematice obvyklého vybavení rodinné domácnosti blíže viz Palásek. *Vybrané otázky týkající se obvyklého vybavení rodinné domácnosti*.

v souvislosti s rodinnou domácností rodiče (resp. alespoň jednoho z rodičů) a dítěte [srov. § 886, § 900, § 913 OZ], nehledě na povahu jejich svazku, stejně jako v reakci na tzv. *patchwork families* v § 885 OZ, ve kterém stanovuje povinnost osoby žijící v rodinné domácnosti společně s dítětem,⁷⁶⁰ jež je v péči jen jednoho z rodičů, na jeho výchově.⁷⁶¹

Domácnost kohabitantů tak lze podřadit pod kategorii *rodinné domácnosti* pouze za podmínky, že s nimi žije v dané domácnosti dítě, přičemž nemusí se vždy jednat o společného potomka. V návaznosti na to musím dodat, že v tomto ohledu není terminologie použitá zákonodárcem zcela přílehavá, když nezohledňuje např. rodinnou domácnost bezdětných kohabitantů, přičemž i tyto lze ve světle judikatury ESLP jako formu rodinného života dle čl. 8 EÚLP považovat.⁷⁶² Nicméně, jedná se však pouze o terminologický nedostatek bez významných právních důsledků pro samotné kohabitanty.

Navíc, ve vztahu ke kohabitantům se použijí především ta ustanovení občanského zákoníku, v nichž zákonodárce používá především již výše zmíněný širší pojem *společné domácnosti*. V souvislosti s tím je třeba uvést, že existence společné domácnosti má zásadní význam v oblasti dědického práva, jelikož zákonodárce řadí mezi dědice ve druhé a třetí dědické třídě zákonné posloupnosti [viz § 1636 OZ a § 1637 OZ] mj. i osoby, které žily se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a které z tohoto důvodu pečovaly o společnou domácnost nebo byly odkázány výživou na zůstavitele. Ačkoli se dá uvažovat i o jiných formách soužití osob, citovaná ustanovení dopadají především na kohabitanty jakožto trvalé svazky dvou osob. Jedná se přitom v rámci evropského právního prostoru spíše o raritní přístup, kdy zákonodárce řadí mezi dědice v zákonné posloupnosti i osoby, u nichž není vazba na zůstavitele

⁷⁶⁰ Ačkoli by se dalo uvažovat o výkladu, podle kterého dopadá § 885 OZ na všechny osoby žijící v jedné rodinné domácnosti, ze samotného textu zákona i z důvodové zprávy je však patrný záměr zákonodárce uložit povinnost dítěte pouze osobě žijící v intimním vztahu s rodičem (druh, družka). Srov. *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online], s. 223.

⁷⁶¹ Shodně též: Zuklínová, M., Šustek, P. In: Dvořák, Švestka, Zuklínová a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*, s. 251-252.

⁷⁶² Srov. *Schalk a Kopf proti Rakousku*, rozsudek ESLP, bod 94.

založena na podkladu formálního rodinněprávního poměru [viz podkapitola 3.1].⁷⁶³

Dědické právo kohabitantů je tedy zcela založeno na splnění vymezených skutkových podmínek, přičemž v tomto směru výchozím požadavkem je spolužití daných osob ve společné domácnosti. Jak již bylo předestřeno v předchozí kapitole, pojem *domácnost* v sobě obsahuje dvě elementární složky – osobní a majetkovou – s tím, že dle povahy konkrétního ustanovení převažuje jedna nad druhou.⁷⁶⁴ Nezbytným předpokladem je tedy společné bydlení kohabitantů v jedné domácnosti po stanovenou dobu alespoň jednoho roku, což potvrzuje i ustálená rozhodovací praxe soudů.⁷⁶⁵

Nelze proto souhlasit s názory v odborné literatuře, podle kterých nelze vyloučit společnou domácnost i u odděleně bydlících osob.⁷⁶⁶ Nicméně, judikatura dlouhodobě potvrzuje názor, že k zániku společné domácnosti nedochází v případech dočasného či přechodného opuštění dané domácnosti jeho členem, zejména z důvodu hospitalizace, pracovní cesty, studia aj.,⁷⁶⁷ tudíž časově omezené oddělené bydlení lze připustit. Nutno dodat, že ačkoli podle některých autorů jedna osoba může být členem více společných domácností (např. v rodinné domácnosti manželů a současně ve společné domácnosti s druhem či družkou, nebo při střídavé péči),⁷⁶⁸ soudní praxe tuto variantu dlouhodobě vylučuje,

⁷⁶³ Shodně uvádí zákonodárce i v důvodové zprávě k občanskému zákoníku a poukazuje na původní inspirační zdroj v sovětské právní úpravě při přijetí občanského zákoníku 1964. K tomu viz *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* [online], s. 403-404.

⁷⁶⁴ Psutka, J. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 113-115.

⁷⁶⁵ Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 3. 1967, sp. zn. 5 Co 54/67; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2002, sp. zn. 21 Cdo 627/2001.

⁷⁶⁶ Muzikář, L. In: Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 2. svazek, § 488-880*. Praha: Linde, 2008, s. 1222.

⁷⁶⁷ Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni sp. zn. 5 Co 54/67; rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 627/2001; usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 111/17.

⁷⁶⁸ Psutka, J. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 117-118.

a to i po rekonstrukci soukromého práva.⁷⁶⁹ Skutečnost, že dvě osoby bydlí na více místech, však naopak existenci společné domácnosti nebrání.⁷⁷⁰

Současně však nelze odhlížet od samotné povahy domácnosti jakožto hospodářské jednotky,⁷⁷¹ kromě faktického sdílení společného bydlení tedy musí kohabitanti v obydlí společně hospodařit,⁷⁷² resp. jak uvádí judikatura, „společnou domácnost představuje jen skutečné a trvalé soužití, v němž její členové přispívají k úhradě a obstarávání společných potřeb“.⁷⁷³ Tomuto ostatně odpovídá i další skutková podmínka dědění kohabitanta v zákonné posloupnosti spočívající v péči o společnou domácnost, která může zahrnovat jak faktické osobní činnosti související s domácností (např. domácí práce, úklid), tak i úhradu nákladů spojených s potřebami domácnosti.⁷⁷⁴

Jak vyplývá i ze samotného textu ustanovení § 1636 a § 1637 OZ, péče o společnou domácnost musí být odůvodněna samotnou skutečností, že spolu dvě osoby v nesezdaném soužití v dané domácnosti žijí a vytváří trvalé společenství osob, nelze ji tedy obecně zaměňovat např. s péčí hospodyně či pečovatele. Nicméně, starší judikatura potvrdila, že péče o společnou domácnost může být vykonávána i za odměnu, nelze tedy aplikaci citovaných ustanovení na uvedené profese zcela vyloučit, pakliže by to odůvodňovaly jiné skutkové okolnosti.⁷⁷⁵

⁷⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2012, sp. zn. 21 Cdo 678/2011; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 2020, sp. zn. 24 Cdo 3958/2019.

⁷⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 21 Cdo 292/2013.

⁷⁷¹ K tomu blíže: Psutka, J. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 115. Shodně též: Zuklínová, M., Šustek, P. In: Dvořák, Švestka, Zuklínová a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*, s. 250.

⁷⁷² Obdobně ve vztahu k rodinné domácnosti manželů uvádí i Stanislav Křeček. Srov. Křeček, S. *Bydlení manželů podle nové úpravy. Rodinné listy*. 2012, roč. 1, č. 4, s. 10.

⁷⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 627/2001.

⁷⁷⁴ Ibid.

⁷⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 28. 9. 1984, sp. zn. 3 Cz 62/84; usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 12. 2003, sp. zn. II. ÚS 378/02.

Jako alternativní podmínku k *péči o společnou domácnost* dále zákonodárce stanovuje případně *odkázanost spolužijící osoby na výživu zůstavitele*, která musí být rovněž odůvodněna tím, že dané osoby žijí ve společné domácnosti. Není přitom rozhodné, zda je vyživovací povinnost v tomto směru stanovena právním předpisem.⁷⁷⁶ Předmětná podmínka tak může být vztažena právě i na kohabity fakticky poskytující výživu,⁷⁷⁷ u nichž chybí zákonná vyživovací povinnost. V neposlední řadě ve vztahu k uvedeným osobám bude zpravidla připadat do úvahy i právo na bezplatné zaopatření po dobu tří týdnů od smrti zůstavitele [srov. § 1669 OZ].⁷⁷⁸

V souhrnu je tedy potřeba uvést, že zákonodárce významnou měrou zohledňuje blízké vazby mezi kohabity, přestože se jedná pouze o *de facto* vztahy, a staví je v hierarchii dědických tříd do samého popředí. Ostatně z rozhodovací praxe Nejvyššího soudu vyplývá, že na spolužijící osobu v kontextu § 1636 a § 1637 OZ je třeba nahlížet, „*jako by byla členem rodiny*“.⁷⁷⁹ Na druhou stranu však nelze v tomto směru stavět kohabity s manželi či partnery do rovného postavení. Předně nutno poznamenat, že u manželů či partnerů postačuje ke vzniku dědického práva samotná existence statusového poměru mezi danými osobami, nehledě na dílčí okolnosti jejich vztahu (např. manželé v odluce). Oproti tomu se dědění v zákonné posloupnosti vztahuje na nesezdaná soužití pouze v zákonem vymezeném okruhu případů (vyločení jsou např. odděleně bydlící kohabity) a navíc je vázáno na podstatně složitější proces dokazování splnění skutkových podmínek dle § 1636 a § 1637 OZ, když manželé a partneři mohou oproti tomu

⁷⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2010, sp. zn. 21 Cdo 3233/2009.

⁷⁷⁷ Rozhodující kritérium je přitom dle dosavadní judikatury míra závislosti spolužijící osoby na zůstaviteli, přičemž v tomto směru je třeba zaujímat spíše restriktivní výklad. K tomu viz usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 6. 2013, sp. zn. I. ÚS 1902/11, bod 22.

⁷⁷⁸ Shodně též: Šešina, M., Wawerka, M. In: Švestka, Dvořák, Fiala a kol. *Svazek IV, Dědické právo (§ 1475 až 1720) včetně výkladu řízení o pozůstalosti*, s. 429-430.

⁷⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 627/2001.

pouze odkázat na obsah veřejné listiny potvrzující jejich právní vazby na zesnulou osobu.⁷⁸⁰

Kromě oblasti dědického práva je problematika společného bydlení dvou osob zákonodárcem promítnuta i ve spojitosti s časem jakožto významnou právní skutečností. V tomto směru zákonodárce především rozšířil oproti úpravě v § 114 OZ1964 okruh osob, mezi kterými nepočne ani neběží promlčecí lhůta (mj. mezi manželi), a to o partnery a dále o osoby žijící ve společné domácnosti, včetně kohabitantů [viz § 646 OZ]. Oproti úpravě dědění v zákonné posloupnosti zákonodárce neváže stavění promlčecí lhůty na minimální délku trvání bydlení ve společné domácnosti.

Navzdory tomu je však nutno vycházet ze zjevného záměru zákonodárce nepodněcovat osoby žijící v rodinném či obdobném poměru ke vzájemným sporům, které by mohly potenciálně zapříčinit rozpad takového soužití.⁷⁸¹ S přihlédnutím k tomu se proto ustanovení § 646 OZ použije výhradně ve vztahu k takovým formám soužití, u nichž bude z jednání daných osob patrná vůle udržovat je jako trvalé (nikoli na soužití přechodná či nahodilá).^{782,783} Tímto však není vyloučeno, aby kohabitanti ukončili společnou domácnost, a to i po krátkém období, nicméně v takovém případě budou zpravidla ztíženy možnosti prokázání skutečnosti, že dotčené osoby měly původně vůli žít trvale pospolu.

Výše uvedené se obdobně použije i při aplikaci ustanovení § 1098 OZ, podle kterého neběží ani nezačne běžet vydržecí doba mj. mezi osobami žijícími ve společné domácnosti (stejně jako u manželů či partnerů), dokud takové soužití trvá, a dále na podmínky vyloučení zákonné *cesse* na náhradu škody nebo jiného obdobného práva na pojistitele, vzniklých v souvislosti s pojistnou událostí mezi osobami

⁷⁸⁰ Shodně také: Muzikář, L. In: Eliáš a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 2. svazek, § 488-880*, s. 1221.

⁷⁸¹ Shodně též: Lazíková, J., Števček, M. In: Lavický a kol. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1-654)*, s. 2263.

⁷⁸² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 24 Cdo 3958/2019.

⁷⁸³ Nelze však bez dalšího zaměňovat s osobami žijícími trvale spolu ve smyslu § 22 OZ, jelikož zákonodárce nevymezuje okruh dotčených osob dle § 646 OZ jako osoby blízké.

žijícími ve společné domácnosti, v rámci tzv. škodového pojištění podle § 2820 OZ.

Na rozdíl od výše uvedeného úprava podpůrného opatření zastoupení členem domácnosti, jež byla v rámci rekonstrukce soukromého práva do občanského zákoníku nově zařazena, časový limit *expressis verbis* obsahuje [viz § 49 odst. 1 OZ]. V mezích citovaného ustanovení může za zletilou osobu bez jiného zástupce, které brání duševní porucha samostatně jednat, (kromě výslovně uvedeného manžela či partnera) samostatně právně jednat mj. i osoba, jež se zastoupeným žila před vznikem zastoupení ve společné domácnosti alespoň tři roky. Stanovená tříletá podmínka ve spojitosti se soužitím ve společné domácnosti přitom nemá v rámci soukromoprávní úpravy přiměřený ekvivalent.

Určitou podobnost lze dohledat při komparaci s rakouskou právní úpravou, jež byla pro zákonodárce, jak vyplývá i z důvodové zprávy, hlavním inspiračním zdrojem,⁷⁸⁴ řadící mezi osoby oprávněné zastupovat jiného člena domácnosti i kohabitanta, který žil ve společné domácnosti alespoň po dobu tří let.⁷⁸⁵ Rakouský zákonodárce přitom vycházel z tamní úpravy přechodu nájmu na členy domácnosti po smrti nájemce,⁷⁸⁶ přičemž předmětná nutná podmínka minimální délky trvání nesezdaného soužití má reflektovat především předpoklad sdílení každodenního života a související znalost individuálních potřeb mezi kohabitanty.^{787,788}

Výše uvedená východiska byla podle mého názoru zřejmě promítnuta i českým zákonodárcem v rámci ustanovení § 49 odst. 1 OZ. V tomto ohledu je však třeba vytknout zákonodárci určitou

⁷⁸⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník [online], s. 57.

⁷⁸⁵ Rakouská republika: § 284 Abs 1 ABGB idf vom 2. Jänner 2013.

⁷⁸⁶ Srov. Rakouská republika: § 14 Abs 3 Bundesgesetz vom 12. November 1981 über das Mietrecht (Mietrechtsgesetz – MRG), StF: BGBl. Nr. 520/1981, in der geänderten Fassung.

⁷⁸⁷ Erläuterungen zur Regierungsvorlage: ErlRV 1420 BlgNR XXII. GP [online]. *Republik Österreich Parlament*. [cit. 27. 12. 2020] s. 24. https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXII/I/I_01420/fname_061458.pdf

⁷⁸⁸ Kateřina Čuhelová poukazuje v tomto směru na aspekt stability nesezdaného soužití. K tomu viz Čuhelová, K. In: Lavický a kol. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1-654)*, s. 258.

nekonzistentnost úpravy, když, jak již bylo předestřeno výše, občanský zákoník obdobnou podmínku ve spojitosti s délkou trvání společné domácnosti v rozsahu alespoň tří let neobsahuje a ponechává výklad *soužití ve společné domácnosti* na rozhodovací praxi soudů s přihlédnutím k dílčím skutkovým okolnostem jednotlivých případů. Výjimku představují pouze ustanovení § 1636 a § 1637 OZ, u nichž byla převzata již zavedená koncepce vymezení osoby spolužijící pro účely dědění v zákonné posloupnosti s podmínkou minimální délky soužití v rozsahu alespoň jednoho roku. Mám tedy za to, že v zásadě by připadalo do úvahy jako přiléhavější řešení zachování předestřené koncepce i ve vztahu k § 49 odst. 1 OZ, přičemž požadavek na stabilitu nesezdaného soužití by byl i v takovém případě zachován, když doba jednoho roku se v tomto smyslu jeví jako dostačující.

V neposlední řadě nelze opomenout ve vztahu k soužití kohabitantů ve společné domácnosti i problematiku bydlení. V souvislosti s tím je třeba předně uvést, že v rámci rekodifikace soukromého práva nebyla, stejně jako u partnerů, do nového civilního kodexu zařazena zvláštní úprava společného bydlení kohabitantů jako v případě manželů [viz § 743-750 OZ],⁷⁸⁹ proto se ve vazbě na otázku bydlení kohabitantů použije obecná úprava obsažená v občanském zákoníku. Kohabitantům tak nevzniká např. odvozené právo bydlení za situace, kdy jednomu z nich náleží výhradní (nikoli závazkové) právo umožňující bydlet v domě nebo bytě [srov. *a contrario* § 744 OZ]. Obdobně nevzniká kohabitantům ani *ex lege* společný nájem bytu [srov. *a contrario* § 745 OZ].

Nicméně i navzdory tomu nelze ve vztahu k problematice nájmu kohabitantů odhlížet od lidskoprávní dimenze ochrany bydlení,⁷⁹⁰ která je úzce spjata i s ochranou soukromého, resp. rodinného života, když v rámci společného obydlí se zpravidla upevňují a dále rozvíjí intenzivní vazby mezi jednotlivými členy domácnosti.⁷⁹¹ V souladu s výše

⁷⁸⁹ PEFL obsahují zvláštní pravidla pro dispozici s rodinnou domácností a obvyklým vybavením rodinné domácnosti u tzv. kvalifikovaného nesezdaného soužití. K tomu viz Boele-Woelki a kol. *Principles of European Family Law Regarding Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions*, s. 91-93.

⁷⁹⁰ Právo na bydlení je základním lidským právem. Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2000, sp. zn. Pl. ÚS 3/2000.

⁷⁹¹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

uvedeným je proto nájemce dle § 2272 odst. 1 OZ obecně oprávněn přijímat ve své domácnosti kohokoli, a to jak ve smyslu návštěv,⁷⁹² tak i v kontextu rozšíření počtu členů dané domácnosti trvalého charakteru,⁷⁹³ přičemž ve smyslu § 2235 odst. 1 OZ nesmí být nájemce na takovém právu krácen, pakliže předmět nájmu slouží k uspokojení jeho bytových potřeb.

V zájmu proporcionality zájmů obou stran⁷⁹⁴ – nájemce a pronajímatele – může být přitom dle § 2272 odst. 2 OZ sjednáno, že přijetí nového člena domácnosti bude podmíněno souhlasem pronajímatele. Na druhou stranu však nemůže být ponecháno utváření a rozvoj soukromého, resp. rodinného života, nájemce zcela v dispozici pronajímatele, proto zákonodárce stanovuje v citovaném ustanovení výjimku z požadavku souhlasu pronajímatele⁷⁹⁵ pro případy, kdy je novým členem domácnosti osoba blízká, či případy zvláštního zřetele hodné. Jak již bylo přitom uvedeno výše, kohabitanti se zpravidla považují za osoby blízké ve smyslu § 22 OZ, resp. se na ně aplikuje vyvratitelná domněnka, podle které se za tyto považují osoby, jež spolu trvale žijí nehledě na vedení společné domácnosti [viz oddíl 3.3.1], proto se předmětná výjimka na kohabitanty převážně aplikuje.

Na druhou stranu je však třeba vzít do úvahy i situaci, kdy chtějí zahájit bydlení ve společné domácnosti kohabitanti, jejichž vztah je v samotném počátku nebo trvá pouze velmi krátkou dobu. Jak již bylo uvedeno výše, samotná délka trvání soužití kohabitantů není pro účely domněnky osob blízkých dle § 22 OZ rozhodující, přičemž vůle daných osob zahájit společné bydlení musí být nutně považována za typický projev trvalosti takového vztahu [viz oddíl 3.3.1]. V odborné literatuře se navíc objevují názory, podle kterých „je možné dovozovat, že nájemce sám rozhodne, koho považuje za svou osobu blízkou a koho nikoli“,⁷⁹⁶ což ostatně koresponduje i se samotnou oznamovací povinností nájemce dle § 2272 odst. 1 OZ.

⁷⁹² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník [online], s. 504.

⁷⁹³ K tomu viz rozsudek Okresního soudu v Jihlavě ze dne 8. 9. 2014, sp. zn. 9 C 100/2014.

⁷⁹⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník [online], s. 504.

⁷⁹⁵ Jedná se o ustanovení kogentní povahy [srov. § 2235 odst. 1 OZ].

⁷⁹⁶ Kabelková, E., Selucká, M. In: Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník: komentář. VI, Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014)*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 427.

Nicméně, musí být však přihlédnuto k tomu, že se jedná o právní domněnku vyvratitelnou, přičemž případné důkazní břemeno k prokázání opaku v takovém případě tíží pronajímatele.⁷⁹⁷ Pakliže by pronajímatel právní domněnku úspěšně vyvrátil, je třeba podle mého názoru přihlédnout k základní zásadě soukromého práva ve smyslu § 3 odst. 1 OZ spočívající v ochraně přirozeného práva každého brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny. Ve světle této zásady přitom nelze bránit v rozvoji a upevňování vazeb mezi kohabity, jež spadají pod ochranu soukromého, resp. rodinného života, proto je nutno uvedené situace podřadit pod kategorii *případů zvláštního zřetele hodných*, pro které zákonodárce dle § 2272 odst. 2 OZ rovněž stanovuje výjimku z udělení souhlasu pronajímatele.⁷⁹⁸

Zvláštní zájem zákonodárce na ochraně bydlení kohabitantů je patrný rovněž v kontextu úpravy práv a povinností dotčených osob v případě smrti nájemce. V souladu s ustanovením § 2279 odst. 1 OZ přejde v takovém případě obdobně, jako je tomu v mezích např. italské či francouzské právní úpravy [viz oddíl 3.1.3], nájem (nikoli společný) bytu na člena nájemcovy domácnosti, který v bytě žil ke dni smrti nájemce a nemá vlastní byt.⁷⁹⁹ Ačkoli byla v mnohém převzata původní úprava přechodu nájmu obsažená v § 706 OZ1964, je nutno poukázat na některé odlišnosti.

Předně došlo k terminologickým úpravám, kdy namísto *osoby žijící ve společné domácnosti* [viz § 706 odst. 1 OZ1964] byl tento termín nahrazen pojmem *člen nájemcovy domácnosti*. Z předestřené formulace by se dalo usuzovat o tom, že nájemcovou domácností je třeba rozumět i jednočlennou domácnost,⁸⁰⁰ nikoli výhradně *společnou domácnost* zesnulého nájemce a dalších osob. Nicméně, Nejvyšší soud v tomto směru uvedl, že pojem *nájemcova domácnost* i po rekodifikaci soukromého práva nadále představuje především pospolitost

⁷⁹⁷ Srov. Hurdík, J., Dobrovolná, E. In: Lavický a kol. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1-654)*, s. 174.

⁷⁹⁸ Selucká, M. Nájem bytu po novele občanského zákoníku provedené zákonem č. 132/2011 Sb. *Právní rozhledy*. 2011, roč. 19, č. 22, s. 816.

⁷⁹⁹ V případě smrti nájemce služebního bytu [viz § 2299 OZ] či bytu zvláštního určení [viz § 2301 OZ] nájem na členy domácnosti nepřechází.

⁸⁰⁰ Shodně též: Zuklínová, M., Šustek, P. In: Dvořák, Švestka, Zuklínová a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*, s. 251.

spolužijících osob trvalého charakteru,⁸⁰¹ proto i navzdory terminologickým úpravám představuje existence *společné domácnosti* více osob nadále nutnou podmínku přechodu nájmu.

Jak přitom dále vyplývá z věty druhé ustanovení § 2279 odst. 1 OZ, přechod nájmu je ve vztahu ke kohabitantům nově podmíněn souhlasem pronajímatele, jelikož je zákonodárce neřadí mezi privilegované členy domácnosti, u nichž k přechodu nájmu dochází *ex lege*.⁸⁰² Původní úprava nevyžadovala k přechodu nájmu jakýkoliv projev vůle pronajímatele, přičemž nutnou podmínkou v souladu s § 706 OZ1964 byl v případě přechodu nájmu na kohabitanta pouze písemný souhlas s jeho bydlením v daném bytě. Uvedená koncepce byla, na rozdíl od § 2279 odst. 1 OZ, podle mého názoru zcela zjevně založena na logickém závěru, že pokud pronajímatel souhlasí s tím, aby se určitá osoba do bytu nastěhovala a bydlela v něm, nelze předpokládat zásadní změnu jeho stanoviska výhradně z důvodu smrti nájemce.

Nicméně úzká vzájemná provázanost souhlasu s přijetím osoby do bytu [viz § 689 odst. 2 OZ1964] a přechodu nájmu [viz § 706 odst. 1 OZ1964]⁸⁰³ v určitých ohledech kolidovala s odlišně vymezeným okruhem osob ve zvýhodněném postavení v citovaných ustanoveních. Na jednu stranu tak kohabitant jakožto osoba blízká mohl být bez dalšího přijat nájemcem do bytu (bez souhlasu pronajímatele), nájem na něj však *ex lege* nepřecházel, jelikož kohabitant nespadal mezi privilegované osoby dle § 706 odst. 1 OZ1964 a současně u něj nebyla splněna klíčová podmínka písemného souhlasu pronajímatele s jeho bydlením. Resp. pronajímatel musel případně udělit zvláštní písemný souhlas s bydlením dané osoby v bytě, což zjevně odporovalo samotnému účelu ustanovení § 689 odst. 2 OZ1964. Na druhou stranu přijetím např. přítele, nespadajícího do rámce osob blízkých dle § 116 OZ1964, do bytu bylo podmíněno nutným souhlasem pronajímatele, přičemž v případě jeho udělení v písemné formě byly bez dalšího splněny veškeré předpoklady k přechodu nájmu na takovou osobu.

⁸⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2020, sp. zn. 26 Cdo 3345/2019.

⁸⁰² Dle § 2289 odst. 1 věty druhé OZ se jedná o nájemcova manžela, partnera, rodiče, sourozence, zetě, snachu, dítě nebo vnuka.

⁸⁰³ Shodně též: Selucká. *Nájem bytu po novele občanského zákoníku provedené zákonem č. 132/2011 Sb.*, s. 816.

Ačkoli bylo v rámci rekodifikace soukromého práva rozdílné vymezení zvýhodněných osob v občanském zákoníku zákonodárcem zachováno, stanovením podmínky udělení souhlasu se samotným přechodem nájmu ve prospěch těch, kteří nespádají mezi privilegované osoby dle § 2279 odst. 1 věta druhá OZ, byla výše analyzovaná kolize odstraněna. Pakliže ale sleduje právní úprava přechodu nájmu především záměr spočívající v zajištění ochrany základní potřeby bydlení a související ochrany rodinného života,⁸⁰⁴ *de lege ferenda* by připadal do úvahy návrat k původnímu konceptu, podle kterého by se souhlas s bydlením osoby v domácnosti vztahoval rovněž na období po smrti nájemce. V takovém případě by však bylo nutné současně rozšířit okruh privilegovaných osob dle § 2279 odst. 1 věta druhá OZ na všechny osoby blízké a další případy zvláštního zřetele hodné tak, aby korespondoval s ustanovením § 2272 odst. 2 věta druhá OZ. Předestřeným řešením by byla dle mého názoru zachována logická kontinuita zvláštního postavení uvedených osob a jejich právní jistota ohledně uspokojení potřeby bydlení pro případ, kdy nájemce bytu zemře.⁸⁰⁵

Současně se přitom domnívám, že výše předestřené řešení by nepředstavovalo nepřiměřený zásah do práv pronajímatele. V tomto směru nutno uvést, že jednou z podmínek přechodu nájmu je rovněž skutečnost, že osoba žijící v domácnosti nájemce nemá vlastní byt. Nájem tedy přechází na člena domácnosti pouze v omezeném okruhu případů, kdy daná osoba nemá „*právo na bydlení, jež svým charakterem slouží k trvalému (nikoliv přechodnému) uspokojování bytové potřeby jeho nositele*“.⁸⁰⁶ Současně zákonodárce obecně omezuje dobu trvání nájmu dle § 2279 odst. 2 OZ pouze na dva roky. Přechod nájmu tedy v zásadě⁸⁰⁷ představuje pro pronajímatele pouze dočasné omezení.

⁸⁰⁴ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/03, bod 46.

⁸⁰⁵ Obdobná pravidla obsahují i PEFL, podle kterých má pozůstalý kohabitant má právo, aby na něj přešel nájem po zesnulém kohabitantovi. Doba trvání nájmu odpovídá původní dohodě zesnulého kohabitanta a pronajímatele. K tomu blíže viz Boele-Woelki a kol. *Principles of European Family Law Regarding Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions*, s. 199

⁸⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2006, sp. zn. 26 Cdo 1329/2006.

⁸⁰⁷ Výjimku dle § 2279 odst. 2 OZ představují osoby mladší osmnácti let a senioři nad 70 let.

Závěrem tohoto oddílu (v návaznosti na problematiku bydlení kohabitantů) je třeba poukázat na ustanovení § 3021 OZ, podle kterého se úprava § 751 až 753 OZ na ochranu proti domácímu násilí⁸⁰⁸ použije také v případě společného bydlení jiných osob, než jsou manželé. Zákonodárce tímto reaguje na stále stoupající počet konfliktů mezi osobami žijícími ve společném obydlí,⁸⁰⁹ které jsou doprovázené psychickými či dokonce fyzickými formami týrání. Problematika domácího násilí představuje přitom celoevropský fenomén, přičemž v tomto směru bylo vypracováno mj. Doporučení Výboru ministrů RE č. R (85) 4 ze dne 26. 3. 1985, o násilí v rodině, jež apeluje na zajištění ochrany před násilím pro všechny členy rodiny.⁸¹⁰

Ve světle výše uvedeného proto zákonodárce nezužuje právní úpravu zajišťující ochranu před domácím násilím výhradně na manžele, resp. nukleární rodinu, a namísto toho koncipuje § 3021 OZ obecně tak, aby bylo aplikovatelné na co nejširší okruh forem soužití osob, včetně kohabitantů.⁸¹¹ Extenzivní výklad citovaného ustanovení ostatně dokládá fakt, že zákonodárce neváže ochranu proti domácímu násilí v kontextu § 3021 OZ [resp. § 751 odst. 2 *in fine* OZ] na existenci společné domácnosti, nýbrž pouze na fakticitu společného bydlení dvou osob ve stejném obydlí.⁸¹² V návaznosti na to dovodila soudní praxe závěr, že ochrana proti domácímu násilí ve smyslu § 751 a násl. OZ náleží

⁸⁰⁸ Zdeňka Králíčková označuje domácí násilí za sociálně-patologický jev *sui generis*. K tomu viz Králíčková, Z. In: Králíčková, Z. a kol. *Právo proti domácímu násilí*. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 5.

⁸⁰⁹ Novotný, P. a kol. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014, s. 89.

⁸¹⁰ Council of Europe. Committee of Ministers. *Recommendation no. R (85) 4 of the Committee of Ministers to Member States on Violence in the Family* [online], s. 1.

⁸¹¹ Extenzivní výklad podporuje i odborná literatura. K tomu viz Hrušáková, M. In: Králíčková, Hrušáková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2020, s. 1187.

⁸¹² Srov. Hulmák, M., Hrušáková ml., M. In: Hrušáková, Králíčková, Westphalová a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*, 2014, s. 434-435. Shodně též: Čuhelová, K. In: Melzer, Tégl a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/1, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení*, s. 695.

ve vazbě na ustanovení § 3021 OZ např. i kohabitantům, jejichž vztah se sice již rozpadl, ale tito nadále bydlí pospolu v jednom obydlí.⁸¹³

3.4 Dílčí závěry a úvahy *de lege ferenda*

S ohledem na výše uvedené lze dospět k závěru, že jednotlivé názorové proudy mezi členskými státy EU ve věci koncepce právní úpravy nesezdaného soužití, jsou velmi rozdílné a velká část právních řádů nadále neobsahuje ucelenou právní úpravu pro tento typ rodinného života. Analyzovaný trend ostatně koresponduje s tradiční koncepcí manželství a tzv. nukleární rodiny na celoevropské úrovni jakožto právního svazku osob požívajícího nejvyšší ochrany oproti jiným formám soužití osob. Přestože lze v rámci evropského právního prostoru již dohledat i progresivní přístupy zákonodárců akceptující model se silným důrazem na ochranu rodiny jako takové, v němž jsou manželství, registrované partnerství i nesezdané soužití vzájemně v prakticky ekvivalentním postavení, nelze dle mého názoru přehlížet předestřanou argumentaci, jež použil španělský Ústavní soud,⁸¹⁴ podle které je speciální právní režim nesezdaného soužití s účinky *ex lege* v rozporu s právem na svobodný rozvoj osobnosti a s principem autonomie vůle.⁸¹⁵

V tomto ohledu souhlasím s tím, že nesezdané soužití představuje (i s ohledem na přetrvávající právní stav v rámci evropského právního prostoru) především alternativu k tradiční nukleární rodině. V tomto směru by měla být respektována vůle každého žít pouze ve volném *de facto* svazku bez právní regulace obdobné pro manželství či pro registrované partnerství. V souvislosti s tím je nutno vzít v potaz mj. i základní zásadu soukromého práva uvedenou v § 3 odst. 1 OZ chránící „*přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu*

⁸¹³ Viz usnesení Okresního soudu ve Vsetíně ze dne 17. 4. 2014, sp. zn. 51 Nc 2504/2014.

⁸¹⁴ SSTC [Ústavní soud Španělského království] 93-2013, de 23 de abril.

⁸¹⁵ Asua. *Succession Rights and Unmarried Couples in Spanish Law*, s. 184.

druhým“ a dále požadavek ESLP na minimalizaci zásahů státu do rodinného života.⁸¹⁶

Současně však má stát dle čl. 8 EÚLP i pozitivní závazky k ochraně rodinného života.⁸¹⁷ V tomto smyslu český zákonodárce poskytuje (navzdory absenci koncepčně ucelené právní úpravy nesezdaného soužití) kohabitantům nezanedbatelnou míru ochrany. Nicméně v určitých aspektech, které byly analyzovány výše (např. přechod nájmu v případě smrti jednoho z kohabitantů), by měla převážet obecná ochrana rodiny jako takové nad zájmem zákonodárce chránit převážně tradiční nukleární rodinu.

Dále nelze opomenout, že značná část české právní úpravy týkající se nesezdaného soužití je vázána na existenci společné domácnosti. S rozvojem možností cestování, práce v zahraničí nebo s ohledem na různé alternativní modely soužití osob (např. „vztah na zkoušku“ nebo víkendové manželství) vyvstává otázka, zdali takový model reflektuje realitu ve společnosti a mj. i předestřené závěry ESLP.⁸¹⁸ *De lege ferenda* by proto podle mého názoru v tomto směru připadalo do úvahy definování nesezdaného soužití v rámci občanského zákoníku bez vazby na podmínku bydlení ve společné domácnosti, např. stanovením minimální délky soužití či jeho vymezením jako svazku obdobnému manželství či registrovanému partnerství. Jako inspirační zdroj lze v tomto ohledu vzít do úvahy i PEFL, které definují nesezdané soužití jako párový vztah dvou osob, žijících v trvalém vztahu, bez ohledu na existenci jejich společné domácnosti či délku trvání takového soužití.⁸¹⁹

Současně nelze přehlížet stále přibývajícím počet párů žijících v nesezdaném soužití. Pakliže by na tuto skutečnost mělo být reagováno v rámci české soukromoprávní úpravy, považuji jako obecně nejprůhlednější řešení *de lege ferenda* zakotvení speciální úpravy

⁸¹⁶ Srov. *Marckxová proti Belgii*, rozsudek ESLP, bod 31.

⁸¹⁷ *Ibid.*

⁸¹⁸ *Vallianatos a další proti Řecku*, rozsudek ESLP, bod 73.

⁸¹⁹ PEFL zohledňuje délku trvání nesezdaného soužití až v souvislosti s tzv. kvalifikovaným nesezdaným soužitím, se kterým jsou spojeny specifické právní následky. K tomu blíže viz Boele-Woelki a kol. *Principles of European Family Law Regarding Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions*, s. 55 a 62-63.

kohabitačních dohod (*opt-in*).⁸²⁰ V tomto ohledu přitom kohabitační dohody korespondují s principy autonomie vůle a smluvní svobody, když umožňují kohabitantům upravit vzájemná práva a povinnosti v souladu s individuálními okolnostmi jejich nesezdaného soužití. Dle mého názoru přitom takový model odpovídá i samotné podstatě nesezdaného soužití, spočívající ve vytvoření rodinného uskupení bez zvláštní právní regulace, podléhající především individuálním rozhodnutím a dohodám samotných kohabitantů, včetně výše analyzovaných sporných záležitostí (např. problematika souhlasu se zásahem do integrity člověka, rozhodnutí o způsobu provedení pohřbu aj.).

Zároveň by *de lege ferenda* do úvahy případně připadalo (v zájmu ochrany slabší strany a předcházení sporů mezi kohabitanty)⁸²¹ přijetí koncepčně ucelené právní úpravy nesezdaného soužití, zejména v oblasti majetkových práv a povinností kohabitantů (*default scheme*). Jak již bylo uvedeno výše, tvůrci občanského zákoníku tuto skutečnost reflektovali v původním záměru zakotvit do nového soukromoprávního kodexu speciální úpravu právní domněnky spoluvlastnictví mezi kohabitanty,⁸²² která je typická pro nordický model nesezdaného soužití [viz oddíl 3.1.2] a byla zařazena např. i do PEFL ve vztahu k věcem sloužícím ke společnému užívání kohabitanty.⁸²³

Navíc, PEFL obsahují obdobně jako nordický model i specifická pravidla pro vypořádání majetkových poměrů kohabitantů pro případ jejich odluky.⁸²⁴ Kromě pravidel rozdělení společného majetku kohabitantů upravuje PEFL i způsob vypořádání toho, čím se jeden z kohabitantů podílel (finančně či jiným způsobem) na majetku či podnikatelské činnosti druhého z nich nebo na nákladech společné

⁸²⁰ Česká úprava obecně uzavření kohabitační dohody jako smlouvy inominátní nezakazuje [srov. § 1746 odst. 2 OZ].

⁸²¹ V praxi se objevují případy majetkových sporů – např. z důvodu bezdůvodného obohacení v souvislosti s investicemi do obydlí, jež bylo ve vlastnictví pouze jednoho z kohabitantů. Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2014, sp. zn. 28 Cdo 3959/2013.

⁸²² Zuklínová, M. In: Eliáš, Zuklínová. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*, s. 180.

⁸²³ Boele-Woelki a kol. *Principles of European Family Law Regarding Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions*, s. 137.

⁸²⁴ *Ibid.*, s. 154.

domácnosti.⁸²⁵ V neposlední řadě PEFL připouští v takových případech i právo kohabitantů na výživné, pakliže se jedná o tzv. kvalifikované nesezdané soužití, u něhož se předpokládá intenzivnější povaha vztahu mezi kohabitanty.⁸²⁶

Výše uvedená pravidla podle mého názoru přispívají nejen k ochraně kohabitanta v pozici slabší strany, nýbrž i k ochraně rodiny jako celku, proto by *de lege ferenda* měla být o případném přijetí odpovídající právní úpravy vedena široká odborná diskuze. Nicméně, jak jsem již předestřel, současně by měla být vždy respektována autonomie vůle každého člověka a základní zásada soukromého práva obsažená v § 3 odst. 1 OZ, proto v případě přijetí ucelené právní úpravy nesezdaného soužití by mělo být současně zachováno právo kohabitantů vyloučit účinky výchozího právního režimu (*default scheme*) vlastním právním jednáním (*opt-out*), např. prostřednictvím kohabitační dohody.⁸²⁷

Dále uvádím, že kriticky je nutno nahlížet i na účinnou právní úpravu popírání otcovství založeného na základě první domněnky svědčící ve prospěch manžela matky, která, ačkoli na jednu stranu koresponduje s požadavky ESLP, na druhou stranu je však biologickému (tzv. putativnímu) otci i samotnému dítěti zcela odepřeno právo popřít otcovství manžela matky, který splňuje předpoklady uvedené v ust. § 776 občanského zákoníku, a to ani prostřednictvím podnětu k vybraným orgánům veřejné moci. Nelze přitom odhlížet od obecného požadavku na soulad biologického, sociálního a právního otcovství a zejména nelze opomíjet i participační práva dítěte, na jejichž ochranu ve vztahu k problematice určování a popírání otcovství poukázal i ESLP.⁸²⁸ *De lege ferenda* by tedy připadalo do úvahy, při zachování současných tendencí zákonodárce omezit zásahy do rodičovství manželů, přijetí úpravy umožňující zahájení řízení o popření otcovství založeného na základě první domněnky soudy *ex offio* nebo přiznávající

⁸²⁵ Boele-Woelki a kol. *Principles of European Family Law Regarding Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions*, s. 159-161.

⁸²⁶ *Ibid.*, s. 188-190.

⁸²⁷ Tento model předpokládají i PEFL. K tomu blíže viz *ibid.*, s.102

⁸²⁸ Srov. *Mandet proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 14. 1. 2016, č. stížnosti 30955/12, bod 55-56.

aktivní legitimaci k podání daného návrhu Nejvyššímu státnímu zástupci či orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

V neposlední řadě je třeba si položit otázku, zda účinná právní úprava osvojení, založená na konzervativním přístupu k postavení manželství, není nepřiměřeně rigidní, a to i s ohledem na stále přibývajících počet nesezdaných soužití. Přestože se s výše uvedenými závěry Ústavního soudu ve vztahu ke společnému osvojení kohabitanty a k tzv. nepravému osvojení⁸²⁹ v zásadě ztotožňuji, nelze podle mého názoru odhlížet od zásady ochrany nejlepších zájmů dítěte, přičemž možnost dítěte vyrůstat ve stabilním rodinném prostředí, jež bude korespondovat i s právními vazbami mezi dotčenými osobami, je s tímto principem v souladu. Pakliže má být tedy předmětná problematika ponechána v mezích uvážení zákonodárce, je třeba ji *de lege ferenda* podrobit další odborné diskuzi. Ostatně inspiraci lze dohledat i v zahraničních právních úpravách, které akceptují širší pojetí okruhu osob oprávněných osvojit nezletilé dítě společně (i tzv. nepravé osvojení).⁸³⁰

Nicméně, případný legislativní zásah do vymezení okruhu osob oprávněných osvojit si nezletilé dítě úzce souvisí i s koncepcí rodičovství dvou osob stejného pohlaví. Pakliže by totiž mohli nezletilé dítě osvojit kohabitanti (popř. nepravé osvojení), je nutné si současně odpovědět i na otázku, zda v tomto směru rozšířit oprávněné osoby i o partnery v zájmu vyloučení případné diskriminace.⁸³¹ Proto bez odborné diskuze nad koncepcí rodiny jako takové a bez provedení související novelizace úpravy registrovaného partnerství (popř. zakotvení „manželství pro všechny“) nelze o významnějších změnách v úpravě osvojení v tomto směru podle mého názoru uvažovat.

⁸²⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 10/15.

⁸³⁰ Např. portugalská právní úprava. Viz Bagan-Kurluta. *Adopcja dzieci: rozwiązania prawne w wybranych państwach*, s. 39.

⁸³¹ Srov. *X a další proti Rakousku*, rozsudek ESLP, bod 149-153; *Gas a Dubois proti Francii*, rozsudek ESLP, bod 66-73.

4 Závěr

V úvodu své disertační práce jsem uvedl, že se v této práci zaměřím na problematiku „*koncepce rodiny a její ochrany v českém a evropském měřítku*“, a to v kontextu dvou dílčích podkategorií – problematiky *stejnopohlavních párů a nesezdaných soužití*. V závěru práce se pokusím na základě dosažených poznatků a vytvořených teoretických závěrů odpovědět na své výzkumné otázky stanovené v úvodu, což jsem si zároveň vytyčil jako hlavní cíl disertační práce.

V první z výzkumných otázek, které jsem si v úvodu disertační práce položil, jsem si kladl za cíl odpovědět na následující: „*Co jsou evropské standardy rodinného práva a existují vůbec?*“ Jak vyplývá z dílčích závěrů disertační práce, v rámci evropského právního prostoru dochází k postupné harmonizaci rodinněprávních úprav jednotlivých států, k čemuž významnou měrou přispívá ESLP v mezích své rozhodovací činnosti. Přestože jsou tedy nadále patrné mezi evropskými zeměmi v určitých ohledech rozdílné koncepce legislativního vymezení rodiny (*absence common core*), je na druhou stranu nutno přihlížet k obecně sdíleným hodnotám ochrany lidských práv, včetně ochrany soukromého a rodinného života, a k jednotnému přístupu smluvních států EÚLP k zajištění jejich ochrany, a to jak prostřednictvím instituce ESLP, tak i např. v rámci činnosti Výboru ministrů RE. V neposlední řadě přispívají k postupnému vývoji a harmonizaci rodinného práva i odborné diskuze a vědecké práce evropské familiaristiky, zejména pak v rámci CEFL, na jejichž základě je zkoumán nejen společný hodnotový základ evropského rodinného práva (*common core*), nýbrž i nové přístupy či dílčí poznatky z právních úprav jednotlivých evropských států (*better law*).

V souhrnu je tedy nutné na předestřenu výzkumnou otázku odpovědět tak, že evropské standardy rodinného práva existují, když tyto představují společně sdílené obecné hodnoty rodinného práva v rámci evropského právního prostoru, založené na jednotné ochraně lidských práv. Tyto standardy jsou formovány zejména na úrovni RE a v mezích rozhodovací činnosti ESLP, přičemž k jejich vývoji dále přispívá i evropská familiaristika, v jejímž rámci má nezastupitelnou roli především CEFL.

Jako další výzkumnou otázku jsem si položil: „*Jaký je současný evropský standard úpravy rodinného života stejnopohlavních párů*“

a představuje tento standard „manželství pro všechny“? Z provedené analýzy, jak jednotlivých právních úprav členských států EU, tak i související judikatury ESLP, vyplývá, že v oblasti úpravy právních svazků osob stejného pohlaví nepanuje v rámci evropského právního prostoru konsensus. Přestože je především v legislativách zemí západní Evropy jednoznačně patrný trend, založený na rovnosti homosexuálních a heterosexuálních vztahů, jež se projevuje především v koncepci manželství jakožto institutu přístupného dvěma osobám bez ohledu na pohlaví, nelze jej považovat za standard v celoevropském měřítku. Nelze totiž odhlížet i od jiných koncepčních přístupů mezi evropskými státy, počínaje od právní úpravy nesezdaného soužití stejnopohlavních párů (resp. neregistrovaného partnerství), přes alternativní formy právních svazků osob stejného pohlaví (registrované partnerství) až po konzervativní přístup některých států bez relevantní právní úpravy. Ve vazbě na výše uvedené je tedy koncepce manželství v evropském měřítku založena nadále na jeho tradičním pojetí ve smyslu svazku muže a ženy, představujícím v rámci evropského právního prostoru stabilní *common core*.

Pakliže mám tedy odpovědět na předestřenu výzkumnou otázku, navzdory velmi odlišným názorovým proudům mezi jednotlivými evropskými úpravami, v jejichž rámci prakticky nelze jednoznačně stanovit společné *common core*, nelze přehlédnout zjevné tendence v posilování právní ochrany stejnopohlavních párů mezi členskými státy EU, kdy většina z těchto zemí určitou právní formu stejnopohlavních svazků upravuje. Navíc, jak již bylo poznamenáno výše, judikatura ESLP zastává nezastupitelnou úlohu pro všechny smluvní státy EÚLP, včetně České republiky, v ochraně lidských práv a ve sjednocování výkladu dílčích právních problematik. Přičemž ESLP v posledních letech (i navzdory přetrvávajícímu konzervativnímu přístupu k definici manželství) apeluje na smluvní státy EÚLP, aby přispěly ke zlepšení právního postavení stejnopohlavních párů v mezích vnitrostátních právních úprav.

V tomto směru ESLP rovněž dovodil pozitivní povinnost smluvních států ve světle čl. 8 EÚLP vytvořit *specifický právní rámec, na jehož základě by bylo zajištěno uznání a ochrana svazků osob stejného pohlaví*. Pokud tedy ESLP klade na smluvní státy předestřenu pozitivní povinnost, je třeba ji podle mého názoru považovat za evropský standard úpravy rodinného života stejnopohlavních párů, což je současně i odpověď na danou výzkumnou otázku.

Jak již bylo uvedeno výše, koncepce dané právní úpravy je přitom ponechána v diskreci jednotlivých smluvních států, proto nelze předmětný specifický právní rámec bez dalšího zaměňovat s institutem registrovaného partnerství, resp. dovozovat, že smluvní státy EÚLP mají povinnost legalizovat registrované partnerství. Předestřené evropský standard mohou tedy splňovat i jiné formy úpravy soužití osob stejného pohlaví (např. právní úprava nesezdaného soužití), pakliže budou explicitně vyhrazeny pro stejnopohlavní svazky (požadavek uznání) a zajistí ochranu základních potřeb vyplývajících z partnerského života (požadavek ochrany). Přestože některé tradičně konzervativní státy doposud na uvedené závěry ESLP nikterak legislativně nereagovaly, jsou proti některým z nich v současnosti vedena řízení před ESLP pro porušení čl. 8 EÚLP. Přičemž právě i s ohledem na široké pojetí evropského standardu úpravy rodinného života stejnopohlavních párů ve světle EÚLP je podle mého názoru důvodné očekávat, že ESLP i v těchto případech dospěje k obdobnému závěru jako v rozhodnutí ve věci *Oliari a další proti Itálii*.⁸³²

V navazující třetí výzkumné otázce jsem si stanovil za cíl odpovědět, zda je tuzemská soukromoprávní úprava soužití stejnopohlavních párů v souladu s tímto evropským standardem. Již v závěru druhé kapitoly disertační práce jsem uvedl, že účinná právní úprava registrovaného partnerství jako celek v zásadě koresponduje s aktuální judikaturou ESLP, zejména s případem *Oliari a další proti Itálii*.⁸³³ Proto je nutno na danou otázku odpovědět kladně, a to i navzdory uvedeným dílčím nedostatkům a terminologickým nepřesnostem, u nichž by mělo být *de lege ferenda* uvažováno o jejich odstranění.

V disertační práci jsem si kladl za cíl rovněž odpovědět i na výzkumnou otázku: „*Jaký je současný evropský standard úpravy rodinného života osob žijících v nesezdaném soužití? Představuje nesezdané soužití v evropském měřítku pouze alternativu k tradiční nukleární rodině nebo se jedná o plnohodnotný základ rodinného života?*“ Jak přitom vyplývá z podkapitoly 3.1 disertační práce, u většiny členských států EU chybí koncepčně ucelená právní úprava pro nesezdaná soužití, přičemž jednotliví zákonodárci přiznávají kohabitantům práva a povinnosti pouze *ad hoc*, a to vždy ve vztahu k určité problematice. U ostatních členských zemí EU zahrnuje právní

⁸³² *Oliari a další proti Itálii*, rozsudek ESLP, bod 185.

⁸³³ *Ibid.*

úprava nesezdaného soužití především zvláštní úpravu majetkových práv a povinností mezi kohabity, a to jak ve formě výchozího majetkového režimu (*default scheme*) typického pro nordický model (i PEFL), tak i prostřednictvím kohabitačních dohod.

Rovněž ESLP v dosavadní rozhodovací praxi přiznává ochranu kohabitantům pouze v omezeném rozsahu případů. Na druhou stranu ESLP nepřipouští rozdílné zacházení mezi manželskými dětmi a těmi, narozenými z nesezdaného soužití, a klade dále důraz i na rovné postavení svobodných matek a matek žijících v manželství. Oproti tomu však vymezení postavení tzv. putativních otců, včetně práva popřít otcovství tzv. matrikového otce, ponechává ESLP na úvaze jednotlivých smluvních států EÚLP a přiznává daným mužům pouze právo na styk s jejich biologickým potomkem, pakliže to odpovídá jeho nejlepšímu zájmu.

Na předestřenu výzkumnou otázku je tedy nutno odpovědět tak, že v evropském měřítku představuje nesezdané soužití především alternativu k tradiční nukleární rodině. Evropský standard úpravy rodinného života osob žijících v nesezdaném soužití s přihlédnutím k výše uvedenému zahrnuje především právní úpravu umožňující samotný vznik a existenci rodinného společenství mezi kohabity a plnění jeho reprodukční funkce (zejména úprava určení rodičovství). Nutno dodat, že celkový přístup v otázce koncepce práv a povinností kohabitantů je na evropské úrovni spíše restriktivní, kdy kohabitantům je zajištěna ochrana pouze v omezeném rozsahu odpovídajícímu zejména základním elementům rodinného života ve smyslu čl. 8 EÚLP (např. vzájemný kontakt, právo piety).

S výše uvedeným úzce souvisí i další z představených výzkumných otázek, ve které jsem se zaměřil na to, zda je tuzemská právní úprava nesezdaného soužití v souladu s tímto evropským standardem. V závěru kapitoly 3 disertační práce bylo již přitom předestřeno, že česká soukromoprávní úprava zohledňuje postavení kohabitantů v mnoha právních oblastech a významnou měrou přispívá (oproti právním úpravám v jiných státech) k jejich ochraně mj. v oblasti dědického práva, ochrany proti domácímu násilí či zmírnění nepříznivých důsledků těhotenství a porodu pro neprovdané matky (ochranu kohabitantů

lze dále dohledat i v oblasti práva veřejného).⁸³⁴ Ve vazbě na výše uvedené je tedy nutno odpovědět na danou výzkumnou otázku rovněž kladně.

Závěrem této disertační práce bych chtěl shrnout, že na evropské i české úrovni zůstává výchozím modelem rodinného života institut manželství jakožto právní svazek muže a ženy, přičemž úpravy stejnopohlavních párů či nesezdaných soužití představují především alternativy k tradičnímu pojetí rodiny založené manželstvím. Nicméně, jedná se o právní problematiku s dynamickým vývojem a objevují se i nové koncepce vymezení rodiny a její ochrany, které lze dohledat v některých zahraničních úpravách (např. Chorvatsko, Slovinsko) či v odborné literatuře.⁸³⁵ Proto je třeba nadále analyzovat a vyhodnocovat názorový vývoj a tendence v rámci evropského právního prostoru, podrobovat je odborné diskuzi a případně zohlednit v rámci novelizace české právní úpravy.

⁸³⁴ Např. v oblasti daní, kdy dle § 21e odst. 4 ZDP, je společně hospodařící domácnost definována jako společenství fyzických osob, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby, což má dopad např. ve vztahu ke slevě za umístění dítěte [viz § 35bb ZDP].

⁸³⁵ Schwenzer, Dimsey. *Model Family Code: from a global perspective*, s. VI.

Použité zdroje

Učebnicová literatura

1. Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2016.
2. Dvořák, J., Švestka, J., Zuklínová, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2019.
3. Hurdík, J. a kol. *Občanské právo hmotné: obecná část, absolutní majetková práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018.
4. Hrušáková, M., Králíčková, Z. *České rodinné právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2006.
5. Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol. *Rodinné právo*. Praha: C.H. Beck, 2015.
6. Králíčková, Z. a kol. *Právo proti domácímu násilí*. Praha: C.H. Beck, 2011.
7. Pokorná, J., Holejšovský, J., Lasák, J. a kol. *Obchodní společnosti a družstva*. Praha: C.H. Beck, 2014.
8. Radvanová, S., Zuklínová, M. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Praha: C.H. Beck, 1999.

Komentáře

9. Eliáš, K. a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 2. svazek, § 488-880*. Praha: Linde, 2008.
10. Fiala, R., Drápal, L., Bílek, P. a kol. *Občanský zákoník: komentář. IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2015.
11. Hrušáková, M., Králíčková, Z. a kol. *Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009.
12. Hrušáková, M., Králíčková, Z., Westphalová, L. a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*. Praha: C.H. Beck, 2014.

POUŽITÉ ZDROJE

13. Hulmák, M. a kol. *Občanský zákoník: komentář. VI, Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014)*. Praha: C.H. Beck, 2014.
14. Kmec, J., Kosař, D. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012.
15. Králíčková, Z., Hrušáková, M., Westphalová, L. a kol. *Občanský zákoník: komentář. II, Rodinné právo (§ 655-975)*. Praha: C.H. Beck, 2020.
16. Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník: komentář. I, Obecná část (§ 1-654)*. Praha: C.H. Beck, 2014.
17. Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek I, § 1-117*. Praha: Leges, 2013.
18. Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/1, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení*. Praha: Leges, 2016.
19. Melzer, F., Tégl, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/2, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení*. Praha: Leges, 2016.
20. Pavelková, B. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2011.
21. Radimský, J., Radvanová, S. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: Panorama, 1989.
22. Števček, M. a kol. *Občiansky zákonník: komentár. I, § 1 - 450*. Praha: C.H. Beck, 2019.
23. Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek I, (§ 1 až 654)*. Praha: Wolters Kluwer, 2020.
24. Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek II, (§ 655 až 975)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014.
25. Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek III, (§ 976 až 1474)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014.
26. Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, Dědické právo (§ 1475 až 1720) včetně výkladu řízení o pozůstalosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2019.
27. Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, (§ 2521 až 3081)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

Monografie

28. Asland, J., Brattström, M., Lind, G., Lund-Andersen, I. a kol. *Nordic cohabitation law*. Cambridge: Intersentia, 2015.
29. Bagan-Kurluta, K. *Adopcja dzieci: rozwiązania prawne w wybranych państwach*. Białystok: Temida 2, 2009.
30. Boele-Woelki, K. a kol. *Principles of European Family Law Regarding Property, Maintenance and Succession Rights of Couples in de facto Unions*. Cambridge: Intersentia, 2019.
31. Boele-Woelki, K., Mol, C., Van Gelder, E. (eds.). *European family law in action. Volume V, Informal relationships*. Cambridge: Intersentia, 2015.
32. Eliáš, K., Zuklínová, M. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde, 2001.
33. Granet-Lambrechts, F., Hilt, P. *Droit de la famille*. Fontaine: Presses universitaires de Grenoble, 2018.
34. Hurdík, J., Lavický, P. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.
35. Kotrlý, T. *Pohřebnictví: právní zajištění piety a důstojnosti lidských pozůstatků a ostatků*. Praha: Linde, 2013.
36. Králíčková, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009.
37. Nová, H., Těžká, O. *Vyživovací povinnost: praktická příručka s judikaturou a vzory*. Praha: Linde, 1995.
38. Novotný, P. a kol. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. Praha: Grada, 2014.
39. Radvanová, S. a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015.
40. Scherpe, J. M. *European family law. Volume IV, The present and future of European family law*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016.
41. Schwenzer, I. H., Dimsey M. *Model family code: from a global perspective*. Antwerpen: Intersentia, 2006.
42. Svoboda, K. *Nesporná řízení. I*. Praha: C.H. Beck, 2015.
43. Šínová, R., Westphalová, L., Králíčková, Z. a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016.

44. Šmíd, O. a kol. *Výživné*. Praha: Leges, 2017.

Články

45. Asua, C. Succession Rights and Unmarried Couples in Spanish Law. *Oñati Socio-Legal Series*. 2014, roč. 4 č. 2, s. 176-195.
46. Burešová, K. Nejlepší zájem dítěte z jiného úhlu. Nad kritikou nálezu Ústavního soudu ve věci uznání kalifornského rodičovského statusu stejnopohlavního manžela. *Právní rozhledy*. 2018, roč. 26, č. 1, s. 20.
47. Danna, D. The Italian Debate about Civil Unions and Same-Sex Parenthood: The Disappearance of Lesbians, Lesbian Mothers, and Mothers. *Italian Sociological Review*. 2018, roč. 8, č. 2, s. 285-308.
48. De Götzen, E. Recognition of same-sex marriages, overcoming gender barriers in Italy and the Italian law N° 76/2016 on civil unions. First remarks. *Cuadernos de Derecho Transnacional*. 2017, roč. 9, č. 2, s. 194-208.
49. Dunne, P. Marriage Dissolution as a Pre-Requisite for Legal Gender Recognition. *Cambridge Law Journal*. 2014, roč. 73, č. 3, s. 506–510.
50. Ferrari, I. Family Relationships in Italy after the 2016 Reform: The New Provisions on Civil Unions and Cohabitation. *International Survey of Family Law*. 2017, roč. 2017, s. 169-200.
51. Fuglinszky, A. Hungarian Law and Practice of Civil Partnerships with Special Regard to Same-Sex Couples. *Cuadernos de Derecho Transnacional*. 2017, roč. 9, č. 2, s. 278-313.
52. Gregorová, Z., Králíčková, Z. Nesezdané soužití v právním řádu České republiky. *Právní rozhledy*. 1998, roč. 6, č. 5, s. 209.
53. Grochová, M. Právní uznání homosexuálních a heterosexuálních vztahů: nikdy nekončící příběh před Evropským soudem pro lidská práva. *Právní rozhledy*. 2018, roč. 26, č. 7, s. 249.
54. Harding, M. Marriage Equality: A Seismic Shift for Family Law in Ireland. *International Survey of Family Law*. 2016, roč. 2016, s. 255-276.

55. Hayward, A. Same-Sex Registered Partnerships – a Right to Be Recognised? *Cambridge Law Journal*. 2016, roč. 75, č. 1, s. 27-30.
56. Holub, M. Registrované partnerství? Ani ryba ani rak. *Právní rozhledy*. 2006, roč. 14, č. 9, s. 313.
57. Hrušáková, M. Zákon o registrovaném partnerství. *Bulletin advokacie*. 2007, roč. 2017, č. 2, s. 18.
58. Konečná, H. Asistovaná reprodukce u single osob a homosexuálních párů. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2017, roč. 7, č. 1, s. 28.
59. Kovářová, D. Rodina homo a heterosexuální. *Rodinné listy*. 2016, roč. 5, č. 11, s. 1-4.
60. Kozubík, J., Wintr, J. Ústavní soudy a práva gayů a leseb – veřejné mínění jako determinant rozhodnutí soudů? *Jurisprudence*. 2016, roč. 25, č. 5, s. 34-47.
61. Křeček, S. Bydlení manželů podle nové úpravy. *Rodinné listy*. 2012, roč. 1, č. 4, s. 10-14.
62. Králíčková, Z. Mater semper certa est! O náhradním a kulhajícím mateřství. *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 21, s. 725.
63. Králíčková, Z., Telec, I. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2014, roč. 2014, č. 3, s. 23.
64. Krasovec, A. The 2015 referendum in Slovenia. *East European Quarterly. Central European University*. 2015, roč. 43, č. 4, s. 303-312.
65. Mol, C. Reasons for Regulating Informal Relationships: A Comparison of Nine European Jurisdictions. *Utrecht Law Review*. 2016, roč. 12, č. 2, s. 98-113.
66. Morin, C. Les funérailles. Réflexions sur les conséquences du passage d'une responsabilité familiale vers une obligation successorale. *La Revue juridique Thémis de l'Université de Montréal*. 2014, roč. 48, č. 3, s. 735-764.
67. Ondrůš, M. Právo volby pohřbu – povaha a vymahatelnost. *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 13-14, s. 473.
68. Palásek, M. Česká republika na evropské "duhové křižovatce"? *Právní rozhledy*. C.H. Beck, 2019, roč. 27, č. 3, s. 91-94.

POUŽITÉ ZDROJE

69. Palásek, M. Regulace prodejní doby jako projev ochrany rodiny. *Právní rozhledy*. C.H. Beck, 2018, roč. 26, č. 10, s. 360-364.
70. Palásek, M. Vybrané otázky týkající se obvyklého vybavení rodinné domácnosti. *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 20, s. 696-700.
71. Pashynskiy, A. Property Relations Between Unmarried Cohabitants in International Family Law. *Teisé*. 2020, roč. 115, s. 154-162.
72. Ronovská, K. Spolková autonomie v novém soukromém právu: její význam a limity. *Právní rozhledy*. 2016, roč. 24, č. 4, s. 118.
73. Selucká, M. Nájem bytu po novele občanského zákoníku provedené zákonem č. 132/2011 Sb. *Právní rozhledy*. 2011, roč. 19, č. 22, s. 816.
74. Sloopmaeckers, K., Sircar, I. Marrying European and Domestic Politics? The Marriage Referendum in Croatia and Value-Based Euroscepticism. *Europe-Asia Studies*. 2018, roč. 70, č. 3, s. 321-344.
75. Stępień-Sporek, A., Sylwestrzak, A., Balwicka-Szczyrba, M. Some Remarks on Cohabitation in Poland. *International Survey of Family Law*. 2015, roč. 2015, s. 247-258.
76. Stewart, J., Lloyd, K.-C. Marriage equality in Europe. *Family Advocate*. 2016, roč. 38, č. 4, s. 37-40.
77. Szeibert, O. Family Law Book as Fourth Book of the New Hungarian Civil Code. *International and Comparative Law Review*. 2013, roč. 13, č. 2, s. 85-95.
78. Takács, J., Szalma, I., Bartus, T. Social Attitudes Toward Adoption by Same-Sex Couples in Europe. *Archives Of Sexual Behavior*. 2016, roč. 45, č. 7, s. 1787-1798.
79. Telec, I. Kritický pohled na nález Ústavního soudu: uznání kalifornského rodičovského statusu stejnopohlavního manžela. *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 19, s. 670.
80. Telec, I. Subjektivní práva rodinná. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 3, s. 77-84.
81. Tobin, B. The regulation of cohabitation in Ireland: achieving equilibrium between protection and paternalism? *Journal of Social Welfare*. 2013, roč. 35, č. 3, s. 279-289.

82. Ziyadov, N. From Justice to Injustice: Lowering the Threshold of European Consensus in Oliari and Others versus Italy. *Indiana Journal of Global Legal Studies*. 2019, roč. 26, č. 2, s. 631-672.

Kapitoly v knize, příspěvky ze sborníků

83. Boele-Woelki, K. The Working Method of the Commission on European Family Law. In: Boele-Woelki, K. (ed.). *Common core and better law in European family law*. Antwerp: Intersentia, 2005, s. 15-38.
84. Curry-Sumner, I. A Patchwork of Partnerships: Comparative Overview of Registration Schemes in Europe. In: Boele-Woelki, K., Fuchs, A. (eds.). *Legal recognition of same-sex relationships in Europe: national, cross-border and European perspectives*. Cambridge: Intersentia, 2012, s. 71-87.
85. Curry-Sumner, I. Same-sex relationships in a European perspective. In: Scherpe, J. M. (ed.). *European family law. Volume III, Family law in a European perspective*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, s. 116-145.
86. Dougan, F. Slovenia. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 585-609.
87. Espín, I., Mota, H., Menezes, J. R. Portugal. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 522-550.
88. Ferrer-Riba, J. Registered Partnerships in Spain. In: Scherpe, J. M., Hayward, A. (eds.). *The Future of Registered Partnerships: Family Recognition Beyond Marriage?* Cambridge: Intersentia, 2017, s. 349-380.
89. Garetto, R. a kol. Romania. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 551-570.
90. Hayward, A. Registered Partnerships in England and Wales. In: Scherpe, J. M., Hayward, A. (eds.). *The Future of Registered*

- Partnerships: Family Recognition Beyond Marriage?* Cambridge: Intersentia, 2017, s. 187-224.
91. Jagielska, M. Eastern European Countries: From Penalisation to Cohabitation or Further? In: Boele-Woelki, K., Fuchs, A. (eds.). *Legal recognition of same-sex relationships in Europe: national, cross-border and European perspectives*. Cambridge: Intersentia, 2012, s. 55-69.
 92. Kovaček Stanić, G. Same-sex Union: A Comparison of the Various European Legal Concepts. In: Wardle, L. D., Loveless, A. S. (eds.). *Marriage and quasi-marital relationships in Central and Eastern Europe: from the 2006 Vienna colloquium on marriage*. Provo: Byu Academic Publishing, 2008, s. 47-65.
 93. Koumpli, V., Marazopoulou, V. Greece. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 287-309.
 94. Lima, D. Registered Partnerships in Greece and Cyprus. In: Scherpe, J. M., Hayward, A. (eds.). *The Future of Registered Partnerships: Family Recognition Beyond Marriage?* Cambridge: Intersentia, 2017, s. 301-345.
 95. Maccari, M. V. Malta. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 459-477.
 96. Maccari, M. V., Pertot, T. Belgium. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 25-46.
 97. Mck. Norrie, K. Registered Partnerships in Scotland. In: Scherpe, J. M., Hayward, A. (eds.). *The Future of Registered Partnerships: Family Recognition Beyond Marriage?* Cambridge: Intersentia, 2017, s. 224-251.
 98. Miles, J. Unmarried cohabitation in a European perspective. In: Scherpe, J. M. (ed.). *European family law. Volume III, Family law in a European perspective*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, s. 82-115.

99. Palásek, M. Náhradní mateřství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie. In: Kyselovská, T., Springinsfeldová, N., Křápková, A., Kadlubiec, V., Chorvát, M., Drličková, K. (eds.). *COFOLA 2017 (Sborník z konference)*. Brno: Masarykova univerzita, 2017. s. 572-604.
100. Palásek, M. Nesezdané soužití v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. In: Králíčková, Z., Dávid, R., Valdhans, J. (eds.). *DNY PRÁVA 2015 – DAY OF LAW 2015. Část XI. Nesezdané soužití*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. s. 118-132.
101. Palásek, M. The Convention, Same-sex Marriage and Other Rights. In: Králíčková, Z., Kornel, M., Valdhans, J. (eds.). *DNY PRÁVA 2018 – DAY OF LAW 2018. Part I. – Marriage for all?* Brno: Masarykova univerzita, 2019. s. 139-151.
102. Palásek, M. Vývoj judikatury Evropského soudu pro lidská práva k problematice translidí. In: Králíčková, Z., Dávid, R., Valdhans, J. (eds.). *DNY PRÁVA 2017 – DAY OF LAW 2017. Část VI. Translidé nejen v rodinném právu*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 47-66.
103. Palásek, M. Kolize právního, biologického a sociálního otcovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. In: Králíčková, Z., Dávid, R., Janovec, M. (eds.) *COFOLA 2018. Část VIII. Civilní status člověka*. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 90-131.
104. Plevri, A. Cyprus. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 93-121.
105. Scherpe, J. M., Hayward, A. The Future of Registered Partnerships: An Introduction. In: Scherpe, J. M., Hayward, A. (eds.). *The Future of Registered Partnerships: Family Recognition Beyond Marriage?* Cambridge: Intersentia, 2017, s. 1-9.
106. Sloan, B. Registered Partnerships in Northern Ireland. In: Scherpe, J. M., Hayward, A. (eds.). *The Future of Registered Partnerships: Family Recognition Beyond Marriage?* Cambridge: Intersentia, 2017, s. 253-275.
107. Šalamoun, M. Manželské povinnosti a jejich vykonatelnost. In: Sehnálek, D., Valdhans, J., Dávid, R., Kyncl, L. (eds.). *Dny práva*

POUŽITÉ ZDROJE

- 2009 – *Days of Law*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 2249-254.
108. Vidic, J. Legal Effects of Concubinages in ex-Yugoslavian Republics (Serbia, Slovenia, Croatia, and Macedonia). In: Wardle, L. D., Loveless, A. S. (eds). *Marriage and quasi-marital relationships in Central and Eastern Europe: from the 2006 Vienna colloquium on marriage*. Provo: Byu Academic Publishing, 2008, s. 223-236.
109. Willems, G. Registered Partnerships in Belgium. In: Scherpe, J. M., Hayward, A. (eds.). *The Future of Registered Partnerships: Family Recognition Beyond Marriage?* Cambridge: Intersentia, 2017, s. 381-409.
110. Župan, M., Drinóczi, T., Márton, M., Vihart, Á. Hungary. In: Ruggeri, L., Kunda, I., Winkler, S. (eds.). *Family Property and Succession in EU Member States: National Reports on the Collected Data*. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2019, s. 310-341.

Internetové zdroje

111. Council of Europe. Committee of Ministers. Recommendation no. R (81) 15 of the Committee of Ministers to Member States on the Rights of Spouses Relating to the Occupation of the Family Home and the Use of the Household Contents [online]. *Council of Europe*. [cit. 27. 12. 2020]. <http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804d01b8>
112. Council of Europe. Committee of Ministers. Recommendation no. R (85) 4 of the Committee of Ministers to Member States on Violence in the Family [online]. *Council of Europe*. [cit. 27. 12. 2020]. <https://rm.coe.int/16804f120d>
113. Council of Europe. Committee of Ministers. Recommendation no. R (98) 8 of the Committee of Ministers to Member States on Children's Participation in Family and Social Life [online] *Council of Europe*. [cit. 27. 12. 2020]. <https://rm.coe.int/09000016804e7768>
114. Český statistický úřad. Analýza - 2011. Nesezdané soužití [online]. *Český statistický úřad*. 30. 6. 2014 [cit. 3. 1. 2016].

- <https://www.czso.cz/documents/10180/20541791/170227-14.pdf/27ebcd5e-95ba-4ef4-8c65-c2a9bc58f9d8?version=1.0>
115. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník [online]. *NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK*. [2. 7. 2018]. <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
116. Erläuterungen zur Regierungsvorlage: ErlRV 1420 BlgNR XXII. GP [online]. *Republik Österreich Parlament*. [cit. 27. 12. 2020]. https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXII/I/I_01420/fname_061458.pdf
117. Explanatory Memorandum to The Marriage (Same-Sex Couples) And Civil Partnership (Opposite-Sex Couples) (Northern Ireland) Regulations 2019 [online]. *legislation.gov.uk*. [cit. 1. 12. 2019]. https://www.legislation.gov.uk/uksi/2019/1514/pdfs/uksiem_20191514_en.pdf
118. Fairbairn, C. a kol. "Common law marriage" and cohabitation [online]. *UK Parliament*. 13. 8. 2019 [cit. 17. 10. 2020]. <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN03372/SN03372.pdf>
119. Judgement: the State has to enter adoption of a child by a registered partnership family in the population register [online]. *Estonian Human Rights Centre*. 21. 2. 2017. [cit. 15. 7. 2018]. <https://humanrights.ee/en/2017/02/kohtuotsus-riik-peab-kandma-kooselupere-lapsendamise-rahvastikuregistrisse/>
120. Kogovšek Šalamon, N. News report. New Civil Unions Act Adopted. European network of legal experts in gender equality and non-discrimination [online]. *European Equality Law Network*. 22. 6. 2016. [cit. 8. 7. 2018]. <https://www.equalitylaw.eu/downloads/3848-slovenia-new-civil-unions-act-adopted-pdf-67-kb>
121. Law Offices of Spilioti, Petzetaki & Nastou. Newsletter Spring – Summer 2018 [online]. *Law Offices of Spilioti, Petzetaki & Nastou*. 23. 6. 2018. [cit. 20. 7. 2018]. <http://www.spnlaw.gr/wp-content/uploads/2018/06/Newsletter-Spring-Summer-2018.pdf>

POUŽITÉ ZDROJE

122. LGBT Parenting. [online]. *ŽIVOTNO PARTNERSTVO*. [cit. 15. 7. 2018]. <https://www.zivotnpartnerstvo.com/en/lgbt-parenting/>
123. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. *Tlačová zpráva*. Vyhlásenie zástupkyne SR pre ESLP k rozsudku Oliari a ďalší proti Taliansku [online]. *Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky*. 4. 6. 2019. [cit. 3. 10. 2019]. <https://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Lists/Aktuality/NewForm/Vyhl%C3%A1senie%20k%20rozsudku%20Oliari.docx>
124. Ministry for Social Dialogue, Consumer Affairs and Civil Liberties. The Cohabitation Law [online]. *Government of Malta* [cit. 5. 1. 2020]. <https://meae.gov.mt/en/Documents/Press%20Release%20Documents/2017/COHABITATION%20LAW.pdf>
125. Nacher, P. KOMENTÁŘ: Manželství homosexuálů – necht' se poslanci odhalí – Patrik Nacher [online]. *Novinky.cz*. 30. 3. 2019 [cit. 17. 9. 2019]. <https://www.novinky.cz/komentare/clanek/komentar-manzelstvi-homosexuálu-necht-se-poslanci-odhali-patrik-nacher-40276066>
126. Návrh občanského zákoníku – verze 03.06.2007 [online]. *NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK*. [cit. 2. 7. 2018]. http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf
127. Obvodní soud pro Prahu 5. Návrh na zrušení ustanovení § 3020 občanského zákoníku, zákona č. 89/2012 Sb., v té části, která zní „v části první, třetí a čtvrté“ v rozsahu, ve kterém vylučuje aplikaci ustanovení o manželství na všechny otázky upravené v druhé části občanského zákoníku, pro jeho rozporu s ústavním pořádkem podle článku 95 odst. 2 Ústavy České republiky a ustanovení § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu [online]. *Ústavní soud*. [cit. 10. 1. 2021]. https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Navrhy/PI_US_28-19.pdf
128. Pracovní skupina pro otázky sexuálních menšin. Stanovisko Pracovní skupiny pro otázky sexuálních menšin k vypuštění institutu zapsaného partnerství z připravovaného návrhu občanského zákoníku [online]. *Vláda ČR*. [cit. 14. 10. 2019].

- <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/Stanovisko-k-vypusteni-zapsaneho-partnerstvi.pdf>
129. Referendum 2015, 7. február. Definitívne výsledky referenda za SR. Definitívne výsledky [online]. *Štatistický úrad Slovenskej republiky*. 8. 12. 2015 [cit. 21. 7. 2018]. <http://volby.statistics.sk/ref/ref2015/sk/tab01.html>
130. Riigikohus. Supreme Court: Registered Partnership Act is a valid law [online]. *Riigikohus*. 13. 4. 2018. [cit. 8. 7. 2018]. <https://www.riigikohus.ee/en/news-archive/supreme-court-registered-partnership-act-valid-law>
131. Rodina je základ státu [online]. *Česko-Slovenská filmová databáze*. [cit. 5. 1. 2019]. <https://www.csfd.cz/film/278430-rodina-je-zaklad-statu/prehled/>
132. Romania marriage poll: Referendum to ban gay unions fails [online]. *BBC*. 8. 10. 2018. [cit. 1. 12. 2018]. <https://www.bbc.com/news/world-europe-45779107>
133. Shreeves, R. The rights of LGBTI people in the European Union [online]. *European Parliament*. 12. 6. 2018. [cit. 2. 7. 2018]. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621877/EPRS_BRI\(2018\)621877_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621877/EPRS_BRI(2018)621877_EN.pdf)
134. Sněmovní tisk č. 201. Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a důvodová zpráva [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. [cit. 2. 7. 2018]. <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=135811>
135. Sněmovní tisk č. 211. Návrh ústavního zákona, kterým se mění usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a důvodová zpráva [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. [cit. 2. 7. 2018]. <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=135899>
136. Sněmovní tisk č. 969. Návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, a důvodová zpráva [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. [cit. 2. 7. 2018]. <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=14026&pdf=1>

137. Sněmovní tisk č. 957. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, a důvodová zpráva [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [cit. 23. 1. 2020]. <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=116758>
138. The European Court of Human Rights (Third Section). Communicated case. Application no. 40792/10, Irina Borisovna FEDOTOVA and Irina Vladimirovna SHIPITKO against Russia and 2 other applications [online]. *HUDOC*. 2. 5. 2016, [cit. 30. 7. 2018]. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-163362%22%5D%7D>
139. Vargová, Z. Ke slovenskému "referendu o rodině" [online]. *Právní prostor*. 18. 2. 2015 [cit. 21. 7. 2018]. <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/referendum-na-slovensku>
140. Věcný záměr občanského zákoníku (s úpravami po projednání v odborných komisích LRV a v Legislativní radě vlády) [online]. *NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK*. [cit. 2. 7. 2018]. http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/vecny_zamer_OZ_2000.pdf
141. Verejná ochrankyňa práv. Stanovisko verejnej ochrankyne práv k problematike práva párov rovnakého pohlavia na uznanie ich vzťahu v právnom poriadku SR [online]. *Verejný ochranca práv*. 14. 9. 2017 [cit. 3. 10. 2019]. <https://www.vop.gov.sk/stanovisko-verejnej-ochrankyne-prav-k-problematike-prava-parov-rovnakeho-pohlavia-na-uznanie-ich-vztahu-v-pravnom-poriadku-sr>
142. Verfassungsgerichtshof Österreich. Distinction between marriage and registered partnership violates ban on discrimination [online]. *Verfassungsgerichtshof Österreich*. 5. 12. 2017. [cit. 4. 7. 2018]. https://www.vfgh.gv.at/downloads/VfGH_G_258-2017_Press_release_same-sex_marriage.pdf
143. Veřejný ochránce práv. Uzavírání registrovaného partnerství v České republice [online]. *Veřejný ochránce práv*. [cit. 4. 10. 2019].

- https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/30-16-DIS_vyzkumna_zprava_v3_2_760946_001.pdf
144. Vláda. Stanovisko Vlády k návrhu poslanců Radky Maxové, Františka Kopřivy, Petra Dolínka, Víta Rakušana, Jiřího Dolejše, Dominika Feriho a dalších na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (sněmovní tisk 201) [online]. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*. [cit. 13. 8. 2018].
<https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=136077>
145. Výbor pro sexuální menšiny. Podnět Výboru pro sexuální menšiny ke zrovnoprávnění svazků osob stejného a opačného pohlaví v českém právním řádu [online]. *Vláda ČR*. [cit. 13. 8. 2018].
<https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/sexualni-mensiny/ze-zasedani-vyboru/podnet-k-manzelstvi.docx>
146. Week in Lithuania. Lithuania celebrating centennial of statehood [online]. *Baltic News Network*. 18. 2. 2018 [cit. 20. 7. 2018].
<https://bnn-news.com/about-bnn-news-com>
147. What is a life partnership? [online]. *ŽIVOTNO PARTNERSTVO*. [cit. 6. 7. 2018]. <https://www.zivotnpartnerstvo.com/en/what-is-a-life-partnership/>